مەم و زین

بەهەورامی

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

ساغکردنەوە و لێکۆڵینەوە

نامق هەورامی

2020

مەم و زین
بە هەورامی

لێکۆڵینەوەیەکی بەراوردکارییە

نامق هەورامی

٢٠٢٠

* ناوی کتێب	: مەم و زین بەهەورامی
* بابەت	: لێکۆڵینەوەی بەراوردکاری
* نووسەر و لێکۆڵەر	: نامق هەورامی
* بەرگ	: ئارش عەباسی
* دیـزاینی ناوەوە	: شاخەوان جەعفەر
* تایـپ	: نووسەر
* ساڵی چاپ	: ۲۰۲۰
* چــاپ	: چاپی یەکەم
* تــیــراژ	: ۵۰۰ دانە
* نرخ	: ۵۰۰۰ دینار

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان
ژمارە سپاردنی (۱۸۰) ساڵی (۲۰۲۰)ی پێدراوە

لەسەر ئەرکی بەڕێوەبەرایەتی گشتی رۆشنبیری و هونەری هەڵەبجە چاپکراوە

ئی لاقۆره گولانێ پێشکەشەنە

• بە ویەردەی رۆشن و پەڕ جە ئاوەزو هەورامانی، پەی ئیسەی رۆشنایێ گۆرەن کە میاونۆما بە ئایندێوی گەشتەر و پەڕ جە ئاوەز..

• بە گیانو ئانیشا چی رێنە چراوێوەشا گیسنێنەنە و نمازا ئی فەرهەنگە ئۆجاغ کۆر بۆنە..

پێشەکی

هەمیشە ناو دڵی چیاکانی زاگرۆس مەڵبەندی ئافراندن و جوانخاسی بوون، لەم بومەدا زۆر شت دەرکەوتون، بەداخەوە یان لەناو چون یان بەناوی خەڵک و نەتەوەی ترەوە لە مێژودا تۆمار کران.

وردە وردە شتی دەگمەن و دانسقە دەدۆزرێنەوە، بۆیە پێویستە شەرم لەوە نەکەین و بوێرانە باسی ئەوە بکەین جارێکی تر مێژوو بخوێنرێتەوە و دابڕێژرێتەوە.

پێشتر کاتێک ناوی مەم و زین دەهات تەنها بیرمان بۆ شاعیری مەزن خانی دەچوو، پێمان وابوو ئەو یەکەم و دوا خاوەنی ئەم داستانەیە.

ئیسە دوای دەرکەوتنی دەسخەتی تر و هاوشێوەی ئەم داستانە و کتێبی تر لە شوێنەکانی تری کوردستان، دەبێت دەرگای لێکۆڵینەوەی زیاتر بکریتەوە بۆ قسەو باس.

ئەمە لەکاتێکدا توێژەر باوەڕی نەگۆڕی بەوە هەیە، دەرکەوتنی دەیان شێوە داستانی تر بە هەمان ناوەوە لە گەورەیی و داهێنای ئەم شاعیرە مەزنەمان کەم ناکاتەوە، بگرە ئەم گەورەتر دەبێت.

خۆمان لەهەموو کەس شیاوترین قسە لەسەر شاکارە ئەدەبییەکانی خۆمان بکەین و خەسارناسی و بەها و ئاکسیۆلۆژیای دەقەکان دیاری بکەین.

ئەم هەوڵەی من هەنگاوێکە لەو بارەیەوە، زیاتر خۆمان بناسین و رەگەکانی نزیکبونەوەی شێوەزمانەکانی کوردی بەهێزتر بکەین، بەتایبەت لەنێوان هەورامی و کرمانجیدا، چون ئەمە گرنگە ، لەجوگرافیای نێوان ئەم دوو شێوەزمانەدا کوردی ناوەڕاست هەیە، گرنگە ئەو رێگەی بەیەک

گەشتنانە بدۆزینەوە.

ئەمەی من کردومە تەنها ناساندنی دەقە هەورامییەکانە و هەوڵم داوە لەیەک چوەکان و جیاوازییەکانی لەگەڵ دەقە کرمانجیی و سۆرانییەکە بخەمە بەرچاو.

بابەتەکە بۆ هەموان جێگەی تێڕامان و لێوردبوونەوەیە، لەکوێوە ئەم داستانە گەشتە هەورامان؟ ئایا تاچەند ئەم داستانە بەگرنگ زانراوە کە وەربگێڕدرێت یان لەوێ بنوسرێتەوە، گرنگیی دەقەکەیە یان توانایی ئەو زمانەیە کە پێی نوسراوەتەوە؟

ناکرێت ئەدەبی زارەکی و پێگەی زمانی هەورامی نادیدە بگیرێت، هەورامییەکان لە کۆنترین نەتەوەکانن، لە چەرخی گەشەی شارستانیەتی خۆیان قۆناغگەلێکی جۆراوجۆریان تێپەڕاندووە و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی زۆریان ئەزموون کردووە، بەو پێیەی ئەدەبیاتی زارەکی هەر گەلێک لە ئەدەبیاتی نووسینەکیەکەی کۆنترە، کەوایە ئاساییە ئەدەبیاتی زارەکی هەورامیش لە ئەدەبیاتی نووسینەکەی کۆنتر بێت.

لە چاوپێخشاندنێکدا دەتوانین هۆنراوە زارەکی و فۆلکلۆرییە هەورامییەکان دابەش بکەین بۆ دوو جۆر:

- داستانی
- غەیری داستانی

هۆنراوەکانی کۆمەڵەی یەکەم کە ژمارەیان زیاترە لە جۆرەکانی دیکە، بەپێی رووداوەکانی مێژووی ناوچەکە، شەڕوناکۆکی نەتەوەیی و ئایینیەکان، هەڵگیرسانی شەڕ ، هەروەها چیرۆکە ئەوینییە بێ ئاکامەکان و دڵداریە سەرکێشییەکان نووسراون و بە شێوەیەکی گشتی پێیان دەوترێت بەیت.

ئەگەر سەرەنجی دێڕەکانی هۆنراوەی مەم و زین بە هەورامی بدەین، دەگەینە ئەو ڕاستیەی کە شاعیری هەورامی زمان لە زۆربەی چیرۆکەکەدا تاڕادەیەک لایەنی گشتی پاراستووە و داستانەکەی بە مێشکە داهێنەرانەکەی خۆی داڕشتۆتەوە، ئەمەش ناکرێ نادیدە بگیرێت لە توانایی هێزی ئەو زمانە، کەوابوو، هەر نوسینێک دەرخەری توانای زمان و شوناس و دواتر جەدەلی نێوان زمان و شوناسە کە دەبێتە هۆکاری بەرهەمهێنانی کاری جوان و ناوازە.

ئەم جۆرە گێڕانەوانە داگری ئەو چیرۆکانەن کە هەڵگری واتاو ناوەڕۆکی ئوستووریی و حەماسین و لە گێڕانەوەکانی خۆیاندا ئاماژە بە زەمەنێکی نادیار دەکەن.

ئوستوورە، نهێنییەکانی پێشینانی ئێمەن، ئەو نهێنییانەی نەیانتوانیوە بەڕاشکاوی دەریبڕن. هەر ئەو نهێنییانە بوونەتە زمانی هێمایی بۆ دێو و درنج و بابەتی لەم چەشنە.

دنیای ئوستوورە پڕە لە ڕاستی. پڕە لە ئاوات و ئارەزوو و حەز. میرچا ئەلیادە دەڵێ: « ئوستوورە مێژوویەکی پیرۆز دەگێڕێتەوە.»

ئێسکیمۆییەکان بۆ سەلماندنی مێژووی پیرۆز و نەریتە ئایینییەکانی خۆیان دەڵێن: « ئاوایە، چونکە گوتراوە کە ئاوایە.».

ئوستوورەی خوداوەندی شەهید، یەکێکە لە ئوستوورە دیارەکانی گەلانی زاگرۆس و نێوان دوو ڕووبارە، ئوستوورەیەک کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی لەگەڵ شێوەی ژیانی خەڵکی ناوچەکە هەیەو گرنگترین ئوستوورەی ژیانی هیتیارییە. ئەم ئوستوورە لەگەڵ هیتیاری و چاندن و دروێنەوە پەیوەندی هەیە، ئوستوورەی ئیزەدی شەهیدکراو، ئوستوورەی ژیانی هیتیاریەو ئاوات و ئامانجی هەمیشەی هیتیار هاوڕێ بوونی زەوی و وەرزەکان لە گەڵ ئەو و باشبوونی بەروبوومەکەیەتی. بۆیە ڕێوڕەسمێک

لـە ژێر سـێبەری ئوسـتوورەیەکدا بەڕێوەدەبـا، بۆ ئـەوەی (ژن-خودا)ی زەوی لێیخۆشبێت و کشتوکاڵێکی بە پیتی بداتێ. واتە دواهەمین بەشی چیرۆکەکـە ئـەو چاوەڕوانییـەو ئەو ئومێدە نیشـان دەدات کە ئینسـان بە هۆی ئەوەوە ئوستوورەکەی خوڵقاندوە.

کۆن ترین بیچمی ئەم ئوسـتورەیە ئوستوورەیەکی مێزۆپۆتامیاییە، لەم ئوسـتوورەیەدا (ئینانـا) (ژن-خودا)وەندێکە کە عاشـق بە کوڕە شـوانێک دەبێـت بە نـاوی (دووموزی)، (دووموزی) مل بەو خۆشـەویسـتییە ناداتو (ئینانـا) بە تۆڵەی ئـەو نافەرمانییە کارێک دەکات دوموزی بکەوێتە دنیای ژێرزەوی یان دۆزەخ.

نموونەی هەرە بەرچاوی شـینگێڕی بۆ ئیزەدی گیایی، شینی سیاوەشە کـە لـە ئێرانـی پێش لە ئیسـلامدا بەڕێوە دەچوو لە هێندێ شـوێن وەکوو شـیراز تەنانەت تا سـەدەی بیسـتەمیش مابوو. ئەو ڕێوڕەسـمە ئەوەندە بەهێز بوو کە پاش زاڵ بوونی ئیسلامیش توانی خۆی رابگرێتو لە ڕێگای گۆڕانی ناوی پاڵەوانەکانەوە بە ژیانی خۆی درێژە بدات. شینی سیاوەش بە زۆربەی تایبەتمەندیەکانیەوەو زۆرینەی سەمبولەکانیەوە لە ژێر ناوی عاشـوورای حوسـێنیدا دیسان بەهەمان هێزی پێشوویەوە سەری هەڵێناو ئێستاکەش هەر ساڵ لە ناو شیعەکاندا بە تینێکی تایبەتەوە بەرێوە دەچێت. لێوردبوونـەوە لـە سـەر ئـالاو بەیداخەکانی رۆژی عاشـوورا کـە پڕن لە نیشانەکانی ڕێورەسمێکی وەرزێری(وەکوو درەختی سەرو، گیاو باڵندەو هتد) سـەلمێنەری ئەو ڕاسـتیەیە کە عاشـوورای حوسـێنی درێژەدراوی شینی سیاوەشەو یەکبونی و یەکسانی ئەم دوو ئایینە دەخاتە بەرچاو.

شـینی سـیاوەش و شـینی مـەم، دوو ڕێورەسـمی هاوتەریبـو دوو گێڕانەوەی یەک دابن.

لە داسـتانی مەموزیندا ئەو بەشـە گۆڕاوە بەڵام هەر لەو مووتیڤە دەیان

چیرۆکی سەربەخۆو جوراوجۆر سەری هەڵێناوە تا رادەیەک کە رەوتی خۆشەویستی نێوان شوانو کچە ئەمیر یان کچەخان بووە بە ناوەڕۆکی بەشێکی زۆر لە بەیتو چیرۆکە کوردییەکان بۆ هەموان ناسراوو ئاشنایە.

ئەم شینگێڕییە پێی دەوترێت چەمەری، چەمەری شێوازێکی مۆسیقای شین گێڕیَ کە لە ناوچەکانی سەر بە زاگرۆس دا وەک لۆرستان و ئیلام و کرماشان ئێستاش هەر باوە و بۆ لە دەست دانی ئازیزان بە دەهۆڵ ۆ زورنا لێدەدریَ ..

لە هەوراماندا هەمان مەراسیمی چەمەری هەیە و پێی دەوترێت کۆتەڵ ، لەکاتی مردنی کەسێکی ناوداردا ئەم مەراسیمە سازکراوە، ریپێوانێکی هونەریانەی سەیرە، بەشداران لە کۆتەڵدا دەبنە چەند ریزێک، ئەوانەی دەکەونە پێشەوە ئەوانەن کە جلی رەشیان لەبەردایە یان پەڕۆی رەشیان کردوەتە ملیان، لەناوەڕاستدا داهۆڵی مردوەکە دروستکراوەو جلەکانی کراونەتە بەر داهۆڵەکە لەگەڵ بەشێک لە کەلوپەلەکانی وەک تفەنق و کولەباڵ و تەسبیحەکانی و سواری ئەسپەکە کراوە، ریزی تفەنگچییەکانی کەسە ناودارەکە ئەملاو ئەولای ئەسپەکەیان گرتووە، کاروانی کۆتەڵچییەکان قوڕیان گرتووەتە سەریان، یا سەرشانەکانیان قوڕاوی کردووە، ئەوانەی تفەنگیان هەبووە لولەی تفەنگەکانیان بەرەو خوارەوە بووە.

هەولێر

٢٠/٢/٢٠٢٠

ئەم توێژینەوە بۆ؟

بەمەبەستی زیاتر تێگەشتن لەوەی ئایا مەم و زین چۆن گەشتوەتە هەورامان و شێوازەکانی ئەو سنوور بڕینە چۆن دروست بوون، ریشەکانی ئەم داستانە لەکوێدان و چۆن لەگەڵ ئوستورە زاگرۆسییەکاندا یەک دەگرێتەوە.
لەم سۆنگەیەوە هەوڵماندداوە کۆمەڵێک پرسیاری جدی بوروژێنین و زۆر دەلاقەی دیکە بکەینەوە، قسەکردن لەسەر زۆر بابەتی جدی، لەوانەش چیرۆکی خواوەندی شەهید کە کەمتر زانیاری لەسەری هەیە و کەمترین باسی لێکراوە.
بوونی چەند نموونەیەکی تر لە مە و زین لەناوچە جیاوازەکاندا، ئەمە بۆخۆی گفتووگۆیەکی گرنگ بەدوای خۆیدا دەهێنێت، بەتایبەت بوونی سێ بەیتی مەموو زین لەناو ئێزیدییەکاندا، جگە لەو بەیتەی موکریان کە ئۆسکارمان لەسەر زاری رەحمان بەکر کۆی کردوەتەوە، مەموزینێکی دیکە هەیە بەناوی مەموزینی رەواندز.
ئەمە سەرباری دوو نوسخەی دەستنووسی ئەم داستانە بە زمانی هەورامی، یەکەمیان لای بەڕێز کەیومەرسی نیک رەفتار کە ساڵی ٢٠١٣ لەکتێبێکدا بەناوی کەشکۆڵ لەگەڵ چەند داستانێکی تردا ئنستیتیوتی کەلەپووری کورد لە سلێمانی چاپی کردووە، داستانێکی تر هەیەبەهەمان شێوە و لەنێو مۆزەخانەی دەستنووسەکانی بەرلین دۆزراوەتەوە و هەندێک لەسۆشیال میدیادا وەک داستانی مەمی ئالان بە هەورامی ناساندوویانە.
بابەتێکی گرنگ کە لەم کتێبەدا ئاوڕی لێدراوەتەوە قسەکردنە لە زمان و شوناس و جەدەلی زمان و شوناس، ئەمە جگە لە بەراورد

و دۆزینـەوەی خاڵـە جیاوازەکانـی دەقەکـەی خانـی و دەقەکانـی ئـەم داسـتانە لەنـاو ئێزیدیانـدا، هەروەهـا جیـاوازی دەقەکـەی رەحمـان بەکر و مـەم و زینـی خانـی، دواجـار بـەراوردی دەقـە هەورامییەکـە لەگـەڵ ئـەوەی خانیـدا.

گرنگی توێژینەوەکە

گرنگـی توێژینەوەکە لەوەدایـە توێـژەر هەوڵـی داوە ئـەوەی لەبەردەسـتا هەیـە سـەبارەت بـەم داسـتانە بخرێتـە بـەردەم خوێنـەر، چونکـە ناسـینی ئـەم داسـتانە پێویسـتی بـە ریشـەناسـی خـودی داسـتانەکە هەیـە، ئەمـە سـەرباری ئـەوەی بەداخـەوە کەمتـری توێـژەران شـارەزای زمانـی هەورامیـن و کەمترین ئاوڕیشـی لێدراوەتـەوە لە ناوەنـدە ئەکادیمییەکاندا، بۆیـە لای زۆرێـک لەشـارەزایانی بوارەکـە شـتێکی نامـۆ بـوو.

گرنگـی ئـەم بابەتـە بـەلای توێـژەوەوە لەوەدایـە دەروازەیەکـی نـوێ بـەڕوی مـەم و زینـدا دەکاتـەوە و پرسـیاری نـوێ دەوروژێنێـت، لەتـاک جەمسـەری ئـەم داسـتانەوە بـۆ فـرە جەمسـەری و بەربڵاوییەکمـان دەبـات، ئەمـە سـەرباری ئـەوەی هـاوکات لەگـەڵ رێنوسـی نوێـی داسـتانەکە بەهەورامـی، لاپـەڕەی دەسـتنوسـەکانیش بڵاودەکرێنـەوە و بەمـەش دەسـتنوسـەکەش لەفەوتـان دەپارێزرێـت.

گرفتی توێژینەوە

هەر کارێکی زانستی بۆخۆی کێشەو گرفتی دێتە پێش، لەم کارەدا وەک مامۆستا کەیومەرس دەڵێت: «نەمانی چەند لاپەڕەیەکی یەکەم و کۆتایی گرفتی سەرەکی بوون، چونکە لە دەستنووسەکاندا لە سەرەتاو کۆتاییدا بەپێی لێکدانەوەی پیتەکان یان بەنووسینی راستەوخۆ ساڵی نووسین و ناوی نووسەر دەنوسرێت و نەبوونی ئەم لاپەڕانە ئەم کێشەیە دروست دەکات». بەڵام لەوەی دووەمدا ئەم کێشەیەمان نابێت

کاتێک سەرقاڵی کارکردن بووم لەم دوو دەستنووسە،مەم و زین بەهەورامی و شێخی سەنعان بە هەورامی، لەدهۆک کۆڕێکم سازدا، زیاتر بەهەورامی لەبارەی بابەتەکەوە دوام، دوای کۆڕەکە بەڕێزێک هەستایەوە گوتی ئەمە ئەسڵی نییەو قسەیەکی زارەکی سەر زمانی خەڵکە، کاتێ لێم پرسی ئایا هیچی لێ تێگەشتی؟ گوتی نا، بەڵام ئەو دوو داستانەی تۆ باسیان دەکەیت جگە لە خانی و فەقێ تەیران کەس خاوەنیان نییە!!!!

گرفتی کەمی سەرچاوە بە هەورامی لەسەر ئەم بابەتە وایکرد پەنا بۆ داستانە هاو ناوەکانی مەم و زین ببەم لە ناوچەکانی دیکەی کوردستاندا تا بەسەرەداوێک بگەم لەوەی مەم و زین ئایا بە هەورامی نووسراوەتەوە یان وەرگێڕدراوە؟ کێن ئەوانەی لەهەوراماندا شارەزایی شێوەزاری کرمانجی سەروون؟ بۆئەمە دیسان دەبێت بگەڕێینەوە بۆ خەزێنەی پڕ لە زانیاری نێو دەفتەرەکانی یارسان تا ئاسانکاریمان بۆ بکات، چوونکە لە قۆناغی درەوشانەوەو گەشەی ئەم ئاینەدا دەیان کەس لە سنوورەکانی کرمانجی سەرووەوە هاتنە

هەورامــان و بونەتــە سەرسـپەردەی شــای هەورامــان، ئەمــە خاڵێکــی گرنگــە بەوەمــان بگەیەنێــت کــە گریمانــی ئــەوە بکرێــت ئــەم بەرێزانــە ئــەو شــاکارەیان گەیاندبێتــە هەورامــان و لــەوێ وەرگێڕدرابێــت یــان داڕێژرابێتەوە،بــۆ زیاتــر زانیــاری کتێبــی (پەیڕەوکارانــی یارســان لەکرمانجــی ســەرودا، نوســینی نامــق هەورامــی.

مەم و زین

ئــەوەی تــا ئێسـتا زانـراوەو بیسـتراوە مـەم و زیـن شـاکاری شـاعیری گــەورە ئەحمــەدی خانییــە، ١٦٥٠ بــۆ ١٧٠٨، خانــی ئــەم داســتانەی بــە مەمــی ئالانیــش ناســراوە.[١]

مــەم و زیــن چیرۆکێکــی دڵدارانــەی راســتەقینەیە کــە دوو ســەد ســاڵ پێش ئەحمەدی خانی لە ناوچەی جزیرێ بۆتان ی کوردستانی تورکیە روویــداوە [٢] و دەنگبێــژان ئــەو چیرۆکەیــان لــە قاڵبــی ئــاواز و حەیــران گوتــووە و ســینگ بــە ســینگ پاراســتویانە تــا گەیشــتۆتە ســەردەمی خانــی و ئەویــش لــە ســاڵی١٦٩٢ لەســەر بنەمــای چیرۆکێکــی ڕاســتیدا بــە شـێوەزاری کرمانجـی کردوویەتـی بـە مەسـنەوییەکی بەنـرخ و درێـژ. خانی روداوەکانی ناو داستانەکەی سەر لەنوێ بەزیاتر لە (٢٥٥٠) دێر هۆنـراوە داڕشـتەوە. مـەم و زینـی ئەحمـەدی خانـی یەکێـک لـە بەرهەمـە گرینگەکانــی وێــژەی کلاســیکی زمانــی کوردییــە، دەســپێکردنی یەکــەم

١ – ئەحمـەدێ خانیـێ نەمـر، سـادق بەهادیـن ئامێـدی، گۆڤـاری کـۆڕی زانیـاری کـورد، ژمـارە ٢، بەشـی یەکـەم، بەغـدا ١٩٧٤، ل ٧٦٩

٢ – اسـماعیل شـمس، فولکلـور و تاریـخ کـرد، نشـر: مجمـع ذخائـر اسـلامی، ٢٠١٥ ایـران- قم، ص١٧٤

روداوی داستانەکە بە نەورۆز و ئەو وەسفانەی خانی بۆ نەورۆزی کردووە کارێکی گەورەیە، خانی دەیەوێ وەک ئەوەی مەم و زین بۆ خەڵک بژێنێتەوە خەڵکی بە نەمر سەیری داستانەکەی بکەن، ئاوا نەورۆز و دابی نەورۆز بۆ خەڵکی تۆمار بکات و بەنەوەکانی دوای خۆی بڵێ باوانی ئێوە بەم شێوەیە نەورۆزیان دەکرد[1].

پوختەی چیرۆک

زینەدین، میری بۆتان، دوو خوشکی هەیە بە ناوەکانی «زین» و (ستی) (Sitî) کە لە جوانیدا بەناوبانگن. (تاجدین) یەکێک لە پیاوانی ژێردەستی میرە کە زۆر لایدا خۆشەویستە. تاجدین برادەرێکی هەیە کە لە برا نزیکترە پێی و ناوی (مەم)ە. ئێوارەیەکی نەورۆز کە هەموو خەڵکی گوندەکە لە دەرن و خەریکی جەژن و گۆڤەندن مەم و تاجدین جلی کچانە لەبەر دەکەن.

تاجدین و مەم دەیانەوێ پێکەوە برۆنە داوای ستی و زین، بەڵام پێیان دەڵێن کە بەیەک جار دوو کچی ماڵێ بە شوو نادرێن. مەم و تاجدین بڕیار دەدەن کە سەرەتا تاجدین بڕواتە خوازبێنیی و پاشان مەم. میری بۆتان لە خوازبێنیی تاجدین خۆشحاڵ دەبێ و ستی و تاجدین زەماوەند دەکەن.

دوای دەمێک رۆژێک میر دەچێ بۆ ڕاو و بە هەموو خەڵکی گوندەکە

---

٢ - سەنگەر قادر شێخ محەمەد، بنیاتی گێڕانەوە لە داستانی (مەم و زین) ی ئەحمەدی خانی و رۆمانی (شاری مۆسیقارە سپییەکان) ی بەختیار عەلیدا ، دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی، چاپخانەی خانی لە دهۆک ٢٠٠٩، لا ١٦٣

دەڵێ لەگەڵیدا بێنە دەرەوە. مەم و زینیش کە ماوەیەکە لە یەک دوور کەوتوون و لە عیشقی یەکدا دەسووتێن، لە باخی میردا یەکتر دەبینن. ئێوارە کە میر و ڕاوکەران دێنەوە، بەسەریاندا دێن، کە بە هێژایی تاجدینەوە، میر ئاگادار نابێ. بەڵام پاش ماوەیەک «بەکۆ» (بەکر) وەزیری زاڵم و دڵپیسی میر، ڕازەکە لای میر ئاشکرا دەکات.

ماوەیەک مەم لە گرتووخانە دەبێ. تاجدین و براکانی بۆ شفاعەت دەچن بۆ لای میر.

بەڵام پێش ئەوەی هەواڵی بەخشینی میر بگات بە مەم، بەکۆ ژاراوی پێدەدات. کاتێک زین هەواڵەکە دێنێت بۆ مەم، مەم گیانی تیا نەماوە.

مەم ئەوەندە نامێنێت و لە ئامێزی زیندا دەمرێ. زین بەزەیی بە بەکۆدا دێ و ئازادی دەکات. زین لە شینی مەمدا خۆی دەکوژێ و تاجدینیش بەکۆ دەکوژێ. مەم و زین لەپاڵ یەکدا و بەکۆش لە خواری ئەواندا دەنێژن.

ڕوخساری مەم و زین

• ئەحمەدی خانی زۆرینەی مەم و زینی بە شێوەزاری کرمانجی ژووروو شێوەزاری بۆتانی نووسیوە گەر چی هەوڵی ئەوەی داوە شێوەزاری تری زمانی کوردی بەکاربهێنێت

• خانی لە مەم و زیندا کێشی عەرووزی عەرەبی بەکارهێناوە

• جگە لە کوردی گەلێ وشەی بیانی لەزمانەکانی عەرەبی و فارسی و تورکی بەکارهێناوە.

• خانی لە یەکیەتی هۆنراوەوە لایداوە و هاتۆتە سەر قافیەی دێری مەسنەوێ یاخود جووت سەروا، کە پێشتر لە داستانە فارسیەکاندا بەکارهاتوە.

خانی لەمەم و زیندا

- لەسەرەتادا بە ستایشی خودا و پێغەمبەر دەستی پێکردووە
- خانی لە مەم و زیندا خۆی وەک فەیلەسووفێکدا دەنووێنێت ئەویش بە شیکردنەوەو جیاوزی کردنی لە فەلسەفەی ئیسلامی و یۆنانی
- خانی لە مەم و زیندا هانی کوردی داوە بۆ بەرەنگاربوونەوە دژ بە داگیرکەران
- خانی مەم و زینی کردۆتە دوو عاشقی خواناس، وای داناوە ئەوان گەیشتوونە پلەی فەنا بوون.
- خانی ویستی بووە کە بیرو رای خۆی دەرببڕێت

وەکو چۆن دەڵێت: **شەرحا غەمێ دل بکەم فەسانە**
زین و مەمێ بکەم بەهانە.

ئەو بەرهەمە یەکەم جار بەکوردی ساڵی ١٩١٩ لە ئەستەمبول لە چاپ دراوە و بە زۆربەی زمانە زیندووکانی دنیا وەکووئینگلیزی،فەرەنسی، رووسی، ئەڵمانی و عەرەبی و زۆر زمانی تر وەرگێڕدراوە، مامۆستا هەژاریش کردویەتی بە کوردی ناوەڕاست، بەلام پێش هەژار ، دەقی مەم و زین سەرەتا لەلایەن مامۆستا عوبەیدوڵلای ئەیوبیانەوە لە لاتینییەوە وەرگێڕدراوە بۆ کوردی موکریانی،لە بلاڤۆکی زانکۆی ئەدەبیاتی تەورێز ساڵی ١٣٤٠- ١٣٤١ هەتاوی بەچاپ گەشت.[١] لەو دەمەدا کە خانی مەم و زینی نوسییەوە نووسین بەکوردی کەم بوو، لەو سەر و بەندەدا فارسی

١- قادر فەتاحی قازی، سێ بەیتی فۆلکلۆریک» مەم و زین، خەج و سیامەند، ئەحمەدی شەنگ»، دەزگای چاپ و بلاوکراوەی ئاراس -ژمارە ٩١٣، هەولێر ٢٠٠٩، ل ٧

نەک وەک زمانی هەرە دەوڵەمەند بۆ دەربڕینی ئەدەبی دادەندرا، چونکە زۆر خەڵکی خوێندەوار لە ئیمپراتۆری عوسمانی دا دەیانتوانی ئەو زمانە بخوێننەوە، هەر وەها لە هیندووستان و ئێرانیش. ئەحمەدی خانی دەبێ زانیبێتی کە بڕیار دانی بۆ بە کوردی نووسین لە جیاتی فارسی بەو مانایە دەبێت قەت خوێنەرو وبیسەری ئەوەندەزۆرنابێ و خوێنەرەوەکانی هەر کوردەکان دەبن ، خانی بە زانایی زمانی کوردی هەڵبژارد بۆ ئەوەی پلەی کولتووری کوردی لە چاوی دراوسێیەکانی کوردەکاندا بەرەو ژوور بەرێ، بە قسەی خۆی:

دا خەلق نەبێژتن کو ئەکراد
بێ مەعریفەتن، بێ ئەسڵ و بنیاد
ئەنواعی میلەل خودان کتێبن
کورمانج تەنێ د بێ حەسێبن

شاعیر و ڕۆشنبیری گەورەی کورد خانی ناوی ئەحمەد بووە، کوری ئەلیاس کوڕی ڕۆستەم نازناوی شیعری لە هۆزی خانیان وەرگرتووە، بەشێکی ئەم هۆزە لە دەوروبەری ناوچەی بۆتان بوون، بەڵام بنەماڵەی شاعیر باریان کردووە بۆ شاری بایەزیدبایەزید.

ئەحمەدی خانی لە ساڵی ١٦٥٠ لە شاری بایەزید لە دایک بووە، وەک لە سەرچاوەکانی ژیانی و کردەوە ئەدەبییەکانی شاعیر دەردەکەوێ باب و باپیرانی لە رووی داراییەوە ژیانیان ئاسان بووە و بە بەختیاری ژیاون.[١] ئەحمەدی خانی هەموو ژیانی بۆ خوێندەواری و بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و هۆشیاریی سیاسی خەرج کردووە لە

١- دور العلماء الكورد في الدولة العثمانية القرنان السادس عشر و السابع عشر، نازدار جليل مصطفى ، من مطبوعات الاكاديمية الكوردية ، مطبعة الحج هاشم، اربيل ٢٠١٢، ص ٣٨

کۆمەڵــی کوردەواریــدا. ئەمــە دوو لایەنــی رووناکــی بــووە، یەکەمیــان بەرهــەم هێنانی داهێنانی ئەدەبی، واتــە شــیعری، دووەمیــان فێرکــردن و پێگەیاندنی منداڵان و لاوی کــورد لــە رووی خوێندەوارییەوە.شــاعیر لــە مەڵبەنــدی لــە دایکبوونــی، شــاری بایەزیــد، لەســاڵی ١٧٠٧ کۆچــی دوایــی کــردووە و هــەر لەوێــش نێــژراوە، ئــەو زانیارییانــەی لــە نــاوەوەن ئــەم مێژووە راســت دەزانــن، جگــە لەمــە بەڵگەیێکــی تریشــمان بەدەســتەوەیە، پشــتگیری ئــەم رایــە دەکا ئەویــش رســتەی عەرەبــی (طــار خانــی الــی وبــە) کــە بــۆ مردنــی شــاعیر دانــراوە بــە حســێبی ئەبجــەد دەکاتــە ســاڵی (١١١٩)، ئــەم ســاڵە بەرامبــەر بــە ســاڵی ١٧٠٧ی مەســیحییە و راســتتر کەوتۆتــە نێــوان هــەردوو ســاڵی ١٧٠٧ و ١٧٠٨ی مەســیحییەوە. [١]

ئەحمــەدی خانــی یەکــەم شــاعیرە کــە گلەیــی لەســەرۆک هۆزەکانــی کــورد دەکات لەبەرامبــەر یەکنەگرتنیــان و پشتبەســتنیان بەنەیارانــی گەلــی کــورد ئــەو وتوویەتــی:

گــەر دێ هەبــوا مــە ئیتیفاقــەک
ڤێگــرا بکــرا مــە ئینقیــادەک
روم و عــەرەب و عەجــەم تەمامــی
هەمیــا ژ مــە تــا دکــر غولامــی
تەکمیــل دکــر مــە دیــن و دەولــەت
تەحلیــل دکــر مــە عیلــم و حیکمــەت

١- ئەحمــەدێ خانــی، مــەم و زیــن، دانەیــا عەزیــزێ کــوڕێ شــیرباریێ مامزێــدی ئــەوا ل ســالا ١١٦٥ کۆچــی هاتییــە نڤیســین، بەرهەڤکــرن: تەحســین ئیبراهیــم دوســکی، دهۆک: ســپیرێز، ٢٠٠٨.

ئەحمەدی خانی، گرنگییەکی زۆری بەزمانی کوردی داوەو کاتێک بەزمانی کوردی شیعری نووسیەوە، تەنها هەربۆ ئەوە نەبووە کە بەو زمانە بنووسێت، بەڵکو بەکوردیی نووسینی وەکو هەڵوێستێک بووە لەدژی دەسەڵاتداران، هاوکات وەکو ڕەخنەیەکیش لەکوردەکان بەکاریهێناوە، چونکە خانی پێیوابووە کە زوو خۆیان دەدەنە دەست ئاغاو دەسەڵاتدارە بێگانەکان.

بەرهەمەکانی:

عەقیدەیا ئیمانێ، بەپەخشان و هۆنراوە سەبارەت بەپێنج کۆڵەکەی ئیمان لەئیسلامدا نووسراوە. ساڵی ۲۰۰۰ لەسوید چاپکراوە.

نووبەهارا بچووکان، ۱٦۸۳، فەرهەنگۆکێکی عەرەبی کوردی کە بەشیعر، بۆ منداڵانی کوردی داناوە کە فێری زمانی عەرەبی ببن کە ئەو سەردەمە زمانی دین و زانست بووە. یەکەمجار لەساڵی ۱۹۲٦ لەرەواندز چاپکراوە.

مەم و زین، ساڵی ۱٦۹۲، یەکەمجار لەساڵی ۱۹۱۹ لەئەستەنبول چاپکراوە.[1]

۱- احمد خانی، مم و زین، استانبول: نجم استقبال مطبعەسی، ۱۹۱۹.

مەم و زین ی ئێزیدی

چیرۆک و سترانی مەم و زین یان مەمی ئالان کە لەهەندێ ناوچەدا بەیتی مەم و زینی پێدەگوترێت ، لە زۆر دەڤەری کوردستان هەیە و بە گەلێک شێواز تۆمارکراوە. ئەم دەقەکاندانەی لەناوچەکانی ئێزیدییەکاندا هەیە لە باشووری کوردستان (شێخان، شنگال، خەتارێ) ئەمە نیشاندەری ئەوەیە کە ئێزدی چەند بایەخیان بەو سێ بەیتە داوە. دیارە دەقەکان لای ئەوانیش جیاوازیان هەیەم لەم پاژەدا هەوڵەدەم جیاوازییەکان بخەمە روو. چونکە هەرسێ ناوچەی (دەڤەری شێخان، دەڤەری شنگالێ، گوندێ خەتارێ) سێ قەزای ئێزیدی نشینن لە پانیشتی کوردستان[1].

١- ناوی باوکی مەم لە هەموو دەقەکاندا میر ئالە، لێ ناوی هەردوو براکەی چین؟

- لە دەقی شێخانێ، ناوی مامەکانی مەمی ئالان عەلی پاشا، سلێمان پاشایە.

- لە دەقی شنگالێ، میر ئیسکی خان و میر ئۆسمان خانە.

- لە دەقی خەتارێ، تەمەر خان و ئاڤدەل خانە.

٢- تەمەنی باب و مامەکانی مەم (مەمی ئالان) چەندە؟ هەر سێ دەق دەڵێن باوکی مەم (ئال پاشا) برایێ بچوک بوو.

- لە دەقی شێخان، گەورەکەیان تەمەنی (٩٠) ساڵ و ناوەنجیەکەیان

---

١ - داود مراد خەتاری، مەم و زین (سێ ڤەرسیون ژ دەڤەرێن ئێزیدیان)، ئەنستیتویا کەلەپوورێ کوردی، چاپخانەی کارۆ ،سلێمانی ٢٠١١، ص١٢

(٨٥) ساڵ بچوکەکەش باوکی مەم (٧٥) ساڵ بوو.

- لە دەقی شنگالێ، یێ مەزن تەمەنێ وی (٧٠) ساڵ و یێ ناڤی (٦٠) ساڵ و ئەوی بچوک باوکی مەم (٥٠) ساڵ بوو.

- لە دەقەری خەتارێ ، دەڵێت هەر سێ برا تەمەنیان گەورەیە و هەتا ئێستا خودا کوڕی نەداونەتێ.

٣- جۆری دەسەڵاتداری لە شاری موخرزەمین، بە دەسەڵاتدار و فەرمانڕەوا چی دەگوترا؟

- لە دەڤەری شێخان دەگوترا پاشا.

- لە دەقی شنگالێ (میر و خان).

- لە دەقی خەتارێ (خان).

٤- کێ چوو مەلەکڤان، کچی میر سلێمانێ قورەیشی، خواست بۆ میر ئالی؟

- لە دەقی شێخان، سێ کۆتر هاتن، بەهەر سێ براکەیان گوت: بچن مەلەکڤان بخوازن بۆ میر ئالی. ئیدی هەر سێ برا چوون مەلەکڤان بخوازن.

- لە دەڤەری شنگال و لە دەڤەری خەتارێ، میر عەمەر میرەکی تەرەف بەگیانە، چوو مەلەکڤان بخوازێت بۆ میر ئالی.

٥- مەلەکڤانی دایکی مەم، کچی میر سلێمانە یان خوشکی ؟

- لە دەقی شێخانێ، مەلەکڤان خوشکی میر سلێمانە.

- لە دەقی شنگالێ، مەلەکڤان کچی میر سلێمانە.

- لە دەقی خەتارێ، ئەمە باس نەکراوە، میر سلێمان دەڵێت: من داوە مەلەکڤانە.

٦- میر سلێمان چی دەڵێت لەبارەی مارەیی مەلەکڤان ؟

- لە دەقی شێخانێ، هیچ نەگوتراوە.

- لە دەقی شنگالێ ، دوانزە قورۆش ونیو.

- لە دەقی خەتاریٚ ،حەوت قورِوش و نیو.

٧- بنەماڵەی باوکی مەلەکڤان میر سلیٚمانیٚ قورەیشی لە کویٚ بوون؟

- لە دەقی شیٚخانیٚ، بنەماڵەی باوکی مەلەکڤان لە گەڕەکیٚک لە گەڕەکەکانی شاری موخرزەمینیٚ.

- لە دەقی شنگالیٚ، لەشاری موخرزەمین ماوەی سیٚ شەو و سیٚ رۆژ دووربوو.

قۆناغا سیٚ شەڤ و سیٚ رۆژانە
ب قەوەتا خودیٚ رەبیٚ رەحمانە
هاژۆتبوو ریٚیا سیٚ سەعەتانە
گەهشتنە پشتا بەحریٚت دنیانە
پەیابوو دەریٚ مالا میر سلیٚمانە

- لە دەقی خەتاریٚ:

بچنە پشت بەحریٚن بنیانە
بچینە مالا میر سلیٚمانە
بۆ تە ژیٚ بخوازین سۆزا مەلەکڤانە
ئەو ژ ئەسلیٚ وە قورشیانە

٨- چۆن لەتەمەنی گەورەساڵیدا میر ئالا خودا مەمی پیٚ بەخشی؟

- لە دەقی شنگال و خەتاریٚ: چونکە میر ئالا تەمەنی زۆر بوو، زەمین جوبرائیل سیٚویٚکی دایە و پیٚی گوت نیوەی بخۆو نیوەکەی تری بدە مەلەکڤان .

- لە دەقی شیٚخان ئەمە باس نەکراوە.

٩- مەم چەند مانگ لە سکی دایکیدا مایەوەو دواتر خودا هیٚنایە دنیاوە؟

- لە دەقی شیٚخانیٚ، نۆ مانگ و نۆ سەعات و نۆ دەقیقە.

- لە دەقی شنگالیٚ، حەوت مانگ.

- لە دەقی خەتاریێ، نۆ مانگ.

١٠- کێ زینی هێنایە باوەشی مەم خەواندی؟

- لە دەقی شێخانێ، خدر ئەلیاس و خدر نەبی، زینیان بەشەودا هێنا لە باوەشی مەم دا خەواندی.

- لە دەقی شنگالێ، سێ کۆتر (شالولڤان و بێزارڤان و قەمەرڤان) دووعایان لای خودا کرد و چون زینیان لە جزیری بۆتان هێنا بۆلای مەم

- لە دەقی خەتاریێ، ئەمین جبرائیل زینیان بەشەودا هێنا لە باوەشی مەم دا خەواندی.

١١- شاری (موخرزەمین) چی تێدایە؟

- لەدەقی شێخانێ، (٧٥) منارە، هەر منارەیەک حوکم دکات لە سەر ٣٦٦ ماڵدا.

- لەدەقی شنگالێ، (٧) چیا، ٣٦٦ بورجی دیارو بەرچاو.

- لەدەقی خەتاریێ، لە بنەوەی شاری موخرزەمین، حەوت ئاشی باوکی مەم هەن کە بە شەو و رۆژ کار دەکەن.

١٢- شاری باوکی زین چی تێدایە؟

- لەدەقی شێخانێ، حەوت بورج.

- لەدەقی شنگالێ، دە بورج.

- لەدەقی خەتاریێ، شاری باوکی زین خۆرستانە، هەر بەرەکی سۆرە ئێکی شینە.

١٣- کارەکەر (خودامین) زین کێن؟

- لەدەقی شێخانێ، سێ کارەکەر هەبوون (گولێ، رەوشێ، بەسێ)

- لەدەقی شنگالێ، دوو کارەکەری هەبوون (گولێ، پەری)

١٤- مەم چەند خولامی هەبوون و ناویان چییە؟

- لەدەقی شێخانێ، چل خولامی هەبوون، سەرۆکی ئەوان ناوی (مەمۆی خولام) بوو.

- لەدەقی شنگالیٚ، سێ خولامی هەبوون (مەمۆ، بەدر، بەدی).
- لەدەقی خەتاریٚ، ژمارەیان باس نەکراوە، تەنیا دەڵێت کە مەم بانگی خولامەکانی دەکرد ئامادە دەبوون.
١٥- ئال پاشا دەیویست بزانێت ئەگەری دەردی کوڕەکەی (مەم)ی چییە؟
- لە دەقی شێخانیٚ، ئال پاشا سەرگەورەی دوانزە هۆز کۆدەکاتەوە تا بزانێت، دەردی کوڕەکەی (مەم)ی چییە؟

چقاس رەملدارێن دوانزدە ئێلێن
تەمام بجڤیێن ل هێرە
رەملدارەک دبێژت:
ب وی کەم ئیلاهیە
زانینا من ژ رەملیٚ زانیە
مەمیٚ تە نە تاوی یە نە باوی یە
هاوار خودیٚ تیرەکە ئەڤینیٚ
ب دلیٚ وی کەفتیە

- لە دەقی شنگالیٚ، باوکی مەم گوتی بە دانا و ئاقڵەکان : پێویستە مەسەلەی مەمۆ بزانن، چۆن و بە چ ڕێگەیەک چارەسەر دەکرێت.
هەموو گوتیان : تیری ئەویناری دڵیٚ مەم ی پێکاوە دای.
میر ئالا گوتی: تیری ئەویناری چییە؟
زاناکان گوتیان: عەشق و ئەوین دڵی بردوە بزانە شەو خەوی بە چ کچێکی جوانەوە دیوە.
- لە دەقی خەتاریٚ، عارفێک دەڵێتە ئال پاشا:

ئال پاشا مەمیٚ تەیێ دەلال
نەی تاوی یە، نەی باوی یە
نەی بئێشە نەی برسی یە

تیرا ئەویندارێ دلێ مەمێ تە گرتییە

١٦- کێ ئاگاداری خەڵکی کرد تا تەواوی کچانی شاری موخرزەمین بێنە باغی سەیران؟

- لە دەقی شێخانێ:

هەر کەسێ قەدرێ من تێ ببینت.

دەریێن سووک و دکانێن

باژارێ موخورزەمینێ بێ خودان بهێلن

کەچێن بەگان و عەیانا هەتا بێن شڤان و گاڤانا

راتب و رهێلێن ب دلێن خۆ هلینن

بچنە کۆچکا ناڤ رەزی

ل بەر مەمێ شرین بسەکنینن

بەلکی مەمێ من ئێکێ ژ هەمووا بهلینە

- لە دەقی شنگالێ، میر ئال تەواوی کچانی شاری موخرزەمینی ئاگادارکردن کە سبەینێ هەمویان لە دیوەخان ئامادە بن.

- لە دەقی خەتارێ، گزیریان بەردایە ناوشارو هاواری دەکرد : هەموو کچانی شار بێنە باغی سەیران.

١٧- کاتێک مەم لەسەر داوای باوکی چویە باغی سەیران،تا کچێک لەوانە بۆخۆی هەڵبژێرێت، کچێک گوتی....

- لە دەقی شێخان:

تەورێز و خۆش تەورێز

چقاس قیزێن باژارێ موخورزەمینێ بوونە رێز

کەرەمکە ئێکێ ژ هەمووان ژ خۆ را ڤەگوهێز

کچێکی دیکە گوتی:

مەمۆ سەرێ خۆ هلینە

قیزێن باژارێ موخورزەمینا گران د جەماندینە

کەرەمکە ئێکێ ژ هەمووان ژ خۆ را هلینە
- لە دەقی خەتارێ، کچێکی شارەزا لەناو کچەکاندا بوو گوتی:
ئەرێ مەمۆ توو سەرێ خۆ هلینە
مانە ئەم سێسەد و شێست و شەش قیزێت خەملاندینە
ئێکێ ژ هەمووکا ب خۆ ژ ناڤ بنەقینە
- لە دەقی شنگالێ:
ئەرێ مەمۆ ئەم (٣٦٦) زەرییێت خەملاندینە
مەمۆ لاوۆ چاڤا ڤەکە، سەرێ خۆ بهەلینە
ژ ڤان (٣٦٦) زەریا ئێکێ ژ خۆ را بنەقینە
١٨- مەم بەمجۆرە وەڵامی دایەوە:
- لە دەقی شێخان:
یا قیزا قەنج
بابێ من چەندی دینە
یا من دڤێت خاتوون زینە
کیژا میر زێندینە
خوشکا میر سێڤدینە
دۆتمانا چەکان و عەفان
بالتیسکا قەرە تاژدینە
د بەرکرنا وێ
دەلق و بەردەلقێن زێرینە
هینجی چاڤێن خۆ دگێرینم
ئێکە ب کێر جێریاتیا وێ بێ
د ناڤا دا نینە
- لە دەقی خەتارێ:
ئەرێ بتێ دینێ

ب خودێ یا ئەز لێ دگەرێم ل ناڤ وە دا نینە
یا لێ دگەریم زینا خاتوون زینە
خودانا دەلق و دامانێت زێرینە
کیژا میر سێڤدینە
خوشکا میر سلێمانە
دۆتماما چەکانی و عەفانی و قەرەتاژدینە.
باژێرێ بابێ وێ باژێرێ خۆرستانێ
نیشانێت باژارێ بابێ وێ هەر بەرەکی سۆرە و ئێکی شینە
ئەرێ بتێ دینێ ب خودێ وەکە وێ د سلسلا بابێ ئێک وە دا نینە
- لە دەقی شنگالێ:
ئەرێ بتێ یا ئەز لێ دگەرێم ل ناڤ وە دا نینە
یا لێدگەرێم زینا خاتوون زینە
کچا میر سێفدینە خوشکا میر زێندینە
دۆتمامە چەکان و عەفان و قەرە تاژدینە
باژێرێ بابێ وێ جزیرا بۆتا ب خۆ رەنگینە

١٩- مەلەکڤان (دایکی مەم) دەیویست کوڕەکەی نەڕوات:

- لە دەقی شێخانێ، مەم ماڵئاوایی لەماڵ خواست دایکی زۆری لێ پارایەوە بەڵام سوودی نەبوو.

- لە دەقی شنگالێ، (مەلەکڤان) هات و لەبەر مەم وەستا و گوتی:

مەمێ من دلێ من دیانە
تو بەرێ خۆ بدە ڤان هەڤال و هۆگرانە
تو بەرێ خۆ بدە باژێرێ موخرزەمینێ
باژێرەکی عەزیم یێ گرانە
ڤی باژێرێ موخرزەمینێ نەهێلە بێ خوەیی بێ خودانە
ژ بەر خەونێن شەڤانە

وێل فەلەکێ وێل وێل دنیایێ وێل

- لە دەقی خەتارێ:

مەلەکڤان دەڵێت: ئەگەر توو نادەیە خاترا بابێ و هەردوو مامانا

بدە خاترا دایکا خۆ یا مەلەکڤان پشتی تە ئێتیمە ل ڤان چیانە

هەی فەلەکێ وێل هەی دنیایێ وێل

٢٠- کاتێک مەم رۆیشت تا بەخەوەکەی شەوی بگات کێی لەگەڵ رۆشت؟

- لە دەقی شێخانێ، چل خولام سواری ئەسپەکانیان بوون و لەگەڵ مەم رۆشتن و شاری موخورزەمین بویە هات و هاوار و بەهەزاران خۆیان خستە بەرپێی تا نەڕوات.

- لە دەقی خەتارێ، مەمۆی خولام لەگەڵ مەم بەرێکەوت لەشار دەرکەوتنە دەرێ دوای چەند دەقەیەک مەمۆی خولام دەنکە خورمایەکی خستە دەمی.

مەم: ئەوە چییە دیخۆی؟

مەمۆی خولام :دەنکە خورمایەک بوو لە بنی هەگبەکەما خستمە دەممەوە.

مەم: بۆچی بەمنت نەگوت؟

مەمۆی خولام: شتێک نەبوو هەتا بەتۆی.

مەم لێی سڵەمییەوە، داوایکرد لە مەمۆی خولام کە بگەڕێتەوە و مەم بەتەنها رۆشت

٢١ دوای مردنی مەم زین چی کرد و چۆن مرد؟

- لە دەقی شێخانێ، کاتێ زین، مەمی بەم شێوەیە بینی دەستی بە هاوارکرد، میر و خەڵکێکی زۆری شار هاتن و میر گوتی: کچم خەم مەخۆ گەلێ کوڕی جوان لە جەزیرا بۆتان هەن یەکێکیان بە دڵی خۆت هەڵبژێرە، زین بە دڵی ماتەمبارەوە گوتی:

نە جزیر بیت نە بۆتانە
خودێ خراب کەت ژ بنیانە
هەوارا خۆ دگەهینمە شەخسێ پەسارێ
مەم سبێ مر
زین نەگەهتە بێریێن هیڤارێ.

- لە دەقی شنگالێ، زین هات لەلای ئەوانەدا وەستا کە گۆڕی مەمیان هەڵدەکەند و گوتی: با گۆڕەکەی فراوان بێت، کاتێ مەمیا شۆڕکردەوە ناو گۆڕ زین شمشێرێکی لەسەر دڵی خۆی چەقاند و خۆی بەردایەوە ناو گۆڕەکە.

- لە دەقی خەتارێ، زین لای خوداوەند دوعای کرد تا هەردوو پێکەوە بمرن و لەیەک گۆڕدا بنێژرێن.

لێرەدا دەبینین لەنێو خودی کۆمەڵگای ئێزیدیدا لەسێ دەڤەری جیاواز یەک دەق چەندین جیاوازی هەیە، کەواتە دەتوانین بڵێین هەر ناوچەو دەڤەرێک شەقڵ و مۆرکی بومی پێوە دەلکێت و ئەمەش حاڵەتێکی تەندروستە بۆ پرۆسەیەکی لەمجۆرە.

٢- مەم و زین لە لای ئۆسکارمان

لە توحفەی موزەفەریەی ئۆسکارماندا بەیتێکی مەم وزین هەیە بە سۆرانییە، ئۆسکارمان لە زاری رەحمان بەکر وەری گرتووە، لەشێوەی بەییت دایە و رەچاوی فۆرمە شیعرییەکە نەکراوە.
ئەم چیرۆکە وەک هەمووی چیرۆکە کوردیەکان بە گشتی و هەموو چیرۆکە کۆنەکانی دنیا لە سەرەتاوە بە شێوەی زارەکی لە زمانی شایەرەکانەوە (کە بە بەیت بێژ دەناسرێن) گوتراوە، هەر بۆیە جیاوازی و تێکەڵ بوونی توخمەکانی گێرانەوە، لە ئەدەبی زارەکی ئەم شتێکی حاشاهەڵنەگرە.
هەر شایەرێک بە پێی پێخۆشبوونو بۆچوونی خۆی هەندێک شتی لە چیرۆکەکەدا زیادکردوەو یان گۆریویەتی، ئەم دەستیوەردانە تا ئەوکاتەی کە چیرۆکەکان تۆمار نەکرا بوون زۆر زەقتر بوو .
لە بارەی مەم و زینەوە ئەوەی لە بەردەستدایە گێرانەوەی رەحمان بەکری شایەر کە ئوسکارمان تۆماری کردوەو وادیارە شێوەی باو لە ناو بەیت بێژانی رۆژهەلاتی کوردستاندا هەر ئەم گێرانەوەی رەحمان بەکر بووە (چونکو بە وتەی ئوسکارمان جیاوازی نێوان گێرانەوەی شایەرەکان بە گشتی زۆر کەم بووە.)
بەیتە کوردییەکان سەرنجی زۆرێک لە رۆژهەلاتناسان و نووسەرانی بیانییان بۆ لای خۆیان راکێشاوە، بەربلاوترین هەوڵ ئۆسکارمانی رۆژهەلاتناسی گەورەی ئەڵمانیای ئەنجامی داوە. ئۆسکارمان خزمەتێکی مەزن و بەرچاوی بە زمان، فەرهەنگ و ئەدەب و مێژووی نەتەوەیی کوردان کردووە، خزمەتێکی دەگمەن و فەرامۆش نەکراو، بە چەشنێک کە ناوی ئەم بیرمەند و دڵسۆزە بێگانەیە لە مێژووی ئەدەبی کورددا

بە نەمری هێشیوتەوە.

ئۆسکارمان، ساڵی ١٨٦٧ لە بەرلینی ئەڵمانیا چاوی بە دنیا هەڵهێناوە

لە ساڵی ١٩١٧ کۆچی دوایی کردووە.

ئۆسکارمان لە ساڵی ١٩٠١ هەتا ساڵی ١٩٠٧ و لە ساڵی ١٩٠٨ هەتا ١٩١١ی زاینی بۆ لێکۆڵینەوە و توێژینەوە لەبارەی زمانەکانی کوردی و فارسی سەفەری رۆژهەڵاتی ناڤین و ئێرانی کردووە.

ساڵی ١٩٠٣ی زایینی سەردانی مەهابادی کردووە و لە ماوەی نیشتەجێ بوونی لەو شارە جیالە کۆکردنەوەی ١٧ بەیتی کوردی (دمدم - مەم و زین - لاس و خەزاڵ - ناسر و ماڵماڵ - برایمۆک - شێخ فەرخ و خاتوون ئەستێ - مەحمەل و برایم دەشتیان - قۆچ عوسمان - جولەندی - خەزێم - کاکە میر و کاکە شێخ - لەشکری - قەر و گوڵزەر - زەمبیل فرۆش - باپیرئاغا - عەلی عاشق و عەبدولرەحمان پاشای بابان) کۆمەڵێکی زۆر بابەتی رێزمانی و فەرهەنگ و دەستەواژەی کوردی، نزیک بە ٢٠٠ غەزەل و گۆرانیی کوردی لە زاری گوندنشینێک بەناوی (رەحمان بەکر)ەوە کۆکردۆتەوە و وەریگێڕاوەتە سەر زمانی ئەڵمانی و ساڵی ١٩٠٥ی زایینی لەژێر ناوی بەیت و باو و ئەدەبی زارەکیی زاراوەی موکریانی بە هەمان ئاخاوتەی سەرەکی و بە رێنووسی لاتینیی تایبەت لە بەرلین بە چاپی گەیاند.[١]

١- ئۆسکار مان، توحفەی موزەفەرییە، ساغ کردنەوەی : عەلی نانەوازادە، هەولێر ٢٠١٣، چاپخانەی حاجی هاشم، لەبلاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی، لا ٧٩

جگـە لـە ئۆسـکارمان چەنـد ناوێکـی تـر هـەن ئەوانیش جێپەنجەیـان بەسـەر ئەدەبـی کوردییـەوە دیـارە و دەبێـت ئاماژەیـان پێبکرێـت لەوانـەش:

کراولینسـۆن (H.CRAWLINSON)، شـودزکۆ (A.CHDZKO)، لیـرش (P.LERCH)، شنیدلر (A.HOTOMSCHIADLER)، پریم (PRYM)، سوسـین (SOCIN)، رسـیویل (JABA RECUEIL) مـار (MAR)، مینورسـکی (MINORSKY)، واسـیلی نیکیتیـن، رۆژە لسـکۆ، وایگـرام، میلنگـن، رۆدینکۆ (AM RADUDENKO) و مایـکل چـات وسـون ئـەو نووسـەر و لێکۆڵەرانـەن کـە سـاڵانێکی زۆر لـە تەمەنـی خۆیـان بـۆ کۆکردنـەوە و وەرگێڕانـی بەیـت و ئەدەبـی زارەکیـی کـوردی تەرخـان کـردووە.

گێڕانەوەکـەی رەحمـان بەکریش بـە بۆنـەی تێکـەڵ کردنـی چەندیـن ئوسـتوورەو دەقـی ئایینـی جیـاواز لـە نـاو ئوسـتوورەیەکی تایبەتـدا، رەنگـە خوێنـەری شـارەزا تووشـی سەرلێشـێواوی بکاتـو ناوەڕۆکـی ئوسـتوورەیی چیرۆکەکـەی لـێ ون بـێ.

لە دنیای ئوستوورەناسیدا زۆرجار هەیە کە لە نێوان ئوستوورەی چەندین نەتـەوەی جیـاوازدا توخمـی ئوسـتوورەیی هاوبەش دەکەوێتـە بەرچـاو، تەنانـەت جـار هەیـە کـە ئوسـتوورەی نەتەوەیـەک دەقـاودەق لـە نـاو نەتەوەیەکـی بەڕواڵـەت دوور لـە نەتـەوەی پێشـوو دەبیندرێـو تەنیـا نـاوەکان دەگۆڕدرێـن کـە بـەم ئوسـتوورانە دەڵێـن ئوسـتوورەی هاوتەریـب. لـە رێـگای ئوسـتوورە هاوتەریبەکانـەوە زانیـاری زۆر لـە بـارەی پێوەنـدی نێـوان نەتەوەکانـو هەروەهـا مێـژووی هاوبەشـی ئـەوان یـان شـێوەی ژیانـی ئـەو نەتەوانـە دەکەوێتـە دەسـتی توێـژەرو رەنگـە بازنـە ون بووەکانـی مێـژووی نەتەوەیـەک بـە هـۆی ناسـینی ئوسـتوورەکانی وەدەر کەوێـت.

مەم و زینی تۆمارکراوی ئۆسکارمان لە بەشێک لە چیرۆکەکەدا مەم بە ئاشکرایی زین رەت دەکاتەوەو سێجار بە دوای یەکدا دەڵێ کە زینی ناوێ. ئەگەرچی چیرۆکخوان هۆکاری ئەو هەڵویستەی مەم کارتێکدەری بەکر دەزانێو دەڵێ بەکر بە گوێی مەمی گەیاندوە کە زین نەخۆشی پیسی گرتوە، بۆیە کاتێ میر زێنەدین (برای زین) سێ جار زین بە مەم دەدات ئەو هەو سێ جارەکە رەتی دەکاتەوەو ئەڵێ نامەوێ.

لە گێرانەوەی رەحمان بەکردا رەدکردنی زین لە لایەن مەمەوە دەبێتە بەردی بناغەی کێشەی میرو مەم و لە ئاکامدا بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ دەبێتە هۆی زیندانی بوونی مەم.

لە بەیتی مەم و زیندا، شێوەی لە دایک بوونی مەم باسی چۆنییەتی خولقانی یەکەم مرۆڤ دەکاتو پاش ئەوەش دەچێتە سەر بەشێکی دیکە لە دابونەریتی هەرە کۆنی ئینسانو بەو شێوە رەوتی ژیانی مرۆیی وێنا دەکات.

مەم لە سەرەتاوە نۆکەرێکی هەیە بە ناوی بەنگینە (کوڕی وەزیری پاشا، کە ئەڵبەتە لە مەم و زینی خانیدا باسی لێ ناکرێو ئەو کەسەی کە رۆڵی هاوڕێی مەم دەگێڕێ قەرەتاژدینە) مەم و بەنگینە دوای لە دایک بوون بەسەرهاتێکی سەیروسەمەریان هەیە. بەیتەکە دەڵێ:

بە دایانیان دان، دوو ساڵ لە کن دایانێ بوون لە پاشان بە لەلەیان دان، سێ ساڵ لە کن لەلەی بوون لە پاشان سواریان کردن دووساڵان سوار بوون ئەوجار هێنایانن بردیاننە مەدرەسەی لە خزمەت مامۆستا دانیشتن، حەوساڵان دەژێرخانێدا بوون رۆژو شەویان لێ قەدەغە کردن...

مەم وبەنگینە بە شێوەیەکی هەڵکەوت پەنجەرەیەک بەرەو دەرەوەی ژێرخانیان بۆ دەر دەکەوێت:

«تیشکی رۆژ هاتە ژووریَ، ئەستەغفروللا گوتیان ئەوە خولایە مامۆستای وان لە ویَ نەبوو هەر ئامێزیان لە تیشکی وەدەر هێنا بۆیان نەدەگیرا... گوتیان ئەوە خولایە هاتۆتە نێو مە...»

زمانی بەیت بێژ لەم بەشەدا دەبێتە زمانێکی مەوزوون و لێرە بەدواوە بە وردی هەموو وردەکاریەکانی ماجەراکە باس دەکات:

«شەوێک سیَ پەری دێنە سەر کۆشکی مەم دوای هێندیَ قسە لە سەر جوانی مەم و زین، هەر لە شەودا زین لە جزیرە دەگوازنەوە بۆ کۆشکی مەم».

شایەر ئەگەرچی ئەم گواستنەوە زۆر درێژە پێدەدات بەڵام زمانێکی شیرین و گێڕانەوەیەکی جوانی هەیە کە گوێگر دەباتە دنیای خەیاڵو ئیزنی ئەوەی دەدات تا هەموو وردەکاریەکانی وتووێژی پەرییەکان و دیداری مەم و زین وەبەرچاو بێنێت. لێرەدا بەشێکی کورتی داستانی ئەو شەوە بۆ ئاشنا بوونی خوێنەر لە گەڵ زمانو دەربڕینی ناسک و خەیاڵاوی شایەر دەگێڕینەوە:

خالق هەر ئەتۆی لە سەرە
سیَ پەری لە ئاسمانی حەوتەمین بەستوویانە لەنگەرە
لە سەر کۆشکی کاکە مەمی هەڵدەنیشن ئەوبەر ئەوبەرە
خوشکی گەورە دەڵیَ بە خوشکی چکۆلە
خوڵاکەی خوشکی رومەتی کاکە مەمی زەریفە یان چراو فەنەرە؟
خوشکی نێوەنجی وای گوتیە
هەر لە عەرشی تا کورسییە
هەر لە گای هەتا ماسییە

هەموو دنیام پشکنییە
هیچکەسم نەدیوە لە گوێن جوانی کاکە مەمییە...

لەبەیتی مەم و زینی رەحمان بەکردا مەم کوڕی ئیبراهی پاشای یەمەنە، داستانی لەدایک بونی مەم بەم جۆرەیە:

«برایم پاشا هیچ کوڕی نەبوو، لەگەڵ وەزیری خۆی هەستان رۆین بۆ ماڵە خولا، دوازدە مەنزلان رۆین، خولا رەحمی بەوان کرد، وەیسەلقەرەنی ماهیدەشتی ناردیە کن ئەوان، دوو سێوی پێدا نارد، گوتی بچنە ماڵە خۆتان، دەزانم بۆ کوڕی هاتوون، شەوی جومعەی دەستنوێژ هەڵگرن، ئەو سێوەی لەت بکەن لەتێکی بەخۆت بیخۆ لەتێکی ژنەکەت».

ئەم باسە لەلای خانی نابیستین، ئەمە جگە لەوەی کە لای خانی مەم شازادە نییە بەڵکو کوڕی نووسەری میرە.

٣- مەم و زین ی رەواندز

بەهەمان شێوە لای ئۆسکارمان بەیتێکی تری مەم و زین تۆمار کراوە، لەمەیاندا کە زۆر کورتە و بەیتێکی قافیەدارە.

لەم بەیتەیاندا کاکە مەم نۆکەری میری رەواندزە و خاتو زینیش خوشکی میری رەواندزە .

کاکە مەم نۆکەری میری رواندز بوو، خاتووزین خوشکی میری رواندز بوو، کاکە مەم دڵی لێچوو، ئاشق بوو لەخاتووزین، میرمەم ئاغای نەخۆش کەوت، پەنج ساڵ تەواو، کاکەمەم ئاغای بەکۆڵ گیرای، لەدوای ئەم پەنج ساڵە شەرتی کرد، کەخوشکی خۆی بداتێ، پیاووماقوڵان جەم بوون، قەبوڵیان نەکرد، ئاقیبەت زین و مەم ئاشق بوون بەیەکتر، خاتووزین کاسەی ئاو دای بە کاکەمەم، میر پێزانی، زستان بوو، حوکمی کرد " ئەسپێکم بۆ بێنن، کاکە مەمی سوار کەن، وە گۆزەیە ئاوی پیا بکەن، با بیبەستێ،دەری کەن، با بڕوە بۆ کۆیێ، دەریان کرد، بەو شەوە روویی، بە کاو بەفر و سەرما، تا نزیک بەیان، داغل بەشار کۆیە بوو، ئەسپەکەی بەڵەد بوو، لەبەر دەروازەی میر راوێستا، حیناندی(حیلاندنە)، میر بەخەبەر بوو، بانگی کردە غوڵامان، دەروازە بکەنەوە، بزانن ئەوە کێیە، کە چوون ، دەروازەیان کردەوەم داییان بەزانت، هاوردیانە ژورەوە، میر کە تەمەشای کرد، هەموو گیانی بەستووگیە، لێپرسی گوتی: «چی کردووە بەم شەوە ساردا تووییان دەرکردووە؟» ئەرزی کرد: «لەبری چاکەی ک لەگەڵ برای تووم کرد ئەمە جەزای بوو.» میری کۆی گوتی: «سبەینی سەد سوار دەنێرم خاتووزینت بەزۆر بۆ بێنن ئێرە» زۆر حەمدی خودای کرد.

بەیتەکە....
جوابێ بنێرن بۆ شەمزینان:
سوار بن لە ئەسپ و زینان،
بۆ شەوقی مەم و زینان
جانان! بیکەن تەقبیر و رایێ!
جوابێ بنێرین بۆ زازایێ
سوار بن لەبۆ ئەم سەفایێ!
دڵەم دەڵێی بەحری وانە،
لەنگەریان تێبەردان گەمییەوانە
جوابێ بنێرن بۆ بالەکان
سوار بن لە کوێت و هەڵەشان
لەبۆ سەفای کیژ چاوڕەشان

کوێستانان لە من داغان داغان
سوورگوڵ پشکووت لە چوارباغان

کاکە زێن و براڵە زێن و کیژە ڕێحانە
ئاورێکم بەربووەتەوە لە دەروونێ!
نە بە بایێ دەکوژێتەوە نە بە بارانێ
نە بە پاچ و پێمەڕان، نە بە گڵ پیادانێ
نە بە شێخ ئەستوور کرێوە، نە بە چاکە سواری تاژانێ،
نە بە سێید ئەحمەد ساوانێ،
نە بە تیپی سوارانی دەشتی کاولە حەریرێ،
نە بە گوڵەنگەو قۆیتاسەی کاری مووسلێ.

لێکچووەکانی مەم و زینی خانی و ئۆسکارمان

- لە هەردوو گێڕانەوەکانی خانی و ئوسکارماندا باسی شین بوون و سەرهەڵدانی گیا یان گوڵێک لە سەر مەزاری مەم و زین کراوە.

- لە سەرەتای مەم و زینی رەحمان بەکردا (تۆمارکراوی ئوسکار مان) لە گەڵ کەشوهەوایەکی ئوستوورەیی رووبەڕو دەبینەوە: پاشایەک کوڕی نابێت و بە دوای رازونیاز لە گەڵ خوداو پاڕانەوەی زۆر، بە هۆی سێوێکی بەهەشت دەبێتە خاوەن کوڕێک و ناوی دەنێتە مەم. دەقی بەیتەکە لە بارەی چۆنیەتی لە دایک بوونی مەم (کە سەرەتای چیرۆکەکەیشە) ئاوا دەستپێدەکات:

«ئیبراهیم پاشای یەمەن هیچ کوڕی نەبوو، دەگەڵ وەزیری خۆی هەڵستان رۆین بۆ ماڵە خولا، دوازدە مەنزلان رۆین، خولا رەحمی بەوان کرد. وەیسەلقەرەنی ماهیدەشتی ناردیە کن ئەوان، دوو سێوی پێدا نارد... ئەوانە بۆ کوڕی هاتوون بچنە ماڵە خۆیان شەو جومعەی دەسنوێژێ هەڵگرن، ئەو سێوەی لەتی بکەن، لەتێکی بۆ خۆی بخوا لەتێکی ژنی...»

- بەڵام لە گوتنەوەکەی خانی دا نە باسی سێوی بەهەشت دەکرێت و نە مەمیش شازادەیە، بەڵکو کوڕی نووسەری میرە.

- لە بەیتەکەی رەحمان بەکردا مەم لە سەرەتاوە نۆکەرێکی هەیە بە ناوی بەنگینە کوڕی وەزیری پاشا.

- لە مەم و زینی خانیدا باسی لێناکرێ و ئەو کەسەی کە رۆڵی هاوڕێی مەم دەگێڕێ قەرەتاژدینە .

- بەیتەکە دوای هاتنە دەرەوەی مەم و بەنگینە باسی یەکەم دیداری مەم و زین دەکات. لە بەیتە تۆمار کراوەکەی ئۆسکارماندا ئەو

یەکەم دیدارە زۆر خەیاڵاوی و ئوستوورەییەو چیرۆکەکانی هەزارو یەک شەو و داستانەکانی جنۆکەو دێو و پەریمان وەبیردێنێتەوە واتە رواڵەتی رۆمانسەکانی سەدەی شازدەو حەڤدەی هەیە کە لە ئێران دا عەییارنامەکان بەو شێوازە بوون.

- خانی مەم و زینی لە جەژنی نەورۆزدا بەیەکتر ئاشنا کردوە. مەم و تاژدین بە جلی کچانەوە دەڕۆن بۆ جەژنی نەوروز، لەوێ چاویان بە دوو کوڕە لاوی جوانو چالاک دەکەوێ کە خەریکی زۆران و شەڕن و کەس نایانبەزێنێ. مەم وتاژدین وەدوویان دەکەون بۆیان دەردەکەوێ کە ئەوانە کوڕ نەبوون بەڵکوو دوو کچی جوان بوون. هەر لەوێ عاشقیان دەبن، کچەکان ئەنگوستیلەی خۆیان لە گەڵ کوڕەکان دەگۆڕنەوەو دەگەڕێنەوە بۆ کۆشکی خۆیان.

- لە بەیتی دووەمی ئۆسکارماندا ئەوەی لە رەواندزە جۆرێکی ترە، لەم بەیتەیاندا کاکە مەم نۆکەری میری رەواندزە و خاتو زینیش خوشکی میری رەواندزە و ئاکامەکەش بەوە دەگات مەم لە رەواندزەوە بەرەو کۆیێ دەردەکرێت.

دەکرێت زیاتر لەسەر ئەم باسە بدوێین بەڵام ئەوەی بۆمن گرنگە ناساندنی دەقە هەورامییەکەی مەم و زینە کە دەمەوێت باسەکە لەسەر ئەو بابەتە چڕ بکەمەوە.

ئوستوورە

مرۆڤەکان هەمیشە لەخەیاڵی خۆیاندا چیرۆکیان دروستکردووە، خەیاڵ ئەو جیهانەیە کە زاناکان لەگەڵ پێشکەوتنی تەکنەلۆژیاشدا دەتوانن شتی نوێی تێدا هەڵبهەنجێنن[1]

ئوستوورە ئەو چیرۆکەیە کە دانەرەکەی یان رەگەزەکەی شاراوەیە و هەوڵ دەدا رەوتەکانی سروشت، بەدیهاتنی جیهان و مرۆڤ، نەریتەکان و ئاهەنگە ئایینییەکان دەرببڕێ. ئوستوورە لە بنەڕەتدا وەکوو سیستەمێک بۆ راڤەی جیهان یان بەرپەرچدانەوەی مرۆڤی سەرەتایی لە هەمبەر هێزە سروشتییە نەناسراوەکاندا داڕێژراوە. سەرەکیترین کەسایەتییەکانی ناو ئوستوورەکان خواکان یان پاڵەوانە لەئاسابەدەرەکانن.

ئەم جۆرە گێڕانەوانە داگری ئەو چیرۆکانەن کە هەڵگری واتاو ناوەڕۆکی ئوستووریی و حەماسین و لە گێڕانەوەکانی خۆیاندا ئاماژە بە زەمەنێکی نادیار دەکەن. [2]

ئوستوورە، نهێنییەکانی پێشینانی ئێمەن، ئەو نهێنییانەی نەیانتوانیوە بەڕاشکاوی دەریبڕن. هەر ئەو نهێنییانە بوونەتە زمانی هێمایی بۆ دێو و درنج و بابەتی لەم چەشنە.

دنیای ئوستوورە پڕە لە ڕاستی. پڕە لە ئاوات و ئارەزوو و حەز. میرچا ئەلیادە دەڵێ: « ئوستوورە مێژوویەکی پیرۆز دەگێڕێتەوە.»[3]

---

١ - تأريخ الاساطير، كارين أرمسترونغ، ترجمة د. وجية قانصو, ط١ ٢٠٠٨م،دار العربية للعلوم ناشرون،بيروت، ص٩

٢ - شانامەی کوردی، بێهرووز چەمەن ئارا، جاپەمەنی مانگ، ٢٠١٦، ل١٨

٣- اسطوره و واقعيت ، ميرچا الياده، ت.مانی صالحی علامه، بنگاه ترجمه و نشر كتاب پارسه، تهران ١٣٩٢، ص٥٣

ئەسکیمۆییەکان بۆ سەلماندنی مێژووی پیرۆز و نەریتە ئایینییەکانی خۆیان دەڵێن: « ئاوایە، چونکە گوتراوە کە ئاوایە.»

کارڵ ئابراهام لایەنگری فرۆید، لەسەر ئەو بڕوایەیە کە ئوستوورە بیرەوەریی دابونەریتێکن لە کۆمەڵگەی سەرەتاییدا باو بووە. بەڵام پاشان پێشی گیراوە و وردە وردە خراوەتە ژێرچەپۆکە و بەشێوەی ئاواتە نەگوتراوەکان لەنێو نائاگایی کۆمەڵدا ماوەتەوە.

تایبەتمەندیی ئوستوورە بومییەکان:

١- فۆرم: هەروەک دەزانین هەموو حەکایەت و ئوستوورەیەک بە فۆرمێکی تایبەت دەستپێدەکا. فۆرمی دەستپێکردنی ئوستوورە بومییەکان بریتین لە: هەبوونەبوو، ، دەسپێکردنە بە مەدح و سەنا کەبەناوی خودا دەست پێدەکات و بە ستایشی محەمەد درێژەی پێدەدات، لە داستانی مەموزین ی هەورامیشدا ئەمە بەرچاو دەکەوێت:

به نام بێچوون بەنای لا مەکان
نگەهدارەندەی زەمین و زەمان
واحد و ئەحەد فەرد و فریاد رەس
ڕاحم و ڕەحیم پەی بێکەسان کەس
پادشای قەییۆم واحد و مۆتڵەق
نگەهدارەندەی چەرخ مۆعەلەق
ڕزق دەهەندەی وەحشی و موور ومار
پادشای بێ عەیب واحدولقەهار

بە غەیرەز ئەو شا کەس نیەن شاهان
شاه هەر ئەو شاهەن نە هەردوو جەهان
زاهر و باتن لامەکان ماوان
سونعش بێ شێوەن زاتش فراوان
ئەر وەسف زاتش مەکەروو ئزهار
تەمام نمەبۆ نە شەرح تۆمار
ئومێدم ئیدەن پادشای ئەعزەم
بە ئەلتاف وێت بداریم و چەم
دەور رەستاخێز ئاخرزەمان بۆ
مەخلووقات تەمام نالەئەمان بۆ
ببەخشیم بە ناز موستەفای مۆرسەل
نیازم ئیدەن بەنای لەم یەزەل

یەکێکی تر لەو خاسیەتانە خۆبەکەم زانین و خوبەتاوانبارزانینی گێڕەرەوە یان حیکایەتخوانە و باسی تاوانباری خۆیدەکات و داوای بەخشین دەکات

گەر چ کەردەنان ستەمان بەر خوێش
بوویەر جە کردار ئی بەندەی دڵڕێش
چون ئەندێشەم هەن جە دەریای جوودت
دڵبەندەن بە ئان نەقش عهوودت
بە مەحز لوتفت ئومێدەوارم
وێت فەرموودەنی ئامۆرزەگارم
غەرق جە قەباحات موتەهەم جە زەنب
(اغفرلی اغفریا غافرالذنب)

نووسـەر یـان گێڕەرەوەو حیکایەتخـوان لەگێڕانەوەکانـدا بـەر لـەوەی بچنـە سـەر کـرۆک و ئەسـڵی داسـتانەکە دێـن کورتەیـەک و ئامانجـی کارەکەیـان بەیـان دەکـەن:

ئەوسا دۆمای مەدح یەکتای یەگانە

گۆش دەر و دەستان دەور زەمانە

بەتاڵ نمەبۆ نوێشتەی تەقدیر

تەقدیر علاجش نیەن بە تەگبیر

٢- کارەکتــەرەکان: ســەبارەت بــە تایبەتمەندیــی کارەکتــەر و ناوەڕۆکـی ئوسـتوورە بومییـەکان وەک ئوسـتوورەی زۆرێـک لەگەلانـی ناوچەکەیـە چونکـە زانسـتی مرۆڤناسـی، ئوسـتوورە بـە پاشـماوەی ئایینـە سـەرەتاییەکان دەزانـێ، دەتوانیـن ئوسـتوورە بـە بنەمـای ئایینـی دابنێیـن، جێپەنجـەی بـڕوا ئایینییەکانـی سـەرەتای ژیانـی مـرۆڤ لەسـەر ئوســتوورە و ئوســتوورەکان دەبینــرێ. لەبیرمــان نەچــێ زۆر لــە ئوسـتوورە و حەکایەتـە ئایینییەکانیـش ڕیشـەی ئوسـتوورەییان هەیـە[1] و زۆرێــک لــەم بنەمایانــە لەرۆژهەڵاتــی ناوینــدا هــەن و ریشــەکەی دەگەڕێتـەوە بـۆ ئوسـتوورەو جـادووە هیندییـەکان.

٣- شـازادە: لـە زۆربـەی ئوسـتوورە کوردییەکانـدا شـازادە ڕۆڵـی سـەرەکی دەگێڕێ. شـازادە یـان تاقانەیـە یـان کـوڕی خۆشەویسـتی باوکییەتـی و بـەم پێیـە باوکـی هەمـوو شـت دەکات لەپێنـاو بەختـەوەری ئـەودا، لـە مـەم و زینـی هەورامیـدا ئەمـە دیـارە، کـە شـا مـەم کـوڕی پاشـای یەمەنـە

[1] ١- نامــق هەورامــی، هەورامــی زمانــی ئایینــی یارســان، بەڕێوەبەرایەتــی چــاپ و بڵاوکردنــەوەی ســلێمانی، چاپخانــەی دەریــا، ســلێمانی ٢٠١٣.

دیشان کە شای مەم نشتەن و دەماغ
شوڵەی جەمینش چون شوڵەی چراغ
باڵاش چون عەرعەر ساوای زەڕستوون
گۆناش مەدرۆشۆ وێنەی لاڵەی کۆن
وستەن چەند فەرشان کار خۆراسان
موتەکا و باڵشت نە هەزار ڕەنگان
ئەساسێ بەی تەور ڕازان ڕێزیان
فەرشان وهەشت جە لاش بێزیان
غوڵامان جە لاش دەست و بان دەست
ئێقامەت کەردەن جە باڵا و پەست

٤- دێو یان پەری: لەزۆرێک لە ئوستوورەکاندا نەخشی دێو یان پەری بەرچاوە، هەر لەجادووکردنەوە تا دەتوەشاندن و گۆڕینی بارودۆخێک ، لە مەم و زیندا گۆڕانی شێوەی نقێمی ئەنگوستیلەکەی مەم و لێکدانەوەکەی بەنگینە کە ئەمە کاری دێوە:

فیرۆزەی نگین ئەنگوشت دی ئەحمەر
سۆمەدا ونەش ئەخزەری ئەخزەر
ئەمیر وات بەنگین پڕ مێهر و تەمکین
پەی چێش سۆرخ بییەن فیرۆزەی نگین
داش نە رووی شۆعاع نەزەر کەرد مەنزوور
دەردەم شۆناساش حەککاکان دەستوور
سەجعەی نگینش کنیا بی بزین
خاتوون دنیا فردەوس بەرین

موزەییەن بە زین بەرکەندەن ئۆستاد
مەم چون دیش و چەم دەست کەرد و فریاد
ئاهێ جە نەهاد بەرئاوەرد و بەر
مەدهووش بی مەدهووش چون زامان خەتەر
بەنگینە چون دیش بەی تەورماجەرا
ئەمیر سەرنگوون نە خاک سیا
واتش مەزانوون یە کار دێوەن
ئەمیر بەی دەستوور حالش پەشێوەن
دەست کەرد و خواندن ئایات شەریف
ئاوەرد بە زبان جسمان لەتیف

٥- کچی جوان: کچی جوان بەشێک لە بینای داستانەکان داگیردەکات، زۆرێک لە کێشەکان و رووداوەکان لەجوغزی کچدا دەسوڕێنەوە، زین نموونەی بەرچاوی نێو حەکایەتەکان، لە داستانی مەم و زیندا، وەک لە ناوەکەوە دیارە ئەم دوانە پنتی پێکهاتنی داستانەکەن «کچ» لەنێو ئوستوورەکانی ڕۆژهەڵاتدا، ڕوانینێکە بۆ بیرێکی پاک و خاوێن.

نە جزیرو بۆت خاتوو زین نامێ
تەڕک و زەرایف شیرین کەلامێ
باڵا تووڵ نەی زەڕستوون خامێ
دوو چەشمان سیە سیاه بادامی
پەریزادەیێ پەری مقامێ
زۆڵەیخا وارێ نە، گۆل ئەندامی

شیرین خۆسرەو هۆمەیلا کامێ
لەیلا سفەتێ عەمبەرین جامێ
باش نازداران پڕ هۆش فامێ
قەمەرتەلعەتێ ماهی تەمامێ
مەریەمە ئاسا بوڵەند ئەندامی
شەکەرین ڕازێ تاووس خەرامێ

٦- پەری: پەری ڕۆڵێکی چاکە دەگێڕێ. ئاسمانییە، بەڵام یارمەتیدەری پاڵەوانە لەسەر زەوی. پەری چوار ئەرکی لەسەرشانە: پێدانی بەخت و شانسی چاکە و باش، خوێندنەوەی داهاتوو، سازکردنی مرۆڤ و کەلوپەل لە خەزێنەی غەیبەوە و پێدانی ماڵ و نیعمەت بە هەرکەس کە بیەوێ.

لە مەموزینیشدا پەرییەکان ئەو دوو دڵبەرە بەیەک دەگەیەنن لەخەودا:

شەوێ نە شەوان، چەم نە شەکەر خەو
سێ پەری ئاما، نیشت لە قەسری ئەو
یەکێ ژ وان (وات)، کێ وێنەی مەم بۆ
شۆقی جەمینش، چون جامی جەم بۆ
دوەم وات یەکێ، نە جەزیر هەندەن
شەوقی نوور جە رووی ماه و خۆر سەندەن
سێ یەم وات یاران، با نەبۆ بە غەم
باوەریم بوزیم، چند خوێشان بە هەم
تاکە بوینیم، کامینەن شیرین

بۆی کۆی کامینەن، چنۆ عەنبەرین
قبوڵشان کەرد، بە دیدە و بە گیان
عەزمشان ئاورد، نە دڵ پەی لوان
هەر سێ وریزان، جە بامێ مەنزەر
تا یاوان وە قەسر، جەمین جامی زەڕ
شەهزادەی جەزیر، وەرداشتن دەردەم
بەردن نیاشان، نە ئاغوشی مەم
ناگا بێدار بی، پەریوەش نە خاب
دیش کە جوانێ، وێنەی ئافتاب
مەست و حەیرانەن، خاویدەی خاونەرم
جەمین وێنەی ماه، کانی حیا و شەرم
ئاشق بی بە شەوق، شوعلەی جەمینش
دەست مالا نە پاو، پەنجەی ڕەنگینش
بیدار کەردنە خاب، شەهزادەی یەمەن
واتش ئەی جوان، مەر ئەقڵت کەمەن
پەی چێش ئامانی، تۆ وە ماوای من
مەر نەزانانت، نە ئێنس و نە جن
هیچ نمە تاوان، نەی مەسکەن و جا
بیان بویەران، بێخۆف و ڕجا
مەر جە گیانی وێت، وەردارانت دەست
ئامانی بەی قەسر، بیەنی سەرمەست؟!
«مەم» کە ئێد شنەفت، ڕێزنا گەوهەر
نە دورجی دەهان، چون مشکی عەنبەر
واتش ئەی خورشید، نوری چەمانم

ئینە جای منەن، ئەی دیدە و گیانم
نە زیرێ قەسرم، بەختێ خانانەن
غۆلامانێ خاس، پاسەبانانەن
قەسری تۆ نەفەوق، چێش کریان ئاراس
گیان بۆ بە فدات، پێم بواچە راس
تاکە بزانیم، یاگەی کێمانەن
کێ ساحیب یانە، کێمان مێمانەن؟!
دوختەر وات پەنەش، ئەی مەحبوبی خاس
قەسری من نەفەوق، دەریا هەن ئاراس
هۆرێزان بە هەم، چون خورشید و ما
مەم وێنەی یوسف، ئەو چون زلێخا
هەردوشان ئامان، بەقەسرێ دامان
دیشان خابیدەن، جەمعی غۆلامان
نە بەختەخانان، دیشان سەمەندان
دەست و پا زەنجیر، مەحبوس نە بەندان
ئەودی ورگێلان، لوان بە ئەیوان
عاشق و مەعشوق، هەم بە دیدە و گیان
عەشق ئاما جا گرت، نەدو سینەی ساف
وێش کەردش بە یار، دو سۆسەن کەلاف
مەم واتش دیدەم، چێشەن نامی تۆ
نا بیم گرفتار، بەندێ دامی تۆ
حۆریی یا پەری، مەسکەنت جە کۆن
راست بواچە پێم، حالم هەن زەبون
واتش مەسکەنم، شەهری جەزیرەن

میرزەیندین تێدا، سەردار و میرەن
برادەرمەن، نوری دنیا و دین
ئیسمی کەنیزت، هەندەن «خاتو زین»
نام و نیشانم، گشت واتم پەرێت
بەڵێ تۆ واچە، دەرد و حاڵی وێت
مەم واتش پەنەش، ئەی نوری دیدەم
مونس پەی ئارام، قەلبێ رەمیدەم
بابۆم پادشان، نامێ من مەم ەن
موسەخەر بە ئەمر، بابۆ مەن، یەمەن
ساکە ئێد شنەفت، پەریسای پەری
بەر ئاورد جە دەست، ئەو ئەنگۆشتەری
مەم هەم بەرئاورد، ئەنگۆشتەر جە دەست
کەردشان بە هەم، ئی عەهد و پەیوەست
هەر یەک نامەیێ، بە خەتێ شیرین
مشک ئەفشان کەردن، نامەی عەنبەرین
هەر دو دان بە هەم، نامەی عەنبەر بار
نیان نە کیسە، پەرێ یادگار
ئەو شەو تا خەیلێ، شادی و زەوق کەردن
شەربەت نە لەبان، یەکدی مەوەردن
ناگا وەقتی سۆب، هەر دو شین نە خاب
بە فەرمودە و ئەمر، حەیی جەهانتاب
پەریان بەردن، ئەو بەماوای وێش
بە تەنها ماشتن، مەم-ی جەفاکێش

میرزەیندین تێدا، سەردار و میرەن
برادەرمەن، نوری دنیا و دین
ئیسمی کەنیزت، هەندەن «خاتو زین»
نام و نیشانم، گشت واتم پەرێت
بەڵێ تۆ واچە، دەرد و حاڵی وێت
مەم واتش پەنەش، ئەی نوری دیدەم
مونس پەی ئارام، قەلبێ رەمیدەم
بابۆم پادشان، نامێ من مەم ەن
موسەخەر بە ئەمر، بابۆ مەن، یەمەن
ساکە ئێد شنەفت، پەریسای پەری
بەر ئاورد جە دەست، ئەو ئەنگۆشتەری
مەم هەم بەرئاورد، ئەنگۆشتەر جە دەست
کەردشان بە هەم، ئی عەهد و پەیوەست
هەر یەک نامەیێ، بە خەتێ شیرین
مشک ئەفشان کەردن، نامەی عەنبەرین
هەر دو دان بە هەم، نامەی عەنبەر بار
نیان نە کیسە، پەرێ یادگار
ئەو شەو تا خەیلێ، شادی و زەوق کەردن
شەربەت نە لەبان، یەکدی مەوەردن
ناگا وەقتی سۆب، هەر دو شین نە خاب
بە فەرمودە و ئەمر، حەیی جەهانتاب
پەریان بەردن، ئەو بەماوای وێش
بە تەنها ماشتن، مەم-ی جەفاکێش

١٥- ژمارەپیـرۆزەکان: لەنێـو پیرۆزەکانـدا، ژمارەکانـی ٣ و ٧ و ٤٠ لـە ئوسـتوورە بومییەکانـدا زۆر بەرچـاون. ئەگـەر سـەرنجی ئایینەکانـی میترائیسـم و زەردەشـتی و یارسـان و ئێزیـدی بدەیـن بـە شـێوەیەکی بەرچـاو ئـەم ژمارانـە دەبینیـن.

شا چونکە زاناش، حاڵش خرابەن
مەم وێنەی قەقنەس، جەرگش کەبابەن
پەنەش دا روخسەت، بە سەد داخ و دەرد
چل هەزار سوار، چەنیش راهی کەرد
یان..
تا مدەی چل رۆ، بەو تەور کەرد گوزار
دمای ئەو، یارش، شی بە چەشمەسار
یان..
چهل دەست (تەمام) مەم بەردش جە شا
ئەودی جە نۆوە، مەلعونێ گمڕا
یان..
شش پیاڵەش وارد مەم-ێ جەفابار
ئاشکار کەرد عەشقش، جە مەستی و خمار
یان...
دەهـ و دوو هەزار، پیادە و سوار
چەنیش روو کەردەن، مەیان پەی تەلار!
یان...
واتش ئامای، وەزیری فیروز
بدەرەم مۆهڵەت، تا بە چهل روز
یان...

مەکەرەم زەلیل، چون دەردمەندان
دمای چهل روز، مەم نەروی زیندان
یان...
تا مدەی هەفت روز، هیچ نەگرت ئارام
نەمەندش خرەد، هەم بەرشی جە فام
دمای هەفتەم روز، ژەنی برادەر
ئاما نیشت نە لای، جەمین جامی زەڕ

ئوستوورەی خوداوەندی شەهید

ئوستوورەی خوداوەندی شـەهید، یەکێکە لـە ئوسـتوورە دیارەکانـی گەلانـی زاگرۆس و نێوان دوو ڕوبارە، ئوسـتوورەیەک کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی لەگـەڵ شێوەی ژیانی خەڵکی ناوچەکە هەیـەو گرنگترین ئوسـتوورەی ژیانـی هیتیارییـە. ئـەم ئوسـتوورە لەگـەڵ هیتیـاری و چانـدن و دروێنـەوە پەیوەنـدی هەیـە.

سـەرەتای دەرکەوتنی میتۆلۆژیـای (هیتیـاری- جوتیـاری) دەگەڕێتـەوە بۆ سـەدەکانی ٤٠٠٠-٨٠٠٠ پێش زایـن و بـە مـاوەی (نیولۆسـی) یـان چاخـی بەردینـی نوێ ناسـراوە، کاتێـک هیتیـار تۆوی لـەزەوی دەچانـد دەبوایە خاوێن بوایـە لـەڕوی جەسـتەو ڕۆحـەوە، وایـان بیردەکـردەوە کاتـێ تـۆم دەچێتـە نـاو زەویـەوە، ئـەوە سـەرەتای قۆناغێکـی نـوێ و ژیانێکـی نوێیـە، ئـەوە هێزێکـی گەورەیـە ئـەو کارە دەکات، زۆری و باشـی بەرهەمـی ئـەو تـۆوە پەیوەسـت بـوو بـە هێـز و توانـای ئـەو خودایـەوە.[1]

ئوسـتوورەی ئیـزەدی شـەهیدکراو، ئوسـتوورەی ژیانـی هیتیارییـەو ئـاوات و ئامانجـی هەمیشـەی هیتیـار هـاوڕێ بوونـی زەوی و وەرزەکان لـە گـەڵ ئـەو و باشـبوونی بەروبوومەکەیەتـی. بۆیـە ڕێوڕەسـمێک لـە ژێـر سـێبەری ئوسـتوورەیەکدا بەڕێوەدەبـا، بـۆ ئـەوەی (ژن-خـودا)ی زەوی لێیخۆشـبێت و کشـتوکاڵێکی بـە پیتـی بداتـێ. واتـە دواهەمیـن بەشـی چیرۆکەکـە ئـەو چاوەڕوانییـەو ئـەو ئومێـدە نیشـان دەدات کـە

١- تأريخ الاسـاطير، كارين أرمسـترونغ، ترجمـة د. وجيـة قانصـو، ط١ ٢٠٠٨م،دار العربيـة للعلـوم ناشـرون،بيروت، ص٤١-٤٢

ئینسـان بـە هـۆی ئـەوەوە ئوسـتوورەکەی خوڵقانـدوە.

ناوەڕۆکـی ئوسـتوورەکە بـاس لـە پاڵەوانێکـی داوێـن پـاک دەکات. بووەتـە دڵـداری ژنێکـی خـاوەن دەسـەڵات، بـۆ ماوەیـەک دەکەوێتـە زینـدان یـان بیـر یـان دۆزەخ (کـە جۆرێـک لـە مردنـە)و خەڵـک رێورەسـمێک بـە بۆنـەی مـردن یـان بـە زینـدان کەوتنـی پاڵەوانەکـە بەڕێـوە دەبـەن.

ئـەم لـە ژێرخـان زیندانیکردنـە دەمانکێشـێتە نێـو ئایینـی میترایـی ، لـە ئایینی میتراییدا ریورەسمەکان لـە چلەخانەکاندا بەڕێوە دەچن کە لەدامینـی چیاکانـدان و زیاتـر لەسـەرەوە بـەرەو قوڵایـی دەچیت واتـە دەرگای چلەخانەکـە بچـوک و نـاو چلەخانەکـەش بەچەنـد پلیکانەیـەک بـۆی دادەبەزیـت[1].

(ئـەم ئەشـکەوتانە نوێنـەری تاقـی ئاسـمان بـوون... بـەڵام لـەو شـوێنگەلەدا کـە ئەشـکەوت نەبـوو پەرسـتگەکانیان بـە لاسـاییکردنەوە لـە ئەشـکەوت، لـە ژێـر زەوی دروسـت دەکـردو پلەکانێکـی درێـژ پەرسـتگەکەی دەگەیانـدە سـەر عـەرز، ئـەم پەرسـتگە گەلـە هیـچ پەنجـەرەو شـتی وایـان نەبـوو. لـە گۆڕەپانـی پرسـتگەکەدا ئاگـردان و ئـاودان و شـتانی دیکـە هەبـوو.[2]

لـەم داسـتانەدا پاڵەوانەکـە نوێنـەری تۆم(تـۆو)ی گیایـە، واتـە خوداوەندێکـی گیاییـە کـە هیتیـار لـە ژێـر خاکـی دەکات ، هیـوادارە شـین ببێـت و سـەردەربێنێت. لـە بۆچوونـی ئینسـانی ئوسـتوورەییدا

١- ڕەووف مەحمـوود پـوور، جەژنێـک بـۆ پیـر بنەمایـەک بـۆ ئوسـتوورەی کاردی، چاپخانـەی وەزارەتـی رۆشـنبیری، ٢٠١٢هەولێـر، ل ٧٤

٢- مهرداد بهار، از اسطوره تا تاریخ، نشر چشمه، ، طهران ١٣٧٣، ص ٣٢-٣٣

پەیوەنـدی هۆیـی و بەرهۆیـی هێشـتا مانـای نییـەو ئـەو هێشـتا بـەو قەناعەتـە نەگەییشـتوە کـە سـەرهەڵهێنان و روانـی گیـا چەندیـن مانـگ پاش چاندنی شتێکی سروشـتی و ئاسـاییە، رووداوی لـە دایک بوونـی منداڵیـش هـەر بـەو شـێوەیە. سـەرەتا دڵەڕاوکـەی ئـەوە کـە ئایـا ئـەو شتەی کە چاوەروانییەتی روو دەدات یان نا، دەبێتـە هـۆی خولقاندنـی ئاییـن و دابونەریتـی تایبەتـی (کـە زۆربـەی جـار لـە گـەڵ ڕێورەسـمی قوربانـی بـۆ خوداوەندیـان بەڕێـوە دەچـێ) پاشـان ئـەو دابونەریتـە دەبێتـە بەشـێکی نەگـۆڕی ئـەو دیـاردە سرووشـتییە، واتـە لـە بـەر چـاوی ئـەو دەبێـت بـە عیللەتـی ئـەو رووداوە سروشـتییە (بـۆ نموونـە سـەر دەرهێنانـی تـۆم لـە خـاک). ئینسـانی میتۆلۆژیایـی وادەزانـێ جێبەجێ نەکردنـی ئەوانـە دەبێتـە هـۆی تۆرانـو رق هەسـتانی ئیـزەدی ئـەو رەسـمو ئایینـەو تۆڵـە سـەندنی ئـەو.[1] بـۆ نموونـە پێداهەڵنەوتنـی ئیزەدی ئاو دەبێتە هـۆی تۆرانـی ئـەوو پشـتهەڵکردنی لـە خەڵـک و زاڵ بوونـی دێوی وشـکە سـاڵی بۆیـە هەمـوو هەوڵـی خـۆی دەدات کـە ئـەو خوداگەلـەی کـە پەیوەنـدی راسـتەوخۆیان بـە ژیانـەوە هەیـە هەمیشـە بـە باشـی سـتایش و پەرەسـتن بـکات. خوداوەنـدی گیاییـش یەکێـک لـەو خوداگەلەیـە کـە ناوەنـدو کۆڵەکـەی ژیانـی هێتیارییـە.

کـۆن تریـن بیچمـی ئـەم ئوسـتورەیە ئوسـتوورەیەکی مێزۆپۆتامیاییە، لـەم ئوسـتوورەیەدا (ئینانـا) (ژن-خودا)وەندیەکـە کـە عاشـق بـە کـوڕە شـوانێک دەبێـت بـە نـاوی (دوومـوزی)، (دوومـوزی) مـل بـەو خۆشەویسـتییە ناداتـو (ئینانـا) بـە تۆڵـەی ئـەو نافەرمانییـە کارێـک دەکات دومـوزی بکەوێتـە دنیـای ژێـرزەوی یـان دۆزەخ.

١- حسن نعمة، ميثولوجيا و اساطير الشعوب القديمة ، دار الفكر اللبناني-بيروت ص٢٥

چەرخی بەردین ، سێ ملیون و چوارسەد ساڵ درێژەی کێشاوە و لە نێوان ٢٠٠٠-بۆ ٦٠٠٠ پێش زاین کۆتایی هاتووە (بە دوای ئەم مێژووەشدا شارستانیەتی کشتوکاڵی دەرکەوتووە کە مرۆڤ تێدا فێری کشتوکاڵ و ئاژەڵ پەروەردەکردن و نیشتەجێ بوون بووە ئەمەش مێژووەکەی ئەگەڕێتەووە بۆ نێوان ٤٥٠ ساڵ بۆ ١٠٠٠٠ هەزار پێش زاین. ئەم هۆشیاریەی مرۆڤ بە لوغزی عەشتار ناوبراوە ، کە پابەندە بە مێژووی شارستانیەتی بابلیەکانەوە ، وەکو پێشتر باسم کرد چوون سروشتی زەوی و کشتوکاڵ بە سروشت و بەرهەمی ژنەوە چوێندرابوو .

عەشتار خوداوەندی گەورەی دایک بووە ، هێمای خۆشەویستی و سێکس و جوانی و میهرەبانی ، هێز و شەڕ بووە لای بابلیەکان ، بەرانبەر بەمە (ئینانا) لای سۆمەریەکان ، عەشارۆت لای فینیقیەکان، ئافرۆدیت لای یونانی ، ڤینۆس لای ڕۆمانی و دایکە میترا لای کورد. بە شێوەیەکی گشتی لای هەموان هێمای خوداوەندی دایک ، پیت و بەرەکەت زاڵ بووە بە سەر هێماکانی دیکەدا کە لە سەردەمی بابلیەکاندا باوەڕییان پێ بووە . عەشتار کچی خوداوەندی مانگ ' سین ' بووە ، دایکی خوداوەند ننکال بووە ، براکەی ' ئۆتۆ' خوداوەندی هەتاو ، خوشکەکەی ' ئەرشیکیجال' خوس سداوەندی جیهانی ژێر زەوی واتە خوداوەدنی مردووان بووە. چیرۆکی عەشتار بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر لە گەلگامشدا داڕێژراوە. [١]

ئێزەدی شەهید تێکەڵاوی ڕاستەوخۆی بە خواژنەوە هەیە، لەباوەڕی گەلانی کۆنی زاگرۆس و نێوان دووڕووباردا ئەم پێگەیە

١- شروین وکیلی، اسطوره ی آفرینش بابلی، نشر علم ١٣٩٣ تهران، ص ١٢٣

هێقم و بەتینە، لەم دوو ئاستەوە ئەم گرنگییەیان بینیوە بەم شێوەیە:

- ئافراندن: باوەڕیان وابووە کە ژن توانای ئافراندن و بەخشینی ژیانی هەیە.

- منداڵ بوون: بەرهەمهێنانی نەوە و درێژەدان بە ژیان.

لە بەشێکی زۆری ئوستوورەکانی سۆمەریدا ناوی (ننخرساک) – Ninhursag دەهێنرێت کە لەزمانی سۆمەریدا بەمانای خودادایک دێت، سەرباری هەندێ ناوی تر، ئیستەش لەکوردەواریدا بە دایە گەورە نەنە دەگوترێت.

ساموێل نوح کریمر باوەڕی وایە (ننخرساک) خودا دایکە و ئانا خوداوەندی بەرپرس لە خۆشەویستی و منداڵ بوون و ئامادەبوون بۆ چاندنە[1].

دکتۆر فازڵ عەبدولواحید لە کتێبی (عشتار ماساة تموز) باوەڕی وایە (ئینانا- عەشتار) خواوەندی دایکە ودەڵێت: گومانی تێدا نییە ئانانا لای سۆمەریەکان خواوەندی دایکە و نازناوی Ama ی دراوەتێ.[2]

ئەم وشەیە ئیستە لەعەرەبیدا بە (ام) واتە دایک بەکاردێت ، لە زمانی هەورامیشدا تا ئیستە بە دایک دەوترێت (ئەدا) ، لەکۆیەش بە دایک (ئۆدا) دەڵێن ، سەرنج بدەین لە ئەما و ئەدا، ئەمە رێرای چەندین ناوی تری وەک (ئاجە- Aja)کە ئیستەش لەشێوەزاری

١- طه باقر، مقدمة في تاريخ الحظارات القديمة، ج١. بغداد ١٩٧٣، ص ١٩٥

٢ - دكتور فاضل عبدالواحد علي، عشتار ماساة تموز، دار الشؤون الثقافية، بغداد طبعة ثانية عام ١٩٨٦، ص٥٠

ئەردەڵانیدا ئابجی بەکاردێت، هەروەها وشەکانی (گوڵە- Gula)کەتا ئیستەش وەک ناو لەکچ دەنرێت.

لە میتۆلۆژیای بابلی دا (ئینانا) دەگۆڕدرێتە (ئیشتار)و (دووموزی) ش دەبێتە (تەمووز)[٢]، بەلام داستانی خۆشەویستیی بێ ئاکامی (ژن-خودا) و تۆڵەکردنی لە جێی خۆی ماوەتەوە، ئەم مووتیڤە دەڕواتە کەنعان و شارستانیەتی ئۆگاریتو لەوێوە وەکوو چیرۆکی پێغەمبەرێکی پاکداوێن بە ناوی یوسف دەچێتە ناو کتێبە پیرۆزەکان (واتە تەوراتو ئینجیلو قورئان) کەدێتە ئێران ناوی چیرۆکی (سیاوەش)ی لە سەر دادەنرێت. کوردیش وەکوو نەتەوەیەکی ئەم بیاڤە فەرهەنگیە خاوەن گێڕانەوەییکی خۆجێییە لەم ئوستوورەیە کە لە چوارچێوەی چیرۆکی مەم وزین دەیناسین.

جیاوازی بەرچاوی چیرۆکی (سیاوەش)و مەم لە گەڵ ئەوانی دیکە، گۆڕانی پیشەی خوداوەندی شەهیدە.

شۆستن لاشەی پاک کافوور ئەندازش
عەترامێز کەردن جاگە و جنازش
نیان ئەو کەفەن لاشەش دەر زەمان
وەندشان چەندێ ئایات قورئان
هوون سیاوەحش جە نۆ جۆشاوە
ستوون ئەیوان کەیوان کێشاوە

---

٢ - لغز عشتار الالوهة المؤنثة واصل الدین والاسطورة، فراس السواح، ط. الثامنة، ٢٠٠٢، دار علاءالدین، سوریة-دمشق، ص٢٧

لە چیرۆکە کۆنترەکاندا ئەم خوداوەندە هەمیشە شوانە، کە ئەمەش دەتوانێ بۆ خۆی هۆکارێکی هەبێ بەو مانایە کە ئەم چیرۆکە لە لایەنێکەوە باس لە گۆڕانی شێوەی ژیانی ئینسان لە شوانی و ئاژەڵداری بۆ هیتیاری دەکات (شوان دەکوژرێ و دەبێتە قوربانی گیاو هیتیاری).

نموونەی هەرە بەرچاوی شینگێڕی بۆ ئیزەدی گیایی، شینی سیاوەشە کە لە ئێرانی پێش لە ئیسلامدا بەڕێوە دەچوو لە هێندێ شوێن وەکوو شیراز تەنانەت تا سەدەی بیستەمیش مابوو. ئەو ڕێورەسمە ئەوەندە بەهێز بوو کە پاش زاڵ بوونی ئیسلامیش توانی خۆی رابگرێتو لە ڕێگای گۆڕانی ناوی پاڵەوانەکانەوە بە ژیانی خۆی درێژە بدات. شینی سیاوەش بە زۆربەی تایبەتمەندیەکانیەوەو زۆرینەی سەمبولەکانیەوە لە ژێر ناوی عاشوورای حوسێنیدا دیسان بەهەمان هێزی پێشوویەوە سەری هەڵێناو ئێستاکەش هەر ساڵ لە ناو شیعەکاندا بە تینێکی تایبەتەوە بەڕێوە دەچێت. لێوردبوونەوە لە سەر ئاڵاو بەیداخەکانی ڕۆژی عاشوورا کە پڕن لە نیشانەکانی ڕێورەسمێکی وەرزێری(وەکوو درەختی سەرووو گیاو باڵندەو هتد) سەلمێنەری ئەو ڕاستیەیە کە عاشوورای حوسێنی درێژەدراوی شینی سیاوەشەو یەکبونی و یەکسانی ئەم دوو ئایینە دەخاتە بەرچاو.

سیاوەشان ئوستوورەی مەرگ و ژیانە کە ریشەیەکی میترایی هەیە[1]، لە هیندستان ناوی رامادین ە، سیاوەش لەناو گەلانی

١- عیسی نجفی- سحر یوسفی- زهرا رستمی، بررسی جنبەهای پیوند سیاوش با آیین مهری، فصل نامە متن شناسی ادب فارسی، شمارە سوم، سال ١٣٩٧، ص ١٢٣

ئاریاییـدا، دومـوزی یـان تەمـووز لـە نێـوان دوو روبـاردا بەعـل لـە سـوریا، یوسـف لەنـاو کەنعانـدا، ئەمانـە نیشـاندەری مـەرگ و ژیانـی دووبارەن.سـیاوەش پێتـی خوداوەنـدی شـەهیدە، قوربانیـدان لەپێنـاو تـۆم و گیـادا و دەرکەوتنـەوەی لـە نـەورۆزدا، ژیانـەوەی سروشـت لەبەهـاردا هێمـای زیندوبوونـەوەی سیاوەشـە.[1]

بەشـێوەیەکی گشـتی شـینی سـیاوەش هاندانـی هێـزی خێـرە لـە ئاسماندا بـۆ درێژەدان بـە بەخششـی سـاڵانەکەیان بـۆ سـەرچاوەکانی ژیـان.[2]

چەمـەری بنەمـای زاگرۆسـی شـینگێڕی خوداوەنـدی شـەهیدە، کەئێسـتە ئـەو ڕەسـمە کاڵ بوەتـەوە، لەناوچەکانـی ئیـلام و لوڕسـتاندا هێشـتا وەک خـۆی بەرگـوزار دەکرێـت،

بـەڵام شینگێڕی ژنـان و لەخودانیـان بۆ مەرگی ئازیزانیـان بچمێکی بازمەندەی ئـەم مەراسیمەیە[3]

شـین و شـینگێڕان، چەمـەری، ئاڵایـی، کۆتەڵگێڕان و لەبانگدان) دەکات کـە لـە کۆنـدا بریتـی بـوون لـەو ڕێوڕەسـم و دابونەریتانـەی کـە بـۆ کەسـی مـردوو دەکوتـران و سـاز دەکـران».[4]

١- پلوتارک،حیـات مـردان نامـی، جلـد سـوم، ترجمـه رضـا مشـایخی، شـرکت انتشـارات علمـی و فرهنگـی، چـاپ سـوم.١٣٦٩، ص٤٦

٢- سیاوشان، علی حصوری. نشر چشمه، تهران ١٣٦٤. فصل درآمد. ص١٥

٣- فریا اسـتارک، سـفرنامه الموت و لرستان و ایلام، ترجمه علی محمد سـاکی، انتشـارات علمی: تهـران١٣٦٤

٤ - حمدالله نـوروزی ،« بررسـی تطبیقی مشـترکات آیین سـنتی چمر در ایلام و نمایش تـراژدی در یونـان » فرهنگ ایلام، بهـار و تابسـتان ١٣٩٠، شـماره ٣٠ و ٣١، ص. ١٥٨

چەمەری

شـێوازێکی مۆسـیقای شـین گێـڕێ کـە لـە ناوچەکانـی سـەر بـە زاگرۆس دا وەک لۆرستان و ئیلام و کرماشـان ئێستاش هـەر باوە و بـۆ لـە دەسـت دانـی ئازیـزان بـە دەهـۆڵ ۆ زوڕنـا لێـدەدرێ[1]..

لـە هەوراماندا هەمـان مەراسـیمی چەمـەری هەیـە و پێـی دەوترێت کۆتـەڵ ، لەکاتی مردنی کەسـێکی ناوداردا ئـەم مەراسـیمە سـازکراوە، ڕێپێوانێکـی هونەریانـەی سـەیرە، بەشـداران لـە کۆتەڵـدا دەبنـە چەنـد ریزێک، ئەوانـەی دەکەونـە پێشـەوە ئەوانـەن کـە جلی رەشیان لەبەردایە یان پەڕۆی رەش یان نیلی یان کردوەتە ملیان، لەناوەڕاستدا داهۆڵی مردوەکـە دروسـتکراوەو جلەکانـی کراونەتـە بـەر داهۆڵەکـە لەگـەڵ بەشـێک لـە کەلوپەلەکانـی وەک تفەنـگ و کوڵەبـاڵ و تەسـبیحەکانی و سـواری ئەسـپەکە کـراوە، ریـزی تفەنگچییەکانـی کەسـە ناودارەکـە ئەمـلاو ئـەولای ئەسپەکەیان گرتـووە، کاروانـی کۆتەڵچییـەکان قوڕیـان گرتووەتـە سـەریان، یـا سەرشـانەکانیان قـوڕاوی کـردووە، ئەوانـەی تفەنگیـان هەبـووە لولـەی تفەنگەکانیـان بـەرەو خـوارەوە بـووە.

١- علی حصوري ، سیاوشان، نشر چشمە: ١٣٧٨تهران. ص١٠٩

بشنەو جە بەنگین یاوەران ئەخبار
بدیە چێشش کەرد یار وەفادار
سواران نیلی ئەسپان هەم نیلی
پۆشان قەڵاخی تەولەها فیلی
بەیداقێ جە نیل نیلی کەرد وە پا
گرەو بەردەبێ جە نیلی سەما

ریزی ژنانیش لە کۆتەڵدا بەشدار بوون، ژنانیش قوڕیان گرتوەتە سەریان و پەڕۆی رەشیان بەسەریاندا داوە کە بەهەورامی پێی دەڵێن قەڵاخی ، لەناو هەورامییەکانا دوعایەکی ژنانە تا ئێستاس ماوەتەوە ژنێک بە ژنێکی تر دەڵێت : « قەڵاخی دەی سەرەتەرە».

دەهۆڵ و زوڕنا لێدەدرێت بە ئاوازی تایبەت کە ئیسە بەو ئاوازە چەمەری دەگوترێت، شایەر و بەیت بێژەکان بەیتی لاوانەوەیان بۆ پیاوە گەورەکە وتوە، گۆرانیبێژان گۆرانی خەمگین، لەگەڵ ئەمەدا وەک باگراوند هەموو بەشداران دەڵێن ئاغە رۆ، تاتە رۆ واتە گەورەم رۆ، باوکە رۆ.

ڕێوڕەسمی کۆتەڵ بەیانیان تا نیوەڕۆ بەردەوام دەبێت، بەشداران بۆنانی نیوەڕۆ لەماڵی گەرەی دێ نان دەخۆن ، دواتر دیسان ئاڵای کۆتەڵ بەردەوام دەبێت تا ئێوارە.

ئەم مەراسیمە چەند رۆژ تا هەفتەیەکیش بەردەوام دەبێت،ئاڵای کۆتەڵەکە پارچەیەک قوماشی رەشە پانیەکەی مەترێک و درێژی دوو مەتر، بە دوو دارەوە بەسراوە، دوکەس دارەکانیان گرتوەو ئاڵاکەیان بەرز کردوەتەوە.

دراوسێ دێیەکانی دەوروبەری ئەو دێیەی کە کۆتەڵی هەبووە، بە ئاڵای رەشەوە هاتوون لە مەراسیمەکەدا بەشداریان کردووە،

ڕۆژانـی پرسـە و کۆتـەڵ پەیوەسـتبووە بـە توانـاو پێگـەی کەسـەکە.

کەسـوکاری مـردوو بەتایبـەت ژنانیـان جلـی رەش یـان شـینیان پۆشـیوە، تامـاوەی چـل ڕۆژ ئـەم بەرگەیـان دانەکەنـدووە، خەنـەو وسـمەیان نەگرتووەتـە سـەریان، پیـاوان ریشـیان نەتاشـیوە، بەشـداری ئاهەنـگ و زەماوەندیـان نەکـردووە، هەندێجاریـش لـە هەفتـەی یەکەمـدا یـان لـەدوای چـل ڕۆژە کەسـە نزیکەکانـی مردوەکـە داوا لەخەڵـک و کەسـوکار دەکـەن پرسـە تەواوکـەن و ریـش بتاشـن وژیـان ئاسـایی بکەنـەوە.

شـینی سـیاوەش و شـینی مـەم، دوو رێورەسـمی هاوتەریبـو دوو گێڕانـەوەی یـەک دابـن.

لـە داسـتانی مەموزینـدا ئـەو بەشـە گۆڕاوە بـەڵام هـەر لـەو مووتیڤـە دەیان چیرۆکـی سـەربەخۆو جۆراوجـۆر سـەری هەڵێنـاوە تـا رادەیـەک کـە رەوتـی خۆشەویسـتی نێـوان شـوانو کچـە ئەمیـر یـان کچەخـان بـووە بـە ناوەڕۆکـی بەشـێکی زۆر لـە بەیتـو چیرۆکـە کوردیـەکان بـۆ هەمـوان ناسـراوو ئاشـنایە.

ئەدەبیاتی زارەکی هەورامی

هەورامییەکان لە کۆنترین نەتەوەکانن، لە چەرخی گەشەی شارستانیەتی خۆیان قۆناغگەلێکی جۆراوجۆریان تێپەڕاندووە و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی زۆریان ئەزموون کردووە، بەو پێیەی ئەدەبیاتی زارەکی هەر گەلێک لە ئەدەبیاتی نووسینەکیەکەی کۆنترە، کەوایە ئاساییە ئەدەبیاتی زارەکی هەورامیش لە ئەدەبیاتی نووسینەکەی کۆنتر بێت.

لە چاوپێخشاندنێک دا دەتوانین هۆنراوە زارەکی و فۆلکلۆرە هەورامییەکان دابەش بکەین بۆ دوو جۆر:

- داستانی
- غەیری داستانی

هۆنراوەکانی کۆمەڵەی یەکەم کە ژمارەیان زیاترە لە جۆرەکانی دیکە، بە پێی رووداوەکانی مێژووی ناوچەکە، شەڕ و ناکۆکی نەتەوەیی وئایینیەکان، هەڵگیرسانی شەڕ ، هەروەها چیرۆکە ئەوینییە بێ ئاکامەکان و دڵداریە سەرکێشییەکان نووسراون و بە شێوەیەکی گشتی پێیان دەوترێت بەیت.

ئەگەر سەرەنجی دێڕەکانی مە م وزین بدەین، دەگەینە ئەو ڕاستیەی کە شاعیری هەورامی زمان لە زۆربەی چیرۆکەکەدا تاڕادەیەک لایەنی گشتی پاراستووە و داستانەکەی بە مێشکە داهێنەرانەکەی خۆی دایڕشتۆتەوە، ئەمەش ناکرێ نادیدە بگیرێت لە توانایی هێزی ئەو زمانە، کەوابوو، هەر نوسینێک دەرخەری توانای زمان و شوناس و دواتر جەدەلی نێوان زمان و شوناسە کە دەبێتە هۆکاری بەرهەمهێنانی کاری جوان و ناوازە.

زمان و شوناس

زمان

زمـان هەماهەنگیەکـە لەنێـوان ئامـاژەو هێماکانـدا، کـە ئامرازەکانـی زانیـن پێـک دەهێنێـت، زمـان گرنگتریـن هـۆکاری تێگەیشـتن و بەریـەک کەوتنـی نێـوان تاکەکانـی کۆمەڵگەیـە لەگشـت بوارەکانـی ژیانـدا، بەبـێ بونـی زمـان پەیوەنـدی نێـوان تاکـەکان درووسـت نابێـت.

زمـان پەیوەسـتییەکی بەهێـزی هەیـە بـە بیرکردنـەوەوە، بیـری مـروڤ هەمیشـە لەبۆتـەی زمانـدا دادەڕێژرێـت، بگـرە لەکاتـی بیرکردنـەوەی ناخدا،تەنهـا لەڕێگـەی زمانـەوە دەگەیـت بـە بوونـی راسـتەقینەی بیرۆکـەکان.

زمان دابەش دەبێت بەسەر چەند کۆمەڵەیەکدا لەوانەش:

-خێزانـە زمانییـەکان: کۆمەڵـە زمانێکـن لـە بنەڕەتـدا هاوبەشـن، زۆرێـک لـە زانایـان کـۆک نیـن لەسـەر دابەشـکردنی زمانـەکان، هەندێـک لەمانـە خـودان تایبەتمەنـدی و بنچینـەی هاوشـێوەن،ئەمە سـەرباری هەندێـک جـۆری لاوەکـی وەک:

- زمانـە دروسـتکراوەکان : ئـەو زمانەیـە کەسـێک یـان چەنـد کەسـێک دروسـتیان کـردوون و بەشـێکن لـە کەلچـەر وەک زمانـی شـێوەو زمانـی پرۆگرامسـازی[1]

(١) الألسـنية التوليديـة والتحويليـة وقواعـد اللغـة العربيـة « النظريـة الألسـنية « ، الدكتـور ميشـال زكريـا ، المؤسسـة الجامعيـة للدراسـات والنشـر والتوزيـع ، ط١ ـ ١٩٨٢ ـ ص : ٢٥

زمان مرۆڤ لەگەل زیندەوەرەکانی دیکەدا جودا دەکاتەوە، چونکە زمان بیری بنیات ناوە، وەک ئەوەی چۆمسکی پێی وایە زمان پەیوەستە بە توێژینەوەی هزری مرۆڤایەتییەوە، زمان بەشێوەیەک لە شێوەکان دەیسەپێنێت بەسەر مرۆڤدا بیر بکاتەوە و ئەوە بە دوو دیوی دراوێکی دەزانێت، کۆمەڵێک هێمای زمانەوانی دەبنە دەروازەی بیرکردنەوەی هزری مرۆڤ، لەباسکردنی هێمایەکی زمانەوانییەوە دەروازەی خەیاڵێک ئاوەڵا دەبێت.

چەمکی فەلسەفەی زمان جەخت لەسەر بیرکردنەوەی مرۆڤایەتی دەکات ، بەپێی ئەو هێما زمانەوانیانەی کە بیری مرۆڤ دەتوانێت دروستیان بکات.[1]

بیری مرۆڤ پەیوەستە بەتایبەتمەندییە سروشتییەکەیەوە و زمانەکەشی کۆی ئەو هێمایانەیە کەلەدەورووبەریدا هەیە بۆ ئەوەی بتوانێت گوزارشت لە شتەکانی ناخی و دەورووبەری بکات و ئەمەش وایکرد زمان بێتە ئاراوە.

تایبەتمەندی زمانی سروشتی ئەوەیە سیستمێکی هێماییە جیاواز لە سیستمە هێماییەکانی دیکە، زمان کۆی سیستمێکی هێماییە وەک ئامرازێک تاک بەکاری دەهێنێت بۆ گوزارشت لە مەبەستەکانی و بەرقەرارکردنی پەیوەندی لەگەل ئەوانی تردا بەهۆی ئاخاوتن و نووسینەوە.[2]

---

(١) خليل أحمد عمايرة، في نحو اللغة وتراكيبها، منهج وتطبيق ، عالم المعرفة، جدة ، ١٩٨٤م، ص٥٥ -٥٩.

(٢) محمد محمد يونس علي، وصف اللغة العربية دلاليا في ضوء مفهوم الدلالة المركزية: دراسة حول المعنى ومعنى المعنى (طرابلس: منشورات جامعة الفاتح، ١٩٩٣)، ص ٢٤.

بونیـادی سـتراکتۆری زمـان بەرلـەوەی هێمایەکـی گـۆ کـردن بێـت کـۆی ئـەو شـتانەیە هـزری مـرۆڤ بەرهەمـی دەهێنێت،بـۆ ئـەوەی بەرهەمهێنراوەکـە بخرێتـە نـاو فۆرمێکـی سـتاتیکییەوە بیـر لەڕێکخسـتنی کرایـەوە لەشـێوەیەکی ئەندازەییـدا وەک ئـەوەی سوسـێر بـاوەڕی پێبـوو.

زمانەوانەکانی پێش سوسێر لـەو باوەڕدا بـوون زمـان پێکهاتەیەکە لە کۆمەڵە دەنگێک و ئـەم ڕەگـەزە مادییانـە دەکرێت ببیسترێن و گۆ بکرێـن، ئـەم پێناسـەیە وایکـرد بـەراورد بکرێـت لەگـەل خانـودا کـە بریتییـە لـە زۆرێـک بـەرد وچیمەنتـۆ و داروو پێکهاتەکانیتـر، ئیبـن سـینا دژی پێناسـەکردنی خانـوو بـوو بـەم جـۆرە، پێـی وایەدەبێـت ڕەچـاوی پێکهاتـەو شـێوازی ئەندازەیـی وڕێکخسـتنی بکرێـت .[1]

هەمـان ڕەخنەبـوو کـە سوسـێر لـەو کەسـانەی دەگـرت کـە باوەڕیـان وابـوو زمـان دەنگـە، بەبـێ ئامـاژەدان بـە تایبەتمەنـدی سیسـتمە زمانەوانییەکـە.

(١) ابن سينا، منطق المشرقيين ،بيروت، دار الحداثة، ١٩٨٢، ص ١٠٣.

شوناس

شـوناس ئـەو پەیوەندیـە ئۆرگانیەیـە مرۆڤـی پـێ دەناسـرێتەوە، لێرەدا شـوناس مەبەسـت لـە ناسـنامە یـان شناسـنامە نییـە، زانایانـی دەروونناسـی شوناشـی مـرۆڤ بـەو قۆناغـە جیاوازانـەی دەستنیشـان دەکـەن کـە مـرۆڤ پێیـدا تێدەپەڕێـت وەک منداڵـی، مێرمنداڵـی، لاو، کامڵ، پیر، کۆمەڵناسەکانیش وای دەبینن کە شوناس بریتییە لە وەی کەسـێک هەسـتی پەیوەسـت بـوون بـکات بـەو کۆمەڵگەیـەی تێیـدا دەژی یـان مەیلـی بـۆی هەیـە. میتافیزیکەکانیـش بـە (جەوهەروبەهـای عەقـڵ) ی دەبینـن. [1]

لـەم دیدە جیاوازانـەوە بـەوە گەشـتین کە شـوناس بریتییە لـە راسـتی و بەهـای خـود و یەکێتـی پەیوەسـتبوون و مەیـل و یەکسـانی و لێکچـوون، ئەمـە دەروازەیـەک بـۆ بابەتەکـەی ئێمـە کـە زمـان چ شوناسـێک دەداتـە بەکارهێنەرانـی.

(١) الشـريف الجرجانـي: التعريفـات. بيـروت: دار الكتـب العلميـة، ١٩٨٨، ص٢٥٧، والمنـاوي: التوقيـف، مصـدر سـابق، ص٢٥٧.

زمان و شوناس

یەکێک لەپێکهاتەی هەرنەتەوەیەک زمانە، زمان مەیلی ئاخێوەرانییەتی بۆ گوزارشت کردن لەشتەکانی خۆیان،ئەمەش بۆ دەستەجەمعی هەرنەتەوەیەک و تاکەکانیشی دەبێتە شوناس.

زمان ئامرازی ئاخاوتنی کۆمەڵێکە کە رەنگدانەوەی هزرو کۆی بەرهەمهێنراوە زمانەوانییەکانی هەر گەلیکە، وکۆمەڵە دەنگێکە هەر گەلێک مەبەستەکانی خۆی پێ دەردەبڕێت.(١)

ئەم بۆچونە سێ رەگەزی (ئاخێوەر) مان بۆ دەردەخات و دەکرێت بە (پێکهاتەی زمانی) ناوی ببەین، ئەویش(دەنگەکان، گەل و نەتەوە، مەبەست) ن، پەیوەندی نێوان دەنگەکان و مەبەست ئاماژەیە بۆ بابەتێکی ئاشنا، ئەویش ئەوەیە کە زمان لە راستیدا رەنگدانەوەی هزرە، دەنگ شتێک نیە جگە لە ئاوێنەی هزر.

هزر یەکێک لە گرنگترین ئەرکەکانی زمانە وەک ئەوی زمان ناسەکان بە (سۆسیۆلۆژیای زمان) ناوی دەبەن.(٢)

بنیامین لی وورف –یەکێک لە ناودارانی فکری زمانی ئەمەریکییە- دەڵێت: زمان بالادەستی هزرە، نەک بەهۆی وشەکانیەوەیەتی بەتەنها، بەڵکو بەهۆی بونیادی ناوەکی ئەو زمانەشەوەیە، (ئیبن جن)یش پێی وایە لەدەستدانی رەگەزێک لە رەگەزەکانی زمان واتە نابوت بوونی ئەوەی کە ماوە لەو زمانە.(٣)

(١) ابن جني: الخصائص، تحقيق محمد علي النجار، ط٢. القاهرة: الهيئة المصرية العامة للكتاب، ١٤٠٦ هـ / ١٩٨٦ م. جـ ١ ، ص٣٣.

(٢) محمد السيد علوان: المجتمع وقضايا اللغة. الإسكندرية: دار المعرفة الجامعية، ١٩٩٥، ص١١٩.

(٣) ابن جني: الخصائص، تحقيق محمد علي النجار، ط٢. القاهرة: الهيئة المصرية العامة للكتاب، ١٤٠٦ هـ / ١٩٨٦ م. جـ ١ ، ص٤٢.

هەریەک لەو رەگەزانەی بەهۆی زمانەوە گوزارشتیان لێدەکرێت بەرهەمی مرۆڤایەتین و لەناوچونیان دەبێتە هۆی لاوازبوون و نابووت بوونی سەردەم بەرهەمی مرۆڤایەتی، مرۆڤ پێچەوانەی ئاژەڵەکان ئامرازە دەنگییەکان بۆ مەبەستێکی هزری بەکار دەهێنرێت و کۆی ئەمانە دەبێتە کۆیەکی زمانی.

ئەو دەنگانەی لەشتەکانی ترەوە دەردەچن(جگە مرۆڤ) نابنە زمان، چونکە مرۆڤ بۆ گەیاندنی مەبەستێک و فکرێک ئەو کارە دەکات.(١)

کەواتە بنەمای کارکردن لە زماندا لەم کارەدا کارکردنە لەسەر فکری زمان و ئەو هەستانەی زمان ئاراستەیان دەکات و ئەمەش دەکرێت ناوی بنێین هزری زمان.

ئەرەستۆ پێی وایە زمان بەرهەمێکی دەنگییە بەهەماهەنگی هزر لەپێناو بەمانادار کردنی دەنگ.(٢)

بەشێوەیەکی گشتی وەک ئەوەی (سبرسن) باسی دەکات جەوهەری زمان چالاکی مرۆییە، چالاکی لەلایەن تاکەوە بۆئەوەی دەوروبەر لێی تێبگەن، چالاکی دیگەرانیش ئەوەیە تێبگەن چی لە ئاوەزی تاکدایە.(٣)

توێژەر باوەڕی وایە زمان ئامرازی بیرکردنەوەی مرۆڤەکانە، کاریگەری لەسەر خود و بەرامبەر هەبێت، هەرچی دەنگ و وشەکانیشن یارمەتی دەری ئەم پرۆسەیەن بۆ ئەوەی زمان و شوناس کاری یەکتر تەواو بکەن.

(١) نعيم علوية، بحوث لسانية بين نحو اللسان ونحو الفكر، المؤسسة الطليعة للدراسات والنشر والتوزيع، ط١٩٨٦،٢ بيروت، ص٢٢٧

(٢) علي عبد الواحد وافي: اللغة والمجتمع. ط٤. جدة: شركة مكتبات عكاظ للنشر والتوزيع، ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣ م، ص٧.

(٣) محمد حماسة عبد اللطيف: النحو والدلالة. القاهرة: ١٩٨٣، ص٣١.

جەدەلی زمان و شوناس

پاش کردنەوەی دەروازەیەکی بچوک لەڕوی زمان و شوناسدا، بەدەرنجامێک دەگەین کە سەرەتایەکی بنەڕەتییە بۆ توێژینەوەکەی ئێمە ئەویش پەیوەندی نێوان زمان و شوناس، شوێنی زمان لە پێکهاتەی رەگەزی شوناسدا، جایگای زمان لە تیۆرییەکانی شوناسدا.

ئەگەر زمان ئەو تایبەتمەندییە زمانییە بێت کە عەقڵی دەستەجەمعی پێچەوانە دەکاتەوە بۆ دەستەیەک لە مرۆڤەکان، گوزارشت لە بینینی ئەوان بۆ جیهانی دەورووبەریان دەکات، ئەگەر شوناس حەقیقەت و خود و بەها بێت، کەواتە زمان وێنەیەکی زیندوی ناخ و بەهای بەکارهێنەرانییەتی .

سەرنج بدە، «حەقیقەت، خود، بەها» وشەن، بەڵام زمان کەرەسەی هاوبەشی ئاخێوەرانیەتی، وەک دەبینرێت زمان بەشێکی جیانەکراوەی شوناسە لەلای کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی، چونکە ئەوەی هەڵگرانی زمانێک کۆدەکاتەوە تێگەشتن و گوزارشت کردنیانە بەو زمانە، کەواتە شوناسیان زمانەکەیانە، بەوەی لەوانەی جودایان دەکاتەوە کە لێیان حاڵی نابن، پەیوەندی زمان و ئاخێوەرانی پەیوەندییەکی ئۆرگانیکییە و پێی دەناسرێتەوە، بەمانایەکی تر (زمان) شوناسە و (شوناس) زمانە.[1]

---

(١) برتيل مالبر، مدخل إلى اللسانيات، ت.السيد عبد الظاهر، القاهرة – مصر، ٢٠١٠م، ص٢٩٧

زمـان ناتوانێـت ئەركەكانـی بەڕێوەبەرێـت لـەدەرەوەی سـیاقە كۆمەڵایەتـی وسیاسـی و كلتورییەكەیـەوە، ناكرێـت زمانێـك بـاس بكرێـت بەبـێ ئـەوەی كلتووروجوگرافیـاو فەرهەنگـی بەكارهێنەرانـی لەبەرچـاو بگیرێـت.

كۆمەڵناسـەكان زمـان وەك راسـتییەك و دیاردەیەكـی كۆمەڵایەتـی دەبینـن، هـۆكاری رێكخسـتنی كۆمەڵایەتـی بەكارهێنەرانییەتـی، لێرەوە دەركـی پەیوەسـت بوونـی گـەلان بـە زمانەكانیانـەوە دەكەین،چونكـە تـاك هەمیشـە پەیوەسـتە بـە بونیـادە كۆمەڵایەتییەكەیـەوە.[1]

لەكۆتایـی سـەدەی نۆزدەهەمـدا چەندیـن تیـۆر لەسـەر فكـری شـوناس سـەریان هەڵـدا، تیۆرییەكانـی ئەڵمانـی، فەرەنسـی، ئیتاڵـی، ماركسـییەكان، ئیسـلامییەكان، شـۆڤێنییەكان.

هەندێـك لـەو تیۆرییانـە جەختیـان لەسـەر زمـان دەكـرد، تیـۆری ئەڵمانـی كەلەسـەر فەلسـەفەی هیـگڵ بنیاتنرابـوو بـاوەڕی وابـوو (بنەمـای نەتـەوە شوناسـە و پێـوەری راسـتەقینەی زمانـە)، (هیـردەر) یـش دەیگـوت دڵـی گـەل لەزمانـی گەلـدا لێدەدات.[2] هەرچەنـدە ئێسـتە ئـەو تیۆریانـە تـا رادەیەكـی زۆر كاڵ بوونەتـەوە، دەكرێـت نەتەوەیـەك زیاتـر لـە زمانێكـی هەبێـت، یـان زمـان هەیـە لەبنەمـادا نەتـەوەی نییـە، وەك زمانـی هێمـاو ئامـاژە.

(١) الشـريف الجرجانـي: التعريفـات. بيـروت: دار الكتـب العلميـة، ١٩٨٨، ص٢٥٧، والمنـاوي: التوقيـف، مصـدر سـابق، ص٢٥٨.

(٢) محمـد عبـد الشـفيع عيسـى: نظريـة الحصـري فـي القوميـة العربيـة: جدليـة الإثبـات والنفي. (بحث ضمن: سـاطع الحصـري: ثلاثون عاماً على الرحيل). بيـروت: مركـز دراسـات الوحـدة العربيـة ومعهـد البحـوث والدراسـات العربيـة بالقاهـرة، ص١٤٧، ١٤٨.

کاتێـک زمانێـک هاوبەشــە لەنێـو نەتەوەیەکـدا کـە تـەواو یـان زۆرینـەی تاکەکانی بەبێ گرفت لەیەکدی تێبگـەن بـە ئاسـتێکی بـاش، پرسـیار ئەوەیـە ئایـا کرمانجێـک چەنـد لەسـەدی هەورامـی تێدەگات؟ زازایـەک و سـۆرانیەک چەنـدە لەیـەک حاڵـی دەبـن؟ ئەگـەر زمانـی لێک تێگەشـتنی کرمانجێکـی دهـۆک و فەیلییەکـی بەغـدا کەهەردوکیـان خۆیـان بـە کـورد دەزانـن، عەرەبـی بێـت، مایـەی دانانـی نیشـانەی پرسـیار و سەرسـوڕمان نییـە لـەو بابەتـە؟

زوانی هەورامی لە رەوتی دیرۆكیدا

زمانـی هەورامـی وەک زمانەكانـی تـر گۆڕانـكاری بەسـەردا هاتـووە، وەک ئـەوەی گۆڕانـكاری بەسـەر شـتەكانی تـردا هاتـووە.

دەبێـت ئـەوە بزانیـن زمانـی دایكـی رۆژێـک دەسـتی پێكـردووە كـە پێشـینەكانمان لەسـەر ئـەم بومـە و بـەم زوانـە ئاخاوتـوون یـان بەزمانێـک كـە ئیسـە هەورامـی میراتگرییەتـی .

دكتـۆر حەبیبوڵـلای تابانـی لەكتێبی(وحـدت قـوم كـورد ومـاد) دا دەڵێـت:» پێـش هاتنـی هـۆزە ئاریاییـەكان بـۆ چیاكانـی زاگـرۆس، زوانـی (هوریانـی) لەنـاو زاگرۆس نشـینەكاندا بـەكار دەهـات كەزوانـی رەسـمی دەوڵەتـی میتانییـەكان بـوەو هیـچ پەیوەندییەكـی بەزوانـی هینـدوو ئەوروپاییـەوە نییـەو زمانـی رەسـەنی زاگـرۆس نشـینەكان بووە،هوریانی زمانێكی باو بووەو پەیوەندی لەگەڵ زمانی(لولوبییەكان و كاسـی و گۆتییـەكان)دا هەبـووە، كاتێـک ئاریاییـەكان دێنـە ناوچـەی زاگـرۆس لەگـەڵ زمانـی رەسـەنی ناوچەكـە كەزمانـی هوریانـی بـووە تێكەڵدەبـن و دواتـر ئـەو زمانـە دەكەنـە بنەمـا بـۆ زمانێكـی نـوێ كـە زمانـی (مـاد) ییـەكان بـوەو دواتریـش ئاوێسـتای پـێ نووسـرایەوە».[1]

ئەوەتـا زمـان نـاس و ئاوێسـتا ناسـێكی وەک (ژان كلنز، لیژ) بـاوەڕی وایـە ئەلفـا بێـی ئاوێسـتایی هاوشـانی ئەلفابێـی یۆنانییـە.[2]

(١) حبيب‌اللـه تابانـي، وحـدت قومـي كـرد و مـاد: منشـاء، نـژاد و تاريـخ تمـدن كردسـتان نشـر طسـترة، تهـران، تاريـخ نشـر : ١٣٨٠، ص١١٥.

(٢) راهنماي زبان هاي ايراني، جلد اول، انتشارات ققنوس، تهران١٣٨٢، ص٧١

شـانامە لەهەورامیـدا بەمانـای (نامــەی شـا) دێـت و وشــەی (شـا) بەمانـای گـەورەو خاوەنـدکار دێـت، ئێسـتەش لەنـاو یارسـانەکاندا و عەلەوییەکانـدا (شـا) هـەر بەهەمـان مانـا دێـت و ئەوەتـا هەریـەک لـە (شـاعەلی و شاخۆشـین و شـای هەورامـان(سـوڵتان ئیسـحاق) کـە دەرکەوتـەی خودایـن لەسـەرزەویدا ئـەم پێشـگری (شـا) یـە بەناوەکانیانـەوە هەیـە، کەواتـە (شـانامە) واتـە نامـەی ئافرێنـەرو خاوەنـدکار.

لای (پارتییـەکان) یش بەهەمـان مانـای (نامـەی خـودا) دێت و پێیـان گوتووە(خوتاینامـە)، (خوتـا) بەمانـای (خـودا) و(نامـە) ش هـەر هەمـان مانـای نامـەو پەیامـی هەیـە.

خوا)، خشاە=خوا. [1]

کۆنتریـن ئاسـەواری کـورد کەمابێتـەوە (قەواڵەکانـی هەورامـان)ن، مێژوەکەیـان بـۆ سـەدەکانی(٨٨و٢٢و٢١) ی پێـش زایـن دەگەڕێتـەوە کـە ژمارەیـان ٣ دانەیەولەسـەر پێسـت نووسـراون[2]، لـە سـاڵی ١٩٠٥ لەکەتیبـەی (تەنگیـوەر) لـە ٥٠٠ مەتـری گونـدی تەنگیـوەری هەرێمـی (ژاوەرۆ)ی هەورامانـدا دۆزراونەتـەوە

لەلایەن دکتۆر (سەعید خانی کوردستانی)یەوە گەیەنراونەتەدەست پرۆفیسۆر (ئیلیس منس و کاولی)و ئێستە لە مۆزەخانەکانی بریتانیادان[3].

(١) کـورش نیکنـام،از نـوروز تـا نـوروز، انتشـارات فروهـر، تهـران، بـدون سـال چـاپ، ص ١٠٠

(٢) فلادیمێر مینۆرسکی، بنچینەکانی کورد و چەند وتارێکی کورد ناسـی، و.لەفەرەنسـییەوە: د. نەجاتی عەبدوڵلا، مەکتەبی بیرو هۆشیاری (ی.ن.ک)، سلێمانی ٢٠٠٧، لا٧٩.

(٣) عـادل محەمـەد پـوور، شـەبەنگی زوانـی کـوردی هۆرامـی لەگاسـاکان تـا...، چاپخانـەی بابـان، ٢٠٠٨سـلێمانی، ل٣١.

زمانی میدییەکان بەجۆرێ دەوڵەمەند بووە دواتر هەخامەنشییەکانیش ئەو زمانەیان بەکار هێناوە و زمانی ئەوانیش بووە، بەڵگەش بۆ ئەوە، ئەگەر زمانی مادەکان و هەخامەنشییەکان یەک نەبووە ئەی چۆن دواتر کورش و داریوش و پاشاکانی تری هەخامەنشی بەردە نووسەکانیان خوێندوەتەوە؟

بەڵگەیەکی تر کەناتوانرێت نکۆڵی لێبکرێت هەوای شیعری هەورامییە لەسەر هەمان کێشی خۆماڵی کە هاوشانی هەوای شیعری تێکستە ئاینییە کۆنەکانی کوردە، دورە لەبەحری عەروزی عەرەبییەوە، ئەمە لە شیعری بەشەکانی تری کوردیدا نەک نابینرێت بگرە عەروزی عەرەبی لەو ڕێگەیەوە هاتە ناو شیعری کوردیەوەو کێشی خۆماڵی وەلانرا، ئەوەش بۆ شکاندنی هەیبەتی تێکستە ئاینییەکان و کێشی خۆماڵی شیعردا کەتەنیا لەتێکستە ئاینییەکانی یارسان و شیعری شاعیرانی هەورامی نووسدا مابوویەوە.

مەم و زین بە هەورامی

لەسـەرەتاوە گوتـم کـە لەنـاو ئێزیدییەکانـدا چەنـد بەیتێکـی مـەم و زین هەیـە، هەروەهـا لـە موکریانیشـدا هەبـووە، ئەمانـە ئاسـایین چـون دراوسـێن و لەیەکتـر کاریگـەری وەردەگـرن، بـەڵام هەرگیـز بەیـری زوربەماندا نەهاتـوە، ئـەم داستانە بـە هەورامـی هەبێت و جیاوازیشـی لەگـەڵ ئـەوەی خانیـدا هەبێت.

ئـەم دوو دەستنوسـە، یەکەمیـان سـاڵانێکە لـەلای نوسـەری بەڕێـز (کەیومـەرس نیـک رەفتـار) پارێـزراوەو کاری هێنانـە سـەر رێنوسـی ئەمـڕۆی بـۆ کـراوە.

ئـەم دەستنوسـە بەداخـەوە لەسـەرەتاوە ٣ لاپـەڕەی نەمـاوە و لـە کۆتایشـدا ٢ لاپـەڕە، تـا بـەوردی سـاڵی نوسـین و نوسـەرەکەی لەسـەر نوسـراوە بناسـرێتەوە.

بەڵام بە شێواز و جۆری نوسینەوەو بەبەراورد لەگەڵ دەسنوسەکانی هاوشێوەی خۆیدا لەڕوی نوسین و رێک خستن و تەنانەت کاغەزیشەوە، تەمەنی ئەم دەسـت نووسە زیاتر لە ٢٥٠ ساڵە.

کارەکتەرەکانی نێو داستانە هەورامییەکە بەم جۆرەن:

١- مەم کوڕی پاشای یەمەنە

٢- بەنگین، کوڕی وەزیری پاشای یەمەنە و هاوەڵی نزیکی مەم ە

٣- میـر زەینەدیـن میـری جەزیـرە (لـە هەورامییەکـەدا جەزیـرە بـە وڵات هاتـوە)

٤- تاژدین وەزیر و زاوای میر زەینەدینە.

٥- خاتـوو زیـن و خاتـو یاسـەمەن خوشـکی میـر زەینەدیـنـن و یاسـەمەن ژنـی تاژدینـە.

٦- بەکر مەرگەوەڕ میر شکاری میر زەینەدینە.

دەستنووسـی دووەم یەکێکـە لـەو دەستنووسـانەی کـە دەساودەسـتی

زۆری پێکـراوە، لـە ناوەنـدی دەستنووسـی بەرلیـن و لەزانکـۆی ماردیـن و بەدەسـت لای چەنـد بەڕێزێـک ئـاگاداری بونیـان هەبـووم لەوانـەش بەڕێز پەروێز جیهانـی و لای دکتـۆر بیهرووز چەمـەن ئـارا، خۆشـبەختانە لەنێـو کۆمەڵـێ دەستنووسـدا لەناوەنـدی دەستنووسـی بەرلیـن کـە بەڕێـز د. پـەری وەریگرتبـوون کۆپییەکیـان دایـە بەنـدە، هەروەهـا د. ئەنـوەر سـوڵتانی هەنـدێ دەستنووسـی لەوڵاتـی بریتانیـا دەسـکەوتبوو، ئەویـش لوتفـی نوانـد، لەنێو ئـەم کۆمەڵـە دەستنووسـەدا ئـەوەی مـەم و زینـم بینـی، پێشـتریش لەسـەر ئـەوەی لای کاک کەیومـەرس کارم دەکـرد، بیـرم لـەوە کـردەوە ناکرێـت تەنیـا وەک تێکسـتێکی ئاسـایی بڵاوبکرێتـەوە بەبـێ لێکۆڵینـەوەو بەراوردکردنـی، هـەر لـەو روانگەیەشـەوە ئـەو لاقـۆرەم هەڵگـرت.

سەرەتای عاشق بوونی مەم و زین لە داستانە هەورامییەکەدا:

مـەم لـە یەمـەن شـەوێک خـەون دەبینێـت بـە خاتـوو زینـەوە و لەخەونـدا عاشـقی یەکتـر دەبن، هـەر لـە خەونەکـەدا پەیمانـی وەفـاداری و هاوسـەرگیری دەدەن و ئەنگوسـتیلە دەگۆڕنـەوە.

مەم کە بەیانی لەخەو هەڵدەستی خەونەکە بۆ بەنگین دەگێڕێتەوە:

یەک مەحرەمێش بی بەنگینە نامێ
رەفێقێ مونەس دەورێ ئەیامێ
دایم مەشغوڵ بی بە زەوق و بازی
چەنی مەم تەمام بە دڵ نەوازی
ناگا پەی شومی بەدبەختی حاڵش
چون قەقنەس بایر سۆچیا باڵش
شەوێ نە شەوان چەم نەشەکەر خەو
سێ پەری ئاما نیشت نەقەسری ئەو
یەکێ ژوان وات کێ وێنەی مەم بۆ
شۆقی جەمینش چون جامی جەم بۆ
دوەم وات یەکێ نە جەزیر هەندەن
شەوقێ نور جەڕوی ماه و خۆر سەندەن
سێیەم وات یاران بانەبۆ بە غەم
باوەریم بوزیم چن خوێشان بەهەم
تاکە بوینیم کامینەن شیرین
بۆی کۆی کامینەن چنۆ عەنبەرین
قبوڵشا کەر بە دیدەو بە گیان
عەزمشان ئاورد نەدڵ پەی لوان

هــەر لــە خەونەکــەدا مــەم و زیــن خۆیــان بــە یەکتــر دەناســێنن و ئــادرەس دەگۆڕنــەوە:

عەشق ئاما جا گرت نەدو سینەی ساف
وێش کەردش بەیار دو سۆسەن کەڵاف
مەم واتش دیدەم چێشەن نامی تۆ
نا بیم گرفتار بەندی دامی تۆ
حۆری یا پەری مەسکەنت جەکۆن
راست بواچە پێم حاڵم هەن زەبون
واتش مەسکەنم شەهر جەزیرەن
میر زەینەدینش سەردار و میرەن
برادەرمەن نوری دنیاو دین
ئیسمی کەنیزت هەندەن خاتوو زین

نام و نیشانم گرد واتم پەرێت
بەڵێ تۆ واچە دەرد و حاڵی وێت
مەم واتش پەنەش ئەی نوری دیدەم
مونس پەی ئارام قەلبی رەمیدەم
بابۆم پادشا نامێ من مەمەن
موسەخەر بە ئەمر بابۆمەن یەمەن
ساکە ئێد شنەفت پەریسای پەری
بەرئاوەرد جەدەس ئەو ئەنگوشتەری
مەم هەم بەرئاوەرد ئەنگوشتەر جەدەست
کەردشان بەهەم ئی عەهد و پەیوەست
هەریەک نامەیە بەخەتی شیرین

مشک ئەفشانکەردەن نامەی عەنبەرین
هەردو دان بەهەم نامەی عەنبەر بار
نیان نەکیسە پەرێ یادگار

دوای خەبەر بونەوەی مەم بە بەنگینە دەڵێ ئەم خەبەرە بدە بە باوکم کە شازادەی کوڕی توشی داوی خانمێک بوە بە ناوی زین لە وڵاتێکی دور

شەهزادە واتش بەنگینەی عاقڵ
ببەرە ئەحواڵ پەی شاهێ عاقڵ
بواچە پەنەش شای سوخەن پەزیر
فەرزەندت مەبۆش خاتونی جەزیر
پەری شێوەیە خاتو زین نامەن
ئیسمی شەریفش مەشهور نە عامەن
میرزەینەدین براش شاهی جەزیرەن
پادشای بزورگ ساحیب وەزیرەن

پاش ئەوەی بەنگینە دەگاتە دیوانی شاو داستانەکەی بۆ دەگێڕێتەوە پاشای یەمەن سەری لە ناوی جەزیرێ سەڕ دەمێنێت دەنێرێ بەدوای پیاو ماقوڵو زانایاندا دوای ساڵێک دێنەوە دەڵێن ئەو ناوە نازانین لەکوێیە .

بەنگینە لوا پەی شا بەرد خەبەر
جەحاڵی فەرزەند گردین سەرانسەر
پادشا تەڵەب کەرد دانایانێ پیر
تاکە بواچان ئەحواڵی پەزیر

مەخلوقی یەمەن سیغار و کیبار
کەس نەشنەفتە بێن نامی جەزیر شار
یەکساڵ گێڵیان عەیارانی شا
دمای ساڵ گردین ئاما وەدما
هیچ نەشنەفتەبین تیشانەی جەزیر
نە ئەحواڵی شا نە نامی مەسیر

دواتر پاشای یەمەن داوا لە کوڕەکەی دەکات ئەو ڕێگە خەتەرناکە نەبڕێت و کێی بوێت بۆی دەهێنێت، مەم بە بیستنی ئەم قسانە نیگەران دەبێت و بە هەڵچوونەوە بە باوکی دەڵێت هەموو حوری دنیام بدەیە جگە یاری خۆم کەسم ناوێت، ڕێگە بدە دەروێش ئاسا بەرەو ئاستانەی یار بڕۆم

بدەرەم روخسەت وێنەی دەروێشان
بە جەفا وەردە هونی دڵ کێشان
مەسکەن بە مەسکەن نە دێهات و شار
بپەرسو ئەحواڵ یار نادیار

شا کە زانی کوڕەکەی موکوڕە لەسەر ڕۆشتن مۆڵەتی ڕۆشتنی پێدا بە چل هەزار سوارەوە، بەنهێنی بە سەرلەشکری سوارەکان دەڵێت یەک یەک و دوو دوو لەڕێگا بگەڕێنە دواوە تا بەڵکو تەنها بمێنێتەوەو پەشیمان ببێتەوە، لەشکر ئەو کارەیان کرد، تەنها بەنگینە مایەوە لەگەڵیدا، مەم بە بەنگینەی گوت تۆش بگەڕێرەوە دەنا دەتکوژم، بەنگینە سوێندی خوارد بەبێ تۆ ئەی مەم ناگەڕێمەوە یەمەن ئەگەر پارچە پارچەم بکەیت.

بەمەنزڵ لوان تەمای سپا
وێشان چەو دزی ئامان ئەو دما
هەر بەنگینەو مەم مەندەن بە تەنیا
مەم دەس دا نە تێغ بڕندە مەودا
واتش بەنگینە ورگێڵە پەی شار
وەرنە نگونت مەکەرون بەزار
بەنگینە واتش ئەی نەسڵی تاهێر
قەسەم بە مەعبود باتن و زاهێر
تاکە بەرنەشۆم حەیات جە بەدەن
بێ تۆ نمەشو بەو ماواو وەتەن
مەم چون ئێد شنەفت جەمینش بۆسا
بین بە برادەر رو نیان بەڕا

ئینجا بە ڕێگا بڕینێکی زۆر تا دەگەنە شوێنێک توشی جوتیارێک دێن و لێی دەپرسن ئێرە کوێیە ئەوانیش دەڵێن ئێرە جەزیرەیە میر زەینەدین میر و سەرووەرە و تاجدین وەکیل و زاواى میر تێیدا دەسەڵاتدار و پایە دارن، مەم دەست بە گیرفانیدا دەکات و هەندێ پارە وەک بەخشیش دەداتە جوتیارەکەو بەرەو کۆشکی میر بەڕێ دەکەوێت ، خەڵکێکی زۆر دێن بۆ پێشوازی کوڕی پاشای یەمەن و دەیبەنە کۆشک، یەکەم ژنێک کە مەم دەیبینێ لە کۆشکدا (مەلەک رەیحان) ی کچی بەکر مەرگەوەڕە ، کچە ئاشقی مەم دەبێت بەڵام مەم وێرای پەسنی جوانی مەلەک رەیحان بەڵام دەزانێت ئەوە ئەڤیندارەکەی خۆی نییە.

واتش ئەی زارع ئینە چ جاهەن
نەی وڵاتەدا کێ پادشاهەن؟
واتش وەلایەت شەهری جەزیرەن
زەینەدین تێدا سەردارو میرەن
میر تاجدین وەکیڵ ساحیب دەرگاهەن
مەنسەب بوڵەندەن دامادی شاهەن
مەم کە ئێد شنەفت دەست بەرد پەرێ جەیب
بەر ئاورد مشتێ ئەشرەفی بێ عەیب
داش بە مزگانی بە زەراعەت کار
بەزەوق و شادی رو نیان نەشار
چون کە داخڵ بین بە شەهری جەزیر
روکەردەن نە باب تاجەدین وەزیر
خرۆشان مەخلۆق جەزیری یەکسەر
پەرێ سەیری مەم بی بە رۆی مەحشەر
تەمام بزۆرگان ئامان بە پێشواز
بەردشان بە قەدر بە نازو ئیعزاز
ناگا بە تۆفیق بینای کردگار
مەلەک رەیاحین نەقەسرێ زەڕکار
چون مای دو هەفتە سەر ئاورد وەبەر
برج و باری قەسر کەردش نمەوەر
مەم کە نگاش کەرد بە روخساری ئەو
بەشەوقی جەمین مای دە چارێ ئەو
وات سەلی عەلا جەنوری بێ عەیب
چێش ئاراست کەردەن کارخانەی لارەیب

بەڵێ بە تەحقیق زاناش ئەو نیەن
ئەبروان هیلال ماهی نەو نیەن
دوختەر عەشقی مەم جا کەردش نەدڵ
شەیدا بی پەرێش چون بڵبڵ بە گوڵ

دوای پێشوازی لەلایەن میر زەینەدین و تاجدینەوە یاسەمەن خەبەری هاتنی مەم دەزانێت و خەبەر بۆ زین دەنێرێت کە دڵنیای بکاتەوە بزانێت ئەوە.

خاتو زین بێ شک زاناش کە مەمەن
جە نەدیەی ئەو ئەسیری خەمەن

دواتر میر دەنێرێت بەداوای تاجەدیندا کە خۆی و میوانەکەی بچن بۆ کۆشک و تاجەدین بە قاسید دەڵێت عەرزی پاشام بکە کوڕی پاشای یەمەن میوانمە شەرمە میوانەکەم جێ بهێڵم و ناشتوانم بیهێنم چون لەدورەوە هاتوە و ماندوە، دەبێت لە نەهاتنم ببورێت و سبەی بەیەکەوە دێینە خزمەتی.

غوڵامی دەردەم بەفەرمانی میر
رەوانکەرد وەقەسر تاجەدین وەزیر
واتش ئەی وەزیر دانای پڕ هونەر
پێسەن فەرمانش پادشای ئەکبەر
بە مێهمانەوە ببەی نە دیوان
بەزەوق و عەشرەت شادی و خەرامان
وەزیر چون شنەفت وات ئەی ساحیب کار
عوزرمان وازە جە شای شەهریار

بواچە تاجدین مێهمانش مەمەن
فەرزەندێ عەزیز پادشای یەمەن
خەیلێ کێشانش جەفای سەر بسات
عەیبەن من ئیمشەو باوەروش وەلات

دواتر داستانە دەست پێدەکات لە خەبەر گەیشتن بە خاتو زین و دانانی پلان بۆ بینینی یەکتر ، لەملاشەوە میر زۆر مەمی بەدڵەوە دەچێت کاتێک یەکەم دیداریان دەبێت و داوا لە تاجدین دەکات بە مەم بڵێت ببێتە میرشکار ی میر زەینەدین،لەجێگەی بەکر مەرگەوەڕ، کاتێ تاجدین ئەمەی پێدەڵێت رازی دەبێت.

دمای ئەو واتش بەوەزیری کار
چێش مەواچی مەم بۆ بە میر شکار؟
تاجدین وات بە میر ئەی عالی کردار
رەزا بە وێتەن چێش مەکەری کار
شا وات بە تاجدین تۆ بواچە پێش
بەرکەر جە دڵم ئی سەوداو تەشویش
تاجدین وات بەمەم ئەی ساحێب ئوسوڵ
حەرفێ مەواچون بکەرەش قبوڵ
مەبۆ بکەری میر شکاری شا
جەلای تۆ چێشەن ئەی خورشید لەقا
مەم وات بە وەزیر منەت بە گیانم
قبوڵ مەکەرون بەندە فەرمانم

دوای ئـەوەی بەکـر مەرگـەوەڕ لـە میرشـکاری دەردەکرێـت و مـەم دێتـە جێگـەی ئیتـر بەکـر دەسـت دەکات بـە پـلان دانـان و چاودێـری کردنـی مـەم.

میر شکاری شا بەکر نامێ بی
بێ پیری مەلعون فیتنە کامێ بی
جەمیر شکاری چونکە بی مەعزور
وەرداشتش جە مەم کینەو بوغزێ شور

یەکەم ژوانی مەم و زین و دەرفەتی بەکر مەرگەوەڕ

رۆژێک مەم دەبینێت زین دێت بۆ سەرکانی دەچێت بۆلای، زین پێی دەڵێت بەیانی میر دەچێت بۆ راو تۆ خۆت نەخۆش بخە تا ئەوان بڕۆن و دواتر من دێم بۆ کۆشکەکەت،

سۆبحدەم ئەر میر بشۆن بە شکار
تۆ وێت بکەرە تەن خەستەو بیمار
تاکە دمای ئەو هەردو چەنی هەم
بدەریم بەباد سپای جەفاو خەم
مەم کە ئێد شنەفت چون گوڵ شکاوا
روش کەرد نە دەرگای حەیی بێ ماوا
وات پەنام بەتۆن پادشای بێخاو
میر زەینەدین سوبحێ زو بشۆ وەڕاو
تاکە بنیشیم دو یارێ جانی
عەیشێ بکەریم نەی دنیای فانی
....
مەم وات ئەی بەنگین یاری وەفادار
سۆب سەحەر ئەر میر بشۆ بە شکار
تۆ بشۆ چەنیش ببەر چەرخەباز
بەئەمرێ فەرمان کەریمی کارساز
ئەگەر شا واتش مەم نادیارەن
بواچە پەنەش خەستەو بیمارەن
نور بینائیم کەردەنش پەیمان

دمای شا بەیۆ وەقەسرو ئیوان
بکەریم عەیشێ هەردو چەنی هەم
واچیم پەی یەکتر رازان چون مەڵهەم
بەنگینە واتش ئەی بەرگوزیدەم
بەندە فەرمانم ئەی نور دیدەم

بۆ بەیانی زو میر دێتە کۆشکەکەی مەم و داوای لێدەکات یاوەری بکات بۆ راو، مەم گوتی نەخۆشم، میر هیوای شیفای بۆ خواست و بەنگینەی لەگەڵ خۆی برد بۆ راوشکار..

ئاگا میر ئاما بەقەسری زەڕکار
واتش چەنی مەم بشیم بە شکار
غوڵامان واتن ئارۆ بیمارەن
جە رەنجی دەوران زەلیل و زارەن
شا چون بزاناش نیشت وەلاشەوە
دەس ماڵا نەڕوی پەنجەی پاشەوە
واتش چێشتەن ئەی خورشید جەمین
پەی تەور بیەنی زەلیل و خەمگین؟
واتم هەردومان بشیم بە شکار
نەزانام کەتۆ کەفتەنی بیمار
مەم واتش پەنە شاهی جەهاندار
بەنگینە چەنیت ببەر بە شکار

پاش رۆشتنی میر زین دێتە کۆشکی مەم و دوو دڵدار بەیەک دەگەن

چونکە شین بەسەیر تەمامی لەشکەر
خاتو زین ئاما بەڕوی قەسری زەڕ
یاوا بەدەرگای حوجرەی سەدەفکار
کەردش سلامیّ بەدینی دڵدار
عەلەیکش ئەستاند مەم وێنەی غوڵام
گیانش کەرد نسار باڵای نۆنەمام
نیشتن نەلای هەم دو شەمسی خاوەر
ڕژیدەی قودرەت دەرگاهی داوەر
کەردن بەزم و عەیش تا فەسڵی ئێوار
ناگا ئاماوە میر جەڕۆی شکار
بەنگینە ئاما وەڕوی حەوشی شا
بەگوفتاری بەرز وەردارش سەدا
واتش چەرخەباز لوان بەکەیوان
میرزەینەدین ئامان بەقەسری ئەیوان
....
مەم کە ئێد شنەفت سەراسیمەوار
خاتو زین بە ڕەمز کەردش هۆشیار
چون یاوا بە قەسر شەهەنشای والا
پیا بی جە ئەسپ روکەرد نە باڵا
کەردش سلامیّ نەو خورشید لەقا
مەم عەلەیک ستاند نەورێزا وەپا!!!
ئاما نیشت نەسەدر بە عێز و جاوە
غوڵامان ئامان مدران وەپاوە
شا واتش بە مەم چ تەورەن حاڵت

پەرێم بواچە حاڵ و ئەحواڵت
مەم واتش بە لوتف پادشای ئەکبەر
حالا خاستەرم جەوەقتی سەحەر
دمای ئەو تاجدین ئاما بەدیوان
بەشەرتی ئاداب نیشت نەڕوی ئەیوان
بەکر مەرگەوەڕ نیشتەبێ نەوار
پڕ فیتنەی مەلعون خەبیسی غەدار
مەگەر پەی قەزای بەدبەختی چارەش
نەزاناش کە کەفت یەک گۆشەوارەش
چەمش کۆت پەنەش غەداری بێ بیر
وەرداردش بەقەسد تا بدۆش بەمیر
شومی ناپەسەند نەگێرتش ئارام
واتش شا فەند بێ ئینە گشت تەمام
ئیمڕۆ تا حالا نەی قەسری زەڕکار
خاهەرت چەنی مەمی میر شکار
زەوقشان کەردەن هەردوشان بەهەم
فارێغ بێنێ جە پەژارەو هەم
پادشا چون شنەفت واتش ئەی فزول
دروغ مەواچی مەکەرون قبوڵ
مەلعون بەر ئاورد گۆشەوارەی ماه
پەرێ نیشانە داش بەدەستی شاه

بەکر مەرگەوەڕ داوای کرد کە خاتو زین بێتە دیوان و شا لەگەڵ مەم یاری تاوڵە بکەن، چەندین جار مەم بردیەوە کاتێک پشتی لە

خاتو زین بو، بەکر داوای کرد لەگەڵ شادا مەم جێگەی بگۆڕێت، کاتێ کەوتە بەرامبەر زین شڵەژاو چەندین جار دۆڕاندی، بەکر مەرگەوەڕ داوایکرد شەراب بێنن، شەرابیان هێنا مەم مەست بوو، هەموو قسەی دڵی خۆی کردو بەمەش میر تورە بوو بڕیاری دا مەم زیندانی بکرێت.

واتش حالا مەم بەردێ بە زیندان

بکەردێش مەحبوس زەنجیر نەبەندان

دوای زیندانی کردنی و نارەحەتی ، دەرفەت دەڕەخسێ زین دەگاتە لای مەم، بەرنامەی قوتاربون و هەڵاتن دادەنێن بەڵام دیسان کچی بەکر مەرگەوەڕ بەمە دەزانێت و بەرنامەکە تێک دەدات و دواتر مەم لە زیندان دەمرێت و خاتو زین خواردن لەخۆی حەرام دەکات، خوشکەکەی دەچێتە لای کە دڵی بداتەوە ئەویش دەڵێت تا خۆم نەچمە سەر گۆڕەکەی و دار قەزوانێک نەنێژم دڵم ئارام نابێتەوە

ئیقرارم کەردەن تا بە ویم نەشون

نەوەر دارەوەن خەیرش نەکەرون

میریش چونە سەر گۆڕی مەم ی لێ قەدەغە دەکات، کاتێ میر هەواڵی خاتو زین دەپرسێت باسەکەی بۆ دەگێڕنەوە کە چی بەسەر هاتوە کاتێ هەواڵ دەزانێت دەنێرێ بەدوای خاتو زیندا و لێی دەپرسێت و داوا دەکات کە نان و ئاو بخوات ئەویش دەڵێ سوێندم خواردوە تا نەچمە سەر گۆڕی ئازیزم پەیمان ناشکێنم و نان و ئاو ناخۆم، پادشا رازی دەبێت بڕوات بەڵام زو بگەڕێتەوە بەڵام ئەو ڕۆشتنەی ڕۆشت نەگەڕاوە.

جیاوازیەکانی مەم و زینی هەورامی لەگەڵ ئەوەی خانیدا:

١- لە داستانە هەورامیەکەدا تەنها مەم و بەنگینە خەڵکی یەمەنن، لەوەی خانیدا هەمویان خەڵکی جەزیرەن.

٢- لە مەم و زینی خانیدا مەم و بەنگینەش ناسراون و تەنانەت مەم و تاجدین هاورێی سەردەمی منداڵین.

٣- لە نوسخە هەورامییەکەدا خوشکی خاتو زین ناوی یاسەمەن ە کە خێزانی تاجدینە، لە لای خانی ناوی ئەستێ یە .

٤- لە مەم و زینی خانیدا بەکر مەرگەوەڕ لەدەربای میردایە، لە هەورامییەکەدا میرشکاری زەینەدینە و دانانی مەم لەو جێگەیەدا هۆکارە بۆ پلانگێڕی بەکر مەرگەوەڕ.

٥- خاڵی هاوبەشی هەردوو مەم و زینەکەی خانی هەورامییەکە لەوەدایە کە هونەری شیعری تێدا پارێزراوە و مەوزون و مەلحونە، ئەمە پێچەوانەی ئەوانی تر کە لەشێوەی بەیت دان

داستانوو مەم و زین‌ی بە گۆرانی نوسخەی کەیومەرس نیک رەفتار

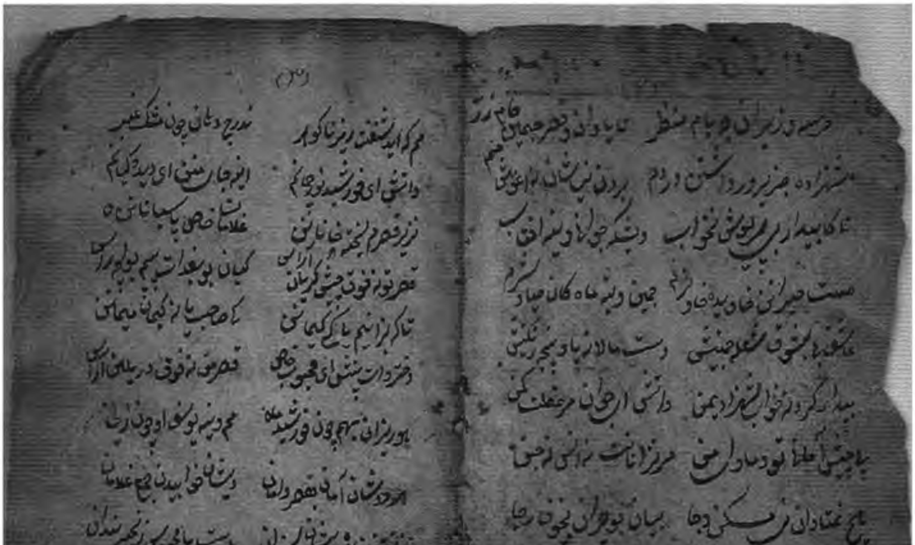

یەک مەحرەمەیش بێ، بەنگینە نامێ
رەفیقێ مونەس، دەورێ ئەیامێ
دایم مەشغوڵ بێ، بە زەوق و بازی
چەنی مەم تەمام، بە دڵنەوازی
ناگا پەی شومی، بەدبەختی حاڵش
چون قەقنەس بایر، سۆچیا باڵش
شەوەێ نە شەوان، چەم نە شەکەر خەو
سێ پەری ئاما، نیشت لە قەسری ئەو
یەکێ ژ وان (وات)، کێ وێنەی مەم بۆ
شۆقێ جەمینش، چون جامێ جەم بۆ
دوەم وات یەکێ، نە جەزیر هەندەن
شەوقێ نوور جە رووی ماه و خۆر سەندەن
سێ یەم وات یاران، با نەبۆ بە غەم
باوەریم بوزیم، چند خوێشان بە هەم
تاکە بوینیم، کامینەن شیرین
بۆی کۆی کامینەن، چنۆ عەنبەرین
قبوڵشان کەرد، بە دیدە و بە گیان
عەزمشان ئاورد، نە دڵ پەی لوان
هەر سێ ورێزان، جە بامێ مەنزەر
تا یاوان وە قەسر، جەمین جامێ زەڕ
شەهزادەی جەزیر، وەرداشتن دەردەم
بەردن نیاشان، نە ئاغوشێ مەم
ناگا بێدار بێ، پەریوەش نە خاب

دیش کە جوانێ، وێنەی ئافتاب
مەست و حەیرانەن، خاویدەی خاونەرم
جەمین وێنەی ماە، کانێ حیا و شەرم
ئاشق بی بە شەوق، شوعلەی جەمینش
دەست مالا نە پاو، پەنجەی ڕەنگینش
بیدار کەردنە خاب، شەهزادەی یەمەن
واتش ئەی جوان، مەر ئەقلت کەمەن
پەی چێش ئامانی، تۆ وە ماوای من
مەر نەزانانت، نە ئێنس و نە جن
هیچ نمە تاوان، نەی مەسکەن و جا
بیان بویەران، بێخۆف و رجا
مەر جە گیانی وێت، وەردارانت دەست
ئامانی بەی قەسر، بیەنی سەرمەست؟!
(مەم) کە ئێد شنەفت، رێزنا گەوهەر
نە دورجی دەهان، چون مشکی عەنبەر
واتش ئەی خورشید، نوری چەمانم
ئینە جای منەن، ئەی دیدە و گیانم
نە زیرێ قەسرم، بەختێ خانانەن
غۆلامانێ خاس، پاسەبانانەن
قەسری تۆ نەفەوق، چێش کریان ئاراس
گیان بۆ بە فدات، پێم بواچە راس
تاکە بزانیم، یاگەی کێمانەن
کێ ساحیب یانە، کێمان مێمانەن؟!

دوختەر وات پەنەش، ئەی مەحبوبێ خاس
قەسری من نەفەوق، دەریا هەن ئاراس
هۆرێزان بە هەم، چون خورشید و ما
مەم وێنەی یوسف، ئەو چون زلێخا
هەردوشان ئامان، بەقەسری دامان
دیشان خابیدەن، جەمعی غۆلامان
نە بەختەخانان، دیشان سەمەندان
دەست و پا زەنجیر، مەحبوس نە بەندان
ئەودی ورگێلان، لوان بە ئەیوان
عاشق و مەعشوق، هەم بە دیدە و گیان
عەشق ئاما جا گرت، نەدو سینەی ساف
وێش کەردش بە یار، دو سۆسەن کەلاف
مەم واتش دیدەم، چێشەن نامێ تۆ
نا بیم گرفتار، بەندێ دامی تۆ
حۆریی یا پەری، مەسکەنت جە کۆن
راست بواچە پێم، حالم هەن زەبون
واتش مەسکەنم، شەهری جەزیرەن
میرزەینەدین تێدا، سەردار و میرەن
برادەرمەن، نوری دنیا و دین
ئیسمی کەنیزت، هەندەن (خاتو زین)
نام و نیشانم، گشت واتم پەرێت
بەڵێ تۆ واچە، دەرد و حاڵێ وێت
مەم واتش پەنەش، ئەی نوری دیدەم

مونس پەی ئارام، قەلبێ رەمیدەم
بابۆم پادشان، نامێ من مەم ەن
مۆسەخەر بە ئەمر، بابۆ مەن، یەمەن
ساکە ئێد شنەفت، پەریسای پەری
بەر ئاورد جە دەست، ئەو ئەنگۆشتەری
مەم هەم بەرئاورد، ئەنگۆشتەر جە دەست
کەردشان بە هەم، ئی عەهد و پەیوەست
هەر یەک نامەیێ، بە خەتێ شیرین
مشک ئەفشان کەردن، نامەی عەنبەرین
هەر دو دان بە هەم، نامەی عەنبەر بار
نیان نە کیسە، پەرێ یادگار
ئەو شەو تا خەیلێ، شادی و زەوق کەردن
شەربەت نە لەبان، یەکدی مەوەردن
ناگا وەقتێ سۆب، هەر دو شین نە خاب
بە فەرمودە و ئەمر، حەیێ جەهانتاب
پەریان بەردن، ئەو بەماوای وێش
بە تەنها ماشتن، مەم-ی جەفاکێش
سۆب سەحەر خورشید، سەرئاورد وە بەر
روی جەهان کەردش، تەمام مونەوەر
هۆرێزان جە خاب، خاسە غولامان
گردین رو کەردن، نە قەسر و ئەیوان
دیشان شەهزادە، نیەن خەبەردار
ورگێلان ئامان، جە ئەیوان بە وار

بەنگینە لوا، بە تەئدیب و کار
دەست مالا نەپاش، مەمش کەرد بێدار
مەم وات ئەی بەنگین، یارێ وەفادار
بواچون پەرێت، حاڵ و رۆزگار
وەختێ کە ئێنسان، شەو مەبۆ بلۆغ
چ تەورەن؟ واچە، مەکەرە درۆغ!!
بەنگینە واتش: ئەی عالیجەناب
ئێنسان وەختێ شەو، کە مەشۆ نە خاب
مەوینۆ بە خاب، مەحبوبێ زەریف
سەر تا پا شیرین، بە غایەت شەریف
چندێ چەنی هەم، مەکەران عەشرەت
ناگا مەورێزان، نە خابێ غێفلەت
شەهزادە واتش، بەنگینەی عاقڵ
ببەرە ئەحواڵ، پەی شاهێ عادڵ
بواچە پەنەش، شای سۆخەن پەزیر
فەرزەندت مەبۆش، خاتونێ جەزیر
پەری شێوەیێ، خاتو زین نامەن
ئێسمێ شەریفش، مەشهور نە عامەن
میرزەینەدین براش، شاهێ جەزیرەن
پادشای بزۆرگ، ساحیب وەزیرەن
بەنگینە لوا، پەی شا بەرد خەبەر
جە حاڵێ فەرزەند، گردین سەرانسەر
پادشا تەڵەب کەرد، دانایانێ پیر

تاکە بواچان، ئەحوالێ پەزیر
مەخلوقێ یەمەن، سیغار و کێبار
کەس نەشنەفتەبێن، نامێ جەزیر شار!
دەردەم کیانا، عەیارانێ خاس
چابۆکێ رەهوار، شەو جەرۆ نەشناس!
یەکسالْ گێڵیان، عەیارانێ شا
دمای سالْ گردین، ئامان وە دما
هیچ نەشنەفتەبێن، تیشانەی جەزیر
نە ئەحواڵی شا، نە نامی مەسیر!
بابۆ وات پەنەش، ئەی نوری چەمان
دوختەران هەندن، چون شوعلەی شەمان
بۆ ببەر رازی، بەمن بدەر گفت
هەر کام کە مەبۆت، چەنیت کەرون جفت
مەم کە ئێد شنەفت، واتش ئەی بابۆ
ئەگەر سەد هەزار، حۆری جەنت بۆ
نەدارون قبولْ، بە غەیر جە یارم
نوری پیشانیش، رۆشنای تارم،
ئەگەر تۆ مەبۆت، نەبوون دێوانە
نەبوون بە سەرعی، دەورێ زەمانە،
بدەرەم رۆخسەت، وێنەی دەروێشان
بە جەفا وەردە، هونێ دڵ کێشان،
مەسکەن بە مەسکەن، نە دێهات و شار
بپەرسون ئەحوالْ، یارێ نادیار،

وەرنە بەر مەشۆ، رۆحیٚ رەوانم
لەنگ مەبۆ گوفتار، نەغمەی زوانم
شا چونکە زاناش، حاڵش خرابەن
مەم ویٚنەی قەقنەس، جەرگش کەبابەن
پەنەش دا رۆخسەت، بە سەد داخ و دەرد
چل هەزار سوار، چەنیش راهی کەرد
شا جە نەهاتی، هەم وات بە سپا
یەک یەک و دوو دوو، بەیدیٚ وە دما!
تاکە بمانۆ، بە تەنها سوار
بەڵکەم ورگیٚلۆ، روو کەرۆ نە شار،
هیٚمەت خاهی کەرد، مەم جە بابۆی ویٚش
رو نیا نە رای، پڕ خۆف و ئەندیٚش!
بە مەنزڵ لوان، تەمامی سپا
ویٚشان جەو دزی، ئامان ئەو دما!
هەر بەنگینە و مەم، مەندن بە تەنیا
مەم دەست دا نە تیٚغ، بڕندە مەودا،
واتش بەنگینە، ورگیٚلە پەی شار
وەرنە نگونت، مەکەرون بە زار
بەنگینە واتش، ئەی نەسڵیٚ تاهیٚر
قەسەم بە مەعبود، باتن و زاهیٚر
تاکە نە بەرشۆم، حەیات جە بەدەن
بیٚ تۆ نمەشون، بەو ماواو وەتەن
مەم چون ئیٚد شنەفت، جەمینش بۆسا

بین بە برادەر، روونیان بە ڕا
مەنزڵ بە مەنزڵ، ئەو راهێ پڕ شۆر
بە سەد جەهد و جەخت، خەرامان دەسور
ناگا بە تقدیر، حەیی ڕەبانی
چند روزێ یاوان، بەو سەر مەکانی
هەر دوو دین جە دوور، زەراعەت کاری
ساحیب جەمینێ، دەهان مرواری
شین بە نەزداوش، کەردشان سلام
عەلەیکش ئەستاند، بە شیرین کەلام
واتن ئەی زارع، ئینە چ جاهەن
نەی وەڵاتەدا، کێ پادشاهەن؟
واتش وەڵایەت، شەهری جەزیرەن
زەینەدین تێدا، سەردار و میرەن
میر تاجدین، وەکیڵ، ساحیب دەرگاهەن
مەنسەب بۆڵەندەن، دامادێ شاهەن
مەم کە ئێد شنەفت،دەست بەرد پەرێ جەیب
بەرئاورد مشتێ، ئەشرەفی بێ عەیب
داش بە مزگانی، بە زەراعەت کار
بە زەوق و شادی، رونیان نە شار
چونکە داخڵ بین، بە شەهری جەزیر
رو کەردن نە باب، تاجەدین وەزیر
خرۆشان مەخلۆق، جەزیری یەکسەر
پەرێ سەیرێ مەم، بی بەڕۆی مەحشەر

تەمام بزۆرگان، ئامان بە پێشواز
بەردشان بە قەدر، بە ناز و ئیعزاز
ناگا بە تۆفیق، بینای کردگار
مەلەک ریاحین، نە قەسری زەڕکار،
چون مای دوو هەفتە، سەر ئاورد وە بەر
برج و باروی قەسر، کەردش مونەوەر
مەم کە نگاش کەرد، بە رۆخسارێ ئەو
بە شەوقێ جەمین، مای دە چارێ ئەو،
وات سەلیی عەلا، جەی نوری بێ عەیب
چێش ئاراست کەردەن، کارخانەی لاڕەیب
بەڵێ بە تەحقیق، زاناش ئەو نیەن
ئەبروان هێلال، ماهێ نەو نیەن
دوختەر عەشقێ مەم، جا کەردش نەدڵ
شەیدا بی پەرێش، چون بڵبڵ بە گوڵ
چونکە جەو ویەرد، مەم-ی جەفاکار
یاوا بە ئەیوان، قەسری زەڕنگار
بە ئەمری قۆدرەت، بێ خورد و بێ خاو
یاسەمەن نامێ، ئامێبێ پەی ئاو،
چونکە دیش جەماڵ، سیم ئەندامی پاک
بێهۆش بی جە شەوق، غەڵتان بی نە خاک
بزۆرگان بەردن، مەم بە رووی ئەیوان
گشتین پایندار، کەردن دڵ و گیان
تاجەدین وات ئەیشەمس، خورشیدی خاوەر

قەسر و ئەیوانم، کەردی مونەوەر
شەرمەسارە نم، جە کەردەی ویّمان
بە لۆتفت مەبۆ، بویەری جیّمان
نەزانانمان بە ئامانێ تۆ
بە شەهری جەزیر خەرامانێ تۆ
مەم ئاما بە گفت، شیرین کەلامان
واتش کەمتەریم، جەگرد غولاّمان
تاجدین وات نوری بینایی منی
وردێ زۆهر و شام، سەبایی منی
دمای تەوازۆع، هۆریّزا وەپا
شی وە لای خاتون، جەنەتۆل ماوا
واتش میّهمانی عەزیزم ئامان
زودەی بکەرە، خەیلێ تەعامان!؛
تاجدین وریّزا، گیّلا ئەو دما
یاوا بەلای مەم، کەشیدە جەفا
بواچیم خەبەر، جە یاسەمەن نام
دمای ساعەتێ، هەم ئاما بە فام
شی وەلای مەحبوب، جەمین جامێ جەم
واتش ئەی خاتون، گوڵغونچەی ئیرەم
جوانێ ئامان، چون ماهێ پەروین
نورڕیّزانش کەرد، جە قەسر تاجەدین
خاتون چون شنەفت، خەیلێ بی خوشنود
وات ئەی یاسەمەن، رەوان بەر بەزود

وەلای خاتون یاس، خاهەرێ نازدار

پەیم باوەر ئەحواڵ، چەو دوو سێ سوار

یاسەمەن بە ئەمر، خاتونێ جەزیر

روو کەرد نە حەرەم، تاجدین وەزیر

چون شی بەیانە، بکەردش سەلام

خاتون یاس سەندش، بە شیرین کەلام

واتش ئەی خاتون، قامەت وێنەی حور

جەمین جامێ زەڕ، خورشیدی پڕ نور

خاتون زین واتش: کێیەن مێهمانش

پەرێ چێش ئامان، چکۆن مەکانش

خاهەر چون شنەفت، وات ئەی یاسەمەن

خەبەر نەدارون، جە کام ئەقلیمەن

بواچە پەنەش، سەبای سۆب سەحەر

مەکیانون پەرێش، سەرانسەر خەبەر

یاسەمەن بە ئەمر، خورشیدی پڕ نور

روو نیا نە ڕا، دڵ پڕ زەخمێ شور

یاوا بە ئەدەب، بە قەسری باڵا

وات بە خاتون زین، ئەی ماهێ ئاڵا

خاتونێ وەزیر، نەدارۆ خەبەر

جە مێهمانێ خاس، شەریفێ دڵبەر

خاتون زین بێ شەک، زاناش کە مەم ـ ەن

جە نەدینی ئەو، ئەسیرێ غەمەن

بواچیم ئەحواڵ، مەم ـ ێ جەفابار

چەنی تاجدین نیشت، نە قەسری زەڕکار
شەمسێ خاوەر شی، نەپەردەی پێوار
سیازەنگێ رۆم، ئاما نە دیار
مۆئەزن واتش، ئەڵڵاهو ئەکبەر
کەردشان نماز، گردین سەرانسەر
دمای ئەو کێشان، تەعامانێ خاس
خەیلێ نێعمەتان، فرێ بێ قیاس
بە زەوق و شادی، وەردشان بە هەم
کەردن شوکرانەی، دانای مۆعەزەم
شا واتش ئیمشەو، میرتاجدین نامان
غولامان واتن، مێهمانش ئامان
میر واتش وەزیر، بە مێهمانەوە
بەیان بە تەمکین، عێز و شانەوە
غولامێ دەردەم، بە فەرمانێ میر
رەوان کەرد وە قەسر، تاجدین وەزیر
واتش ئەی وەزیر، دانای پڕهونەر
پێسەن فەرمایش، پادشای ئەکبەر
بە مێهمانەوە ببەی نە دیوان
بە زەوق و عەشرەت، شادی و خەرامان
وەزیر چون شنەفت، وات ئەی ساحیب کار
عۆزرمان وازە، جە شای شەهریار
بواچە تاجدین، مێهمانش مەمن
فەرزەندێ عەزیز، پادشای یەمەن

خەیلێ کێشانش، جەفای سەر بسات
عەیبەن (من) ئیمشەو، باوەروش وە لات
غوڵام چون شنەفت، رووش کەرد نە دما
تا یاوا بە قەسر، شەریفی ئەعلا
ئاما وەلای شا، مدرا وەرا وەر
گوفتارێ وەزیر، واتش سەراسەر
مەمەن مێهمانش، ئەی بەرگوزیدە
شەهزادەی یەمەن، حەق ئافەریدە
میر زەینەدین زاناش، چون ئەحواڵێ مەم
شادی سەر هۆردا، نەچەرخێ هەفتەم
دمای ساعەتێ، لوا بەیانە
واتش پەی خاهەر، ڕازێ شەبانە:
ئارۆ وەقتێ عەسر، شەهزادێ ئامەن
ئێسمێ شەریفش، مەشهور بە مەم ـەن
فەرزەندێ عەزیز، شاهێ یەمەنەن
شەوقش نور جە رووی، ماه و خۆر سەندەن
خاهەر چون شنەفت، گردین سەراسەر
ئەحواڵانێ مەم، واتەی برادەر،
دەردەم هۆرێزا، شی وە یاگەی وێش
سەرسام بی پەی دین، مەم ـێ جەفاکێش
ئەو شەو تا وە سۆب، زەلیلی زگار
مەناڵا بە دەرد، حەیی کردگار
لادی درەنگەی، هیچ نەشی نە خەور

پەی ئارەزوی دین، ماهی مۆنەووەر
ناگا بە تەوفێق، پادشای ئەکبەر
ئافتاب جە شەرق، سەرئاورد وە بەر
نور رێزانش کەرد، جە قاف تا بە قاف
خاتون وات مەشون، بە سەرچەشمەی ساف
دەردەم بە هانەی، پەی وێش کەرد ئێزهار
تا بشۆ بە ناز، وە سەرچەشمە سار
واتش مەبەرون، چەنیم کەنیزان
ئارۆ دڵتەنگم مەشون وە سەیران
کەردش تەدارەک، دەردەم ورێزا
رێزە رێزەی نوور، بە زەمین رێزا
رووش نیا نە ڕا، چون شەمسێ خاوەر
تا یاوا بە نەزد، چەشمەی مۆنەووەر
مەگەر بە فەرمان، پادشای غەفار
مەم چەنی یاران، نە قەسری زەڕکار
نیشتەبین تەمام، بە خاتر گوشاد
ئەحوالێ دەوران، ماوەردن نە یاد
دیشان مەجمەعێ، زەڕ ستون باڵا
روونیان نە ڕا، سەرچەشمەی ئاڵا
یەکێ تێشاندا، چون ماهێ دەهچار
مەم هەر بە تەخمین، زاناش ئەوەن یار
یاران واتشان، یارانێ میرەن
رۆشنایی بەخش، شەهری جەزیرەن

مەم چون بە تەحقیق، زاناش کێن ئەو حور
واتش بە تاجدین، بدەرەم دەستور
تا بستانون باج، ئەو شەمسێ خاوەر
بە ئەمری سوبحان، پادشای داوەر
سا چون شنەفتش، تاجدین وەزیر
جە گوفتاری مەم، خەیلێ بی زویر!
وریێزا جە قەسر، لوا نە یانە
پەرێ خاتون یاس، وات ئی قسانە
خاتون وات پەنەش، ئەی وەزیری خاس
پەی چێش غەمناکی، نە گوفتاری راس
گوفتارش بە ئەمر، خوداوەند بیەن
وەرنە شەهزادە، کەی ئەوش دیەن
بێ شەک مەم بە ئەمر، پادشای سوبحان
جە سەودای ئێدەن، تەرک کەردەن مەکان
سەراسیمەوار، رووش نیا نە ڕا
تا سەر ئاوردەن، وە بارەگەی ما
وەزیر چون شنەفت، تەمامی خەبەر
ئاما بە گفتار، مەردی پڕ هۆنەر
وات ئومیدم هەن، بە ئەمری یەزدان
مەنیەون نەڕاش، سەر و دیدە و گیان
بواچیم ئەحواڵ، شەهزادەی غەریر
جە کام دووشانەن، کێهەن بێ تەقسیر
تاجدین چون جەلاش، وریێزا بەقار

جە قەسری زەڕکار، دەردەم شی بە وار
چند مێهمانێ بێ، جە یانەی وەزیر
گشتین عاشقان، ماهی بێ نەزیر
مەم وات پەنەشان، ئەی برادەران
بدەیدێم رۆخسەت، نەی قەسر و ئەیوان
تا بشون وە لای، ئەو سیم ئەندامان
سەیر کەرون باڵای، جەمین چون جامان
گردین واتشان، تەبارەکت بۆ
سەیرێ بالاشان، مەبارەکت بۆ
بە ئیزنێ یاران، مەم ئاما بەوار
روو نیا نەڕا، شی پەی چەشمەسار
چون یاوا بە قورب، خورشیدی خاوەر
کەردش سڵامێ، بە دینێ یاوەر
نووری بینائیش، عەلەیک دا جەواب
مەم وات: پێم دەرە جامێ پڕ شەراب
تا تەسەللا بۆ، دڵم جە سەودات
دیدە و گیان و رۆح، کەردەنم فدات
سا کە ئێد شنەفت، ماهی دوو هەفتە
پەرێ دینی مەم، خاتر نەسرەفتە
جام پەڕ کەرد ژ ئاب، زلال خوشگەوار
بە شەرتی ئاداب، داش بە دەستی یار
مەم جامی ئاوش، نۆشا سەرانسەر
تەسەل بی دڵش، جە سەودای یاوەر

جامش دا بە دەست، خاتونی نازدار
سەر بەرد بە سوجدە، دەرگای کردگار
واتش خودایا، شوکرانەم بە تۆ
نۆشام بە شادی، زەلاڵی وەشبۆ
دمای سەنا و حەمد، هەر دوو بە دڵ شاد
کەردشان عەهدێ، بە کامی مۆراد
سەوگەندشان وارد، بە دانای داوەر
بە غەیر جە یەکدی، نەبۆمان یاوەر
سا کە کەردشان ئی عەهد و پەیمان
مەم ورگێڵاوە، پەی قەسر و ئەیوان
یاوا بە تاجدین، سلام کەرد ئاغاز
عەلەیکش ئەسەند، بە ئیعزاز و ناز
ئاما نیشت نە قەسر، بورجی میناکار
بە ئەمری فەرمان، حەیی دادکار
ئاوردن نیعمەت، حەق شەریف کەردە
تەعامانی خاس، بە ناز پەروەردە
مێوەی رەنگاوڕەنگ، ئەنگور و ئەنار
گشت نریان نە خوان، ئالآی زەڕنگار
بە زەوق و شادی، واردشان تەعام
کەردن شوکرانە، بینای لایەنام
دمای واردەنی، ئەو چەنی وەزیر
روو کەردن نە قەسر، زەینەدین ئەمیر
پادشا چون شنەفت، ئاما وە پێشواز

دیدەی مەم بۆسا، بە قەدر و ئیعزاز
ورگێلان تەمام، تەمامی بە هەم
نیشتن نە مەسنەد، بێ پەروا و بێ غەم
میر واتش بە مەم، ئەی نەمامی نۆ
ئی قەسر و ئەیوان، پایەندازت بۆ
قەدەم رەنجەت کەرد، ئامای پەی وەتەن
فدای ئامات بۆ، سەر و گیان و تەن
خەیلێ تەوازۆع، بێ پایانش کەرد
مەم ـیچ گفتوگۆش، بە خیاڵ ئاوەرد
ئاما نە جواب، بە تەئدیب و کار
وات ئەر قبوڵ کەی، شاهێ جەهاندار
بەندە فەرمانم، بە گیان و بە دڵ
ئەمر، ئەمری شان، زیندەگیم باتڵ
شا واتش تۆ نور، هەر دوو دیدەمی
رەفیقێ مونس، بەرگوزیدەمی
دمای ئەو واتش، بە وەزیری کار
چێش مەواچی مەم، بۆ بە میر شکار؟
تاجدین وات بە میر، ئەی عالی کردار
رەزا بە وێتەن، چێش مەکەری کار
شا وات بە تاجدین، تۆ بواچە پێش
بەرکەر جە دڵم، ئی سەودا و تەشویش
تاجدین وات بە مەم، ئەی ساحیب ئوسوڵ
حەرفێ مەواچون، بکەرەش قبوڵ

مەبۆ بکەری، میرشکاری شا
جەلای تۆ چێشەن، ئەی خورشید لەقا
مەم وات بە وەزیر، منەت بە گیانم
پەی میرشکاری، کەردشان خەڵات
بە ئەمری خالق، جەمعی مەخلۆقات
میرشکارێ شا، بەکر نامێ بێ
بێ پیرێ مەلعون، فیتنەی ئەیامێ بێ
جە میرشکاری، چونکە بی مەعزور
وەرداشتش جە مەم، کینە و بۆغزێ شور[1]
مەلەک ریاحین دوختەرێ ئەو بێ
شەوقێ جەمینش، چون ماهی نەو بێ
ئەویچ عاشق بێ، بە دیدارێ مەم
پەرێ نەدینش، دڵ پڕ فکر و غەم
بواچیم ئەحواڵ، غەریبی غەمبار
دایم چەنی شا، مەشی وە شکار
مەشغوڵ بین وە عەیش، پادشا و وەزیر
ئەو هەر نە سەودای، یاری بێ نەزیر
تا مدەی چل رۆ، بەو تەور کەرد گوزار

(١) کەیومەرس نیک ڕەفتار، کەشکۆڵ، ئەنیستیتۆی کەلەپوری کورد، چاپخانەی کەمال- سلێمانی ٢٠١٣، ل ١٧١
جە میرشکاری، چونکە بی مەحروم
وەرداشتش جە مەم، کینە و بۆغزێ شوم

دمای ئەو، یارش، شی بە چەشمەسار
مەم کە دیش لوا، یارێ جەهانتاب
بەو ماوای قەدیم، زەلاڵی خۆش ئاب
ئێدیچ بە بێدەنگ، روو نیا نە ڕا
تا یاوا بەو حور، جەننەتەلماوا
بکەردش سلام، بەو یاری جانی
عەلەیکش ئەستاند، بە مێهرەبانی
نیشتن بەرابەر، وێنەی غەریبان
جە خۆفێ ئەغیار، تانەی رەقیبان
ئاما بە جواب، ماهی مونەوەر
وات بە شەهزادە، ئەی یاری یاوەر
سۆبحدەم ئەر میر، بشۆن بە شکار
تۆ وێت بکەرە، تەن خەستە و بیمار
تاکە دمای ئەو، هەر دوو چەنی هەم
بدەریم بە باد، سپای جەفا و غەم
مەم کە ئێد شنەفت، چون گوڵ شکاوا
رووش کەرد نە دەرگای، حەیی بێماوا
وات پەنام بە تۆن، پادشای بێخاو
میرزەینەدین سۆبحی زوو بشۆ وە ڕاو
تا کە بنیشیم، دوو یاری جانی
عەیشێ بکەریم، نەی دنیای فانی
خەیلێ مناجات، کەردش بە داوەر
دمای ئەو دەستور، واستش جە یاوەر

جە خۆفی رەقیب، ئاما وە دما
رووش کەرد نە ئەیوان، شەریفی ئەعلا
بە ئەدەب لوا، نە بالآی سەریر
سلام دا بە رووی، میرزەینەدین میر
عەلەیکش ئەستاند، میری هۆنەرمەند
مەم ش نیشنا، نە سەفەی بلّەند
نیشتن چەنی هەم، تا فەسلّی ئێوار
چراغان گرِیا، فانۆسان هەزار
کەردشان نماز، گشت بە جەماعەت
مۆتیع بین بە ئەمر، بە سیدق و تاعەت
دمای کەردەی زکر، پادشای کەریم
ئاوردن سەد رەنگ، جەواهێر نەعیم
واردشان بە هەم، تەعامانی پاک
کەردن شوکرانەی، پادشای بێ باک
قەدرێ دمای شام، نیشتن چەنی هەم
تا میر ورێزا، لوا بە حەرەم
بەنگینە چەنی، شەهزادەی غەریب
مەنن نە ئەیوان، هەر دوو بێ نەسیب!
مەم وات ئەی بەنگین، یارێ وەفادار
سۆب سەحەر ئەر میر، بشۆ بە شکار؛
تۆ بشۆ چەنیش، ببەر چەرخەباز
بە ئەمری فەرمان، کەریمی کارساز،
ئەگەر شا واتش، مەم نادیارەن؟

بواچه پەنەش، خەسته و بیمارەن!
نوری بینائیم، کەردەنش پەیمان
دمای شا بەیۆ، وەی قەسر و ئەیوان
بکەریم عەیشێ، هەر دوو چەنی هەم
واچیم پەی یەکتر، رازان چون مەڵهەم
بەنگینه واتش: ئەی بەرگوزیدەم
بەنده فەرمانم، ئەی نوری دیدەم
بەعدەز گفتوگۆ، هەر دوو شین نه خاب
تا که جه مەشرێق، بەرشی ئافتاب
غوڵامان ئامان، مەم-ی جەفابار
جه خابێ مەستی، کەردشان بێدار
شەهزاده واتش: ئەی یارانێ یار
ئارۆ کەفته نان، زەلیل و بیمار!
ناگا میر ئاما، به قەسری زەڕکار
واتش (چەنی) مەم، بشیم به شکار
غوڵامان واتن، ئارۆ بیمارەن
جه رەنجێ دەوران، زەلیل و زارەن
شا چون بزاناش، نیشت به لا شەوه
دەست ماڵا نه رووی، پەنجەی پاشەوه
واتش: چێشتەن ئەی خورشید جەمین
پەیتەور بیەنی، زەلیل و غەمین
واتم هەر دوومان، بشیم به شکار
نەزانام که تۆ، کەفتەنی بیمار!

مەم واتش پەنە، شاهیٚ جەهاندار
بەنگینە چەنیت، ببەر بە شکار
غەم مەوەر پەی من، نەداروون جەفا
ئومیدەن یەزدان، پێم مەدۆ شەفا
شا بە واتەی مەم، خەیلیٚ بی دڵشاد
وریٚزا بە پا، بە کامی موراد
بەردش چەنی ویٚش، بەنگینەی هەمڕاز
تابەرۆ چەنیش، چەرخە بۆزیٚ باز
شا هیمەتش واست، جەو غەریبی زار
چەنی بزۆرگان، لوا بە شکار
چونکە شین بە سەیر، تەمامی لەشکەر
خاتون زین ئاما، بەرووی قەسری زەڕ
یاوا بە دەرگای، حجرەی سەدەفکار
کەردش سلامیٚ، بە دینیٚ دڵدار
عەلەیکش ئەستاند، مەم ویٚنەی غوڵام
گیانش کەرد نسار، باڵای نۆ نەمام
نیشتن نە لای هەم، دوو شەمسی خاوەر
ڕەژیدەی قودرەت، دەرگاهی داوەر
کەردن بەزم و عەیش، تا فەسڵیٚ ئێوار
ناگا ئاماوە، میر جە رۆی شکار
بەنگینە ئاما، وە رووی حەوشی شا
بە گوفتاری بەرز، وەرداردش سدا
واتش: چەرخەباز، لوان بە کەیوان

میر زەینەدین ئامان بە قەسری ئەیوان!
مەم کە ئێد شنەفت، سەراسیمەوار
خاتون زین بە رەمز، کەردش هۆشیار
چون یاوا بە قەسر، شەهەنشای والا
پیا بی جە ئەسپ، روو کەرد نە بالاً؛
کەردش سلامیٚ، نەو خورشید لەقا
مەم عەلەیک ئەستاند، نەورێزا وەپا!
ئاما نیشت نەسەدر، بە عیز و جاوە
غولاًمان ئامان، مدران بە پاوە
شا واتش بە مەم، چ تەورەن حاڵت
پەرێم بواچە، حاڵ و ئەحواڵت
مەم واتش بە لۆتف، پادشای ئەکبەر
حالاً خاستەرم، جە وەقتیٚ سەحەر
دمای ئەو تاجدین، ئاما بە دیوان
بەشەرتیٚ ئاداب، نیشت نەرووی ئەیوان
بەکر مێرگەوەڕ، نیشتەبیٚ نە وار
پڕ فیتنەی مەلعون، خەبیسی غەددار
خاتون زین قەدریٚ، جە گیسوی عەبیر
نیشان دا بە چەشم، تاجدین وەزیر
وەزیر چونکە دیش، ورێزا بە پا
شی بەیانەی وێش، نەکەرد مەدارا
واتش: (یاسەمەن) بەرشە جە ئەیوان
خاتون زین خەریک، مەندەن نە دیوان

یاسەمەن چون شنەفت، جە قەسری زەڕکار
لوا بە پایین، سەراسیمەوار
میرتاجدین دەردەم، جە قەسری زەڕکار
ئەیرنیا[1] بە ئەمر، حەیی کردگار
شۆقش رۆشن کەرد، هەفت سەما و زەمین
خەڵکان دین ئایر، نە قەسر تاجدین
جەمعی مەخلۆقات، کەردن غەلغەلە
وریزا ئەفغان، زاری و زەلزەلە
غولامان واتن، پەی شاهێ جەزیر
ئایر کەفت نە قەسر، تاجدین وەزیر
شاە چەنی ئەتباع، وەبێ پا وە سەر؟
گردین جە ئەیوان، ئامایە وە بەر
بەکر مێرگەوەر، شومێ ناپەسەند
نە لوا چەنی میر، هەر نەجای وێش مەند
چون دیشان چاگە، کەس نیەن دیار
خاتون زین بەرشی، هیچ نەکەرد مەدار
مەگەر پەی قەزای، بەدبەختی چارەش
نەزاناش کە کەفت، یەک گۆشەوارەش
چەمش کەوت پەنەش، غەدداری بێ پیر
وەرداردش بە قەسد، تابدۆش بە میر

(١) ئاگری نایەوە، ئاگری پێوەنا

پادشا و خەڵکان، سیغار و کێبار
دەردەم دەر ساعەت، کەردن دەفعێ نار
دمای ئەو گردین، چەنی پادشا
ئامان بە ئەیوان، کیانی ئەعلا
شومێ ناپەسەند، نەگرتش ئارام
واتش شا! فەند بێ! ئینە گشت تەمام!!
ئیمرۆ تا حالا، نەی قەسری زەڕکار
خاهەرت چەنی مەم‌ێ میرشکار،
زەوقشان کەردەن، هەردووشان بە هەم
فارێغ بیێنێ، جە پەژارە و غەم
ئەوسا تۆ ئامای، جە سەیر و شکار
ئەو جە پشتی مەم، ببێ هۆشیار
پادشا چون شنەفت، واتش ئەی فزول
دروغ مەواچی، نەدارون قبول
مەلعون بەرئاورد، گۆشوارەی ما
پەرێ نیشانە، داش بە دەستی شا
شا کە نگا کەرد، گۆشوارەش زانا
خەیلێ فکرش کەرد، پڕ عەقڵێ دانا
مەلعون وات شاهم، بکەردێ نەردان
تا کە بزانی، گوفتارێ مەردان،
بەڵێ بە شەرتێ، ئەو ماهی دەهچار
بەیو بنیشۆ، نە قەسری زەڕکار
شا واتەی مەلعون، نەکەردش قبوڵ

لوا وە لای مەم، بە عێز و ئۆسوڵ
نیشتن نە ئەیوان، پادشاه و مەم
کەردشان نەردان، هەر دوو چەنی هەم
غوڵامێ بە ئەمر، پادشای جەزیر
شی وات بە خاتون، ئەی مای بێ نەزیر
میر واتەن بەیو، چون ماهێ دەهچار
نیشۆ نە تەشاو، قەسری میناکار
خاهەر چون شنەفت، وریزا وەبەر
ئاما نە تەشاو، بە ئەمری داوەر
بواچیم ئەحواڵ، غەریبێ پڕ دەرد
چونکە چەنی شا، نەردانشان مەکەرد
چهل دەست تەمام مەم بەردش جە شا
ئەودی جە نۆوە، مەلعونێ گمڕا
واتش ئەی شاهم، ماواتان بەهەم
تەبدیل بکەردێ، تا بوینوش بە چەم
گوفتاری ئەو شوم، خوش ئاما لێشان
تەبدیل کەردشان، مەسکەنی وێشان
هەم ئاراست کەردن، نەردانێ بازی
هەردوو چەنی هەم، بە دڵنەوازی
مەم چون جە بازی، سەر وەرداشت وە بەر
چەمش کەفت بە نوور، ماهێ مونەوەر
دمای دیەی ئەو، هەرچندێش کە کەرد
جە پەشێوی وێش، هەر پادشا بەرد

مەلعون جە نۆوە، هەم واتش بە تاب
فەرمان بکەرە، باوەران شەراب
بەڵێ خاتون بۆ، بە ساقیی بادە
ئیمجار بە ئاشکار، مەبۆ ئۆفتادە
میر قبوڵش کەرد، وات ئەی موخەنیس
کیانا ئاورد، ساقی بە مەجلیس
خاتون چون ئاما، وێنەی ئافتاب
ئاوردش نەدەور، پیاڵەی شەراب
بە ناز و ئیعزاز، مەداش بە دڵدار
مەم هەر مەنۆشا، بادەی دەستی یار
شش پیاڵەش وارد مەم-ێ جەفابار
ئاشکار کەرد عەشقش، جە مەستی و خمار
وات بە خاتون زین، ئەی دیدە و گیانم
فدای ئامات بۆ، عەمر و ژیانم!
بۆ تا بکەریم، دوو دەست نە ئاغوش
مەشغوڵ بیم بە زەوق، هەم بە وێنەی دوش
ساکە ئێد شنەفت، پادشای جەزیر
جە گوفتارێ مەم، خەیلێ بی زویر
دەردەم کیاناش، خاتون وە دما
چندێ غوڵامان، تەڵەب کەردش شا
واتش حاڵا مەم، بەردێ بە زیندان
بکەردێش مەحبوس، زەنجیر نە بەندان
غۆڵامان بە ئەمر، پادشای جەزیر

زودی مەم بەردن، بە زیندانێ میر
یەک سەعات دوور بێ، ئەو زیندان جە شار
کەردەبین ئاراست، پەرێ بەندێ زار
مەم نەو زیندانەدا، کەردن گرفتار
غولامان گردین، ورگێلان پەی شار
ئامان واتشات، بە شاهێ جەزیر
مەم کەردیم مەحبوس، نە زیندانێ پیر
بەنگین چون شنەفت، بە زار و زویر
شی وەلای وەزیر، خاسەی دڵپەزیر
چون یاوا وە لای، وەزیری ئەکبەر
هەردوودەست وەرداشت، داشت نەفەرقێسەر
واتش بە وەزیر، بە سۆز و گرین
ئاما نە چەشمش، لالەگون ئەسرین
ئەی ساحیب ئیعزاز، پەی دەردمەندان
مەم کریان مەحبوس، نە بەند و زیندان
ئامان سەد ئامان، وەزیری کیبار
مازە مەم زەلیل، نە زیندانێ تار
وەزیر چون شنەفت، خەیلێ بی زگار
وات قەسەم بە زات، حەیی جەهاندار
ئەر بە رەزا بۆ، ئەگەر بۆ بە زۆر
مەم بەر ماوەروون، نەو چاهی پڕ شۆر
کیانا ئەحواڵ، دەردەم بە خوێشان
وات چەنی ئەسپاپ، سیلاحێ ویشان،

جە سۆبح حازر بان، نە قەسری زەڕكار
تا بەر ئاروون مەم، نە زیندانێ تار،
چون خەبەر یاوا، بە خێڵ و ئەحشام
كەردن تەدارەک، بە زوودی تەمام
سۆب سەحەر بە ئەمر، وەزیری ئەكبەر
سپا گرد جەمع بی، نەرووی قەسری زەڕ
وریێزا بە پا، وەزیری سەروەر
شی نە پشتی ئەسپ، بیابان تەی كەر
روونیا نە قەسر، پادشای جەزیر
ئەعلا و ئەكابر، گشت چەنی وەزیر،
غوڵامان ئەحواڵ، بەردشان پەی شا
واتشان ئامان، وەزیری دارا؛
دەهـ و دوو هەزار، پیادە و سوار
چەنیش روو كەردەن، مەیان پەی تەلار!
ئۆمیدش ئێدەن، بە ئەمری سوبحان
مەم بە بەر ئاورۆ، نع تعنگیی زیندان
پادشا چون شنەفت، خەیلێ بە زویر
وستش نە گەردەن، كەفش و شمشێر؟
ئاما بە بیرون، دەروازە و حەسار
یاوا بە وەزیر، خاسەی نامدار
بە ئەدەب سەلام، ئاغاز كەرد نە دڵ
عەلەیكش ئەستاند، وەزیری كامڵ
واتش ئامای، وەزیری فیروز

بدەرەم مۆهڵەت، تا بە چهل روز
مەکەرەم زەلیل، چون دەردمەندان
دمای چهل روز، مەم نەروی زیندان
باوەرش وەبەر، بە ئیعزاز و ناز
هەم بە کەیفی تۆ، بکەروش دلّواز.
سا کە ئێد شنەفت، تاجدین-ێ وەزیر
ئاما وە دما، مۆهڵەت دا بە میر
میر هەم ورگێلا، لوا بە ئەیوان
چەنی بزۆرگان، نیشت نەڕوی دیوان
بواچون پەنەت، جە خاتون خەبەر
چون یاوا بەدەر، حجرەی مونەوەر؛
کەفت نە حجرەی ویش، زەلیل و غەمبار
روو کەرد نە دەرگای، پادشای غەفار
واتش ئەی کەریم، پادشای شاهان
دەلیلێ رەهبەر، گم کەردە راهان،
چون یوسف یارم، بەرئاری جە غەم
چەنی زلێخاش، یاونی بەهەم
بە بزورگ ویێت، پادشای سەروەر
خەلاسش کەری، نەو چاهێ یەکدەر
بە بزورگ ویێت، پەی بابێ شادی
بدەریش میفتاح، قفلی گوشادی
خەیلێ دەست هۆر داشت، بە قاپی حاجات
بە دیدەی پڕ نەم، کەردش مناجات

دمای مناجات، زەلیلیۍ غەمبار
شەوان تا بە سۆبح، جە سۆبح تا ئێوار؛
مەسۆچیا جە عەشق، دەروون پڕ جە دەرد
واردەنش نەبێ، غەیر جە ئاهێ سەرد
تا چند ئەیامێ، ئینە کارش بێ
ئارەزووی یاوای، لای دڵدارش بێ.
بواچیم ئەحواڵ مەم-ێ وەفادار
چەنی بێ حاڵش، نە زیندانێ تار
چون مەند نە زیندان، هەر تەنها بەویش
کەردش دۆعایێ، بە دەروونی ڕیش
واتش ئەی خالق، جەمعی ئینس و جان
شەفا بەخشێ زام، ئەیوب جە کرمان
بە شەرافەتی، شەرەفمەندانت
ببی بە دەلیل، رای ڕەهبەرانت
ئۆمێدم ئێدەن، پادشای عادڵ
مەتڵەبێم هەندەن، بکەریش حاسڵ
یەک ئیمجار وینون، باڵای نۆنەمام
بە ناز و ئیعزاز، بنیشۆ جە لام
سەر بنیەون نە بان، رانێ شەریفش
مەست ببون جە شەوق، شوعلەی زەریفش
ئیمجا بە ئاسان، بستانی گیانم
ببەخشیش بە ئەو، عەمر و ژیانم
خەیلێ بەی دەستور، نە دەرگای داوەر

بکەردش حاجات، پەی دینێ یاوەر
دمای ئەو مەحبوب، نادرەی جەزیر
شەو ئاما وە لاش، میرزەینەدین میر
واتش ئەی خاهەر، سۆب سەحەر بەزود
ببەر چەنی وێت، خەیلێ مشک و عود
نور رێزان بکەر، جەمینێ دەهچار
مەم بەرئاوەرە، نەو زیندانێ تار
بەڵێ من مەشون، وە شکاری دەشت
وەر جە ئامانم، بکەری بازگەشت
خاهەر چون شنەفت، خەیلێ بی خۆشحاڵ
کەردش شوکرانەی، بینای بێزەواڵ
ورێزا بە پا، پادشای جەهاندار
ئاما بە بیرون، حجرەی زەڕنگار
شی نە یانەی وێش، بە ئەمری داوەر
سەر نیا بە خاب، تا بە سۆب سەحەر
خاتون زین جە شەوق، هیچ نەشی نە خاب
تا کە جە مەشرێق، بەرشی ئافتاب
میرزەینەدین جە خاب، کەردشان خەبەر
بەرشی جە حەرەم، ساف و مونەوەر
سوار بی بە ئەسپ، جەهەندەی رەهوار
چەنی غوڵامان، لوا بە شکار
مەگەر بە فەرمان، پادشای سرپۆش
مەلەک ریاحین، پەرسا جە بابۆش

واتش ئەی بابۆ، بەشقی کردگار
بواچە ئەحواڵ، مەم-ێ جەفاکار
بابۆ چون شنەفت، وات بەرگوزیدەم
گۆش کەرە نە حاڵ، جەفا و دەردێ مەم
بە دیدەی ئەسرین، نە زیندانێ تار
کەردەن مناجات، پادشای غەفار
واتەن یەک ئیمجار، وینون یاری وێم
ئەوسا ئەمانەت، وێت بستانە چێم
موستەجاب بیەن، نە دەرگای داوەر
نەفرین و دۆعاش، پەی دینێ یاوەر
بەڵێ ئەر کەسێ، جە یارش وەرتەر
بشۆ بەر ئارۆش، نەو چاهێ یەکدەر
نمەبۆ قبوڵ، نەفرینێ کەردەش
جە جەفای دەوران، هونی دڵ وەردەش
دوختەر وات بابۆ، با من بوون رەوان
وەرتەر جە یارش، بشوون بە دەوران
تا بەر ئاوەروش، نە تەنگێ زڵمات
حەیفەن ئەو جوان، بکەرۆ وەفات
بابۆ وات پەنەش، ئەی بەرگوزیدەم
سەلا بۆ تۆ، ئەی نوری دیدەم
دوختەر چون شنەفت، وریزا وە پا
بە ئیزنێ بابۆش، روو نیا نە ڕا
بەڵێ خاتون زین، نادرەی جەزیر

دیش کە شین وە سەیر، پادشا و وەزیر
دەرلاد وریزا، چەنی کەنیزان
کەردش تەدارەک، پەی راهێ زیندان
جە مشک و گوڵاب، عەبیر و عەنبەر
بەردش چەنی ویش، پەی یارێ یاوەر
رەوان بین نە ڕا، گردین سەرانسەر
چون جە قاپی شەهر، بەر ئامان وەبەر
دیشان مەحبوبێ، روونیان نە ڕا
چەنی کەنیزان، زەڕ ستون باڵا
خاتون زین چون دیش، وات ئەی یاوەران
ئانانە کێنێ، مەشان بە زیندان؟
کەنیزان واتن: ئەی خورشید روخسار
کناچەی بەکرەن، قەدیم میرشکار
مەلەک ریاحین، مەشهورش نامەن
فرە حیلەباز، فیتنەی ئەیامەن
چون شنەفت ئەحواڵ، بە سەد داغ و دەرد
بە خەشم و غەزەب، تندێ نگا کەرد
وات بە کەنیزان، ئەو مەهتاب لەقا
بلدێ ئاوارەش، بکەرین نەو ڕا
چون دیشان فەرمان، شەهزادەی جەزیر
بە دەوان لوان، وێنەی شەستی تیر
غەزەبناک بە خەشم، زوو یاوان پەنەش
بە ئەمری خاتون، خەیلێ دان وەنەش

ئاوارەش کەردن، نە تەرێقی را
دمای ئەو هەردوو، ئامان وە دما
تا یاوان لای شەمس، سەرکەشی خاوەر
ڕژیدەی قۆدرەت، دەرگاهی داوەر
چەنی هەم لوان، وە باڵای زیندان
دیشان جای دەردەن، پەی دەردمەندان
یاوا سڵام کەرد، بە یاری جانی
مەم عەلەیک ئەستاند، بە خوشزەبانی
خاتون ئاوێزاش، گیسوی عەنبەر تار
مەم بەستش نە پشت، کەمەندانی یار
وریزا وە پا، چون ماهێ ئاڵا
بە ئەمری یەزدان، ئاما وە باڵا
چونکە دیش جەماڵ، خورشیدی خاوەر
سەر بەرد نە سجود، وە دەرگای داوەر
واتش: خودایا شوکرانەم بە نۆ
جارێ هەنیم دی، نۆنەمامێ نۆ
دمای شوکرانەی، کەریمێ ئەکبەر
سەلمانی ئاما، تاشاش مویی سەر
وریزا رووش کەرد، بە قیبلەی نیاز
کەردش دوو رەکعەت، پەی حاجەت نماز
سڵامش داوە، رووش کەرد نە دادار
واتش بۆ وە لام، رۆشن بەخشی تار
خاتون زین ئاما، نیشت بە نازەوە

بە دیدەی قەتران، سرمە وازەوە
مەم سەرش نیا، نە ئاغوشی یار
دەستانش وەرداشت، بە دەرگای جەبار
واتش خودایا، باجەتی رەسول
حاجاتێ کەردەم، بکەرە قبوڵ
دادم قبوڵ کەر، شەهنشاشی فەرد
مەلەکێ ئاما، قەبزی رۆحش کەرد
خاتون زین نیا، نە رووی سینەش دەست
دیش کە فەوت بیەن، نمەدۆ نەفەس
بە هەر دوو دەستان، داش نە فەرقێ سەر
گیسوان بڕی، جە دەردێ یاوەر
مەکەردش فەریاد، مەناڵا بە زار
ئەسرین جە چەمان، مەرێزا بە وار
ورکێشا بە سۆز، ئاهێ نە حەنجەر
گنا بە لاوە، هۆشش شی جە سەر
ناگا ئاماوە، میر جە رۆی شکار
دیش جە زینداندا، خەڵکانەن دیار
کیاناش غولامێ، وەلای خاهەرش
پەی چێش نەلوان، وە قەسری زەڕش،
نەزاناش کە مەم، وەفاتش کەردەن
ژ جامێ ئەجەل، جورعەیێش وەردەن
غولام ئاما دیش، مەم بیەن تەسلیم
خاک ئاوردەبێش، وەی ماوا و ئەقلیم

ورگێڵا دەردەم، ئاما وە دما
گردین ئەحواڵان، واتش پەرێ شا
شا کە ئێد شنەفت، خەیلێ بی زگار
تا یاوا بە لەش، مەمێ جەفابار
تەرمشان نیا، نە باڵای سەریر
غۆسلْش دان بە ئاب، گوڵاب و عەبیر
ناشان نە کەفەن، غەریبێ غەمبار
نمازش کەردن، بەردن پەی مەزار
چون ئاما بەهۆش، خاتونێ مەهجور
دیش کە مەم بەردن، پەی جانبی گوڕ
وێنەی بەنەفشە، قامەتش بی خەم
سەر تا پای وێش ژەند، بە نیلی ماتەم
چونکە مەم بەردن، پەی قەسری پاکش
بە ئەدەب کەردن، تەسلیمێ خاکش
خاتون زین واتش: سەوگەند بە کەڵام
حەرام بۆ جە من، واردەنی تەعام
واندشان تەڵقین، غەریبی غەمبار
ورێزان وە پا، ڕەوان بین پەی شار
خاتون زین بەردن، بە ئەیوانی وێش
تا کە نەو ئەیوان، بکەرۆ دڵڕێش
نە خورد و نە خاب، نە سەبر و قەرار
گردینش تەرک کەرد، ماهی جەهاندار

شەو و ڕۆ مەوات، ئەی نووریێ دیدەم
من و تۆ چ تەور، یەزدان کەرد جە هەم
تا مدەی هەفت روز، هیچ نەگرت ئارام
نەمەندش خرەد، هەم بەرشی جە فام
دمای هەفتەم روز، ژەنیێ برادەر
ئاما نیشت نە لای، جەمین جامیێ زەڕ
واتش ئەی حۆری، ماوا نەڕزوان
پەی چێش کەردەنت، تەرکیێ ئاب و نان
ئاما بە زبان، ماهیێ مونەوەر
واتش ئەی مەحرەم، شای والا گۆهەر؛
ئێقرارم کەردەن، تا بەوێم نەشوون
نە وەر دارەوەن، خەیرش نەکەروون
قەسەمم واردەن، بەڕەزاقیێ عام
حەرامم کەردەن، واردەنی تەعام.
سا چون ئێد شنەفت، ژەنی برادەر
وریێزا لوا، واتش بە شەوهەر
مەر نمەتەرسی، جە یەزدانی پاک
پاسە خاهەرت، غەڵتانەن نە خاک؟
ئینە هەفت روەن، بە خودای کەلام
نە ئابیێ واردەن، نە زەڕەی تەعام
بدەرەش دەستور، با خەیری یارش
بشۆ بکەرۆ، نە سەر مەزارش
میر کە ئێد شنەفت، وریێزا وە پا

شی وە لای خاهەر کەشیدە جەفا
واتش ئەی خاهەر، مودەعات چێشەن
بواچە پەی چێش، خاترت رێشەن
خاهەر وات پەنەش، ئەی ساحیب ئومور
مودەعام ئێدەن، بدەریم دەستور
بشون وەرداروەن، مەزاریٚ یارم
گشت پەریٚ ئەوەن، ئی جەفا و زارم
شا واتش پەنەش، مەدەروت رەزا
بەڵیٚ بە زوودی، هۆر گێڵی دما
خاهەر چون شنەفت، بە عیز و ئوسوڵ
واتەی برادەر، بکەردش قبوڵ
سۆب سەحەر بە ئەمر، بینای کردگار
شەفەق جە جەهان، ورگرت پەردەی تار
میرزەینەدین روو کەرد، بە قەسری ئەیوان
چەنی غوڵامان، پادشای کەیوان
سوار بی بە ئەسپ، جەهەندەی رەهوار
راهی بین نە ڕا، بە عەزمیٚ شکار
دمای ئەو خاتون، وریزا وە پا
چەنی کەنیزان، روو نیا نە ڕا
چون یاوا بە نەزد، قەبری یاری وێش
بە هەر دوو دەستان، دیمەن بکەرد رێش
وەرداشتش سدا، وات ئەی چەمانم
نامیٚ تۆ ئەوراد، زکری زوانم

چ تەورەن حاڵت، غەریبی بەستەر
فیدای غەریبیت، هەم گیان و هەم سەر
خەیلێ کەرد فەریاد، بە دیدەی نەمین
ناگا بێهۆش بی، کەفت نە رووی زەمین
کەنیزان عەبیر، مایەی عەتتاران
دان نە دەماخش، چون بەینەتداران
چون ئاما وە فام، خورشیدی خاوەر
بکەردش خەیرات، پەی یاری یاوەر
دمای خەیر ئاما، وە لای مەزارش
کەردش مناجات، پەروەردگارش
وات ئەی شەفابەخش گشت دەردمەندان
خەلاسکونەندەی یوسف نە زیندان
ئەمانەتێ وێت، بستانە چەنەم
مازە یاوەرم، پەیم بکێشۆ غەم.
ناگا بە فەرمان، پادشای قەدیم
ئاما بە لاوە، گیانش کەرد تەسلیم.
کەنیزان چون دین، خاتون کەرد وەفات
غولغولەشا وست، نە رووی سەر بسات
ئەهلێ وەلایەت، ناحیەی جەزیر
پەرێ خاتون بین، غەمناک و زویر
سا چون شا ئاما، جە سەیر و شکار
دیش خەڵکان مەندەن، نە باڵای حەسار
بەکر مێرگەوەر، ئاما بە جواب

وات بە میرزەینەدین، ئەی عالیجەناب
خاهەرێ تۆ دەست، نەوەردارۆ جێش
هەم بە مەردەئی، نمازۆش پەی وێش
شا چون شنەفتش، غولامێ نەوەر
کیانا واتش، واچە بە خاهەر
ورێزۆ زوودی، بشۆ بە یانە
نەکەرۆم وە پەند، واتەی زەمانە
غولام ئاما دیش، خاتون نەمەندەن
مەلەکەلمەوتی عەمر، زیندگیش سەندەن
دەردەم ورگێلا، رووش کەرد ئەو دما
یاوا بە نەزدیک، وات بە پادشا:
خاتون زین بە ئەمر، پادشای قەدیم
نەمەندەن عەمرش، گیان کەردن تەسلیم
شا چون شنەفتش، ئاما وە تەعجیل
تا یاوا وە لای، سەوڵی سەراندیل
پەی خاهەر وێنەی ئەبرێ وەهاران
مەڕێزا نە چەم، ئەسرین چون واران
غوسڵش دان بە ئاب، گولابێ عەبیر
نیاشان کەفەن، زەڕبافی حەریر
کەردن نمازش، بەردن پەی مەزار
تەسلیمشان کەرد، بە سەد ئاهێ زار

داستانوو مەم و زین‌ی بە هەورامی
نوسخەی بەرلین

١

بە نام بێچوون بەنای لا مەکان

نگەهدارەندەی زەمین و زەمان

٢

واحد و ئەحەد فەرد و فریاد رەس

ڕاحم و ڕەحیم پەی بێکەسان کەس

٣

پادشای قەییۆم واحد و مۆتڵەق

نگەهدارەندەی چەرخ مۆعەلەق

٤

ڕزق دەهەندەی وەحشی و موور ومار

پادشای بێ عەیب واحدولقەهار

٥

بە غەیرەز ئەو شا کەس نیەن شاهان

شاه هەر ئەو شاهەن نە هەردوو جەهان

٦

زاهر و باتن لامەکان ماوان

سونعش بێ شێوەن زاتش فراوان

٧

ئەر وەسف زاتش مەکەروو ئزهار

تەمام نمەبۆ نە شەرح تۆمار

٨

ئومێدم ئیدەن پادشای ئەعزەم

بە ئەلتاف وێت بداریم و چەم

٩

دەور رەستاخێز ئاخرزەمان بۆ

مەخلووقات تەمام نالەئەمان بۆ

١٠

ببەخشیم بە ناز موستەفای مۆرسەل

نیازم ئیدەن بەنای لەم یەزەل

١١

گەر چ کەرد نان ستەمان بەر خوێش

بوویەر جە کردار ئی بەندەی دلڕێش

١٢

چون ئەندێشەم هەن جە دەریای جوودت

دۆڵبەندەن بە ئان نەقش عهوودت

١٣

بە مەحز لوتفت ئومێدەوارم

وێت فەرموودەنی ئامۆرزەگارم

١٤

غەرق جە قەباحات موتەهێم جە زە نب

(اغفرلی اغفریا غافرالذنب)

١٥

ئەوسا دۆمای مەدح یەکتای یەگانە

گۆش دەر و دەستان دەور زەمانە

١٦

بەتال نمەبۆ نوێشتەی تەقدیر

تەقدیر علاجش نیەن بە تەگبیر

١٧

بە ئەمر بێچوون بەنای بان سەر

پەرواز نە ئاشیان کەرد دوو کەبووتەر

١٨

چەند نە رووی سەما پەروازشان کەرد

چەندێ کۆهساران، دجلەشان پەی کەرد

١٩

ئاخر سەرئەنجام نە ئەیوان مەم

هەردوو نە پاسار نشتن خاترجەم

٢٠

دیشان کە شای مەم نشتەن و دەماغ

شوڵەی جەمینش چون شوڵەی چراغ

٢١

باڵاش چون عەرعەر ساوای زەڕستوون

گۆناش مەدرۆشۆ وێنەی لاڵەی کۆن

٢٢

وستەن چەند فەرشان کار خۆراسان

موتەکا و باڵشت نە هەزار ڕەنگان

٢٣

ئەساسێ بەی تەور ڕازان ڕێزیان

فەرشان وهەشت جە لاش بێـزیان

٢٤

غوڵامان جە لاش دەست و بان دەست

ئێقامەت کەردەن جە باڵا و پەست

٢٥

پەڕەندان بەی تەور چون دیشان و چەم

ئەساسێ بەی تەور نادرەی رووی مەم

٢٦

یەکێشان دەردەم ئاما و گوفتار

بدیە چێشش کەرد چەرخ کەچ ڕەفتار

٢٧

واتش ئەی یاوەر رووی چەرخ ئەخزەر

وێنەی ئی جەوان پەڕ حوسن و دولبەر

٢٨

نەدیەنم و چەم نە رووی رۆزگار

قەسەم و بێچوون دارای جەهاندار

٢٩

بنازوون بە سۆنع قادر وهاب

بەی تەور سازنان جە یەک قەترە ئاب

٣٠

وان یەکی هەنی ئاما بە جواب

واتش ئەی یاوەر باچوون پەی سەواب

٣١

نە جزیرو بۆت خاتوو زین نامێ

تەڕک و زەرایف شیرین کەلامێ

٣٢

باڵا تووڵ نەی زەڕستوون خامێ

دوو چەشمان سیە سیاه بادامی

٣٣

پەریزادەیێ پەری مقامێ

زۆڵەیخا وارێ نە، گۆل ئەندامی

٣٤

شیرین خۆسرەو هۆمەیلا کامێ

لەیلا سفەتێ عەمبەرین جامێ

٣٥

باش نازداران پڕ هۆش فامێ

قەمەرتەلعەتێ ماهی تەمامێ

٣٦

مەریەمە ئاسا بوڵەند ئەندامی

شەکەرین ڕازێ تاووس خەرامێ

٣٧

دۆخت میر ئاودەل نە پەردە ی عسمەت

باش نازداران تەتاران و بەت

٣٨

هامشیرەی ئەمیر زیندین موانان

عەجەب مەردێوەن نە دەور جەهان

٣٩

شاهان جە سەوداش ڕەها دان عنان

جە مەشق مەجنوون جنوون موانان

٤٠

جۆفت ئەی پسەر زینەن بئەوساف

وەرنە نایابەن جە قاف تا بە قاف

٤١

ئاما بە گوفتار ئەوەڵ کەبووتەر

وات بە کەبووتەر دووەم ئەی یاوەر

٤٢

بۆ تا بەرداریش بدەو ئەی جەوان

ببەریش وە لای خاتوون زەمان

٤٣

جوابش داوە واتش ئەی عەزیز

مەر نە شنەفتەنی جە ئەهل تەمیز

٤٤

جە ئەوەل زەمان نەی چەرخ کەچزەن

زەن ئامان پەی مەرد، مەرد نامان پەی زەن

٤٥

قۆنات شەندشان هەردوو بە فڕین

یاوان بە ئۆتاق ماوای خاتوو زین

٤٦

دیشان ها نە وەرم دوو دیدەی مەستش

نە، نە، دوو نەرگس خۆمار پەیوەستش

٤٧

بۆی عەتر و بخوور مەیۆ نە ماواش

حوبابی وارەن دوو لیمۆی ساواش

٤٨

ئەر زەڕێ نەو بۆی مەقام خاتوون

بەیۆ وە دەماغ مەدهووشان دوون

٤٩

قەسەم بە داوەر سازەندەی سەما

نە گۆڕ و مەزار گشت مەبان ئەحیا

٥٠

بەرئامان بوار ئەوهەردوو لەتیف
واناشان ئەوەل بسم للاە شەریف

٥١

بە ناز و ئێعزاز بەرداشتن خاتوون
شەقە دان نە بال و چەرخ گەردوون

٥٢

بە ئەندەک وەقتێ یاونان بەو جا
ها م جوفتشان کەرد زۆهرە چەنی ماه

٥٣

ئێمجار بشنەوە تۆ جە زین خەبەر
جە خواب مەستی سەر ئاوەرد وە بەر

٥٤

وێش دی نە ئاغووش جەوانێ زەریف
جەوانێ شیرین نازک و لەتیف

٥٥

سەراسیمە بیی خاتوون جە ئی کار
عەجایب بماند نەی کارو بازار

٥٦

ئاواز دا وە مەم خاتوون دڵبەر
واتش ئەی جەوان جە حاڵ بێ خەبەر

٥٧

مەر حەدت چێشەن داری سەر جە چەند
ئامای بەی ئۆتاق هیچ نامای نە وەند

٥٨

ئەر ئەمیر دانۆ قەسەم بە دادار
ئەعزای سالمت مەریزۆ بە دار

٥٩

مەم چون بێدار بیی نەو نەغمەی داوود
نە دەماغش دا بەر ئاما چون دوود

٦٠

دیش یەک پەریتەن چون منای بێگەرد
نشتەن نە پەهلووش تاک و تەنیا و فەرد

٦١

مەم هەم عەجەب ماند جە کار گەردوون
نە گەردش چەرخ کار کون فە یەکوون

٦٢

واتش ئەی نازدار بینایی چەمان
فرشتەی شەریف نادرەی دەوران

٦٣

مایەی حەیاتم رووح رەوانم
قووەت زەمیر جەسەد و جانم

٦٤

هەنی هەی کەعبەی قبلەگای دینم

گوشادی خاتر خار خەمینم

٦٥

من نە جاگەی وێم نەشیەنم وە بەر

خاس نگاە بکەر باوەر وە مە نزەر

٦٦

واتش نشانەی ئۆتاقت چێشەن

پەنەم واچە ڕاست دل وە ئەندێشەن

٦٧

وات ئۆتاق من دایم پڕ سازەن

پڕ جە باڵەبان، شاهین و بازەن

٦٨

تەوێلەخانان پەڕن جە ئەسپان

نەجدی و مەنجۆلێ پۆڵەنگی پۆشان

٦٩

تازی مەرکەبان ڕاوی، شکاری

رازیان وە ڕەخت ڕێزەی مرواری

٧٠

سەقف ئەیوانم یاوان بە گەردوون

گرەو بەردەنان نە چەرخ گەردوون

٧١

نمەز نشانەی یاگەی تۆ چێشەن

ئاواز کەر بوێن ئەر کەسێ تێشەن

٧٢

واتش نشانەی یاگەی من ئیدەن

رووی شانشینش نە بەڕ و بێدەن

٧٣

چەند پەردەی عسمەت زەربافت ئاڵا

تەمام ساچاغدار عەجایب کاڵا

٧٤

کێشیان وە رووش پەی ڕەسم عزەت

پەڕ جە کەنیزان گشت ساحب حورمەت

٧٥

نە پێشوازشەن باغێ چون ئرەم

خلافش نییەن بێ زیاد و کەم

٧٦

سەروان سەرکێشان تەمام بە عیووق

شاخش سەرئاوێز چون زوڵف مەعشووق

٧٧

سەراوش وێنەی کەوسەر مەمانۆ

نە دەورش دۆڕاج قۆمری موانۆ

٧٨

درەخت بێدان چناران ئاڵا
مەنمانان بە عەرش زەڕستوون هالا

٧٩

بوڵبۆل مووانۆ نە هەزار دەستان
گۆلان جەم بەستەن نە سەحن بۆستان

٨٠

سەدهەزار مۆرغان نەو باغ بەرین
تەمام هان نە زکر جەهان ئافەرین

٨١

شاخ درەختان ئەنجیر و ئەنار
ئەرمۆت و شیلاف مێوەی خۆشگەوار

٨٢

هەرکەسێ بەو باغ بکەرۆ گوزەر
ڕەوزەی ڕزوانش مەشۆ نە خاتر

٨٣

واتش ئاواز کەر کەنیزان وێت
ئەگەر ئێد راستەن جواب بدان پێت

٨٤

خاتوون چون جە مەم شنەفت ئی سوخەن
شەککەرفەشان کەرد جە دۆڕج دەهەن

٨٥

هەرچەند ئاواز کەرد کەنیزان ویش
کەس ناما وەدەنگ هیچ نەیاوا پێش

٨٦

عەجەب مەند خاتوون سەرسام بیی جە سام
عەرز کەرد و خدمەت ئەمیری ئەنام

٨٧

واتش ئاواز کەر غۆڵامان وێت
بوینۆون چ کەس جواب مەدان پێت

٨٨

بەنگینە ی دلێر فەرمان بەردار بێ
تا سۆب پاسەبان هەم عەسەس وار بی

٨٩

ئاواز کەرد بەنگین شای وەفاداران
فەوق نیکنامان نیکنامی یاران

٩٠

جواب دا دەردەم بەنگین پڕ زات
بەڵێ چێش ماچی سەرم ها نە رات

٩١

ئەمیر وات ئەحسەنت یار وەفادار
پەسەندەی شاهان نیکووی نکووکار

٩٢

ئەمرێ وەم نییەن نە جات ساکن بەر

بدارە وە چەم ستارەی سەحەر

٩٣

مۆقەیەد ببەر تەمام با خەبەر

نەک جە فاسدان بوینم زەرەر

٩٤

جەواب دا بەنگین وێنەی شەکەرگوڵ

جان فەداتەنمی بە گیان و بە دڵ

٩٥

هەر تا تەن جە تەخت جان گرتەن قەرار

فەرمان بەردارم جە لەیل و نەهار

٩٦

ئەمجار بشنەوە جە خاتوون و مەم

دەست کردن باڵین دەم وە بان دەم

٩٧

تێغی زەهرئاڵوود جە نافە بوار

قرار دا ئەمیر پەی دەفع بەدکار

٩٨

هەردەم هەر ساعەت رازان مەکەردن

جە گۆشەی لەبان شەربەت مەوەردن

٩٩

ئاخەرە لئەنجام خاتووزین بوێش
عەرز کەرد و خدمەت ئەمیر دلڕێش

١٠٠

بوێم مەزانوون چەرخ پڕ ستەم
ئاخر مەکەرۆ هەردوومان جە هەم

١٠١

ئێد خاسەن نگین رەد بەدەل کەریم
نەبا جە ناگاە جە یەک بویەریم

١٠٢

هەردوو نگینان رەد بەدەل کەردن
نە جامەی راحەت سەر وە خواب بەردن

١٠٣

بدیە وای چەرخ، جەور ستەمکار
چە قەهرێ دارۆ جە یاران یار

١٠٤

قیامەت ئەوسا مەبۆ ئاشکار
عاشق بێ مەعشووق بگیرۆ قەرار

١٠٥

ئەی دونیای فانی هەر پاسە کەردەن
مایەش رەنج و غەم فەراق و دەردەن

١٠٦

بە ئەمر قودرەت بەنای بان سەر
پەیدا بین دەردەم ئەو دوو کەبووتەر

١٠٧

هۆرداشتن خاتوون هەم وە بێ ئەندێش
بردن وە ئۆتاق جاگە و ماوای وێش

١٠٨

پاسەشان واتن بۆزۆرگان دین
رازشان مەندن نە رووی سەرزەمین

١٠٩

هەرکەسێ دوو کەس بکەرۆ جە هەم
بێشک یاگەشن ماوای جەهەننەم

١١٠

ئەر کەسێ کەسێ و یەک شاد کەرۆ
جەنەتولما وا پەی وێش مەبەرۆ

١١١

مەبۆ وە هەمراز حووران جەنان
سەرئازاد مەبۆ بە ئەمر سوبحان

١١٢

بشنەو جە خاتوون وەقتێ سوب سەحەر
جە خواب مەستی سەر ئاوەرد وە بەر

١١٣

هەرچەند نگە کەرد کەس نەدی و چەم

دل دا وە تۆڕ دام نە خم خانەی خەم

١١٤

نگە کەرد نگین شناسا جە دەست

ئاه سەرد کێشا پەیاپەی پەیوەست

١١٥

واتش خودایا گونە کار نیــم

عاسی شەرمەسار دوور جە یار نیــم

١١٦

ببەخشی بە حال جەستەی گرانم

تەن سفتەی زووخال هەم ناتەوانم

١١٧

ئیمشەو چ شەو بێ من کەرد گرۆفتار

سۆپەندئاساییم وست نە کوورەی نار

١١٨

درێغا درێغ ئیمشەو مەمردم

دامان کەفەن وە خاک مەبردم

١١٩

نەوا بەی دەستوور مەحرووم و مەهجوور

دوور جە یاوەر بۆم یاوەر دوور جە دوور

١٢٠

ئومێدم ئیدەن حەیی ڕەبانی

فەرد و فریادرەس حەق سوبحانی

١٢١

یا باری هەنی شاد بوون و ئەمیر

بەرداری نە پام ئی بەند و زەنجیر

١٢٢

یا ڕۆحم بستان جە تەن بێ قەرار

بێزارم جە گیان مەدەرەم ئازار

١٢٣

بێخود بێ دەردم، مەدهووش بێ جە خاک

نەرگسان و ئەسر خوونی کەرد نمناک

١٢٤

بەی دەستوور خاتوون گرۆفتار غەم

ئەمجار بواچین ئەخبارات مەم

١٢٥

سوپای خاوەری چون سەردا ئەسەر

داش نە قەلب لەیل شکەست دا لەشکەر

١٢٦

دۆهۆڵ ژەندەکان جە قاپی شاهی

ژەندشان نۆبەت شاهی مباهی

١٢٧

کەبکان کۆسار قەهقەشان جەم کەرد

پەروانان جە خەوف سوپای سەیل رەم کەرد

١٢٨

هۆشیار بین جە خاو مۆرغان ماهی

خورووس بەنا کەرد عەلی ئەڵلاهی

١٢٩

بێدار بی جە خاو ئەمیر دڵجۆ

ئەندووە بارش بێ، کۆ بە کۆ کۆ کۆ

١٣٠

ئاواز کەرد بەنگین ئەو و نیم نەفەس

بە وێنەی مورغێ نە دام و قەفەس

١٣١

ئافتاب و لەگا ن حازر کەر جە لام

ئەدا کەروون فەرز حەیێ لایەنام

١٣٢

بەنگین چون ئەژنی ئاواز ئەمیر

بەرئاما نە خواب چون شیران شیر

١٣٣

ئافتاب و لەگا ن بەرداشت ئاوەرد

یاوا بە خدمەت ئەو شێری نەبەرد

١٣٤

وستش جانماز نە رووی قبلەگاه

گرت و دەست ئافتاب ساختەی تەللا

١٣٥

قرار دا لەگا ن ئەو نە رووی زەمین

تا ئەمیر ئابدەست بگیرۆ یەقین

١٣٦

ئێحرام زەڕدۆزش ئالوودەی زەڕ

پەیوەست نە زانووی میر خاتر تەڕ

١٣٧

فەوق بسمللاه ئاوەرد بە زبان

ئابش ریژنا بەنگینە هەمان

١٣٨

فیرۆزەی نگین ئەنگوشت دی ئەحمەر

سۆمەدا ونەش ئەخزەری ئەخزەر

١٣٩

ئەمیر وات بەنگین پڕ مێهر و تەمکین

پەی چێش سۆرخ بییەن فیرۆزەی نگین

١٤٠

داش نە رووی شۆعاع نەزەر کەرد مەنزوور

دەردەم شۆناساش حەککاکان دەستوور

١٤١

سەجعەی نگینش کنیا بی بزین

خاتوون دنیا فردەوس بەرین

١٤٢

موزەییەن بە زین بەرکەندەن ئۆستاد

مەم چون دیش و چەم دەست کەرد و فریاد

١٤٣

ئاهێ جە نەهاد بەرئاوەرد و بەر

مەدهووش بی مەدهووش چون زامان خەتەر

١٤٤

بەنگینە چون دیش بەی تەورماجەرا

ئەمیر سەرنگوون نە خاک سیا

١٤٥

واتش مەزانوون یە کار دێوەن

ئەمیر بەی دەستوور حالش پەشێوەن

١٤٦

دەست کەرد و خواندن ئایات شەریف

ئاوەرد بە زبان جسمان لەتیف

١٤٧

دۆعای بێ پایان ئایات کۆبار

هەم زاتۆلشەفا چەنی هەفت حەسار

١٤٨

پەیاپەی مە وەند دەم مەکەرد نە رووش
ئەمیر دەم بە دەم جە هۆش مەشی هۆش

١٤٩

هەرچەند سەعی کەرد پێش ناما شەفا
شەخسێ رەوان کەرد تا بدەرگای شا

١٥٠

جە مقەدەمات هەر چی دی و چەم
عەرز کەرد و خدمەت پادشای ئەعزەم

١٥١

پادشا شنەفت بە بێ پا و سەر
بە تاو تەعجیل بەرئاما و بەر

١٥٢

هەر چەند ئەمیران خاسەی شەهریار
سەنجەق نشینان گوزیدەی نامدار

١٥٣

زەنان کوودەکان قەومان و خوێشان
رەعایا و مسکین چەنی دەروێشان

١٥٤

سەفاسەف جەم بین پەریێ تەماشا
زلزلە و زاری یاوا بە سەما

١٥٥

بزۆرگان تەمام چەنی غۆڵامان

دەست کەردن و شین ئەمان ئەلئەمان

١٥٦

پادشا تاجش هەوا دا نە سەر

وێش کێشا نە گل چەنی خاکستەر

١٥٧

موات ئەی فەرزەند نوور چەمانم

قووەت زانوو تێغ زووانم

١٥٨

ئەسپەری عەدوو هەم دوشمەنانم

نشات ئەفرۆزی دەور جەهانم

١٥٩

هەر چەند ئەساسم نە رووی دونیاوە

نە بۆنەی تۆ وەن مدران بە پا وە

١٦٠

یە چە خەیرت بێ نوور دیدەی دین

چە فاسد چەشمێ وەنەت بی قەرین

١٦١

نەوجوان بەنگین وێش کەرد قەڵاخی

قەڵاخ چە قەڵاخ سیاه قەڵاخێ

١٦٢

تێغی زهراڵوود گرته بێ بدەست

ئدعاش ئێد بێ وێش بکەرۆ قەست

١٦٣

چەند جه هامسەران گرتشان بەنگین

سەندن جه دەستش ئەڵماس رەنگین

١٦٤

نمەز چێش واچوو نەمەبۆ تەمام

شەرح ماتەمی ئەمیری ئەنام

١٦٥

سێ شەب و سێ رووز زاری بێ نه کۆش

بەعدەز ڕۆی سێهەم میر ئاما بهۆش

١٦٦

چون ئاما به هۆش ئەمیری ئەنام

شا بردش سجدەی حەیێ لایەنام

١٦٧

چەند جه حەیوانات بزینه و ئەغنام

کەرد ن تەسەدۆق ئەمیری ئەنام

١٦٨

بەندیان جه بەند گردین بین رەها

کەردشان دۆعا پەرێ پوور شاه

١٦٩

چەند هەزار مۆحتاج دەریووزان دەر

مۆنعم بین تەمام جە گەنج و گەوهەر

١٧٠

شۆکرانە گۆیان تەمام بزۆرگان

ساکن بین مەردم جە شۆر و فۆغان

١٧١

بەڵێ شای ئەمیر سەرسام سام بێ

سەد جا مۆبتەڵا وگیر وە دام بێ

١٧٢

نە ئارامش بێ نە سەبر و نە خواب

نە بەد مەزانا نە خەیر و سەواب

١٧٣

دایم نە سۆدای خواب دووشین بێ

جە جۆرعەی مەستی مۆدام نووشین بۆ

١٧٤

راستشان واتەن یاران دڵدار

گرفتار عەشق هیچ نەدارۆ چار

١٧٥

هەرکەس گرفتار عەشق یارەنان

دل پڕ پەژارە و ئەندووە بارنان

١٧٦

هەرکەس نە جایێ دڵگرفتارەن

رەنگ زەرد و زاعیف هەر لێو و بارەن

١٧٧

تەڵەب کەرد پاشا ئەعیانان تەمام

جە خۆرد و بزۆرگ جە ئەهل سەلام

١٧٨

دەعوەت کەردشان پەی ئەکل تەعام

جۆق جۆق و سەف سەف تەرتیب دا و کام

١٧٩

چەند هەزار خوانان نەعمەت ئەلوان

پڕ جە مشک بید مۆرغان بریان

١٨٠

واردشان تەمام جە سەر تا و پا

دۆعاشان وانا ئەعلا تا ئەدنا

١٨١

مەردۆمان لوان ئەعیانان جا مەند

واردشان قەهوە و شەکەراب قەند

١٨٢

پادشا روو کەرد نە ئەعیان و ئەمیر

نمەز چێش کەروون بکەران تەدبیر

١٨٣

یە چە حاڵێوەن یاوان و ئەمیر
علاجش چێشەن واچن بێ تەقسیر

١٨٤

بزۆرگان ئامان یەکسەر بە گوفتار
ئاخرئەلئەنجام ئامان بە ئەخبار

١٨٥

یەکێ وات ئەڵبەت یە کار دێوەن
دێوان هەمێشە کارشان رێوەن

١٨٦

یەکێ وات جنوون ئەسەر دان نە ڕاش
یەکێ وات سەودان نەمەکەرۆ فاش

١٨٧

یەکێ وات سەفراش ئەغڵەبە کەردەن
جەو بۆنە جە خواب خۆردەن ویەردەن

١٨٨

هەرکەس بڕەنگێ ئامان نە گفتار
مەتبووع تەبعش نەبێ شەهریار

١٨٩

وات ئەی حەکیمان نادرەی ساڵان
جەی کارە پێم دەن یەکسەر ئەحواڵان

١٩٠

حەکیمان ئامان یەکسەر بە گوفتار

عەرز کەردن و شاە کای والاتەبار

١٩١

سوپای عەشق نهان جە سەر جەم کەردەن

جەو بۆنە راحەت ئارامش بەردەن

١٩٢

هەر عشقەن خۆراک، خواب حەرام کەرۆ

عشقەن یانەی فام وە تاراج دەرۆ

١٩٣

پاشا با وەزیر ئەمیران پێش

شی ولای فەرزەند نوور دیدەی وێش

١٩٤

واتش ئەی فەرزەند نوور چەمانم

مایەی حەیاتم رۆح رەوانم

١٩٥

یە چە سەودانان یاوانت و سەر

پەنەم واچە راست خەبەر سەرانسەر

١٩٦

گرەوا ئەمیر پەی یار مۆنس

نەوحەش بۆڵەند کەرد نە جەمع مەجلس

١٩٧

واتش ئەی پدەر تاج سەر من

غارەت شی و بەخت بەدئەختەر من

١٩٨

دەردم کاریۆەن نەدارۆ دەرمان

ئەر دەوام کەرۆ سەد هەزار لوقمان

١٩٩

ئاما بە گوفتار وات ئەی نوور چەشم

گرەوا بە زار بە دیدەی پڕ نەم

٢٠٠

بەشق خوداوەند واچە پێم تەمام

کێ سەندن بەی تەور وەنەت عەقڵ و فام

٢٠١

جواب دا ئەمیر کەی شاە سەرمەد

نمە تاو واچوو مەسۆچۆ جەسەد

٢٠٢

ئەر باروو نامش ئارۆ بزوبان

بێشک مەسۆزۆ ریزەی ئستۆخوان

٢٠٣

چوونکە بەی دەستوور حاجەت مەکەی لێم

قەڵەم دەواتی باوەران پەرێم

٢٠٤

ئاوەردن کاغەز قەڵەم و دەوات

تەحریر کەرد دەردەم شەرح واقعات

٢٠٥

داش و دەست شاه وانا سەرانسەر

ئاهر وست نە جەرگ پادشا و لەشکەر

٢٠٦

پادشا چوون حاڵ دەروونش زانا

روو کەرد و قاپی قەیۆم دانا

٢٠٧

دۆعا کەرد یارەب ئی سەودای باتڵ

باندەک وەقتێ بەرداریش نە دڵ

٢٠٨

باز وات ئەی فەرزەند نوور چەمانم

نادرەی دەوران نە رووی جەهانم

٢٠٩

بە قەوڵ مەردوود شەیتان ئە لڕەجیم

دڵ و دەروونت پەڕ کەردەن جە بیم

٢١٠

لەعنەت بکەر لێش مەکەر ئەی خەیاڵ

خەیاڵ فاسد جە دڵ کەر بەتاڵ

٢١١

یە فکر خامەن ئارەزووت کەردەن

سەرئەنجام نییەن تا و رۆی مەردەن

٢١٢

تەخت تاج ویت بەرمەدەر جە دەست

و چنگ دۆشمەن نە خاک مەبی پەست

٢١٣

نە ئەرباب تۆن ئی هەرزەکاری

ئی سەودای بێسوود رای نادیاری

٢١٤

ئەر ڕاست مواچی عشقت ها نە سەر

کە یلەن جە گوڵزار پەی تۆ دەشت و دەر

٢١٥

نە هەر شەبۆستان شاهی مە وازی

پەرێت باوەروون یەکێ دڵوازی

٢١٦

هەر جە خاک رووم، عەرەب تا عەجەم

پەردەنشینان بزۆرگان جەم

٢١٧

مەیلت وە هەرکەس جاگیر مەبۆ جا

و ماڵ دونیا و زۆر سوپاە

٢١٨

و ئەندەک زەمان باوەروون پەرێت

ساکن بەرئەنبار، تۆ نە جاگەی وێت

٢١٩

ئەمیر چوون ئەژنی سۆخەنان تەمام

زاریش بۆڵەند کەرد نە رووی خاس و عام

٢٢٠

واتش ئەی پدەرتاج سەروەران

با خەبەر جە سرِ دەوران جەهان

٢٢١

دڵ پەی دڵبەرێ ئارام گێرۆ

بوەسڵ غەیرێ کەی کام گێرۆ

٢٢٢

ئەگەر سەد هەزار مەحبووب باوەران

نەڕەوەزەی ئێرەم مەشاتەش کەران

٢٢٣

غەیر جە خاتووزین زوڵفان چوون زەنجیر

مەیل نییەن و دۆخت پادشا و وەزیر

٢٢٤

خامۆش بەر هەنی جەی حەرف و کەلام

ئدەعام ئێدەن باقی وەسەلام

٢٢٥

پادشا زانا هیچ نەدارۆ چار

فارغ بی جە قەوڵ رازان و گوفتار

٢٢٦

زوێر و مەلاڵ غەمگین دڵرێش

لوا وە ئۆتاق ساکن بی پەی وێش

٢٢٧

ئەوشۆ وە سەر بەرد وە سەد نەدامەت

ئەسەر داوەنەش هەزار قیامەت

٢٢٨

سوب سەحەر بە وەقت شۆڵەی شەوق نوور

یاران تەڵەب کەرد دیسان بە زەروور

٢٢٩

ئاما و گوفتار روو کەرد نە سوپا

دەرمانش چێشەن بکەران دەوا

٢٣٠

علاجێ کەران پەی رەزای خودا

بەر بشۆش نە دڵ ئی شۆر و غەوغا

٢٣١

ئاما ن و سۆخەن بوزۆرگان کار

ئەر بە قەوڵمان تۆ مەکەری کار؟

٢٣٢

تەدبیرش ئێدەن ئێد مەیۆ و کار

وەرنە غەیرە زین هیچ نەدارۆ چار

٢٣٣

چەند جە ئەمیران خاسەی شەهریار

تەعیین کەر چەنی دە هەزار سوار

٢٣٤

راهی بۆ رەوان ئەو وبێقەرار

پەنج قۆناغ بشان چەنیش بێ مەدار

٢٣٥

نە هەر مەنزڵێ دووهەزار سوار

بگێڵانەوە مەخفی نەو دیار

٢٣٦

تا پەنجەم قۆناغ وێش مەمانۆ وێش

وێش هەم مەگڵێڵۆ زوێر و دڵرێش

٢٣٧

نادم مەمانۆ جە کەردەی ئی کار

دەست بەرمەدارۆ جەی کار و بازار

٢٣٨

کەردشان و هەم ئی عەهد و پەیمان

تەمام شین ولای ئەمیر زەمان

٢٣٩

شا بوات پەنەش فەرزەند ئازاد
مەبەرە غەمگین خاتر بکەر شاد

٢٤٠

سەحەر زوو بە ئەمر بەنای لایەنام
چەند جە سەرهەنگان عالیجا مەقام

٢٤١

چەنی دە هەزار سوارەی نامدار
راهی بان چەنیت بشان بەو دیار

٢٤٢

چەند سەندۆق پڕ جە لەعل و مروار
چەند پارچەی عەجیب جە مەتای بۆڵغار

٢٤٣

چەند ئەسپان خاس تازی زەڕنگار
چەندێ جە ئەجناس حەرب جەوهەردار

٢٤٤

چەنێ چەند پێشکەش ساف دڵپەسەند
ببەر پەی ئەمیر مەرد هۆنەرمەند

٢٤٥

ئەوەڵ بە مۆبەت بە مێهرەبانی
دووەم و لەشکەر و جەنگەرانی

٢٤٦

به هەر نەوع کارت مەبۆ میەسەر

سەرئەنجامش دە زوو بەرگەرد و بەر

٢٤٧

ئەمیر چوون شنەفت جە شاه ئی خەبەر

زەڕێ هۆش فام بەرئاماش و بەر

٢٤٨

سوپاه حەبەش شۆرئەنگێز نا

و فەوق کافوور عەمبەر رێز نا

٢٤٩

هندی و حەبەشی پۆشان سیا و دێز

شکەست دان کافوور واتن دەست مەرێز

٢٥٠

عەمبەر رێزیان ئەو تاقان و دەر

شین و خواب خۆش عالەم سەرانسەر

٢٥١

سوپا ئەبیەزی و ئەندەک زەمان

بەرئاما و بەر چوون شێر ژیان

٢٥٢

به سەد تەمتەراق پەڕەی عەلەم شەند

قەساس دووشین جە شای حەبەش سەند

٢٥٣

رۆشنی خێزا نە رووی سەربەسات
بێدار بین جە خاو حەیات و مەمات

٢٥٤

چاووشان جاڕ دان یانە بە یانە
سواران جەم بین نە هەر تەرانە

٢٥٥

عەلەمدار ئاما و پاش کەرد عەلەم
دە هەزار سوار داشان نە قەڵـەم

٢٥٦

دان نە کۆس حەرب کەڕەنا ژەنیا
لەشکەر جە شەهر یەمەنشار کنیا

٢٥٧

تەمام پێشکەشان راهی بین راهی
نەعرەی ئەسپان نشت نە گاو ماهی

٢٥٨

گەرد پای ستوور پۆشا سەرزەمین
خورشید تاریک بی سەما ماتەمین

٢٥٩

ئەورۆ فەترەدان تا وەقت ئێوار
ئێوار نە جایێ گرتشان قەرار

٢٦٠

پاسێ جە شەو شی دە هەزار سوار

هەزیمەت کەردن بە قەتر و بە غار

٢٦١

نە هیچ دیارێ نەگرتن قەرار

وەقت سۆب سەحە ر داخل بین و شار

٢٦٢

تا مەنزل و جای پێنجەمین بەردن

هەر شۆ دە هەزار هەزیمەت کەردن

٢٦٣

خۆلاسە بە غەیر جە میر و بەنگین

سوارێ نەمەند نە رووی خانەی زین

٢٦٤

بەنگین وات و مەم میر عالیجا

سوار و سوپا تەمام بین تەبا

٢٦٥

ئەڵبەت ئی دەغەڵ جە بابۆت بییەن

وەرنە جە سوپا ئی دەغەڵ نییەن

٢٦٦

بۆ تا بەرگەردیم سوودێ پێت نییەن

هایم پەی مەقسەد بێجا کێ شییەن

٢٦٧

دوو نەفەر سوار چێش مەیۆ جە دەست

مەرەو پەی ئی کار ماوەری شکەست

٢٦٨

ئاما بجواب ئەمیری ئەنام

واتش بەنگینەی ساحب عەقڵ و فام

٢٦٩

غەیرەتت ئێدەن جە دەهر دونیا

بەی تەور مەواچی حەرفان بێجا

٢٧٠

قەسەم بە داوەر دارای جەهاندار

بە خەمم و بە پێچ ئەبرووان یار

٢٧١

مەر وەقتێ گێڵوون ئە من جە ی مەکان

تەنم بێ سەر بۆ نەمانده بۆم گیان

٢٧٢

ئەر تۆش و لوان زەروورەن کارت

هۆرگێل ئەو دما خودا بۆ یارت

٢٧٣

بەنگین چوون شنەفت گرەوا بزار

ڕێزا بە چەم دا ئەسرینان هەزار

٢٧٤

واتش ئەی ئەمیر رۆحم بۆ فدات
هەرجا مەیل تۆن سەرم ها نە رات

٢٧٥

هەر تا جەسەدم نە رووی بەساتەن
سەرم خاک سۆم جەهانپەیماتەن

٢٧٦

ئستدعام ئێدەن جە دەرگای داوەر
ببەخشی گوناي کەمینەی کەمتەر

٢٧٧

سوار بین و ئەسپ عنان سۆست کەردن
چەندێ بەحر ۆ بەڕ بێدێ تەی کەردن

٢٧٨

ئێوارە وەقتێ یاوان وە جایێ
و چەشمەی شیرین سەبزە گیایێ

٢٧٩

گورشنەگی لێشان تەمام دا ئەسەر
گێڵان پەی شکار نە ئەو دەشت و دەر

٢٨٠

ناگاە ئاهوویێ ئاما نە گوزەر
ئەمیر جەولان کەرد پەی ئاهووی دولبەر

٢٨١

حەربێ داوەنەش خەڵتان بی نە خاک
سەرش جیا کەرد بە ئەمر بێباک

٢٨٢

ئاوەردن دەردەم کەردن و کەباب
واردشان کەباب بە بێ نان و ئاب

٢٨٣

تا سپێدەدەم گرتشان ئارام
سەحەر زوو وئەمر بەنای لایەنام

٢٨٤

سوار بین دەردەم ڕاناشان ستوور
شەب تا ڕۆ مەشین هەردوو بەی دەستوور

٢٨٥

مەنزڵ و مەنزڵ قەتع مەراحل
ئەسپش مەڕانا ئەو شا ە عادڵ

٢٨٦

مەڕانان و تاب مدران بە زەروور
ئەمیر دیش و چەم جۆفتارێ جە دوور

٢٨٧

سدای هۆ بە هۆی بەربەرش مەیۆ
ئاوازەی دەنگش مەشۆ کۆە بە کۆ

٢٨٨

ئەمیر وات بەنگین وادەی سەلآتەن
نەمەز ئانە جۆفت کامین وەلآتەن

٢٨٩

بشۆ بزانە ئەحواڵ و خەبەر
باوەرە پەرێم خەبەر سەرانسەر

٢٩٠

جەولان دا وە ئەسپ بەنگین بێقەرار
تا یاوا و لای ئەو مەرد جۆفتار

٢٩١

سلام کەرد وەنەش عەلەیک دا جواب
ماندەنەبیش کەرد پەی خەیر و سەواب

٢٩٢

پۆرسا ئەی فەللاح دەور جەهانی
کەنەندەی مەغار غار نەهانی

٢٩٣

ئانە جۆفت کۆن بواچە خەبەر
پەی کێ مەکاڵی تۆ ئی دەشت و دەر

٢٩٤

جوفتیار واتش مۆدەعای کۆتەن
ئی جوفتە جۆفت جزیر و بۆتەن

٢٩٥

خاسەی خاتوو زین هەمشیرەی ئەمیر

باش نازداران شۆخ بێ نەزیر

٢٩٦

واتش ڕاست واچە بە عەشق داوەر

جە رووی ڕاستی ئختلات مەکەر

٢٩٧

قەسەم ئەو یاد کەرد جوفتار فەقیر

یارای ئختلات نەداروون ئەمیر

٢٩٨

دەردەم گێڵاوە بەنگین بازنە ڕاە

ئاما بە خدمەت ئەمیر هی جاە

٢٩٩

واتش مزگانی ئەی شاەعادڵ

مراد خەیرت جە سەر بی حاسڵ

٣٠٠

جۆفت بۆتنان بزانە یەقین

بمەرد جۆفتار هەزار ئافەرین

٣٠١

ئەمیر ئێد ئەژنی خەیلێ بی وەشحاڵ

شۆکرش کەرد بە زات بەنای بێ زەواڵ

٣٠٢

سوار بی دەردەم ئەمیر نامدار

روو کەرد ئەو جانب جۆفتار هەژار

٣٠٣

دووبارە ئەمیر پۆرسا ئەخبارات

وات جۆفت زینەن ئەی شیر پۆڕ زات

٣٠٤

ئەمیر وات بەنگین شۆخ دۆلاوەر

بەرئاوەر نە جیب دوو سێ چەنگە زەڕ

٣٠٥

بکەرو نسار مەرد ڕیش سفید

چوونکە بەی تەورە دادمان نەوید

٣٠٦

بەرئاوەرد سێ چنگ جە زەڕ و جە سیم

کەردش ئەو نسار جۆفتار قەدیم

٣٠٧

جوفتیار چون دیش دوعای خێر وانا

حەمد خوداوەند مەجید کیانا

٣٠٨

ئەمیر وات ئەی پیر دوورینەی دەوران

حەرفێ مواچوون ڕاست واچە عەیان

٣٠٩

ئەرمن داخڵ بوون و شەهر بۆتان

جە کامین یانە ببۆ نان مێهمان

٣١٠

ئاما بجواب ئەو پیر کامڵ

واتش ئەی جەوان فەرزانە و عاقڵ

٣١١

ئەر خواهش داری کارت بۆ مەیسەر

جە خانەی بەکر پا فروود ئاوەر

٣١٢

مەرد هۆشیار ساحب زوبانەن

هەر کاروبارێ جە لاش ئاسانەن

٣١٣

ئەر پوشت و قووەت ماچی تاجدینەن

داماد ئەحباب ئەمیر زیندینەن

٣١٤

ئەمیر چوون جە پیر شنەفت ئی خەبەر

چەنی بەنگینە ڕاکەش گرت نە وەر

٣١٥

فەرسەخێ ئەسپان ڕانان و زەروور

شەهر بۆتیان دیار دا جە دوور

٣١٦

ئەمیر دیادیش شەماڵەی شەبگیر

مەدۆ نە دەماغ گا گا بۆی عەبیر

٣١٧

رایحەی وە شبۆی بلاد یارش

ساوا نە دەماغ بەرشی ئازارش

٣١٨

مەلەک رەیحان نام مەکار و عەیار

شۆستوشۆش مەکەرد جە پائین شار

٣١٩

دۆخت بەکر بێ خەیلێ جادووکار

جەوش مەڕانا ئەو نە رووی دیوار

٣٢٠

دیش کە دوو سوار چون بەدر مۆنیر

پۆڕ حۆسن و جەماڵ تەمام بێ نەزیر

٣٢١

چوون دیشان و چەم جەوێش بی تەباه

سەری ڕاشان گرت قەڵاشی دونیا

٣٢٢

پەرسا جە ئیشان عەزم کۆ دارید

ڕەزاتان و کۆن رە و کۆ دارید

٣٢٣

دیارەن بۆزۆرگ عەزیم ئەلشانید

پەنەم بواچان ئەگەر مێهمانید

٣٢٤

ئاما بجواب بەنگینە دەر حاڵ

واتش ئەی خاتوون ساحب زوڵف و خاڵ

٣٢٥

مەهامی داروون جە شەهر جزیر

ئەمن غوڵامم ئی جەوان ئەمیر

٣٢٦

ئەگەر نەسیب بۆ هەردوو مێهمانیم

مێهمان بەکر مەلەک رێحانیم

٣٢٧

مەلەک چوون شنەفت بەر بشی جە هۆش

وات منم رێحان وەش ئامانان وەش

٣٢٨

بشان بیانە پیا بان جە زین

ئەڵبەت میاوون پەیتان من قەرین

٣٢٩

کەنیزێ دەردەم پەی رەنمایی

کیاست چەنیشان پەی عۆزرخواهی

٣٣٠

یاوان و قۆناغ بەکر بێ مەدار

جە یانە نەبێ بەکر مردار

٣٣١

مودەتێ مدران هەردوو بە سوار

کەس نەدین و چەم ئەو هەردوو نامدار

٣٣٢

پێچاشان عەنان هەردوو هەمقەرین

تا شین و خانەی قەرە تاجەدین

٣٣٣

پا فرووَد ئاوەرد بەر ئامان جە زین

غۆلامان بەدەو ئامان نە کەمین

٣٣٤

ئەسپشان بەردن و یەختەخانە

ئامان و پێشواز خوێش و بێگانە

٣٣٥

کەردشان مۆبەت عزەت نمانان

بە ڕەسم و ئاداب شاهان جەهان

٣٣٦

خێرئامائیش کەرد تاجدین دۆڵدار

فەڕتان ئاوەرد بە خێر هەزار بار

٣٣٧

وەقت شام ئاما تەعام ئاوەردن

بە سەد ئلتزاز نۆش جان کەردن

٣٣٨

یەکدەم جە ئیشان نەکەریم گوفتار

جە ئامای ڕێحان سۆخەن کەین ئزهار

٣٣٩

یاوا بخانە مەلەک بە دەوان

نشانێ نەدی نەو هەردوو جەوان

٣٤٠

یەک دایانش بێ عەجووزەی دەوران

فتنەی شەڕئەنگێز نە هەردوو جەهان

٣٤١

پۆرسا ئەخبارات بەنگینە و ئەمیر

بتەعجیل و تاب جە ئەو زاڵ پیر

٣٤٢

واتش ئەی فەرزەند حوور رزوانی

ئامان سواران یوسف سانی

٣٤٣

هەردوو ساعەتێ مدران بە سوار

دەییارێ نەبی پێشان دۆ ئەخبار

٣٤٤

جە یانە نەبێ بەکر ئاغای پدەر

هەردووشان دەردەم بەربشین و بەر

٣٤٥

جە سەرای تاجدین پیا بین جە زین

مێهمان بە ئەون دوو مەرد پڕ کین

٣٤٦

مەلەک چوون ئەژنی دەست کەرد و فریاد

فەریاد بێ شۆ واوەیلای بێداد

٣٤٧

خەیلێ ئەو و بەخت بەکر نفرین کەرد

پەیاپەی کێشا دەم دەم ئاه سەرد

٣٤٨

فائدەش نەبی خامۆش بی پەی وێش

ساکن بی نە جەور زوێر و دڵڕێش

٣٤٩

ئین بار بشنەوە ئەمیری نامدار

جە سەرای تاجدین چوون گرتش قەرار

٣٥٠

سێ شەبانەرووز مەجلس بێ نە کار

ژەندن پەرێشان ساز و مووسیقار

٣٥١

تاجەئەلدین سێ شەو نەشی بە دیوان

هەم عەفۆ، چەکۆ- ی مەرد پەهلەوان

٣٥٢

شەخسێ کیانا ئەمیر بە دەوان

سێ شەوەن تاجدین ناما ن بدیوان

٣٥٣

مانعش چێشەن چێشش دان ئەسەر

بکیانۆ جواب جە خەیر و جە شەڕ

٣٥٤

جواب دا تاجدین واچە و ئەمیر

مێهمانم ئامان با نەبۆ دڵگیر

٣٥٥

ئاما ئەو دما فرستادەی راه

عەرز کەرد و جەناب ئەمیر هێجا

٣٥٦

میر زیندین جە نۆ کیانا پێغام

ویش و مێهمانش بیان وەقت شام

٣٥٧

چوون یاوا بگۆش رێحان ئی خەبەر

دل و دەروونش پێش ئاما و دەر

٣٥٨

شی ولای دایە عەجووزەی دەوران
واتش ئەی دایە فکریٚ کەر پێمان

٣٥٩

ئیمشۆ میر زیندین تاجدین و میٚهمان
دەعوەت کەردەنان پەریٚ وەردەی نان

٣٦٠

تاقی مەزانوون ئەمیری گوزین
مەدەرۆپەنەش ئیمشەو خاتووزین

٣٦١

پەی من دوود و داغ مەمانۆ و جا
ئەگەر عومرم بۆ نەی زێد و ماوا

٣٦٢

بۆ تا ئە من و تۆ پەیوەندیٚ کەریم
کاریٚ و تەدبیر پەسەندیٚ کەریم

٣٦٣

وات دایە فەرزەند یە چە فۆغانەن
بدەستم ئی کار خەیلیٚ ئاسانەن

٣٦٤

دام و تەزویریٚ بکەرۆن ئەو پا
هەردووشان جە هەم بکەروون جودا

٣٦٥

دەردەم هۆریزا ئەو زال وەرین
لوا وە یانەی قەرە تاج ئەلدین

٣٦٦

نگە کەرد جدوور قەرە تاج ئەلدین
چەنی مەم وپا ئیستادەن قەرین

٣٦٧

لادێ شی ولاش دەروون پەڕ جە غەم
عەرز کەردش و مەم ڕازان دژەم

٣٦٨

واتش ئەی فەرزەند نوور دیدەی دین
ئەر شیت بدیوان ئەمیر زینەدین

٣٦٩

بویم مەزانوون تاقی خواهەرەش
مەدەرۆپەنەت مەشۆ نە وەرش

٣٧٠

خواهەرێ دارۆ نە مەتبەخ کەفتەن
گڕس و گەندیدە هەم لار و چەفتەن

٣٧١

بەناشەن بمەکر بفەن و فنوون
جوانێ چوون تۆ کەرۆ سەرنگوون

٣٧٢

جە ڕاگەی سەواب من واتم پەرێت
باقی ئختیار بوێتەن بوێت

٣٧٣

ئەمیر چوون شنەفت قەوڵ زاڵ پیر
دڵ پەرێ دڵدار بەند کەرد بە زەنجیر

٣٧٤

وەقت شام یاوا وارد بین و هەم
یاوان ئەو سەرای ئەمیران جەم

٣٧٥

بڕەسم و ئاداب شەرت ئەدەب کەرد
مەشرووت زیندین میر بە جا ئاوەرد

٣٧٦

زیندین هەم بۆسا هەردوو گۆنای مەم
نشاند جە پەهلووش نشتن چەنی هەم

٣٧٧

واتش وەش ئامای هەزار بار و خەیر
قودوومت ئاوەرد بەی مەکان و دەیر

٣٧٨

ئەمیر هەم جە نۆ تەوازعش کەرد
مۆبەت مۆبەتان جە رای حەد ویەرد

٣٧٩

وەقت شام ئاما ئاوەردن تەعام

مۆرغان بریان ئەنواع تەعام

٣٨٠

بەر و پەشت خوان تەمام زەڕئالۆود

ئەخزەری و ئەحمەر ئەسپەری و کەبوود

٣٨١

تەعام پەڕ ئالەت فلفل و بازباز

نیا شان نە خوان چەنی پێشئەنداز

٣٨٢

بۆزۆرگان یەکسەر واردشان تەعام

جە نۆقڵ و نەبات جە مەغز بادام

٣٨٣

هۆرداشتن سفرە دۆعاشان وانا

نشتن بە شادی ئەعلا تا ئەدنا

٣٨٤

جە قەهوە و قەلیان هەر چ بێ تەمام

واردن بۆزۆرگان جە خاس و عەوام

٣٨٥

مۆتربان ئامان ژەندن ساز و روود

سۆچاشان و شاد چەند مجمەرەی عوود

٣٨٦

عەیشێ کەرد ئەو شەو پەرێ مەم ئەمیر

نمەیۆ شەرحش نە وەسف و تەحریر

٣٨٧

چەند رۆ بەی دەستوور عشرەت بی نە کار

دلێران سەرمەست سەراسیمە وار

٣٨٨

هەر شەو بەی دەستوور عشرەت نە کار بێ

تلووع قەمەر وادەی شکار بێ

٣٨٩

شکار مەکەردن تا وەقت ئێوار

جە کەبک و خەرگۆش ماوەردن هەزار

٣٩٠

بەڵێ مەم جە فەن شکار دانا بێ

هەم چابوک و چۆست چوون ئەژدەها بێ

٣٩١

هەر سەیدێ نە جا مەخێزا و بەر

جە دەست شای مەم نمەشی ودەر

٣٩٢

ئەمیر جەو دەم دا روو کەرد و تاجدین

عەجەب جەوانێ ئی مەرد پاکدین

٣٩٣

مەسڵەحەت ئێدەن ببۆ و سەرڕاو

لایق بە ئەوەن سەرڕاوی سەرڕاو

٣٩٤

ئەمیر زینەدین خەلعەت دا دەردەم

کەردش و سەرڕاو خاتر کەردن جەم

٣٩٥

بەڵێ بەکر ئاغا جە قار تاجدین

دڵ پەڕ عەداوەت پەڕ جە قار و قین

٣٩٦

دایم خەریک بێ مەرد نابکار

بەکر و ئەمیر بنمانۆ ئەزرار

٣٩٧

فرسەت مەدۆزا شەوان تا و ڕۆ

فتنە پەی ئەمیر ئەبەرپا کەرۆ

٣٩٨

هەر ڕۆ مەم چەنی ئەمیر پۆڕ فام

سەترەنجش مەکەرد دائمەلمۆدام

٣٩٩

ئیمجار بشنەوە شەممێ جە خاتوون

پەی دیدەنی مەم دەست کەرد و ئەفسوون

٤٠٠

هەر چاشتێ ورووی مەجلس مەبەردن

پەڕ جە سەنگ و ڕیگ هیچ نمەوەردن

٤٠١

رۆیێ میر زیندین واتش ئەی خواهەر

ئانە چ نانەن مەکییانی بووەر

٤٠٢

پەڕجە سەنگ و ڕیگ وەردەنیش نییەن

ئەمیرێ چوون مەم مێهمانم بییەن

٤٠٣

جەواب دا خاتوون بشەرت و ئەدەب

گوناهێم نییەن ئەی عالینەسەب

٤٠٤

کەنیزان تەعام ماوەران بکار

ئەڵبەت خەلەلێ لێش مەبۆ ئزهار

٤٠٥

نەمەشوون و ئاب من جە خەوف میر

پەوسە تەعامان بییەن ناگوزیر

٤٠٦

مەئزوون دا ئەمیر خاتوون دڵبەر

منبەعد ڕەها بەر نە رووی دەشت و دەر

٤٠٧

هەر تەعامێ هەن وێت درۆست بکەر

قەبووڵ نەداروون خلەل دۆ ئەسەر

٤٠٨

خاتوون وات بەڵێ میر تەمیزم

جە کەنیزەکان کەمتەر کەنیزم

٤٠٩

بشنەو داستان عەجایب دڵگیر

نشتە بێ ئەمیر ماتەم و زویر

٤١٠

روو کەرد وعەفۆ ، چەکۆی بەرادەر

ئیمرۆ کۆی غەمان وە نەم دان ئەسەر

٤١١

ئەو تەخت و نەردە باوەر بە دڵواز

بشانیم نەردێ نەی چەرخ کەچباز

٤١٢

ئاوەردن نشتن هەرسێ بە ڕازی

نیاشان بەنای کار نەردبازی

٤١٣

چەند ئۆیین جە بەین هەرسێشان ویەرد

جە ناگاە بە ئەمر تاک تەنیای فەرد

٤١٤

خاتوون شیرین جەمین بۆگۆڵاب

ئاما چوون خورشید بسەرچەشمەی ئاب

٤١٥

سەر تا پا لباس ئاڵای زەروەرەق

خورشید جە نوورش هۆرگرتن رەونەق

٤١٦

نازک و نازدار پەریزادەیێ

جە نەسڵ پەری پاک ئوفتادەیێ

٤١٧

باڵابۆڵەندێ عەرعەر ئەندامی

قەمەرروخسارێ، ماهی تەمامێ

٤١٨

دوو چەشمان سیا عەمبەرین موویێ

لوول وەردە حەیان ئەفعی گیسوویێ

٤١٩

ئافەت دەوران کەمان ئەبروویێ

وەی کەری وەی باز وەی وهەر سوویێ

٤٢٠

خوونخوار و بێڕەحم خودا نەترسێ

مەغروور و مەدهۆش ئەحواڵ نەپرسێ

٤٢١

مەکەر پەی قتاڵ وەرینان مەستێ

تیر غەمزە و ناز دایم نە شەستێ

٤٢٢

سەر تا پا بنوور قودرەت سرۆشتەن

باڵا وێنەی حوور باغ وەهەشتەن

٤٢٣

شەوقش وێنەی ماە دووهەفتەمینەن

ڕەویڵەی ڕەمکێش نازدار چینەن

٤٢٤

کۆرپە حەیی تا ران سیاە سەعبانی

کەردن سەراوێز تەخت پێشانی

٤٢٥

جا گرتەن نە پای عەرەقچینەوە

جەواهر نشان بەهای چینەوە

٤٢٦

پەی بێداری زوڵف سیای چین چینش

پەی پەی مەبۆسان لەعل ماچینش

٤٢٧

ئەبرۆ چوون کەمان گۆرگیر بەهرام

یان بەدر هلال یەکشەوەی تەمام

٤٢٨

نەققاش قودرەت دوو عەین کەردەن مەشق

بیەن و سەرمەشق عاشقان عەشق

٤٢٩

ئاهووی تەتارانی خۆش چەریدە

وەلەدەی جەیران سا پەروەریدە

٤٣٠

دەم دوڕج یاقووت کەیلەن جە گەوهەر

پەروەردەن بە ناز چون شەهد وشەکەر

٤٣١

دوو دەستەی کەلاف مقرازی کەردن

و بان گۆناش چین چین چین وەردن

٤٣٢

بەو تەور ناکەسەن وەقت عبادەت

لەعل بەدەخشان مەدۆ بغارەت

٤٣٣

شوعای زنەقدان مەدەرەوشۆ جە دوور

ماچی کۆی بلوور، یا خۆ دەریای نوور

٤٣٤

گەردەن سۆراحی چون منای بێگەرد

دیارەن وە بان چاڵ تینی زەرد

٤٣٥

پەڕ جە ماوی خاڵ فیرۆزەی خاڵان
دۆڕەن مەرجانەن دەهان ڕۆمان

٤٣٦

مەمان شەکەرسێب یا لیمۆی کاڵەن
یا خۆ شەممامەی زەرد بێخاڵەن

٤٣٧

وەی وەی جە حەیان خەم وەردەن وهەم
بیەن وسەیوان سینە و خاڵ و مەم

٤٣٨

باڵا چوون نەوتووڵ نەمام عەرعەر
نایابەن جە لاش سەوڵ سنەوبەر

٤٣٩

بەی تەرکیب ئەندام شۆخ شەنگەوە
بەی سەرمەستی ناز مەدهۆش ڕەنگەوە

٤٤٠

ئاما و سەر ئاب خاو خەرامان
چوون وەحشی بێ باک ئەو ماه تابان

٤٤١

ئەمیر چوون چەمش گنا بە ئەو نوور
وات سەللێ عەلا جەی ئازادە حوور

٤٤٢

یەکێ بۆ بەی تەور مەحبووب و دولبەر

کێ بۆ چوون خورشید شەوقش دا ئەسەر

٤٤٣

جواب دان دەردەم هەردوو بەرادەر

واتن نوور چەم غەمزەدەی غەم وەر

٤٤٤

یا کسرەت غەم فامت کەم کەردن

یا جۆرعەی نە جام سەرمەستیت وەردن

٤٤٥

یا یانەی دەروون وێت کەردەن وێران

نەشناسی مەگەر دۆخت ئەمیران

٤٤٦

هۆشت جەم کەرە ئەر زەڕەێ پێتەن

مەعلووم بۆ جە لات کە یار وێتەن

٤٤٧

ئەمیر چوون ئەژنی ئی گوفتار و ڕاز

چون وەحشی مۆرغێ ئاما نە پەرواز

٤٤٨

وات بەرادەران ڕازم مەکەن فاش

ئەر ڕەزا دارۆن من مەشوو وڕاش

٤٤٩

سەر وخاک پای سایەش مەوەروون

ئستدعایم هەن عەرزش مەکەروون

٤٥٠

ئاما بە جواب عەفۆی بەرادەر

واتش نوور چەم ئەی یار یاوەر

٤٥١

چارسوو مەقامەن هەر سوویێ گوزەر

پەڕ جە غەممازان ئەی رووی دەشت و دەر

٤٥٢

نەک بشی وڕاش غەممازان کار

جە لای میر زیندین بکەران ئژهار

٤٥٣

سادقی و خدمەت پێت مەبۆ تەباه

مەشۆ نە راگەش ساکن بەر نە جا

٤٥٤

ئەمیر وات دونیا یەک فروو کەشەن

دڵوازی چەنی ئەمیران وەشەن

٤٥٥

چەکۆ وات عەفۆ چ کارت پێشەن

با بشۆ نە ڕاش کە یار وێشەن

٤٥٦

وێنەی ڕاویان مەکەری تەدبیر

کارت پێش نەبۆ با نەبۆ دڵگیر

٤٥٧

وات ئەی بەرادەر کە یار وێتەن

بشۆ بواچە هەر سۆخەن پێتەن

٤٥٨

هەر نیازت هەن بواچە پەرێش

خۆفت هیچ نەبۆ مەکەرە ئەندێش

٤٥٩

هۆرێزا وپا ئەمیر نامدار

٤٦٠

روو کەرد و جانب خاتوون نازدار

یاوا و خدمەت سەوڵ نازپەروەر

سڵام داوەنەش چوون شەهدو شەکەر

٤٦١

عەلەیک دا جواب خاتوون وحجاب

ماندەنەبیش کەرد پەی خەیر و سەواب

٤٦٢

دوو سە دەقیقە مدرا نە د یار

مەنزوورش مەکەرد بەو پەری روخسار

٤٦٣

ئاخر سەرەنجام خاتوون نازدار

واتش و ئەمیر غەمزەدەی غەمبار

٤٦٤

ئەر عەزمت وزوون باوەر و ئەنجام

ئەر ئاب مەنۆشی بنۆشە و جام

٤٦٥

دێرەن وەقت دێر راهی بەر نە رات

تا من بشۆروون ئی قاب و حاجات

٤٦٦

ئاما بجواب ئەمیر دۆڵجوو

تۆشنەم نیەنان سەندەنم وزوو

٤٦٧

ئەمما عەرزەیێ داروون ئەر دانی

پەنە ت بواچوون نە رای نهانی

٤٦٨

خاتوون وات و مەم مەر هۆشت نیەن

عەجەب هەی عەجەب من کەی تۆم دییەن

٤٦٩

ئاما بجواب ئەمیر دۆڵڕێش

ڕاستشان واتەن عاقڵان پێش

٤٧٠

ڕازشان مەقبووڵ ئەو نکووکاران

زەن و ئەسپ و شێر وەفا نەداران

٤٧١

باز ئاما و ڕاز خاتوون و زەروور

من کەی تۆم دییەن ماچی بەی دەستوور

٤٧٢

ئاما و سۆخەن میر خۆشکەلام

واتش وخاتوون ئەی ماه تەمام

٤٧٣

ئەوڕۆم شناسای ئەی نازکبەدەن

نە جزیر ئامای و شەهر یەمەن

٤٧٤

بحۆکم ئیزەد لامەکان فەرد

نە ئاغووش منت قەرارداده کەرد

٤٧٥

بخواب ڕاحەت سەر وهەم بەردیم

سەری ئێتاعەت وهەم سپۆردیم

٤٧٦

هەردوو نشانان بیەک سپۆردیم

هەردوو جە ناگاه جە هەم ویەردیم

٤٧٧

منت وست نە دام هەم نە کوورەی نار

ئیستە مواچی نەداروون ئەخبار

٤٧٨

خاتوون چوون ئەژنی ئی قەوڵ و گوفتار

ڕێزا بچەم دا ئەسرینان هەزار

٤٧٩

وات بە فەدات بۆ گیانی شیرینم

دات بە ئاو دا ڕەنج وەرینم

٤٨٠

نەزانام تۆنی نوور دیدە و گیان

من جە گۆفتەی وێم ها بیم پەشیمان

٤٨١

ئومید هەن جە لای زیشەوکەت و شان

مەعزوور بداریم جەی حەرف نادان

٤٨٢

ئاما بجواب ئەمیر نازدار

حەرف مەعزووریت با بۆ بەرکەنار

٤٨٣

نە جایێ خەڵوەت بنیشین و هەم

ئاشکار کەرین گردین دەرد و غەم

٤٨٤

ئاما و گوفتار شای پەری ئەندام

عەرز کەرد وخدمەت ئەمیری ئەنام

٤٨٥

بەغەیر جە ئۆتاق ویم جاگەیێ کۆ

هەر وەقتێ بە خێر تەشریفت مەیۆ

٤٨٦

قەدەم ڕەنجان کەر گیانم بۆ فەدات

وێنەی کەنیزان سەرم ها نە رات

٤٨٧

زەڕینە بازن کێشا نە رووی دەست

داش و دەست مەم نە بەغەل پەیوەست

٤٨٨

هەردوو جە مەنزوور سێر بی دیدەشان

گرتشان جە هەم نشان پەی نشان

٤٨٩

جودا بین جە هەم زۆهرە و مۆشتەری

بە ئەمر فەرمان حەیێ داوەری

٤٩٠

ئەمیرلێش بڕیا ئارام و قەرار

سپورد ئەرواحش نە پەی هێجر یار

٤٩١

سوپاەحەبەش وست نە دۆشش بار

ئەندۆش بۆڵەند بی چوون بەرزی کۆسار

٤٩٢

خواب و خۆراکش نە دڵ کەرد برین

فکر و خەیاڵش سەودای خاتووزین

٤٩٣

زەوق و شادیش بی ئەو شەوو ماتەم

قەڵا قەڵاش کەرد سوڵتانان غەم

٤٩٤

خووررووس بەرئاوەرد سەوت سۆب سەحەر

موئەزن واناش ئەڵلاهوو ئەکبەر

٤٩٥

ڕەوشن بی وە نوور سەحرا و دەشت و دەر

ئەوقات نمازان بەر ئامان وبەر

٤٩٦

ئەمیر هۆرێزا دڵ جە غەم پەروەر

ئەدا کەردش فەرز حەیێ تەوانگەر

٤٩٧

ئاتەش دەروون وەنەش دا ئەسەر

هۆرێزا جە تاب تا ئاما بوەر

٤٩٨

ئەو جا کە واعد پێش دابێ نشان

شی بە ئەو دیار و ئەندەک زەمان

٤٩٩

خاتوون کەنیزێ دەردەم کەرد ڕەوان

بشۆ بوینە ئەر کەسێ مدران

٥٠٠

بتاو تەعجیل جواب باوەر پێم

تا کە دیدارش بوینوون بوێم

٥٠١

کەنیزەک ئاما بێ سەبر و ئارام

یاوا بەوجایێ مەواعد مقام

٥٠٢

دیش کە جوانێ مدران نە ئەو جا

وێنەی یوسفەن بە حۆسن و سیما

٥٠٣

و بێرۆح مدران بە بێدەنگ دوون

چمان وەندە بێن نە چارەش ئەفسوون

٥٠٤

چەشم ئنتزار خاتوون گرت نە دەر

تا کە کەی مەدۆ کەنیزەک ئەسەر

٥٠٥

ساعەتێ ویەرد بێزار بی جە گیان

نە جواب ئەزو یافت نە نام و نشان

٥٠٦

یەکێ هەنیش کەرد نە عەقەب رەوان

ئەویش نادم بی بێ نام و نشان

٥٠٧

عەجەب مەند خاتوون جە نامای ئێشان

ئاما و بیروون خاترپەرێشان

٥٠٨

دیش کە شای ئەمیر مدران چوون لەولاک

کەنیزان هەردوو مەدهۆشەن جە خاک

٥٠٩

روو کەرد و ئەمیر خاتوون زەمان

وەش ئامای وبان بینایی چەمان

٥١٠

دیەنم خاوێ ئەی سالار جەم

مەگەر جە مەحشەر بیاوین و هەم

٥١١

دەر جەواب ئاما ئەمیر دەوران

باش نازداران خاتوون زەمان

٥١٢

هەر سەرنوێشتێ جە زات سوبحان

بنویسۆ مەبۆ بوینوون عەیان

٥١٣

بەڵێ ئستدعام ئێدەن ئەر دانی

نەک هەم جودا بوین نەی دونیای فانی

٥١٤

خەڵوەت من و تۆ جە سەرای زینەدین

لادێ و هامدەم وهەم بنیشیم

٥١٥

ئەنگۆشت قەبووڵ نیا و دیدە

کەی ئارام جان رووح ڕەمیدە

٥١٦

هەر وەقت فرسەت بۆ منەت بارەنان

فێشتەر من جە تۆ جۆیای یارەنان

٥١٧

واتش ئەی نازدار ئەی کەمان ئەبرۆ

وادەمان هەردوو سەرای زیندین بۆ

٥١٨

هۆرگێڵا لوا ئەمیر نامدار

شی بجاگەی وێش خاتوون نازدار

٥١٩

دۆعاش کەرد ئەمیر بە ئەندووە دڵ

یا ڕەب ڕەحمەتێ جە سەر کەی نازڵ

٥٢٠

بەڵێ پەی دەفع جوود غۆبار بۆ

دەماغ شکار ئەمیر ئزهار بۆ

٥٢١

بە ئەمر فەرمان لامەکان فەرد

مەقروون جە هەدەف ئجابەت ویەرد

٥٢٢

ئەوشەو بارانێ نزوول کەرد جەبار

موزەیەن کەردش دەشت و کۆهسار

٥٢٣

سەحەر ئەمیر وات بیاران یار

جاڕ دەن وە شار دا مەشوون و شکار

٥٢٤

چاوشان جاڕ دان یانە بە یانە

جە ئەهل جزیر خوێش و بێگانە

٥٢٥

حازر بان تەمام جە ئەهل شکار

هیچ کەس جە یانە نەگێرۆ قەرار

٥٢٦

دان نە تەپڵی باز کۆ چها بەندن
کڵاوە جە فەرق شاهێنان سەندن

٥٢٧

مەم کە سەرڕاو بی نەیاما بوەر
میر پۆرسا جە مەم چێش ئاما بسەر

٥٢٨

تاج ئەلدین واتش میر بێ نەزیر
مەم ئازاردارەن عاجز و زویر

٥٢٩

نمەتاوەی بەیۆ ئیمڕۆ و شکار
ماتەمەن دڵگیر، زایف و زگار

٥٣٠

ئەمیر چوون شنەفت وات ئاوازکەران
بیان ئەو دما تەمام نۆکەران

٥٣١

نمەشوون بێ مەم ئیمرۆ و شکار
بگێڵان ئەو پەس پیادە و سوار

٥٣٢

ئاما و گوفتار تاج ئەلدین جە نۆ
واتش دەوڵەتت یار بۆ ڕۆ بە ڕۆ

٥٣٣

واپەس نەگەردان سوارن ڕاو

جە تەنخوای ئەمیر بەنگین بۆ سەرڕاو

٥٣٤

هەروەقت کە ئەمیر شفا یاوا پێش

ئەڵبەت بە شکار میاوۆ پەی وێش

٥٣٥

قەبووڵ کەرد گوفتار تاج ئەلدین هەمان

لەشکەر تەمامی رەوان بی رەوان

٥٣٦

ئنبار جەودەم دا خاتوون گوزین

ئاما و بیروون چون ماهە و پەروین

٥٣٧

یاوا بو خدمەت ئەمیر دولبەر

نشتن چەنی همم چوون شەهد و شەکەر

٥٣٨

شین نە رووی دۆشەک لحاف زەڕین

کەردشان ڕازان ویەردەی وەرین

٥٣٩

پەرێشان کەردن سۆنبۆڵ چەنی گۆڵ

بۆڵبۆڵ منقار ژەند نە رووی پەڕەی گوڵ

٥٤٠

چەهچەهەو هەزار دەم و پەڕەی گوڵ

عەندەلیب ماچۆ مراد بی حاسڵ

٥٤١

عەیشێ سازنان دوو عاشق زار

قەند چەنی شەکەر و لەب کەردن بار

٥٤٢

ئەر کەسێ مەشی نەو ڕاە ڕاەگوزار

نەبات چەنی قەند مەبیش و نسار

٥٤٣

تێغی زەهرالۆود جە نافە بوار

قرار دا نە بەین دوو یار دوو دۆڵدار

٥٤٤

نمەز چێش واچوون سەرئەنجام کار

هەردوو شین نە خواب ڕاحەت بێ قەرار

٥٤٥

لەب و بان لەب و هەم پەیوەستن

نەم نە سەرچەشمەی حەیەوان بەستن

٥٤٦

حالا جە ئێشان نەکەرین گوفتار

بدەریم ئەخبار ئەمیری سالار

٥٤٧

چون شین بەو مەکان شکاری یاران
وۆڵا بین نە دەشت تەمام سواران

٥٤٨

عاجز بی ئەمیر ئەورۆ جە شکار
واتش و بەکر ئەمیر نامدار

٥٤٩

لەزەتێ نەدیم ئیمرۆ جەی شکار
غەیرەز عاجزی و ئەندووهی زگار

٥٥٠

بێ ئەمیر مەم حەرامەن ئەی ڕاو
ئازارشان وەرد سواران داو

٥٥١

ئاما بجواب بەکر بێقەرار
عەرز کەرد و خدمەت ئەمیری نامدار

٥٥٢

ئامام وەقت سۆبح بدەروون ئەخبار
مەم ئازاردارەن مەشۆ و شکار

٥٥٣

جەو درەنگ دا بەند بی زووانم
چەنی تۆ نەبی دەنگ و دووانم

٥٥٤

وەرنە شەهزادەی بوێنە ی ئەمیر
ئازاردارکێنۆ غەریب و زویر

٥٥٥

ئەو چە مناسب بەر شی و شکار
جە لای بۆزۆرگان ئێد مەنمانۆ عار

٥٥٦

ئەمیر چوون شنەفت ئافەرین وانا
واتش چاووشان بکەران هانا

٥٥٧

سواران جەم بان بەتاڵەن شکار
بپێچان عنان تا مەشین و شار

٥٥٨

تاج ئەلدین ئاواز کەرد و بەنگینە
ئەی یار دۆڵدار کارێ بوینە

٥٥٩

بوێم مەزانوون مەم چەنی یاوەر
نە سەرای ئەمیر نشتەن بێ خەبەر

٥٦٠

هیچ فامش نییەن جە سەودای دڵدار
خەبەردارش کەر وەر جە کار و زار

٥٦١

بەنگین چوون ئەژنی بەرئاما و تاو

جودا بی جە قەلب سواران داو

٥٦٢

خەیلێ تەئخیر کەرد بە ئەمر قەدیر

داخڵ بی بەنگین واسڵ بی ئەمیر

٥٦٣

ئاما و سەرا بەنگین و شتاب

دیش کە سەرمەستن هەردووشان نە خواب

٥٦٤

واتش ئەی ئەمیر خۆفتەی بێ خەبەر

بەرخواە کە ئافاق ئاهر گرت نە وەر

٥٦٥

ئەمیر زینەدین یاوا بە حەسار

پیا بی جە زین ئاما بێ قەرار

٥٦٦

شین و یەختەخان تەمام سەمەندان

ژەندن ئۆتراغان باز و باڵەبان

٥٦٧

شاهین و سەقەر کەردن کلاوە

ها وەقتەن ئەمیر بەیۆ جە لاوە

٥٦٨

زار زار گرەوا بەنگین بە زەبوون

ئەسرینێ ئاما ڕاست و رووی خاتوون

٥٦٩

جە تاب گەرمی ئەسرین بەنگین

خاتوون بێدار بی جە خاو شیرین

٥٧٠

ئاواز کەرد و مەم خاتوون بێ سامان

هۆرێزە بدیە چێش پێمان ئامان

٥٧١

چاوش ئەمیر نشتەن جە لامان

ناموسمان شی تا ئاخرزەمان

٥٧٢

مەم چوون گۆشاد کەرد نەرگس شەهلا

دیش کە بەنگینەن ئیستادەن و پا

٥٧٣

فەڕۆخ ئەمیر جە ئامای ئەو یار

ئاخر سەرئەنجام ئاما نە گوفتار

٥٧٤

وات نیەن چاوش ئەمیر، ئەی نازدار

بەنگین غۆلامەن یار وەفادار

٥٧٥

واتش ئەی ئەمیر نیەن جای گوزەر

خاتوو زین جە پەشت وێت پنهان بکەر

٥٧٦

هەر وەقت میر ئاما مەخێزە وە پا

ئازاردارنی نەداری گوناە

٥٧٧

وست نە رووی قەفا خاتوون زوڵف دێز

پۆشا و باڵا کورک قاقم بێز

٥٧٨

ناگاە چاوشان ئامان بئەیوان

دوورباش دوورباشیش یاوا بکەیوان

٥٧٩

پیا بی جە ئەسپ ئەمیر دەر زەمان

پا نیا وفەرش ئۆدەی دیوەخان

٥٨٠

سەڵام کەرد و مەم عەلەیک دا جواب

نەخێزا وە پا خەیلێ کەرد عتاب

٥٨١

پورسا جە ئازار ئەمیری هەیجا

چاغی دۆرۆستی؟ ئەلحەمدوللاە

٥٨٢

ئاما و گوفتار شاه نیکبەخت

واتش بشادی بمانی وە تەخت

٥٨٣

خەیلێ ناچاغم سەختەن ئازارم

جە سەختی ئازار نیەن قەرارم

٥٨٤

دۆعا کەرد ئەمیر بە سدق و وەفا

ئومێد هەن خودا پێت دەرۆ شفا

٥٨٥

مەم واتش چراغ شاهیت گڕان بۆ

تێغت جە فەرق دۆشمەن بڕان بۆ

٥٨٦

ئیکە چون دەعوات ئەمیر بی تەمام

ئنبار تاج ئەلدین ئاما نە کەلام

٥٨٧

بە ئشار و ڕەمز ئاما نە گوفتار

ئشارەتش کەرد ومەم نەهانوار

٥٨٨

میر سڵامش کەرد نەخێزای وە پا

بێناموسیت کەرد وە هەردوو دونیا

٥٨٩

وە خوبی زوبان عەرز کەرد وە تاجدین

خەبەردارش کەرد وە حاڵات زین

٥٩٠

چون دانا تاجدین واقف بی نە کار

خاتوون نشان داش دوو گیسووی نازدار

٥٩١

ئشارەتش کەرد و عەفۆ و چەکۆ

بشۆ و خانە بدەوان و دۆ

٥٩٢

واچە و ئەستی تفڵ گەهوارە

باوەرۆ وە بەر وە بێ مەدارە

٥٩٣

ئاتش بدەرۆ سەرا و دیوەخان

خاتوون جە قەفای مەمەن جە دیوان

٥٩٤

بە بەنگینە وات بەدیە نە دیار

هەر وەقت زاهر بی وەنەت نوور نار

٥٩٥

هانا باوەرە پەی میر گوزین

واچە سۆ چیا خانەی تاجەدین

٥٩٦

ئەخبار بشنەوە جە عەفۆ و چەکۆ
یاوان وخانە شێران شکۆ

٥٩٧

وارد بین و جا هەر دوو براستی
مۆدەعا واتن و خاتوون ئەستی

٥٩٨

بدیە چێشش کەرد خاتوون دڵبەر
نەو دەم گەهوارەش بەرئاورد و بەر

٥٩٩

نە چهار جانب خانە سەرانسەر
ئاهر دا ئاهر سەقف و بان و دەر

٦٠٠

شەرارەی ئاهر بەو تەور کەرد ئەسەر
گۆڕەی نار یاوا وە چەرخ ئەخزەر

٦٠١

وەنەش مەعلووم بی بەنگین گۆڕەی نار
هاناش کەرد هانا ئەو و بێ قەرار

٦٠٢

واتش ئەی میران سپاهان سالار
سەرانسەر چهان گرتەن گۆڕەی نار

٦٠٣

ئەگەر میر بەویش نەشۆ بێ مەدار
خانەی تاج ئەلدین سۆ چا چەنی شار

٦٠٤

ئەمیر ئێد شنەفت هۆرێزا وە پا
تەمام ئحزارات راهی بین نە راە

٦٠٥

دیشان گۆڕەی نار یاوان بە گەردوون
رووی سەحراش کەردەن وە زوڵمات توون

٦٠٦

جارچی جاڕش دا بێڵداران تەمام
مەردومان یاوان و سەقف سەربام

٦٠٧

مۆئەزن واناش ئەڵلاهو ئەکبەر
بەرز بی گوڕەی نار چوون نارئەلسەقەر

٦٠٨

چەند هەزار گۆزە وە جلدان پەڕ ئاب
رێزنان نە رووی شەرارەی پەڕتاب

٦٠٩

تا کە درەنگێ کۆشش بی نە کار
ئاخر سەرئەنجام کوشیا کوورەی نار

٦١٠

بەڵێ نە ئە وتاق تاج ئەلدین نە جا

ئەسبابێ نەمەند تەمام سۆ چیا

٦١١

نە رەخت نە ئەشیا نە ئەز حبووبات

تەمام بی وەگەرد نە رووی سەر بسات

٦١٢

ئەمیر بفەرماش و گشت سەروەران

ئەعلا تا ئەدنا کارسازی کەران

٦١٣

خانەی تاج ئەلدین یەکسەر بی و دوود

مەبۆ بکەریش جوملە باروبوود

٦١٤

جە فەرمای ئەمیر هەرکەس جە لایێ

ماڵدار و بێماڵ هەر تا گەدایێ

٦١٥

کەردن باروبوود قەرە تاج ئەلدین

کۆ کۆ زەڕ و سیم کۆ بی نە زەمین

٦١٦

دوو سێ چەندانە ماڵشان جەم کەرد

ئلتفات میر جە حەساب ویەرد

٦١٧

گۆش بدەر و مەم چەنی خاتوو زین
جە سەرای ئەمیر جە یەک جودا بین

٦١٨

دەسماڵێ جە زین بە جا مەند نەوجا
بەکر پنهان بێ نە ئەو قەها

٦١٩

دەردەم حازر بی هۆرش گرت دەسماڵ
وات مەدەۆش وە دەست میر بەرزئقباڵ

٦٢٠

ئحزار مەجلس گرد بی پەرێشان
هەرکەسێ لوان وە جاگەی وێشان

٦٢١

ئەمیر هەم ئاما نە جا گرت قەرار
تەڵەب کەرد بەکر مەردوود مردار

٦٢٢

روو کەرد و بەکر ئانە یانی چێش
ئەعلا تا ئەدنا مسکین و دەروێش

٦٢٣

ئاما و هانای یانەی تاج ئەلدین
تۆ نامای بەو جا ڕاست واچە یەقین

٦٢٤

قەیدێ نەدارۆ نامات بەرکەنار

دارا و نەدارا مۆفلس و ماڵدار

٦٢٥

هەرکەس و پای وێش کێشا غەرامەت

نە غەرامەت دای نە کێشای زەحمەت

٦٢٦

روو کەرد وئەمیر ئەمیران پێش

ئاما و گوفتار ئەو مەرد بەدکێش

٦٢٧

کەسێ خانەی وێش بسۆچێ بوێش

من پەی چێش مەدۆن غەرامەت پەرێش

٦٢٨

ئەمیر جە ڕازان بەکر بی سەرسام

واتش ڕاست واچە حاڵی بوون تەمام

٦٢٩

بەکر عەرزش کەرد تەمەناو واچۆ

ئی سۆخەن جە لای شاهێ وێنەی تۆ

٦٣٠

واتش بواچە بەڵێ موختەسەر

نە رووی ڕاستی بە بێ دەردی سەر

٦٣١

ئاما و گوفتار بەکر بێقەرار

وات ئەوڕۆ ئەمیر بەرشی و شکار

٦٣٢

بەهانەش سازا مەم گرتش ئارام

ناما وەشکار ئەمیری ئەنام

٦٣٣

ویش وست وە ئازار زویر و ماتەم

پەی ئێد کەرد چەنی زین یاوۆن وهەم

٦٣٤

ئەوڕۆ شای ئەمیر ئاما جە شکار

زین جە پۆشت مەم گرتە بێ قەرار

٦٣٥

جەو بۆنە جە ئامات نەخێزا وە پا

هەردوو حازر بین نە دیوان شا

٦٣٦

وە ئەفسوون گەری هەردووشان یەقین

حاڵی کەردشان قەرە تاج ئەلدین

٦٣٧

جەو پەی ئاتەش دا یانەو دیواخان

تا نەجات یابان نە جاگەی دیوان

٦٣٨

ئەر بە حەرف من نەداری بەقا
یە دەسماڵ زین مەندە بێ بجا

٦٣٩

ئەمیر جە بەکر شنەفت ئی خەبەر
دۆشنام دا وەنەش وات ئەی بەدگوهەر

٦٤٠

نایاب بەر نە چەم رووسیای بەدگۆ
مەم جە کۆ بیەن خاتوو زین جە کۆ

٦٤١

ڕۆیێ سەد دەسمال خاتوون عەزیز
مەدۆ و خەڵقان و ئەهل کەنیز

٦٤٢

ئەر جاری هەنی باچی ئەی گوفتار
قەسەم و بێچوون دارای جەهاندار

٦٤٣

سەزایەت مەدۆن وە سەزای زەحمەت
بواچانەوە تا ڕۆی قیامەت

٦٤٤

بە قار خێزیا بەکر بەدکار
شی وات وە تفلان پەی فاشی ئی کار

٦٤٥

مەدەون پەنەتان چەند خورمای شیرین

واچە مەم دیمان چەنی خاتوو زین

٦٤٦

نە هەر جا تفڵێ کە مەدا دیار

میاوا ولاش بەکر بێ قەرار

٦٤٧

خورما مەدا پێش تەعلیمش مەکەرد

تا گردین تفڵان جزیر تەمام کەرد

٦٤٨

رۆیێ سوار بی ئەمیر پەی شکار

دیش تفڵان ماچان نە کووچە و بازار

٦٤٩

نە سەرای دیوان ئەمیران جەم

مەم و زینمان دییەنان وهەم

٦٥٠

ئەمیر ئێد شنەفت بەر پێچا عنان

نە ڕەفت ئەو شکار ئاما و دیوان

٦٥١

تەڵەب کەرد بەکر واتش ئەی مەردوود

ئی کارە جە حەرف تۆ بیەن مەوجوود

٦٥٢

ئەنجامش یاوان بخەراب ئی کار

فکریٚ لێش کەرە بکەرەش تەیار

٦٥٣

هەم مەبۆ مەعلووم بداری یەقین

گوفتاران ویٚت واتەی خاتوو زین

٦٥٤

عەرز کەرد وخدمەت ئەمیری ئەنام

تەدبیرش ئێدەن بزانە تەمام

٦٥٥

دەعوەت بکەرە یاران چەنی مەم

بەعدەز نان وەردەن نەرد باوەر وجەم

٦٥٦

نە وەقت ئۆیین گەرمەی نەردبازی

مەبۆ تەسویریٚ نە دڵ بسازی

٦٥٧

دوو سیٚ فەرد واچە و مەم و یارش

نە رووی ئستهزا بدۆ ئازارش

٦٥٨

جەو دەم بشنەوو ئستهزای دولبەر

ئاگەدار نییەن جە خەیر و جە شەڕ

٦٥٩

ئەڵبەت حەرفێ بەد مەیۆش بە زبان

بە نام خاتوون ئەو نە رووی دیوان

٦٦٠

هەروەقت مەعلووم بی جە میر و ئەعیان

حەرامزادەنان جە قاپیی شاهان

٦٦١

جەو دەم بفەرما داش نە رووی تێغ

لادێ جە کۆشتش مەکەرە دەرێغ

٦٦٢

حەرفێ نەدارۆن پادشا و گەدا

رازشان نیەن جە حەرف بەدڕاه

٦٦٣

ئەمیر چوون شنەفت دەعوەت کەرد یاران

بە ئەمر قودرەت یاوان بە دیوان

٦٦٤

وەقت شام ئاما سۆفرە ئاوەردن

شەهد و مەتعوومات تەناوۆل کەردن

٦٦٥

نە وەقت ئامای قەلیان و قاوە

میر زینەدین دەمێ ، دیا و لاوە

٦٦٦

فەرموود تەخت و نەرد باوەران و جەم

ئارەزووم نەردەن ئارۆ چەنی مەم

٦٦٧

ئاوەردن تەختە نیان وە زەمین

داشان قەرار دان نە خانەی ڕەنگین

٦٦٨

دوو سێ مەراتب شانان داش نەرد

ئەمیر وات و مەم بواچە یەک فەرد

٦٦٩

وات نمەزانوون چێش واچوو ئەمیر

بویەر جە گونام بێ عوزر و تەقسیر

٦٧٠

ئەمیر وات ئیمڕۆ دینان یار مەم

وێنەی عەجووزان بالاش بیەن خەم

٦٧١

گۆشش وێنەی مووش سووراخ دیوار

کەریە ئە لمەنزەر غەلیز و مردار

٦٧٢

جەو دەم خاتوو زین مەگێلا شەڕاب

مەم چون خاتوون دی جەرگش بی کەباب

٦٧٣

روو کەرد و ئەمیر بە سەد قار و قین

واتش ئەی ئەمیر نادرەی گوزین

٦٧٤

یارم خاتوو زین دۆخت ئەمیران

ئەمیر ئاودەل گوزیدەی شێران

٦٧٥

هامشیرەی ئەمیر زیندین مووانان

حەسرەتمەندشەن شاهان جەهان

٦٧٦

تاج ئەلدین ئەژنی روو کەرد و ئەمیر

واتش مەواچە حەرف ناگوزیر

٦٧٧

یە چێش مەواچی مەر هۆشت نیەن

هۆش و فکر و فام جە لات بەرشیەن

٦٧٨

ئاما بە زوبان ئەمیری ئەنام

زووانم غەڵەت ئاوەرد ئی کەلام

٦٧٩

ئامام بواچوون و مەلەک ڕیحان

یا خاتوون ئەستی نە شای پەریان

٦٨٠

لەنگ بی زوبانم مەندم بێ زوبان

ئاوەردم ئسم خاتوون زەمان

٦٨١

ئەمیر چوون شنەفت فەرما بێقەرار

دەر سات جە دیوان بکۆشیش بزار

٦٨٢

تاج ئەلدین خێزا دەست دا و خەنجەر

قەسەم بۆ بە زات پادشای ئەکبەر

٦٨٣

هەرکەس بەرخێزۆ جە قەسر جامڕێز

خەڵاسیش نییەن جە ئەڵماس تێز

٦٨٤

عەفۆ بەرئاما تۆندی کەرد نە کار

گرتە بێ بە دەست تێغ زەهرئابدار

٦٨٥

هەر کەس ئارەزووی کۆشتەی مەم کەرۆ

بیللاە بە دەستم سزا ماوەرۆ

٦٨٦

چەکۆ بە غۆڕان ئاما جە دیوان

گرتە بێ و دەست تێغ بێ ئەمان

٦٨٧

هەرکەسێ عەزمش کۆشتەی ئەمیره ن

بەی تێغ ئەڵماس لاشەش ئەسیره ن

٦٨٨

بەنگینە دەردەم ئاهر گڕا لێش

دەستش دا و تێغ بێ خەوف و ئەندێش

٦٨٩

روو کەرد و ئەمیر یار وەفادار

قەسەم و بێچوون پادشای مۆختار

٦٩٠

هەرکەس نە جاگە ش بەرخێزۆ و قار

مەپێکوون و تێغ شە و شەهریار

٦٩١

دەردەم هۆرگرتن ئەمیر بێقەرار

تا شین و یانە نەگرتن قەرار

٦٩٢

ئەو شەو میر زیندین هیچ نەکەرد خواب

جە خەوف یاران شیران پەڕتاب

٦٩٣

سەحەر زوو بەکر تەڵەب کەرد ئەمیر

بدیە چێشت کەرد مەردوود بێ پیر

٦٩٤

تەدبیر بکەرە تا چوون مەبۆ چوون

وەرنە و تێغێ مەڕێزنووت هوون

٦٩٥

جە نۆ سازنا فنوون بێ مەدار

روو کەرد وئەمیر وات ئەی شەهریار

٦٩٦

تەدبیرش ئێدەن ئاواز کەر یاران

بدەرە وە مەم خاتوون سەر زوبان

٦٩٧

جەڵەبانەو پووش بادەرماڵانە

بدەرو تاجدین پەرێ بەهانە

٦٩٨

هەروەقت رەوان بی تاجەدین راهی

بکەرە و مەم هەرچ وێت خواهی

٦٩٩

قەبووڵ کەرد تەدبیر بەکر چوون ئەمیر

تەڵەب کەرد ئامان یاران دۆڵیر

٧٠٠

وات و تاج ئەلدین خاترت بۆ جەم

خاتوو زین بەخشام یەکبارە وە مەم

٧٠١

تاج ئەلدین ئەژنی جە ئەمیر کەلام

دامانش بۆسا بە سەد ئحترام

٧٠٢

روو کەرد و تاجدین ئەمیر نامدار

فەردا راهی بەر مەگیرە قەرار

٧٠٣

قانوون ئیلات با دەرماڵانە

ها بەخشام و تۆ پەی ویت بستانە

٧٠٤

چوون مەم میهمانەن بمانۆ نەی جا

حازر بۆ جە لام جە گاە و بێگاە

٧٠٥

تا بە خەیریەت بازگەشت مەبوون

ئەسباب شادی درۆست مەکەروون

٧٠٦

جە نۆ تاج ئەلدین هۆریزا وە پا

جە رووی بەندەگی بۆسا دەست شاە

٧٠٧

مۆبارەکبادی خێزا جە مەجلس

خاتر جەم کەردن یاران مۆنس

٧٠٨

ساکن بین ئەوشەو بە خاتر گۆشاد

غەم و خەیاڵان تەمام دان و باد

٧٠٩

نەو دەم کە تولووع ڕۆ بی ئاشکار

تاج ئەلدین وە ئەسپ تازی بی سوار

٧١٠

عەفۆ با چەکۆ شێران شکار

بەردش چەنی وێش بەنگین نامدار

٧١١

همەتخواییش کەرد جە شاه ئەمیر

وات خانەی وێتەن بێ عوزر و تەقسیر

٧١٢

هەر چ وێت خواهی فاعل بەر مۆختار

هەر چ عەزمتەن باوەرە نە کار

٧١٣

مەم وات ئحتیاج بەی حەرف نەداروو

گردتان بە زات خودا مەسپاروو

٧١٤

ڕەوان بین دەردەم پەی عەزم بیروون

بدیە چێشش کەرد چەرخ پەڕ فنوون

٧١٥

چەند رووزێ گۆزەشت نە مابەین کار

جە نۆ سازنان سەحاری و بەدکار

٧١٦

زیندین زیافەت درۆست کەرد پەی میر

دەعوەت کەرد ئەورۆ میر بێ نەزیر

٧١٧

لوا وە خدمەت ئەمیر چوون شای مەم

نشتن بەرابەر هەردووشان وە هەم

٧١٨

وەقت شام ئاما سفرە ئاوەردن

ئەلوان تەعامان نۆش جان کەردن

٧١٩

قەلیان و قاوە ئاما نە دیوان

عەزم نەردبازی ئاما نە مەیدان

٧٢٠

نەردشان ئاوەرد ئامان بە دڵواز

مەم چەنی زیندین ئۆیین کەردن ساز

٧٢١

مەم وات وە ئەمیر دڵواز بۆ وەهەم

زیندین وات بەڵێ بۆ وە بان چەم

٧٢٢

دوو سێ مەرتەبە کەردشان ئۆیین

میر ئەغڵەبەش کەرد جە ئەمیر زیندین

٧٢٣

بەکر جەو دەم دا فکرێ کەرد نە کار

شی وە ئەندەروون نەکەردش مەدار

٧٢٤

وات بە خاتوو زین نە رووی بەهانە

میر فەرمان بەیۆ وە دیوانخانە

٧٢٥

نە رووی پەنجەرە مەنزوور بدەرۆ

چەنی مەم دڵواز سەترەنج مەکەرۆ

٧٢٦

دەردەم بەرئاما خاتوون وێنەی ماە

نە رووی پەنجەرە مەکەردش نگاە

٧٢٧

ئەورۆ شای ئەمیر خەیلێ بی غالب

شاە و یەک ئۆیین هیچ نەبی تاڵب

٧٢٨

جە ئامای خاتوون واقف نەبی مەم

جە قەفاشۆوە مەنزوور دابێ چەم

٧٢٩

روو کەرد و بەکر چێش ئامان بوێم

ئیمڕۆ هیچ نەردێ نەمەیۆ پەرێم

٧٣٠

ئاما بە جواب بەکر سەرئەنجام

وات تەبدیل کەران هەردووتان مەقام

٧٣١

ئقامەتش کەرد میر زیند ین دەردەم

میر و جای ئەمیر، ئەمیر وجای مەم

٧٣٢

نشتن هەردووشان بەرابەر نە جا

ئەمیر بوڵەند کەرد دوو چەشم شەهلا

٧٣٣

دیش و چەم خاتوون نە رووی پەنجەرە

ئەرواحش لوا جە تەن یەکسەرە

٧٣٤

چەشمش مۆعەلەق دەروونش پەڕ رەنج

نمەدیش وە چەم خانان سەترەنج

٧٣٥

نمەزاناش داش فەرز و کۆل کامەن

رۆخ و شاهـ جە کام جاشان مەقامەن

٧٣٦

داشان سەترەنج مەشانا یەکسەر

ئەما جە دەروون هیچ نەبێش خەبەر

٧٣٧

چەند ئۆیین جە بەین هەردووشان ویەرد

ئاخر ئەلئەنجام زیندین گرەو بەرد

٧٣٨

روو کەردش وە مەم ئەمیر و ڕازی

واتش نەسەندم داو دەستبازی

٧٣٩

ئاما بجواب ئەمیر غەمبار

حاشاییم نیەن جە لوای ئی کار

٧٤٠

هەر ئدعات هەن بوازە وە کام

ئختیارداری باقی وەلسەللام

٧٤١

فەرما وە خاتوون بۆ وە ئەندەروون

دوو دەستش ببەند بە بێ چەند و چوون

٧٤٢

حجاب کەرد خاتوون دەست نە جاگەی وێش

غۆڕا بە غۆڕان ئەمیران پێش

٧٤٣

رەوان کەرد خاتوون ئەسر مرواری

پەرێ مەم کەردش خەیلێ زگاری

٧٤٤

شی وە ئەندەروون بەستش دەست مەم

وات شەڵلا بێ تۆ عومرم بیا کەم

٧٤٥

حۆکم حاکمەن هیچ نەداروو چار

چێش کەروو جە دەست جەفای رۆزگار

٧٤٦

سپۆرد و یاران ئەمیر زندان

بەردن وە زندان خاتر پەرێشان

٧٤٧

سەر تا پاش پێچان برووق زنجیر

وستن بزندان زگار و زویر

٧٤٨

وێنەی خامووشان قرار گرت نە جا

ئستدعا کەردش بە دەرگای خودا

٧٤٩

روو کەرد نە باڵا وات ئەی خوداوەند

نەجات دەر جە بەند بەندیان بەند

٧٥٠

فەریاد رەسیدەی گشت بێچارەگان
رەها کۆنەندەی یاران زندان

٧٥١

ئەر زەڕێ لۆتفت هەم هەندەن ئەسەر
بە زوودی نەی قەید نەجاتم بدەر

٧٥٢

ئاواتە وازم بە دین دولبەر
ئەر بدیام هەنی رۆخسار یاوەر

٧٥٣

بێزار بیم بێزار جەی زندەگانی
دۆعام قەبووڵ کەر فەردو سوبحانی

٧٥٤

بە سۆز دەروون دۆعاش کەرد ئەمیر
دۆعاش قەبووڵ کەرد حەیێ بێ نەزیر

٧٥٥

ئنبار جە شای مەم نەکەرین گوفتار
تەجدید بدەروون دەستانی ئەخبار

٧٥٦

ئەمیر چوون وستش نە رووی زندان مەم
نشت وە خاترشاد دڵشاد بی جە غەم

٧٥٧

شەو ئاما خاتوون دەست کەرد بە زاری

زاری چە زاری، زاری زگاری

٧٥٨

روو کەرد نە دەرگای حەیی جەبباری

واتش خودایا تۆی سەبەبکاری

٧٥٩

یا ئمشەو دەردم بکەری کاری

یا مەم جەی زندان نەجات بداری

٧٦٠

چوونکە دۆعاش کەرد بە ئەندووە دڵ

دۆعاش بە هەدەف یاوا مۆقابڵ

٧٦١

درۆست کەرد بەعزێ جە تەعام نان

نعمەت ئەلوان مۆرغان بریان

٧٦٢

داش و یەک کەنیز نە رای نهانی

کیاستش پەرێ یارزندانی

٧٦٣

تا کە مۆدەتێ کیاست و زندان

جە کەبک و جە قاز، مۆرغان بریان

٧٦٤

رۆیێ بەکر ئاغا نە ڕاگەی نەهان

هۆرێزا لوا روو کەرد وە زندان

٧٦٥

دیادیش کە مەم نشتەن ومەسروور

شۆڵەی روخسارش گڕانتر جە نوور

٧٦٦

ئەمیر زندان تەڵەب کەرد و بەر

پەرسا ئەخبارات وەردەنیش یەکسەر

٧٦٧

ئاما بە جواب ئەمیر زندان

جە لای خاتووزین پەرێش مەیۆ نان

٧٦٨

روو کەرد و ئەمیر زندان نەو زەمان

وات ئەی نابکار مەردوود نادان

٧٦٩

ئەر ئەمیر دانۆ بەی کارو کەردار

ئەعزای سالمت مەریزۆ بەدار

٧٧٠

کێ دیەن جەی وەر قەدیم رۆزگار

بەندی ببەندۆ بە وێنەی پەروار

٧٧١

حالّا جە تەقسیر گونات ویەردم

جە مەودای ئەلْماس خەلّاست کەردم

٧٧٢

بەلێ ئاگات بۆ جەی دماش وەنە

بە غەیرەز دوو نان مەدەرەش پەنە

٧٧٣

نعەم وات ئەمیر زندان بێقەرار

روان بی لوا بەکر بێمەدار

٧٧٤

مۆنقەتع کەردن خۆراک خاتوون

مەم مودەتێ مەند زەبوون بی زەبوون

٧٧٥

ئنبار بە ئەمرێ بەنای بێهتەرین

بواچوون فەردێ جە قەرە تاجدین

٧٧٦

رۆیێ نشتە بێ میر زینەدین کار

ئاوەردش نە دڵ ئارەزووی شکار

٧٧٧

فەرما تا ئەسپش ئاوەردن دەردەم

رەوان بی ئەمیر چەنی خاس و جەم

٧٧٨

سە ڕۆ جە شکار ناما میر زیندین

نگاه کەر وە ئەمر بەنای بێهتەرین

٧٧٩

خاتوون نە رووی کۆشک نشتە بێ غەمین

ناگاەپەیدا بی گەردێ جە زەمین

٧٨٠

دیار دا عەفۆ چەکۆ با بەنگین

ئەسپان مەتازان نە رووی سەرزەمین

٧٨١

زین کە واقف بی جە ئامای یاران

ئاواز کەرد یاران چابۆک سواران

٧٨٢

پەی چێش مەتازید ئەسپان نە رووی دوون

ئەمیر نە زندان زەبوونەن زەبوون

٧٨٣

ناموستان کەم مەردان سەروەر

هەنی پەی مەردی نەوینان کەمەر

٧٨٤

یە چەندێ وەقتەن چەم نە راتەنان

رووحش نە قەیران یەوم ئەلماتەنان

٧٨٥

دەریغا دەریغ پەی زەلیلی مەم

حەسرەت وا حەسرەت جەی زوڵم و ستەم

٧٨٦

بێداد هەی بێداد جە ئی بڕایی

هانا سەد هانا جەی بێخودایی

٧٨٧

ئاخم پەرێ تۆ بێ قەوم و بێ فەرد

داخم پەرێ تۆ دڵ منای بێگەرد

٧٨٨

شەداد ئەی کارە وە کەس نەکەردەن

بێ گۆناە شایێ یاوۆ وە مەردەن

٧٨٩

یاران چون ئەژنین تەمام خیرە بین

فروود جە ئەسپان نامان و زەمین

٧٩٠

دەست کێشان وە تێغ هەریەک جە لایێ

هەریەک بمەساف چوون ئەژدەهایێ

٧٩١

ئامان وە قاپی ئەمیر بێ مەدار

واتشان ئەمیر شییەن وە شکار

٧٩٢

پێچان عنانان سواران داو

شین وە رووی بیروون بە تەعجیل وە تاو

٧٩٣

مەگێلان نە رووی سەحراو شتاو

ناگامیر زینەدین دیار دا جەڕاو

٧٩٤

ئەمیر چوون چەمش گنا و یاران

لەرزا وێنەی بید چوون بێقەراران

٧٩٥

روو کەرد وە بەکر چێشتەن تەدبیر

ئەمجار بەدەست یاران مەدین گیر

٧٩٦

ئاما وە ڕازان بەکر جەو دۆما

چارەش هەر ئێدەن ئێدەنان سەڵڵا

٧٩٧

بە پای پیادە سەرلۆخت و عوریان

ببەندە شەمشێر چوون گەردەنکەشان

٧٩٨

شۆ نە ڕاگە شان بگێرشان عەنان

ئەڵبەت کە ئێد دین مەبان پەشیمان

٧٩٩

بەو دەستوور بەکر مەشوەرەت کەردش
ئەمیر زینەدین بە جا ئاوەردش

٨٠٠

ئاما و گوفتار ئەمیری ئەنام
واتش بویەران جە عوزر و گۆنام

٨٠١

وە دڵوازی نەرد کەردین چەنی مەم
ئامام نەو دەم دا وە زوبان قەسەم

٨٠٢

مەبۆ وە خاتوون بگیرۆش نە جا
هەم بروون بارۆش ئەو نە قەعر چا

٨٠٣

مەئزوون بان بشان باوەرەش وەبەر
نکاح کەم وەنەش سەوڵ نازپەروەر

٨٠٤

یاران چوون ئەژنین جە ئەسپ پیا بین
بۆسان دەست و پای ئەمیر وە یەقین

٨٠٥

جە نوو سوار بی ئەمیر دەر زەمان
گردین بەرابەر روو وشار نییان

٨٠٦

جەو دەم بفەرموود میرانە دەستوور

بشۆ و زندان خاتوون و زەروور

٨٠٧

باوەرۆ وە بەر ئەمیر غەمخوار

زوو بە زوو بشۆ نەگێرۆ قەرار

٨٠٨

گۆش دەر وە خاتوون نادرەی سالاّن

وێش ئارایش دا بشۆ وە زندان

٨٠٩

بەکر هەم وەتاب شی نە خان و مان

واتش نوور چەم ئەی مەلەک رێحان

٨١٠

میر ئەمرش کەردەن مەم باران وە بەر

مەشۆ وە زندان خاتوون دولبەر

٨١١

ئەر بشۆ وەسەر زندان خاتووزین

مەم رووحش پەرواز مەبۆ چوون پەروین

٨١٢

چوون بێراییم کەرد من جە ڕاگەی مەم

بشۆ وە بالاّش تۆ وە خاتر جەم

٨١٣

باوەرەش وە بەر نەو چاڵپڕ غەم

با نەبۆ تەسلیم وە زاری و ستەم

٨١٤

جەو پەی هۆرێزا مەلەک بی رەوان

هەمان روو ئاوەرد ئەو بسووی زندان

٨١٥

خاتوون هەم نەو دەم ئاما دەر زەمان

دیا کە مدران ئەو مەلەک رێحان

٨١٦

واتش ئەی دوختەر بێ دین و ئیمان

چە کارت هەندەن جە ئامای زندان

٨١٧

وات وە کەنیزان ئی جادووی زەمان

بە تاو و تەعجیل پەرێم بگێران

٨١٨

مەلەک چون شنەفت حوللیاتی سەر

پەراکەندە کەرد نە رووی دەشت و دەر

٨١٩

تا کەنیز وە کۆی حوللی بین قەرار

مەلەک گورێزا فەراوان فەرار

٨٢٠

خاتوون چوون ئاما وە سەیری زندان

ئاواز کەرد وە مەم بینایی چەمان

٨٢١

جە غەم بوێرە وادەی نشاتەن

رۆشنی زوڵمات رووی سەر بەساتەن

٨٢٢

ئاواز دا ئەمیر وە نیمە ئاواز

واتش ئەی عەزیز شۆخ سەرفەراز

٨٢٣

تەسدیعت کێشان چونکە ئامانی

بەڵێ قابزی رووحم مەستانی

٨٢٤

ئەمیر جەو بۆنەت فرستادەنان

تاکە ئەرواحم بستانی رەوان

٨٢٥

دوو تا نگێسووی ڕیحان پەل دێز

نە قەعر ئەو چا کەردش سەراوێز

٨٢٦

حەلقەش حەلقاوێز وست نە حەلقەی لوول

تارش باریکتەر جە تار مەفتوول

٨٢٧

هۆر کێشا وە بەر ئەو شەکەرین ڕاز

چون رووی خاتوون دی رۆحش کەرد پەرواز

٨٢٨

بێزار بی جە عەیش جە زندەگانی

گیان کەرد وە فدای حوور رزوانی

٨٢٩

جوانیش جا ئاست پەریۍ خاتوو زین

رووحش ئارام گرت نە رەوزەی بەرین

٨٣٠

ئەگەر هەزار ساڵ بمانی وە کام

عاقبەت مەرگەن نەدارۆ ئەنجام

٨٣١

ئی دونیای فانی هەر پاسە کەردەن

کەسێ جە سایەش مایە نەبەردەن

٨٣٢

بشنەو جە خاتوون نازدار دۆڵدار

پارە پارە کەرد خاڵان جە روخسار

٨٣٣

بە پەنجەی بلۆور سەدەفی کردار

کەردش وە بەیداق زوڵفان شامار

٨٣٤

یەقەی قەناوێز پارە کەرد جە بیم

قرمز کەرد بەیان لەوح سادەی سیم

٨٣٥

باڵ تورەی دێز گشت دا وە تاراج

سەیل هوون ئاما پۆشا تەختەی عاج

٨٣٦

بۆ نیا وە بۆی شای عالی ئەعزەم

واتش سەد شەڵلا عومرم بیا کەم

٨٣٧

هەرکەسێ تۆش وست نەی چاڵ زندان

جەرگش پارە بۆ وە تێغ بوڕان

٨٣٨

هەر تا زندە بۆ ئاهش وەش نەبۆ

کامەرانی زەوق دونیای پێش نەبۆ

٨٣٩

بەختش نگوون بۆ سەرئاوێز جە غەم

غەرق غەزەب بۆ یاوەر چەنی غەم

٨٤٠

جە نۆ بۆڵەند کەرد زایڵەی زگار

واتش هەمسەران بیان ئەو دیار

٨٤١

بدیان و گەردش چەرخ ستەمکار

چ زۆڵمێ پێم کەرد زاڵم غەدار

٨٤٢

ئەی ستەمکاری وە کەس نەشیەن

کێ چون من دڵدار جوانمەرگ دیە ن

٨٤٣

وە فدای جوانیت شازادەی شاهان

پەرێ خاڵی من تەی کەردی راهان

٨٤٤

کێشات ئەزیەت بێ سامان و سوود

سوودت شی وە باد مایەت بی نابوود

٨٤٥

دمای مەرگ تۆ دڵ وە کێ دەروو

چە گۆنە بەی دەهر دڵ وەش بکەروو

٨٤٦

شەرتم ئەو شەرتەن کام نەدیدەی دەور

غەریب شاران وە جەور کوشتەی جەور

٨٤٧

بشوون ئەو میان دەیریان دەیر

حەرام بۆ جە من زەوق شادی و سەیر

٨٤٨

ئەر شا بزانۆ جە یەمەنی شار

نیلی بکەرۆ تاج چەنی تۆمار

٨٤٩

فەترە مەدەرۆ مەیۆ بێقەرار

هوونت مەستانۆ جە ئەعدایان کار

٨٥٠

بشنەو جە بەنگین یار وەفا کێش

یاوا وە نەزد ئەو ئەمیری دڵڕێش

٨٥١

وێش کێشا وە بووڵ جە پا تا وە سەر

ئاوازش ویەرد نە چەرخ ئەخزەر

٨٥٢

ئەوەند دانە وێش بە تێغ و تەبەر

دەردەم هوون جە فەوق زامش دا ئەسەر

٨٥٣

سەرنگوون گنا وێنەی بێهۆشان

بی وە هام نۆشین ئەهل خامۆشان

٨٥٤

هۆر گێرتن لاشەی ئەمیر ئەمیران

بەردن پەرێ شار کارسازیش کەران

٨٥٥

ئەساس شۆرش مۆهەیا کەردن

بەڕەسم شاهان تەمام ئاوەردن

٨٥٦

شۆستن لاشەی پاک کافوور ئەندازش

عەترامێز کەردن جاگە و جنازش

٨٥٧

نیان ئەو کەفەن لاشەش دەر زەمان

وەندشان چەندێ ئایات قۆرئان

٨٥٨

هوون سیاوەحش جە نۆ جۆشاوە

ستوون ئەیوان کەیوان کێشاوە

٨٥٩

ناگاه پەیدا بی چەندێ جە سوار

پێشان بێ چەند رەخت چەند تاج و تۆمار

٨٦٠

سەقر و باڵەبان، باز و شاهینان

زەڕین قەڵلادە باز و باڵەبان

٨٦١

پیا بین جە زین تەمامی دەردەم

پۆرسان ئەخبارات وەرینان مەم

٨٦٢

بەنگین نگە کەرد چوون نە ڕاگەی دوور
دەردەم شناساش حەکاکان دەستوور

٨٦٣

جە نۆ زایەڵەی فۆغان و زاری
خێزیا جە بەین مەردان کاری

٨٦٤

تەمام ئەهل شار ئامان وە دامان
کەردشان شیوەن زاری فەراوان

٨٦٥

ئەسر شینگێڕان زەمین کەرد قرمز
خوونابە خێزا جە هەر بووم و مەرز

٨٦٦

ئەر بەیان کەروو فێشتەر ئەخبارات
ئاهر مەگیرۆ تەمام سەر بەسات

٨٦٧

هۆرگرتەن تابووت شازادەی غەریب
ئەو جا ئاب و گڵ کەردەبێش نەسیب

٨٦٨

بە ڕەسم و ئاداب بە ڕەویەی ویشان
سپەردن وە خاک خاتر پەرێشان

٨٦٩

یاران هۆرگێلان ئامان ئەو دۆما

باز هەم لاشەی مەم بە جا مەند نە جا

٨٧٠

بشنەو جە بەنگین یاوەران ئەخبار

بدیە چێشش کەرد یار وەفادار

٨٧١

سواران نیلی ئەسپان هەم نیلی

قۆشان قەڵاخی تەولەها فیلی

٨٧٢

بەیداقێ جە نیل نیلی کەرد وە پا

گرەو بەردەبێ جە نیلی سەما

٨٧٣

نیل جە هندستان ئاما وە قیمەت

ئەوەند نیلی کەرد بەیداقان بەت

٨٧٤

پایە ی قورتاسان جێ وە تی زەڕدۆز

سیاو کەبوود گرد ماتەمی ئەفرۆز

٨٧٥

همەت خواهیش کەرد ئەعلا تا ئەدنا

تەپڵ شیوەن ژەند راهی بی نە راه

٨٧٦

ئەمجاربشنەوە عەجەب داستان

جە رووی ڕاستی بکەروو بەیان

٨٧٧

یەک شەو هەوای تار داج دەیجوور بێ

ماه و ستارە هەردوو بێ نوور بێ

٨٧٨

سەیلات باران مەڕێزا بە وار

وێنەی سەیل ئەشک عاشقان زار

٨٧٩

میر زیندین ئاما وێش گرت نە پێوار

دیا وە جانب خاتوون نازدار

٨٨٠

نە پای سوپای سەیل مدران بێقەرار

دەم دەم مەگرەوۆ پەرێ مەم زگار

٨٨١

ناڵەش بەر مەشۆ و ماەو سەیار

گڕەی دەروونش گرانتەر جە نار

٨٨٢

چوون دیش بەی دەستوور ئەمیر نازدار

نادم بی جە وێش جە کەردەی ئی کار

٨٨٣

بتاقی زاناش نیەن مەجازی

حەقیقی عێشقەن جە کارسازی

٨٨٤

پەشیمانیش بەرد جە دڵ بەرشی دوود

بەعدەز واقعات پەشیمان چ سوود

٨٨٥

مدرا زەمانێ بێ دەنگ و دووان

تا کە خاتوو زین ئاما بە ئەیوان

٨٨٦

بەعدەز ساعەتێ میر زیند ین بوێش

بشی وە جانب خاتوون دڵرێش

٨٨٧

روو کەرد و خاتوون نوور دیدەی دین

پەوسە بێ قودرەت رەب ئەلعالەمین

٨٨٨

مەئیووس مەنیشە دڵ مەکەر غەمگین

پەوسە بێ قودرەت رەببلعالەمین

٨٨٩

ئاما وە جواب خاتوون نە رووی قین

تۆ سەلامەت بی نە ئەی دەهر کین

٨٩٠

ئەمما ئستدعام ئیدەن کە فەردا
بدەریم مەعزوور بداریم رەوا

٨٩١

سەرکەشی گڵکۆی ئەمیر بکەروون
رەسم تەعزیەش بەجا باوەروون

٨٩٢

رۆخسەت دا ئەمیر خاتوون دەر زەمان
بویْش هۆرێزا رەوان بی رەوان

٨٩٣

سەحەر هۆرێزا جەمین وێنەی بەت
کێشا وە سەر دا بەرقەی ئاخرەت

٨٩٤

چەنی کەنیزان راهی بین وە هەم
تا یاوان وە جا مەزارگەیی مەم

٨٩٥

هێمای دووربێ دوور کە بانگش هۆر دا
خاک مەزارش گشت کەرد وە سەر دا

٨٩٦

خەیلێ گرەوا بە شین زاری
خەیلێ ئاواز کەرد مەم وە زگاری

٨٩٧

نەدی ڕەنگ و رووش نەبێ نەدایێ

غەیرەز سەنگ و خاک نەشنەفت سەدایێ

٨٩٨

ناڵا بە دەرگای قادر بێچوون

بە سۆز دەروون ناڵا بە گەردوون

٨٩٩

یارەب باحاجت پەیغەمبەرانت

بە ئایەی کەریم رای رەهبەرانت

٩٠٠

بە هەر چەند خاسان نە رووی جەهانت

بە ئایەی شەریف نە رووی قۆرئانت

٩٠١

دەر لەحزە نەی جا رۆحم بستانی

خەلاس بوون نە جەور ئەی دونیای فانی

٩٠٢

بە ئەمر قودرەت لامەکان ماوا

مەقروون وە هەدەف ئیجابەت یاوا

٩٠٣

رۆحش نە پەڕەی سینە کەرد پەرواز

نەڕەوزەی ئیرەم جا گرت وە دڵواز

٩٠٤

سوپای مەوت ئاما ڕەونەق رووش بەرد

ئەعزاش کەرد وە یەخ یەخبەندان سەرد

٩٠٥

بە قار کۆچش کەرد نە جەور فەڵەک

بی وە هامنشین حووران و مەلەک

٩٠٦

رۆحش کەرد فدای جوانێ شیرین

لوا نە دونیا و فارغ بی یەقین

٩٠٧

فەڵەک جەورت کەرد جەور بێ سامان

سپەردی وە خاک نۆبەر نمامان

٩٠٨

چەند هەزار غەدرت کەردەن جە یاران

هەنی وەسەن جەوریانەت بۆ وێران

٩٠٩

کەنیزان زانان وە مەوت دولبەر

کەردشان بەو رووز نەیاگەی مەحشەر

٩١٠

گرەوان بە سۆز زاری بێقەرار

جە ناگاە ئەمیر ئاما جە شکار

٩١١

پۆرسا ئەخبارات ئەی زایەڵەی شین

واتشان تۆ وەش مەوت بی خاتوو زین

٩١٢

ئەمیر چوون شنەفت حەیران بی جە کار

رێزا بە چەم دا ئەسرینان هەزار

٩١٣

نە رووی خانەی زین ئاما بە دامان

چەنی بۆزۆرگان میران سوپاهان

٩١٤

هۆر گرتن پایەی تابووت خاتوون

ئاوەردن بە شار بە دیدەی پەڕ خوون

٩١٥

خۆلاسە شوستن ئەو نازکبەدەن

لاشەی شیرینش نیان نە کەفەن

٩١٦

بەردن ومەقبەر میران سالار

مەدفوونش کەردن جە پەهلوویێ یار

٩١٧

هۆرێزان بەیان مەخلووقات شار

سەدایێ ئاما نەو هەردوو مەزار

٩١٨

بەکر جەو دەم دا ئاما وە گوفتار

جودا وە بێ یەک نێشان قەرار

٩١٩

ئەمیر چوون شنەفت خرۆشا بە قار

فەرما بدەران هەردوو رووی مەزار

٩٢٠

بێڵداران دەردەم داشان مەزاران

نگە کەردشان میران سالاران

٩٢١

هەرکەس نە جای وێش شین نە جامەی خواب

تەبەق تەبەق نوور مەخێزۆ وە تاب

٩٢٢

چوونکە دی بەی تەور غەزەب کەرد ئەمیر

روو کەرد و بەکر مەردوود بێ پیر

٩٢٣

هەردووشان جە دەهر دونیا بەرشیەن

هێمای جە بەدی کۆتاهیت نیەن

٩٢٤

دەست پێکا وە تیغ ئەمیر بێ درێغ

پێکا و مۆهرەش تا یاوا وە مێغ

٩٢٥

ڕۆح پەلیدش شی وە جەهەننەم

ئەو خاس فاسدێ جە دونیا بی کەم

٩٢٦

مۆقەڕەبانش خەبەردار کەردن

لاشەی ناپاکش وە خاک سپەردن

٩٢٧

قەترەیێ جە هوون جسم بەدمەزهەب

کەفت نە بەین قەبر دوو عالینەسەب

٩٢٨

جەو دەم ئەسەر دا خارێ نەودیار

بیەن وە ڕەقیب ئەو هەردوو مەزار

٩٢٩

ئیسە مەشهوورەن نە سای چەرخ کین

تەواتر ماچان خاری مەم و زین

٩٣٠

یاران هۆرگێلان ئامان ئەو دوما

مەردم ساکن بی جە شۆر و غەوغا

٩٣١

ئنبار بشنەوان یاوەران یار

چوون لوا بەنگین یار وەفادار

٩٣٢

مەند و یەک قۆناغ بیاوۆ و شار

شی نە واقعە شەهی شەهریار

٩٣٣

شاە چون دیش نە خواب بەنگینە و زار

بیدار بی جە خواب بێ سەبر و قەرار

٩٣٤

ئاواز کەرد یاران میران سالار

عەجەب خواوێ دیم نەی هەنگام کار

٩٣٥

سالاران ئامان تەمام نە گوفتار

واتشان خەیر بۆ خەیریەت ئاسار

٩٣٦

ناگاە جە تەقدیر پادشای جەبار

گەردێ نە سەحرا دیار دا دیار

٩٣٧

و دووربین دیا شا نە رووی تەلار

واتش بەنگینەن مەیۆ بێمەدار

٩٣٨

وەلحاسل یاوان و قەراغ شار

ژەندن تەپڵ شین بە زاری و زگار

٩٣٩

مەردمان شارئامان و دیار

قەڵاخیپۆش دین تەمامی سوار

٩٤٠

بەیان کەرد بەنگین و گردین ئحزار

شیوەن کەفت جە نام سغار و کۆبار

٩٤١

پادشا بێهووش گنا سەرنگوون

غەڵتان بی تەمام نە رووی خاک خوون

٩٤٢

جە یانەی پاشا زایەڵە بی بەرز

مەردمان خێزان تەمام نە رووی ئەرز

٩٤٣

وەکێڵان جۆرعەی ماتەم کەردن نۆش

چاووشان دوورباش کەردن فەرامۆش

٩٤٤

دە شەبان و رووز شیوەن بی نە کار

ئارامشان نەبێ شەهوو شەهریار

٩٤٥

فەرما چاووشان جاڕ کێشۆ یەکسەر

سوپا حازر بان نە بیروون دەر

٩٤٦

فەردا جەو دەم دا کە مەدۆ ئەکبەر

مەشوون پەی قەساس فەرزەند دولبەر

٩٤٧

ئەورۆ تەدارۆک کەردشان لەشکەر

سەحەر بەدەوان بەرئامان وە بەر

٩٤٨

نیلی بەیداقان نیلیٚ کەرد وە پا

رەوان بی دەردەم تەمامی سوپا

٩٤٩

وادی بوادی قەتع مەنازل

یاوان وجزیر سوپا مقابڵ

٩٥٠

دەورەی شەهر بۆت کەردن حەساریٚ

ناما وە بیروون ئەسڵەن دەیاریٚ

٩٥١

بەرزیا جە شار سدای ئەلئەمان

جە سام هەیبەت سوپای با سامان

٩٥٢

تەمام ئەهل شار حەساری کەردن

نە خەمخانەی خەم هەریەک سەر بەردن

٩٥٣

تا سوبح سادق کەس نەشی نە خاو
جە تەرس جە هەمم سواران داو

٩٥٤

وەقتێ رۆشن بی نوور ئافتاب
هۆرێزان وە پا بە ئەمر وەهاب

٩٥٥

سوار بین وە زین چابۆک سواران
شین و ئەندەروون راهی بین رەوان

٩٥٦

دەرا دەورشان گرتن ئەو میان
روو کەردن وەشار گشت سوپاهیان

٩٥٧

زلزلەی پەڕ شۆر ڕۆیی ئاخرزەمان
زاهر بی نە بەین گرد شار و ئەعیان

٩٥٨

غارەت بی ئەبواب ئەمیر و عیان
گرتن و دەستگیر جۆملە دەر زەمان

٩٥٩

تایفەی ئەمیر نژاد بەکر
نە کووچە بازار گرتشان دەستگر

٩٦٠

تێغ قەتڵ و عام نا جە دلێشان

دیارێ نەمەند جە نوتفەی ئێشان

٩٦١

هەر چە ئەعدا بێ کوشیا سەرانسەر

واحدێ نەمەند دەیارئەلبەشەر

٩٦٢

تەڵەب کەرد تاجدین شاه پەڕ هۆنەر

عەفۆ با چەکۆ شێران سەروەر

٩٦٣

تەمام خەلعەت کەرد شای فەریدوون فەڕ

مۆنعم بین تەمام جە ئەسباب و زەڕ

٩٦٤

تەڵەب کەرد ئەعیان ڕەعایا و دەروێش

روو کەرد نە ئحزار پادشا بوێش

٩٦٥

بدان و ئاگا مۆخبر بان جە کار

بە خاتر جەمعی بگێڕان قەرار

٩٦٦

فەرمانبەردار بان جە لەیل و نەهار

تاج دین وئەمیر ها دادم قەرار

٩٦٧

هەرکەس مۆخالف ئەمرش بکەرۆ

بایەد کە سەزای جەهەننەم وەرۆ

٩٦٨

فەرمانبردار بان جە بۆڕنا و پیر

تاج ئەلددین قەبووڵ کەردن و ئەمیر

٩٦٩

سەر ئتاعەت وە ڕا ئاوەردەن

سەر و جان نە حۆکم تاجدین سپەردەن

٩٧٠

بە ڕەسم و ئاداب و ڕەویەی شاهان

داب زەبت و ڕەبت وەنەش کەرد عیان

٩٧١

موسکین نەواز بەر تەمامی عادل

فکر عادڵی نەکەری باتڵ

٩٧٢

مەوعەد یەک ماەپاشا گرت قەرار

هۆرێزا ئاما بە ماوا و دیار

٩٧٣

یاڕەب بەعزەت ببەخشی میرزا

جە یەومۆئەلمەحشەر جە وەقت جەزا

٩٧٤

گونە بارەنان ببەخشی گونام

بە تاھا و یاسین بە سوورەی کەلام

٩٧٥

هەزاران درووود هەزاران سڵام

زما بەر مۆحەمەد عەلەیهئەسەلام

از جهت فرزندی ارجمندی نور چشم فقه معروف پسر عزیزالجود(عزیزالوجود) کاکه امین پسر خالوی لرم خضرآغا به اتمام رسید که به خیریت آن را ابتدا و باتمام برساند. ختم در سنه هزار و دو صد شصت و شش(١٢٦٦) هجری است در شهر صفر

دەرەنجام

لەکۆتایی ئەم باسەدا دەگەینە ئەو دەرەنجامەی کە:

١- داستانی مەم و زین چونکە لەناو بەشەکانی تری کوردستاندا هەیە هەیە ناتوانین بڵێین داستانێکی تایبەتی کرمانجییە، بەڵکو داستانێکی باو بوە لەسەرزەمینی ئارییاییەکان تا میزۆپۆتامیا، هەربۆیە دەبینین لە شاعیرێک زیاتر لەناو نەتەوەی کوردا ئەمەی نوسیوەتەوە.

٢- لە مەم و زین دا ئەوەی رونە کە دەتوانین بە دڵنیاییەوە بڵێین کە مەم و زین موڵکی کوردە و مافی کەسی بەسەرەوە نییە، بۆ ئەوەی کە کام لە کامیان وەرگرتبێت، ئەوە زیاتر قوڵبونەوەی دەوێت، چون ئاینی یارسان خەتی پەیوەندی نێوان هەورامی و کرمانجی بوەو چەندین شاعیری کرمانجمان هەن لەناو دەفتەرەکانی یارساندا بە هەورامی شیعریان گوتوە، بۆیە رەنگە لەم رێگەیەوە گوازرابێتوە لە لایەکەوە بۆ لایەکی دی، بەلام بە دڵنیاییەوە ئەوەی خانی بنەمایە چون لە نوسخە هەورامیەکەشدا روداوەکە لە جەزیرەو بۆتاندایە نەک لە هەوراماندا.[١]

٣- لەهەموی گرنگتر توێژەر توانی چەندین نوسخەی تری مەم و زین بە کوردی ناوەڕاست پەیدا بکات کە ئەمەش مایەی کار لەسەر کردنە.

١- نامق هەورامی، پەیڕەوکارانی یارسان لە کرمانجی سەروودا، چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری، ٢٠٠١٣ هەولێر، ل ٧٦

٤- ئـەو بەیتانـەی مـەم و زیـن لـە نـاو ئێزیدییەکانـدا مایـەی کار لەسـەر کردنی زیاتره و لێکۆڵینـەوەی وردتری دەوێت، چونکه لەبری تێکسـتێک سـێ تێکسـت لەنـاو ئێزیدییەکانـدا هەیـە..

٥- ئەمـە لـە نوسـخەکەی ئۆسکارمانیشـدا هەیـە کـە یەمەنییـە، پێـم وایە ئـەم نزیکییە بێ هۆ نییـە لـە نێوان هەورامییەکـەو موکریانییەکـەدا دەبێـت زیاتـر قسـەی لەسـەر بکرێـت.

٦- مـەم و زینـی رەوانـدز بەیتێکـی تـره کـە تائێسـتا کاری لەسـەر نەکـراوە.

٧- ئەفسـانەی خوداوەنـدی شـەهید لەدڵـی چیاکانـی زاگـرۆزەوە گوازراوەتـە ناو ئەدەبیاتی نێوان دوو روبـار، بیچمـی ئـەم ئوسـتوورەیە لەبنەڕەتـا زاگرۆزییـە، لەنێـو فارسـەکاندا پێـی دەوترێـت سیاوەشـان و لـە ئیـلام و کرماشـان و لوڕسـتان چەمەرییـە و لـە هەورامانـدا پێـی دەڵێـن کۆتـەڵ، لـە بیچمـدا هـەر یەکـن بـەڵام بەپێـی ناوچـەکان ناوەکەیـان دەگۆڕدرێـت.

٨- بوونـی دوو نووسـخە لـە مـەم و زیـن نیشـانەی ئەوەیـە ئـەم داسـتانە لەنێـو هەورامـی (گـۆران) ەکانـدا ئەوەمـان پێدەڵێـت کـە ئـەم داسـتانە تەنهـا موڵکـی ناوچەیەکـی دیاریکـراو نییـە.

٩- لەهیچـکام لـە نووسـخە هەورامییەکانـدا بەهیـچ کلۆجـێ نـاوی خانـی نەهاتـووە، کەواتـە داسـتانەکە کۆنتـرە لـە خانـی و لەسەرتاسـەری کوردسـتاندا بـڵاو بـووە.

چۆرپارۆ باسەکەی

وەڵێ ئینەیە بلوو سەرو باسەکەی مشۆ ئیشارەت پانەیە دەو کە گرد میللەتێ ئەدەبیاتی تایبەت بەوێش هەنش، جا ئی ئەدەبە نویسیا بۆ یان سینە بە سینە ئامابۆ، مەحاڵو هۆرامانیچ پێسە هەریاگێ تەری چینەیە هاڵی نیا، گێرە چەموو دۆرو وەرەکێمانە ئانەو ئێمە رەسەنتەر و ریشەدار تەرا، پەوچی مشێو تاکی هۆرامی شانازی کەرۆ بە فەرهەنگ و زوانو وێشۆ.

زوانی هۆرامی یۆن جە زوانە نەرموو وەش سەلیقەکا، تاوانش مەحاڵەکەنە بەرپشۆ پەی فرەو یاگا، بەدوری هەزاران کیلۆمەترا دورکۆتەنۆو هێقمی و زەرافەتو وێش جەدەست نەدان.

ئی زوانە ویەردێوی رۆشنش هەن و من ئەجۆم هەر پی رۆشنییە مەنۆوە، بەڵام مشۆ وێما ویارمێ جە بەهەست ویرکەردەیۆ، ئی زوانە زوانێوی ئاوەزییا، پەوچی مشۆ بە ئاوەزۆ کارش سەر کەرمێ، فرەجارێ تەرێ واتەنم ئێمەی هۆرامی وێما جەگردکەسی فرەتەر زەرەرما ئۆ زوانەکێما دان، کەمتەر جەڕوەو زانستێو قسێما سەرو ویەردەی کەردێنێ، فرەتەر بە ئیحساس ئی کارما کەردەن، هەرپۆچی وێما سەبەبکارێ ئانەیە بێنمێ زوان و فەرهەنگەکەما فرەتەر پێسە کەرەسێوی موزەیی تەماشە کریۆ، وێنێوما دان ئەویشا تەری کە هۆرامی تەنیا گۆرانیێ و کلاشو لەتەرێنە بژناسا، حاڵێنە زیادەڕەوی نیا ئەگەر واچمێ ئی فەرهەنگە یاوان ئەورووپاو سەردەمو شارستانیەتو یۆناستانیەنە کەڵکشا چنە هۆرگێرتەن.

ئینەیە مازوۆ پەی وەختوو وێش کە قسێش سەر کەروونە، ئانە ئیسە گرنگا باسش کەرو قسەکەردەیا سەرو مەم و زین بە

هۆرامیـن.

«مـەم و زیـن» یـان «مەمـی ئـالان»، کـە داسـتانێ تراژیـدی وەشەویسـین و سـینە بەسـینەی یـاوان تـا ئـارۆ و زیاتـر پێسـە بەرهەمێـوی ئەدەبـی شـاعرو گـەورەو کـوردی (ئەحمـەدی خانـی) ئەشناسـیان. داسـتانەکێ کە شـاکارێ ناوازەی شـعریەنە، جە ئەحمـەدی خانـی کـە بـە کرمانجـی نوسـتەنش تـا ئیسـە بـە چننین زوانـێ زیننێ جیهانـی هۆرگلنایـش پـەی کریـان. بـەڵام جـە ئیسـەنە بەرکەوتـەن مـەم زیـن یـان مەمـی ئـالان شـاکارە داسـتانێ بیێنـێ کـە جـە هەورامـان و لوڕسـتان و کوردسـتانەنە بـاوە و وەڵا بیێنـێ و سـەرەڕاو دەقـە کرمانجیەکـەی چـن دەقـێ مەموزینـی بـە (هەورامی-گۆرانـی) بینـێ .

مەم و زین داستانێوی هۆنیایین بە زوانی گۆرانی یان هۆرامی

بەپـاو ئـا ئاگاداریـا کـە تـا ئیسـە دەس کەوتێنـێ و،سـەر جەمـوو کۆمەڵـگاو کـوردە واری پاسـە زانێنـێ داسـتانو» مـەم و زیـن» ی، تەنیـا ئـا یەکدانەنـە کـە مامۆسـا « ئەحمـەد- ی خانـی ١٦٥٠-١٧٠٨ ز» بـە زوانـی کـوردی کرمانجـی هۆنێنـۆ!

ئیسـە متاومـێ ئی ڕاسـیە سـەلەمنمێ کە : بێژگە «شێوەزاری کـوردی کرمانجـی» هەمـان داسـتان بـە کەمـێ جیاوازیێـوە، بـە هۆرامیـچ بێنـە و هەنـە، بـێ ئینەیـە بتاومـێ بـە بەڵگـەو سـەنەدۆ سـەلەمنمێ کـە ئایـا یۆشـا جـە ئـەوی هۆرگێریـان، یـا ....؟

هەڵبەتـە هۆرامییەکەنـە، چەنـی کرمانجـی – مۆکریانیەکـەو مامۆسـاهەژاری ، برێـو جیاوازیێـش هـە نـێ کـە دماتـەر، ئامـاژەشـا پەنـە کـەروو:

جەرەوایەتـە گۆرانی(هۆرامی)یەکەنـە، تەنیـا قارەمانـی یەکـەم، مـەم ، کـوڕو پادشـاو یەمەنـی و هامڕاکەش(بـە نگینە)خەڵکـو جەزیـری

نییەنــێ. باقیتــەرو

میرزەیندین ، میر(شا) و، وەڵات و جەزیرە یا.

تاجدین (تاژدیـن) ، وەزیـر و میرزەیندیـن یـاو، زەمایچشـا . خاتـو زیـن – ە و،خاتــو یاســەمەن – ە ، والّـێ میـر زەیندیـن یەنــێ کــە یاســەمەن – ە ، ژەنــەو تاژدیـن یەنــە.

«بەکـر مەرگـەوەر»، میرشـکارو شـایا ، تازەمانێـو کـە «مـەم «جـە یەمــەن – ەۆ وارد و جەزیـرەی بـۆ.

چەنی مەم نەدیەو نەژناسا، ئاشقو زینێ بۆ؟

مــەم، شــەوێوە وەرم وینــۆ، بــە زیــن- ێــوە و، هــەر جــە رۆتــو وەرمەکەیەنــە، ئاشــقێ یەکتــری بــاو، وادە و پەیمانــوو ژەنوومێــردی مــدا بەیۆترینــی و، کلکەوانــە فــاڕاوەو. ســەوایش مــەم ، بەپێچەوانــە و مەیلـوو تاتەیـش(پادشــاو یەمــەن)ی، گنـۆ ســەفەر شـۆنەو وەڵاتـوو جەزیرەیــەرە کــە زیــن – ە ، خەڵکـو ئاگەیەنــەو، ئینـا چاگـە.

دمــای ســەفەرێوی دوورو درێــژ و، پەڕمەترســی، کــە مــەم واردو جەزیرەی بـۆ ملـۆ یانـەو وەزیـر تاجدیـن ی کـە مێردو والّـێ میـر شـا «زە ینـە دیـن « یـا .

مەم،یارێوی گیانـی گیانیـش ، بەنامـێ « بەنگیـن»ی ،هـەن و ئینـاش چەنـی، کـە چـی گەشـتەنە، هامـڕا و هامسەفەرشـا.

مەلـەک ریاحینـە ، کناچـێ «بەکـر» یەنە(بـە کـر مەرگـە وەڕ) و، ئاوو رەنگێوش هـەن کـە بتـاوۆ نازێوش پەۆ وە کـەرۆ .

بەکر « گەرشیوەز» و، مەم و زین – یا!

گەرشـیوەز، لاو وێمـا فـرە نامـداروو ئەژناسـیان بـە «شـۆڤاری» و، ئـاژاوە ئەوەنیـای . ئـی کاراکتـرە، جەشـانامەکانە(هۆرامی یـا فارسـی)، بـراو ئافراسـیاوی تورانـی یـا و،کارو شـۆڤاری و گرتـەی و،کوشـتەی

و، شکەنجەی و، قەنارەدای کەرۆ جە دەربارو ئافراسیاو یەنە.

مامۆستا کەیورەرس نی رەفتار ماچۆنە:» دەسپێک و داستانەکەی ،جە نۆسخەکەو منەنە ، درپیان و، نەمەنەن . ئەۆ ئانەیەمشۆ١یا ٢لاپەڕێ ستایشگۆنێو بیەبۆ کە باوو زەمانەی بیەن.

داخەکێم پێسە فرەو کەشکۆڵە گۆرانی(هۆرامی)یەکایتەری ؛ کە فرەوجارا ئەوەڵ و ئاخرشا بەینەنە لوان،» مەم وزین»ە کە توشیارو ئی دەردە گیانکێشیێ بیەن. بەهەرحاڵ سەرەتاکە زیانش بە ئاسانی قابلوو چەمپۆشیا . کۆتاییەکەن کە نیازش بەپینە و، پەڕۆی هەن. کۆشش کەرووتا ئایاگێ پەنەم کریۆ، جە سەرجەم رەوایەتەکایتەری ، بارە هۆرگێرو تابە ئەنجامێوی گونجیا و، شایستەش بیاونوو.»

نوسخەی دووەمو ئی داستانی نوسخێوا میرزا نامێ نویستەن سالۆ ١٢٦٦کۆچی مانگی، یانێ ١٣٣ ساڵێ چێوەڵتەر نویسیان، ئیسە ئینا موزەخانەو بەرلینی جە ئەڵمانیا.

میرزا فرەتەر شۆرەتا نەک نامێ، چون جاران بە سەواداری میرزا وچیان یان خواجە، پۆچی مەتاومی واچمێ میرزا نامۆ کەسەکەیەنە.

بە پاو ئا دەسنویسیە کە هەن موزەو کتێبو ئاڵمانینە، کەسیێوی نویستەن بە نامیێ «میرزا»ی خە ڵکو لوڕستانی، ساڵەو ١٢٦٦ هیجری قەمەری، مانگەو سەفەری، پەی قەومێ ویێش نویستەنش، نامیێش فەقی نامدار کوڕو کاکەئەمین، کوڕو لالویش بیەن، میرزا جە کوتاو بەیازە شێعرەکێنە یەری بەیتیێ شێعریێش نویستینێ، چانەی مشو ویێش وەی»ساحب» و هونیارو بەیتە شێعرەکاو مەم و زینی بونە.

هەڵبەت هونیار «میرزا» نامیێ نویسەرو دەسنویسکەی هیچ

ئاماژێـوە نـام ئیشـارێوەش بـە هورگێڵنـای نامیـێ و سـەرچەمەو ئـی شـێعرا نەکـەرەن کـە ئایـا جـە کرمانجیـوە هورشـگێڵناینی پـەی هەورامی»گـوران»ی یـام نـا.

چـون ئەحمـەدی خانـی ئـی شـعرەو مـەم و زینیشـە بە مڵکو وێش زانێنـە، جـە کەسـی قـەرزش نەکەردێنـە، بەشـکوم گەرەکـش بیەبـو سـەلەمنوش کـە مەموزیـن مڵکـو کوردینـەو لایێـوە تـەرۆ نامـەن. ئەحمـەدی خانـی سـاڵەو(١٦٥١ - ١٧٠٧ عیسـایی) ژیـوان.

پەیلوای تـەر هـەن مـەم و زین فرە قەیمـەن و گێڵووە پەی سەردەمو عیسـای ، وەلـێ ئەحمـەدی خانـی دەسـکاری دلێئاخنەکەیش کـەردەن و باسـو وەڵات پەروەریـش پـەی زیـا کـەردەن، چەنـی ئانەیـچ ڤاچـێ عەرەبیـێ و فارسـی و تورکێیـێ گنـا وەرو چەمـا جـە نوسـیتەکەو خانینـە، چـون ئاوەختـە نوسـیەتی کـوردی گەشـەو بـرەوش نەبیـەن.

ئـی ڕازە شـێعرییۆ مـەم و زینیـە نویسـکارە ئەوروپیـەکا نرخەشـا زانـان، پـەوکای بـە چـن زوانیـوە ئەوروپایـی هورگێڵیـان:

سوسـەن(Sosen) نامیوە سـاڵەو ١٨٩٠ عیسـاییـنە وەڵاوش کەردنۆ بەئەڵمانـی و بوتانـی، دماتـەر سـاڵەو ١٩٠٣ عیسـاینە(Von Le Cog) جە بەرلین و ئەڵمانیای بە موکری و ئەڵمانی هەمتـەر وەڵاو بییەنۆ، دیسـان سـاڵەو ١٩٢٦ عیسـاینە (Hogo Makas) جـە لینینگرادنـە مەمـی ئالان کـەوت وەرو چەمـاو وانـەری، سـاڵەو ١٩٣٦ چـن کەسـێوە ئەرمەنیـێ کـوردی زانیـێ مەموزینشـا بـە کـوردی چـاپ کـەردەن، جـە درییـژەو چـاپ کەردیشـنە هەمتـەر سـاڵەو ١٩٤٢ (Roji Leskot) کـورد ئەشناسـی فەرانسـەوی، بەیـاردی میرجـەلادەت بەدرخانـی، بـە فەرنسـی جـە بەیروت چاپشـا کـەردەن، هـەر پاسـە ڕێیـا ئازادی(Riya Azadi) سـاڵەو ١٩٧٨ جـە ئەسـتەنبوڵ بـە زەحمەتـو مسـەتەفا دلـی

ئوغلو چاپ کریاوە، هەرپاسە هەژار موکریانیچ هورگیێڵنان پەی کوردی سورانی.

سەرو دەسنویسەکا بەڕێز دکتور ناجیح گوڵپی گلەیوە برایانێ وەشەش کەردێنە و منیچ هامڕاشەنا، وەختێ ماچۆنە:» وەلێم بە گردی ئی گلەییە برایانیێ کەرو مەشوم چی دەس نویسە کاما بکەرمیێ موڵکو کوردی، چی یەکسەر نەواچمێ ئەدەبیاتی هەورامی، خۆ ئیسە سەدان دەسنویسیێ هەورامییێ ئینێ دلێ موزەو کتێبیانەکاو ئەڵمانی و ئەورووپای و بەریتانیا، کەسانی دلسوز و خەمەرو زوانەکەیما متاوا دەسشا یاوو لاشاو کەلکشا چەنە هورگیێرا.

ئی دەسنویسیێ میراتو ویمانیێ بەهیچ کلوەجیێ نمەبا بە میراسو کەسێوە تەری، چون بە قانون و شەرعەیچ تەنیا هەورامی» گوران» میراسگیێرو ئی بەرهەمانە، بە هیچ چەسپێوەچ مەلکا کەسی تەریەرە و نمەبا بەملکو کەسی تەری، پەوکای خاستەرەن واچمیێ ملکو هەورامانیەنیێ».

دلێئاخنو کتێبەکەی کە ٩٧٥ بەیتە شێعرییێنە باسو داستانو عەشوقو مەموزینی و برێ موچیارییێ ژیوای مکەرو

هەردوێ دەقەکێ ئینێ قاڵبوو هۆنیێنە، پێچەوانەو بەیتەکا دلێ ئێزیدی وبەیتەکۆ موکریانی کە فورمە شێعرییەکەش جەدەست دان.

ئی زەرافەت و مەنەیۆ گێڵۆوە پەی شیرینی زوانی هۆرامی، چونکە تەشکەو شێعرەو ئەوساو هۆرامی، هەر جە دەسپنەکەردەیوە تا چوار دەهێ چێوەڵتەر نەفاڕ مەنەبێوە. چی؟ چوونکای هەر جە وەڵێوە شێعرەو برگەو هۆرامی جە جەوهەرەنە داراو حاڵو هەوایی

تازەتــەری بییــەن کــە هەســت بــە ئەنەفارپایــش نەکریــۆ.

ماموٚســتا عــادل محەمــەد پــوور ماچۆنــە: :بــە پەیلــواو مــن ئــا هــۆکارا کــە بیێنــێ باعێســوو حــاڵ و هــەوای تــازە و تــا چــن دەهــێ چێوەڵتەریــچ هەســت بــە ئەنەفارپــاو شــێعرەو ئێمــە نەکریــۆ، ئینــێ بیێنــێ:

- توخمــێ جەوهــەری جــە حــەوزەو جوانخاســییەنە دلــێ زڤانــوو هۆرامییەنــە بییــەن، کــە ئەنەفارپــای جمــەو شــێعرەو برگــەو هۆرامیــش وســتەن دمــاوە. بــە پەیلــواو نویســەری کرکــە دەنــگ یــان زرەدەنــگ ئــا ئامیانــە بییــەن کــە پرۆســەو دەنگســازی تایبــەت بــە ویێش وەشــکەردەن و بیــەن بــە یــۆ جــە تایبەتمەندییــە ســەرەکییەکا پــەی زڤانــوو شــێعرەو هۆرامــێ. پــۆکای جــە مــەودا زەمانیــێ دوور و درێژەنــە شــێعرەما نەکەوتــە چێــروو لێشــاوەو عــەروزو عەرەبــی و دماتەریــچ هەســت بــە ئەنــە فارپایــش نەکەریــۆ. کــە چێش جــە شــێعرەو کــوردی ســۆرانییەنە مەبەســتەکە پێچەوانــەن.

- قالبــوو مەســنەوی هــەر جــە وەڵێــوە بەشــێ ئەوەنەبرپــاو تەشکەو(ســاختار) شــێعرەو هۆرامــی بییــەن. ئــی مــادە دۆخــێ تایبەتیــش پــەی شــێعرەو هۆرامــی رەخســنان کــە فــرە جیــاوازا بــۆ جــە شــێعرەو کلاســیکوو کــوردی ســۆرانی. بەیتەیــچ کــە جــە مێحــوەروو لابلایی(افقی) قەســیدەو غــەزەڵ و فارســی و ســۆرانیەنە مانــای ســەر بــە ویێش هەنــە، جــە مەســنەوی هۆرامیەنــە ئــی حاڵەتــە کاربــردوو ویێش جــە دەس مــدۆ. چێگەنــە بەیتــەکا جــە تــۆرەو ســەرتارەواری(عمودی)ەنە، فــرە مانایــی و فــرە پەیامــی وەشــکەرا کــە نۆعــوو ویێشــەنە رەهاتــەر و ئازادتــەر مێنــە وەرەچــەم. ئــی پرنســیپە هــەر ئانــەن کــە ئیســە جــە شــێعرەو مۆدێرنیەنــە ئیهتمامــێ فرەش پنــە دریــۆ و یــۆن جــە توخمــەکا تەشــکەو شــێعرەو ئــارۆی».

هۆرامـان بـە ویەردەنـە روەدریایـێ تـراژدی و جۆراوجۆرێش دیێنـی و بیێنـێ و پـوس و کاژێ فرێـش وسـتێنێ. زوانـی هۆرامیـچ بەشـێو بیـەن چـا تاریخەیـە. بـە پـاو تاریخـی دیـاری کریـای ‹› قەواڵـەکاو هۆرامانـی، شـێعرەو هورمزگانـی، مەتنـەکاو یارسـانی ، ئـی زوانـە پێسـەو هـەر زوانێوی زیندـەی تـا یاوایش ئـە پـی زەمانەیـە فاڕوجمـی ئامایـنێ ملشـەرە و بـەرزی و نزمـی روزگاریش دیـەن و فـرەو وەختـا پـەی چـن سـەد سـاڵا زوانـوو فـرەو مەحـاڵا، دەربـارا و مەزهەبـا بیـەن. بـە واریـای ئـاژەی سیاسـی، ئیقتسـادی، فەرهەنگـی و فاڕیـای شـەرایەتوو ژیـوای و سـەرهوردای نیازهایـە تـازەی زوانـی هۆرامیـچ مەشـیۆ پـەی داواچ بـە ئـا نیازانـە و ئـاژەی تـازەی هەرمانـەش پـەی کریـۆ و بـە پـاو عیلـم و تکنولـوژی و رەوتـوو زەمانـەی بلـو وەروە، گاهـەس ئـی کارە دێر دەسش پەنـە کەردە بۆ بـەڵام ئینسـان پـەی هـەر کاریـە مەشـیۆ جـە یاگێوەنـە دەسـپەنە کـەرۆ. ئاگاهـی نوختێوەنـە دەس پەنـە کـەرۆ. پـەی یـاوای بـە یاوگـەو دوورتەریـن رای مەشـیۆ هەنگامیـوە وردیـە هۆرگێریـو.

زوانـۆ گۆرانـی درێـژەو ئەوەنەبڕیـاو زوانـوو پاڵەوی(پهلـوی) سەرنیشـتیا. هورامـی تـازە و دیالێکتەکـێ چێـر پەلێـش هـە ئادرێـژو زوانـوو پارتـی دلێراسـەی و ئاخریچـوە پارتـی قەیمیـەن. زوانو پارتـی دمـاو ئـەرەوڕاو ئەمـارەت و بـارگاو هەخامەنشـی دەوروو پەنـج قەڕنـا ئێرانوو ئـا رۆیەنـە بـاو بیـەن. جەقەباڵـە و شـاهێ دەسکوتێ دەورانوو ساسـانیا، پاسـە بـەر گنـۆ ئـی زوانـە زوانـو نویسـیای سـەنەدە فرمیـا بیـەن و پاڵـوو زوانـوو پاڵەی(پهلوی) سەرنیشـتیەنە کـە زوانـوو پاشـاکی ساسـانی و زوانـوو فەرمـی دوڵەتـی بیـەن بـاو و بـڕەوش بیـەن .

باواشـیخ حسـین ماچۆنـە:» بـە سـەر هـۆردای و گەشـو زوانـوو

فارسی ئاژە و یاگێ ئەو زوانە ئێرانیەکا دلی تەم و مژوو نادیارینە ، شاریایوە . زوانوو فارسی و گۆرانی ، هەرچەن ویەرینێوی هامبەششا بیەن ، بەڵام چونکەتی زوانوو فارسی سەردەس و زوانوو دەسەڵاتی بێەن و هیچ وەخت زوانوو دینی نەبیەن لاقۆر بە لاقۆر جە زوانوو هورامی کە زوانیە دینی و ئائینی بیەن جیا بیەنوە و جیاواز کوتەنەنە ڕاو ترۆقی و گرد بارێوەرە فارپان.»

بەشێ تەر چی کتێبەنە سەرشۆ کارکریان ئێستەیۆ ئوستورێوی قەدیمیا بە نامێ خوای شەهیدی، ئینە ڕەسمێوی تایبەتو دلێ زاگرۆس نشینەکا بییەن، کە هۆرامییەکێ پێسە ڕەسەنتەرین ئەوەمەنەکا زاگرۆسی پی ڕەسمێشا واتەن ئاڵای کۆتەڵ، تایبەتا بە شیوەن پەی ئا کەسا کە پلەو پایەی کۆمەلایەتیشا گەورەبیەن پێسە ئاغەو بەگو شیخ و سان و خانەکا

ئینە دەوروبەرو کرماشان و ئیلام و لوڕستانیەنە پنەش ماچا چەمەری، دلێ ئێرانییەکانە ماچا سیاوەشان کە پێوەن دریان بە کوشتەی سیاوەشی بەدەستو تورانییەکا.

دهۆڵ و زڕنا و گۆرانیێ دلێ ئی مەراسیمانە هەن ئانەیچە گێڵۆوە پەی باوڕی میترایی و دماتەر ئامانەنە دلێ یارسانەکا کە باوەڕشا پانەی هەن ڕۆح مەمرۆنە پەوچی بەوەشێۆ لاشەو مەردەی مسپارا بە خاکی.

ئاڵای کۆتەڵ مانگێ تا چل ڕوێش خواینان ، پیاکێ کە بەشدارو کۆتەڵیشا کەردەن چامنە بیەن شش ڕیزێ بارو پانیرە و بەدرێژایی زیاتەر جە دەکەسا گنا وەڵێ گرد جلێ سیاوێ یام پارچێ «قوماش» ی سیاو کریان ملشا، دلێ ڕاسەنە داهۆڵ و مەردەکەی وەش کریان و سوارو ئەسپەکەیش کریان، چنی ئانەیچ کەلوپەلو

تفەنگ و مەردەکەیچش ئینا چنی ڕیزو دمایۆ ژەنی پیسەو پیایا ئامێنی دلێ ڕیزو کۆتەڵیوە.

ڕیزو وەڵێ جلی سیاوێشا ئینێ پۆرە ،هەڕەشا گرتینە سەرەشا یا هەڕەشا دێنە سەرو شانەیشا، هەرپاسە ڕیزو ژەنکایچ سەرپۆشی سیاو چنی هەڕ پیمای کە پنەش ماچا «قەڵاخیشا دان سەرشارە» ، گۆرانی واچەکی گۆرانیی چەمەریێ چنا مەردەکەیشارە ، ژەن و پیاکێچ ئاغەڕۆ و تاتەڕۆ کەرا.

ئاڵا و کۆتەڵەکەی پارچە قوماشێ سیاوا ئیلاو ئەولاوە بەسیان بە دووێ دارێ درێژێوە ودوێ کەسا گرتەن و بەرزشا کەردەنۆ ، هامسا دەگێکێ بە پاو تواناو وێشا بەشداری ئاڵای کۆتەڵوهامسایەکاشا کەردەن، ئادیچی ئاڵا و کۆتەڵیشا ئاردێنەو شیوەنەکەنە هامخامیشا ئەرمانان

دەسخەتی مەم و زین
نوسخەی بەرلین

بسم الله الرحمن الرحیم

بنام بیچون بنای لامکان | نکه دارندهٔ زمین و زمان
واحد و احد فرد و فرد یاد رس | رحمن رحیم یه بیکسان کس
پادشای قیوم واحد و مطلق | نکه دارنده چرخ معلق
رزق دهندهٔ وحشی و مور و مار | پادشای بی عیب واحد القهار
بغیر از او شاکس نین شان | شاه پادشاهان نه هرد و جهان
ظاهر و باطن لامکان ماوان | صنعش بی چون ذاتش فراوان
ار وصف ذاتش بکروا اظهار | تمام نمبو شرح طومار
امیدم ایدن پادشای اعظم | بالطاف و رحمت بداریم و حم
او روز رستاخیز آخر زمان بو | مخلوقات تمام نالامان بو
بحشیم بیاز مصطفی مرسل | نیازم ایدن بنای لم یزل
کرم کر زبان ستمکاران بر خویش | تو بیرحم کردار ای بنده دلریش
چون اندیشم بی نه دریای جرمت | دلبندان بات نقش عیوبت
بحضن لطف امید دارم | ویت فرمودن آمرز کارم

غرق

غرق جه طاعات متهم جه ذنب / اغفر لی اغفر یا غافر الذنب
اوسا ذات پاک یکتای یگانه / کوش وه دو دستان دور زمانه
بطال نمبو نوشتهٔ تقدیر / تقدیر علاجش نیه به تدبیر
بامر چون بنای بان سر / پرواز نا ئاشیان کرد دو کبوتر
چند نزوی سما پروازشان کرد / چندی کوهساران دجلهٔ پی کرد
آخر سرانجام نامیوان هم / هر دو نیاسا نشین خاطر جم
دلشان که شی هم نشین و دماغ / شوله جنبشش چون تره [illegible]اغ
بالاش چون عرعر ساوار زرستون / کوماش مدور نونوشه لاله گون
دستش چند نشان کار گرانان / مکاو بالشت نهادر نگان
دساسی لی تور روزان ریزیان / نشان و هشت جه لاش پیرهان
غلامان جه لاش دستو بان دست / اقامت کردن جه بالا و پشت
هندان لی تور چون دیشان و جسم / اساسی لی تور نادری روی ئم
یکیشان وردم آما و گفتار / بیه جیش کرد جوجیک رفتار
وستش ایر باور روی جوجیک اخضر / وینهٔ ایخوان هر حسن و دلبر

ندیم و چم نروی روزگار — قسم و بیچون داوری جهاندار
بنازون بصبح قادر وهاب — باتور سازنان جه یک قطره آب
وان یکی هی آغا بجواب — ورتش ای یاور باچون باصواب
نه جزیره دیوت خاتون زین نامی — ترک زلف شیرین کلامی
بالا تول نه زر ستون خامی — دو چشمان سیه سیاه بادامی
پریزاده پری مقامی — زلیخا ووری نه گلندامی
شیرین خسرو همیلاکامی — لیلی صفت عمرین جامی
باش نازداران پر هوش فامی — قمر طلعت ماهی تمامی
مریمه اسا گلبندامی — شکرین رازی طاوس خرامی
هخت میرزادل نه پرده عصمت — باش نازداران ستاران لبط
هاشیره میرزینه دین مردانان — عجب مردیون مدور جهانان
شاهان جه سوردش یاران عیان — جه عشق مجنون حنون مردانان
جفتی الپر زیان یادوصاف — ورنه نایاب جه قاف تا بقاف
امابه گفتار اول کبوتر — وات به کبوتر دوم ای یاور
بو با برادریش

بوتابر ورارشیش بروا بچوان / ببرلش و لای خاتون زنان

جوابش وا وه وارتش ای عزیز / هرشنفتی جه اهل تمیز

جه اول زنان نه وه ج که زن / زن زنان جه مرد مردانان جه زن

قامت شنه شان هر دو بیزنیا / یاوان باو تاق تا وی خاتون زین

دلیشان هالوزم دو دیده مستش / نه نه دو نرگس خمار هوستش

بوی عطر و بخور میو نما واش / حباب وارن دو لیموی سادش

ارزی نو بوی مقام خاتون / بیود داغ مداهوشان دون

قسم مدار ورسازنده سما / نکو تو مزار کشت میان احیا

برامان بور او هر دو لطیف / ور ناشان اول اسم شریف

بازور عزار بردا شیخ خاتون / شقه دان بنال جوخ گردون

باندکه قوت یاران بو جا / هام جفتشان کرد زهره جیناه

ایجار شنوه توجه زین خبر / جه خواب مستی سر اورد و بر

ولیش وی تاغوش خوابه زرلیف / جوانی شیرین نازک لطیف

سر سیه باخاتون جا کار / نجی پیاتمانده گاره بازار

ئاواز دا وەم خاتوون دلبەر   واتش ئەی جوان چە حال بی‌خەبەر

مەقصەدت چێشەن داری سەر وە جەنە   ئامای بی ئەو تاق ابیع نامای نوظم

ئەر میر وە دو نقسم بدا دار   اعضای سلامەت مەریزو بەدار

مەم چون بیدار بی و نو نغمەی داوود   ندا غشە زبرا تا چون دود

دیش یەک پەری ئاش چون مانای مەکەرد   نشش نە پەهلوش تاک تەن وەرد

مەم هەم عجب بی ندە کار کەردەن   نە گەردش چرخ کارگەن مەیکەن

واتش ای نازەدار بنای جەهان   نۆشتەی شریف نادرەی دەوران

مایەی حیاتم رووح رەوانم   قوت ضمیر جسد جانم

هەنی هی کعبەی قبلەگای دینم   کیشت دی خاطر غار خمینم

من کجا گەو بیم نشیمن ویر   خاص نگاه بکر بادەی منظر

واتش نەش نە او ماقت چێشن   هەنی وە چە وەلت دل وەم دلش

وات او ماق من دیم مرسازن   پەرچە بالیان شاهین بازان

تر میە خامان بتر نە جە اسپان   بجدو مجوم لیشکی رستان

تازی مرکبان رەوی شکاری   رازیان ورحشا ریزەی مرواری

[illegible]

سقف ایوانش یاوان بگردون   گرو بردنان بچرخ گردون

نمرش نه یاگه تو چیشن   آواز کربون ار کمسی تیشن

وارش نشانه یاگەمن ایدن   روی باش تشنیش نمژ دیدن

چند پرده عمارت اژ پاش آلا   تمام اساجا عذار چای کالا

کیشیان دروش بار رسم عزت   برج کیزان گشت صاحب دولت

پیشش وارش باغی جون ارم   غلافش نین بدر یا دوکم

سروان سرکشیا تمام بەعیوق   شاخش سر آویز جون زلف معشوق

سراوش وینه کوثر مانو   مدورش دراج قمری موانو

درخت پیدان جادران آلا   منمانان بهرش ژرستون تالا

بلبل موانو نه هزار دستان   گلان جمبش نه صحن گلستان

صد هزار مرغان نوباغ برین   تمام هان نذکر جهان آفرین

شاخ درختان انگور و انار   اردوش شیلاف میوه چش کوار

هرکس نوباغ بکرو گذر   روضه رضوان شش متو نه خاطر

وانش آن وینه کر گیران وحیت   اگر ویلا اسش جرابه ان نیت

هر دم هر ساعت رازان کردن — چه گوشه لبان شربت موردن

آخر الامر خاتو زین پولیش — عرض کرد و خدمت و میر دلریش

بویم فراتون چرخ پر ستم — آخر کرو هر دومان به هم

ایدخاصن مکین ز دبدل کریم — بنامه ناگاه چه یک بوبریم

هر دو مکینان ز دبدل کردن — بی ئمه راحت سر و خواب بردن

بدبه دوای چرخ جورستم کار — چه قهری دارو چه یاران یار

قیامت ادو سا موو آشکار — عاشق و معشوق بکیرو قرار

ای دنیای فانی هر پاسه کردن — مالش رنج غم فراق وردن

با مر قدرت بنای بان سر — پیدا ابین دردم او دو کبوتر

هوردا اشی خاتون هم و باداش — بردن وا و تاق جا کو ما دنی وش

پاسنا و داش برزگان دین — رازشان مندن نزدی سر زمین

هر کسی و کس کرو ستم — بدسک یکشن ماوای جهنم

ارکسی و یک شاد کرو — جنت ماوا بدو لیش مبرو

میوو ماور از حوران جان — سر آزاد موو بام سبحان

بشنو جه خاتون وقت صبح کر / به خواب مستی سر آورد و بر
هرچند نکه کرد کس ندی و چم / دل دا و تورّه دام نرخم خانه خم
نکه کرد نکین نشناسا جه دست / آه سر دکیش پیا بی پیوست
واتش خدا یا کنه کاریم / عاصی شرمسار دور جه یاریم
ببخشی بحال خسته گرانم / من سغته روز خال هم ناتوانم
ایمجو جه نخوابمن کرد گرفتار / نشند آسایم وخت نکوره نار
دریغا دریغ ایمجو مردم / دامان کفن و خاک مهر کردم
نوا بی دستور محروم مهجور / دور جه یاور بوم یاور دور جه دور
امیدم ایدن حق ربانه / فردوز یا درس حق سبحانه
یا باری همی شاد بون وایر / بر دوری میهام ای بند و زنجیر
یا روحم بستان جه بن شغزار / بیزارم جه کیان مدام آزار
بنجو دی دردم مدهوش جه خاک / نرگسان واسر خونه کرد نمناک
پید ستور خاتون گرفتار غم / انجار بوا جیین اجازات هم
نشیای خاوری چون سر دا دا سر / وارش غم قلب سلیل یکت دانگ

وهل

وهل ژندکان جه قاپی شاهی   ژندشان نوبت شاهی مباهی

کبکان کوسار قهقهشان جم کرد   پروانان جه خوف شبای سیل رم کرد

هوشیار بین جه خاو غافلان باهی   خروس بانگ زد علی الله هی

بیدار بی جه خاو امیر دلجو   اندوه بارش کو بکو کو کو

آواز کرد بشکین اووریم نفس   بو بیه مرغی ندام قفس

آغا بولکان حاضر کرد جه لام   اوا کرون فرض حق لابیام

بکین چون رژ تو آواز امیر   بر آما نه خواب چون شیران شیر

آغا بولکان بر دواشت اورد   یاوا بخدمتا وشیری بزد

وستش جانماز نزوی قبله گاه   کرت و دستش آفتاب خشه طلا

قرار دا لکان او نزوی پای   تا امیر آبدست بکر و یعقیق

احرام زر روزش آلوده زر   پیوست نزانوی میر حاضر تر

فوق بسم الله آورد بزبان   آلبش ریز نا بکینه هامان

فیروزه نگین انگشت دی احمر   سو دا ونش خضری اخضر

امیر دواست مبکین پتر مهر عکیکی   بهیشی سرخ بای فیروزه نگین

خاتون چون جه م شنفا ای سخن　　شکرفشان کردهم دروج دهن
هرچند آواز کرد و گیران ویش　　کس نما وونک هیچ نیاوا ایش
عجب مسند خاتون سهر شابه سام　　عرض کرد و خدمت امیری نام
وانش آواز کرد غلامان ویت　　بوینون جه کس جواب مدان ...
بکینه دلیر فرمان بر دار بی　　تا صبا پاسبان هم عسس وار بی
آواز کرد بسکین شای وفادران　　موی یک تا ان یک تامی یاران
جواب دا دردم بسکین پرذات　　بلی چیش ما چی سهرم ما نرات
امیروات جست یار وفادار　　پسنده شاهان نیکو نیکو کار
امر یوم نین نجات ساکن بر　　بداره و چم ستاره سحر
مقید ببر تمام تا سحر　　تک جه فاسدان بو بیم ضرر
جواب دا بسکین وزیر شکرگل　　جان فدا شی به کیان بدل
هر تان جه تخت جان کرش قرار　　فرمان بردارم جه لیل نهار
امجار بشنوه جه خاتون غم　　دست کردن بالین دم ربانی غم
پیش زهر آلود جه نافه بوار　　قرار دا امیر پی رفع بدکار

هادم

دارش نزوی شجاع نظر کرد منظور   دردم شناساش حکاکان دستور

شمعه نکشش کیا به بزین   خاتون دنیا فردوس برین

مزین بزین بر کندن استاد   هم چون دلیش جهم دست کرد فریاد

آهی چه نهاد بر آورد دبر   مدهوش بی مدهوش چون زامان حظر

بکیه چون دلیش بی درد ما جرا   امیر سر نکون نخاک سیاه

واتش نزاونه یه کار دیون   امیر بادستور حالش پشیون

دست کرد خواندن آیات شریف   آورد بزبان حسان لطف

دعای بی پایان آیات کبار   هم ذات لقاچی هفت حصار

پیا به موندم بکرد نزوش   امیر دم بدم چه هوش مشی هوش

هرچند سعی کرد پیش ناما شفا   شخصی روان کرد تا بدارگای شا

به معذرات هرچه دی و جم   عرض کرد در خدمت پادشای اعظم

پادشا شفقت دپاوسه   بپاو بتعجیل بر آما و بر

هرچند میران خاصه شهریار   سنجق نشیان کرندئه نامدار

زنان کودکان قومان خویشان   رعایا و مسکین چنی دردیشان

صفصف

صف صف جه پای پری تماشا   زلزلو زاری یاوا به سما
بزرگان تمام جه غلامان   دست کردن وشین دامان الامان
یادش تا جش هوا دا نسر   ولیش کیش نه گل جه خاکستر
مواتش ای فرزند نور چمانم   قوت زانویچ زوانم
اسیری عدو هم دشمنانم   نشاط افروزی دور جهانم
هرچند اسم بزری دنیاوه   نه بونه تو دون مدران بپاوه
به چه حیرت با نور دیده رین   چه فاسد حیثی وشای قرین
نوجوان بکین ولش کرد قلاچی   قلاخ چه قلاخ سیاه قلاچی
تیغی زهرآلود کرته بی بدست   ادعاش بی بی ولیش بکر وقت
چند جه ها سران کرت تا بکین   سندن جه دستش الماس رنگین
نمر حسین و اج جه ممنو تمام   شرح ماتی امیری امام
سه شبانه روز زاری بی نکوش   بعد از روی سهم میر آما بهوش
چون آما بهوش امیری امام   شا بردش سجده حق لاینام
چند جه حیوانات برینه انعام   کردن تصدق امیری امام

بند یانان جه بند کردن پاین ها   کردشان دعا پری پادشاه
چند هزار محتاج دریوزان در   منعم پاین تمام جه گنج گوهر
شکرانه گویان تمام بزرگان   ساکن پاین مردم جه شور و فغان
بلی شای امیر سرسام سامی   صد جا مبتلا و گیرو دردم بی
نه آرامش بی نه صبر و نخواب   نه بد هزار نه خیر و صواب
دایم نسودای خواب روشین بی   جه جرعه مستی مدام نوشین بی
راستش ان ورش یاران دلدار   گرفتار عشق تیغ ندارو چار
هرکس گرفتار عشق یار بان   دل پر پرزارو اندوه بار بان
هرکس بجای دل گرفتار بان   رنگ زرد و ضاعف هر لیو و بار بان
طلب کرد پاشا اعیانان تمام   جه خرد و بزرگ جه اهل اسلام
دعوت کردشان پی اکل طعام   جوق جوق صف صف ترتیب دا و کام
چند هزار خوانان نعمت الوان   پر جه مشک بید مرغان بریان
واردشان تمام جه سرتاو پا   دعاشان و نا اعلا تا دنا
هر مان لوان اعیانان جا مند   واردشان قهوه شکراب قند

پادشاه

پادشا رو کرد و نه اعیان امیر — پەی چارەش کردن بکران تدبیر

بە چاپلوسی یاران وزیر — علاجش حکیمان ورهن با تقصیر

سزاکان آمان یکسر بگفتار — آخر الامر آمان با حضار

یکی وات البت پی کار دیون — دیوان همیشه کارشان زیون

یکی وات جنون اثر دوون سرش — یکی وات سودان عکز و فنش

یکی وات صفراش اغلبه کردن — جه برنه جه خواب خوردن ویردن

هر کس یکی آمان نه گفتار — مطلوع طلعش بنی شهریار

وستای حکیمان نادره سالان — چی کاره هم رن یکسر اجزالان

حکیمان آمان یکسر بگفتار — عرض کردن و شاه کای والا تبار

سپای عشقتان جه سر جم کردن — جه بونه راحت آرامش بردن

هر عشقن جزاک خواب حرام کرو — عشقن بانه فام و تا روج دورو

پاشا با وزیر ابران بیش — سنی ولای فرزند لوز عقیده دلیش

واتش ای فرزند نور چشمانم — بانه حیاتم روح روانم

بە همە مدامان یاورت دسر — هم مددم راحت جه سرانسر

کەر بیوا امیر با یار مونس — نوحش بلند کرد نە جمع مجلس
وا شش الماس هزار تاج سر من — غارت بی وبخت بد اختر من
دردم کاری بن مداوا وه درمان — ار دردم کرد صد هزار لقمان
تا نکیشا روات ای نور چشم — کر بیوا هزار بدبیده پر نم
بشی جدا و نادوره هم تمام — کا سندن با تو روشت عقل وام
جواب دوا امیر کای شاه سرمد — مماو وه اوچ سوچ جسد
ار باروناش ژرو بن با ران — باسک موزور ریژه استوان
چونکه بادستور حبیب کی لیم — قلم روی وادی باوردان هیزم
اورون کاغذ قلم دوات — تحریر کرد دردم شرح وفات
دردش وه دست شاه وه نامه سر — اهم ولت نحر کبابا دشاو لشکر
پادشا چون حال دروش زانا — رو کرد وه قا پاچی قوم دوانا
دعا کرد یارب ای بوده باطل — با ندک وقتی بر دوریش ندل
بار واتا ای فرزند نور چشمانم — نادره بوران مزوی جهانم
بقول مردود شیطان الرجیم — دل دروش هر کردن جه بیم

لعش

لعنت بکرلیش مکرای خیال — خیال وانه جه دل کرد بطال

یه فکر خاص و آرزوت کردن — سه‌ر و مجام منین تا رروی مردن

تخت تاج و تیت بر مدار بهوت — و جنگ دشمن بخاک مبی بت

نه ارباب تو ای هرزه کاری — ای موردی یاگر درای نامداری

اررایست مورچی عشقت نسر — کیلی جه گزار پی تو وشت در

نه هر شکستان شاهی موززی — هریت باوروی یکی لوززی

هر جه خاک روم عرب تا عجم — پرده نشینان بزرگان جم

مملکت و هر کس جا گیر مبو جا — و مال دنیا و زور سپاه

وهمدک زمان با ورون پرتیت — سا کی برابنار تو مجا که و تیت

امیر چون رژ دشمنان تمام — زار لیش بلند کرد نزدی خاص عام

و آتش ای پدر تاج سه‌وراو — با خبر جه سر دوران جهان

دل پی دلبری آرام گیرد — بوصل عزیزی کای کام گیرد

اگر صد هزار محبوب با بدان — تروخه ارم مشاتش گران

غیر جه خاتوزین زلفان جهر تجمر — میل باین و دوخش پادشا و وزیر

خاموش بەرهەنی جی حرف کلام — ادعام ایدن با قی والسلام

پادشا زانا هیچ مدارو چار — فارغ بیە جە قول رزان گفتار

زویر و ملال غمگین دلریش — لواوە واق ساکن بی پەی ویش

او شو وسەر بەرد و صد ندامت — اثر داونش هزار قیامت

صبح روقت شوله شوق نور — یاران طلب کرد ایان بحضور

[illegible] روکرد نەسپا — درانش جینش بکران دوا

علاجی کران بە رضای خدا — بەرتونش مدلای شورو غوغا

آمان و سخن بزرگان کار — اربقولمان تو نکری کار

تدبیرش ایدن اید میو و کار — ورنە غیر ازین هیچ مدارو چار

چند جە میران خاصە شهریار — تعیان کرد چنی دە هزار سوار

راهی بوروان اورو بی قرار — بیخ قرناغ نشان جنش [illegible]

نە هەنزنا دو هزار سوار — بکیلانوە مخفی نو دیار

تا انجم قوناغ ویش مانو [illegible] — [illegible] کیسو زویر و دلریش

نادم مانو جە کردەی کار — دست بەر مدارو جی کارو بازار

کورەنا

گرد شان وه‌هم ای عهد و پیمان		تمام شین و لای امیر زمان
شا بوات خاطرش فرزندم آزاد		مبره غمگین خاطر بکر شاد
سحر زو با مر بای لا پیام		چند چه سرهنگان عالی مقام
چنی ده هزار سوار نامدار		راهی بان جنت باشان پر بار
چند صندوق پر جه لعل مروار		چند پارچه‌ی عجیب جه مطلای مغفار
چند اسپای خاص تازی زرنگار		چند جه اجناس چوب جوهر دار
چنی چند کنیز صاف و پسند		ببر چه امیر میرد هنرمند
اول محبوب به مهربانی		دوم و لشکر و جگر زانی
به هر نوع کارت مبو میسر		سرای خاطرش ده روز بر کرد و بر
امیر چون شفقت جه شاه ای خبر		رزی هوش فام برآمانش و بر
سیاه جوش شور انگیز نا		ورق کافور عنبر ریز نا
هندی جبنی پوشان سیاوریز		سکتان کافور دارس دشت مریز
عنبر ریزان او ماقان در		شین و خواب خوش عالم سراسر
شبا ایمنی دراندکشان		برآمادبر چون شیر زیان

بعد طمطراق بەرزه علم شند   قفاش روشیان جه شار جشن مند
روشنی فرا نزدی سرلط   ببیدار یاین جه خاو حیات ممات
چادرشان جار دان یانه بیانه   سواران جم بین نه هر ترانه
علمدار آماده باش کرد علم   ده هزار سوار دشان نه قلم
دان نه کوس حرب کفر مازنیا   لشکر جه شهر یمن شارکنیا
تمام بیگشان راهی بین ابر   نعره اسپان نشت نه کلاه ماهی
گرد پای سم ستور پوشا سرزمین   خورشید تاریک بی سما عمیاغ
ار روقطره دان تا وقت ایوار   ایوار بجای گرتشان قرار
پاسی جه شوی ده هزار سوار   هزیمت کردن بقطر و بغار
ههیچ دیاری نکرش قرار   وقت صبا سحر داخل بین وشار
تا منزل بجای بخشین بردن   هر شو ده هزار هزیمت کردن
خلاصه بعرض جه میر و بکین   سواری عمد نزی خانه زین
بکین وات و میر عالیجاه   سواره وشبا تمام بین سپاه
البته وغل جه بابت بین   ارنه جه سپای وغل نین

لما

بو نا برکردیم سودی پیت بین   هایم په معقصد بچاکی بشین
دو نفر سوار چیش میو جدیت   غرو په‌ی کار ماوری شکست
آنا بجواب امیری امام   واتش سکینه صاحب عقل فام
غیرتتا بیدن جه دهر دنیا   بالتور مواچی حرفان بیجا
قسم بداور دارای جهاندار   به چشم بر پیچ ابروان یار
مروقتی کسلون امن جی مکان   شیم بی سر بو تماندە بوم کیان
ار توش ولوان ضرورن کارت   هو کیل اور ما خدا بو یارت
بسکیش چون شنفت کر بوا هزار   ریزا به چهدا اسرینان هزار
واتش ای امیر تو جسم بو فدات   هر جا میل تون سرم ها نرات
هر تا جسدم نروی باطن   سرم خاک سم جهان بیجان
استدعام ایدن جه درگای داور   ببخشی گنای کمینه کمتر
سوار بین و اسب عیان سمت کردن   چندی بجروتر پیدی طی کردن
الواره وقتی یاوان وجای   وچیمه شیرین سبزه گیای
کشنگی لیشان تمام داایر   کیلانی شکار ناو دشت در

ناگاە آهوی آما نە گذر   امیر جولان کرد پەی آهوی دلبر
حربی داونش خلطان بی نه خاک   سرش جیا کرد بام بی باک
آوردن وردم کردن وکباب   واردشان کباب بی نان آب
تا سپیدە دم کرتشان آرام   سحر زو دام بنای لا ینام
سوار بین ور دم راناشان ستور   شب تا روشین هر رەی ییتور
منزل و منزل قطع مراحل   اسپش متراناو شاە عادل
متراناو تاب مدران بەزور   امیر دیش چەم جفتاری چە دور
صدای هو هوی بر برش میو   آوازە دنگش مشو کوە بکوە
امیروت بکین وارە صلوی   تمرا آنە جفت کایان ولای
بشو بزانە احوال خبر   باورە پەریم خبر سراسر
جولان دا اسب بکین بیقرار   تا یاوا ولای اوم دو جفتار
سلام کرد ونش علیک دا جواب   ماندە نبیش کرد پەی خیر و صواب
پرسای فلاح دور جهان   کشندە نغار غار زەنان
آنە جفت کون بواچە خبر   پەی کام کالە تو لکە دشت در
جفنا دانش

جعفیا روانش ملە عای کوش   ای جعفە جعفە جعفر بروبوش
خاصە خاتوزین همشیرەی امیر   باش نازداران شوخ بی نظیر
وانش راست واچە بعشق داور   جە روی راستی خلات تمر
قسم او یادگار جعفار ریعفر   یارای خلات ندارون امیر
دردم کیلادە بکین ها زنراه   آما بخدمت امیر هی جا
وانش هر کانە ای شاه عادل   مرلو خرت جە سرب حاصل
جعفر بو شانی برانە یعنی   بمرد جعفار هزار آفرین
امیر ایدار ثنی خلج وشحالی   شکرش کرد بداب بیا بزوال
سوار بی دردم امیر نامدار   روکرد او جانب جعفار رهزار
دو بارە امیر برسا جارت   وات جعفت زبین لشکر شیر مردانش
امیر وات بکین شوخ دلاور   براورنە جیب ویە جکە رزت
بکرو نثار سر در ریش سفید   جو بکە بە تورە دادمان نوید
براورد رسە جنگ جە زر و جە سیم   کردش ونثار جعفار قدیم
جعفیار جون دلش دعای خیر دا   حمد خداوند مجید کیانا

امیر دات ای پیر دورینه دوران — گرو مواچون راست واچه عیان

ار من درخل بون وشهر بوتان — جه کامین پاینه بو نان مهمان

آنا بجواب او پیر کامل — واتش بجوان فرزانو عاقل

ار خواستش داری کارت بومیم — جه خانه بکر پا غرود آور

مرد هوشیار صاحب زبان — هر کار و باری جه لاش آسانن

ار پشت قوت ماچی تا جدایین — وا ما وا جواب امیر زینه دایین

امیر چون جه پیر شنفتای خبر — جنی نکبه رانکش کرت نور

فرستی اسپان زمان وهر ور — شهر بوتان دیار رواجه دور

امیر دیاریش شناله شبکر — ملو ندباغ کاکا بوی عبیر

رایحه وشبوی بلا دیارش — سا وا ندباغ برشی ارارش

ملک بکان نام مکار و عیار — شت شوش بکرد جه پائین شار

دو چشش بکرد خیلی جا دوکار — جوشش تا ماوه نروی دیوار

دیش کی دو سوار چون بدر منیر — پر حسن جمال تمام بی نظیر

چون دیشان وهم جوشش بی تا — سری راشان کرت فلانی دنیا.

ااسا

هر سال جه ایشان عزم کو درید — رضاتان وکون ره‌ود کو درید
دیارن بزرگ عظیم الشأنید — پیم بواچان اگر مهمانید
آما بجواب بکینه درحال — واتش یحیا تون خبر لطف حال
مهمانی داردن جه شهر خیبر — امن غلامم ایچوان امیر
اگر نصیب بو هر دو مهمانیم — مهمان بکر ملک ریحانیم
ملک چپن شنفت بر شی جه هوش — وات منم ریحان وشن آنان وش
بشان پای نه پیا بان جه زین — البت میاودون پیتان من قرین
کنیزی دردم پی پرسنای — کیانت جنشان پی عذرخواهی
پاوان و قوناغ بکر تهیدار — جه پایه بی بکسم مهر دار
مدتی ملدران هر دو به سوار — کس نزین و جسم اوهره نامدار
ایچاشان عنان هر دو ناعقرین — پاشین و خانه قرتاج الدین
پا فرود آورد بر آمان حزین — غلامان بدو آمان نه کمین
اسپشان بردن وبحیه خانه — آمان وپیش و از خویش بیگانه
کردشان نوبت عزت نمانان — بر سم آداب شاهان جهان

خبر آمایش کرد تاجدین لوار　　قربان آورد بخیر هزار بار

وقت شام آما طعام آوردن　　بصد لذت از نوش جان کردن

یک دم جه ایشان نکریم گفتار　　جه اسای ریحان سخن کین اظهار

یاور انجانه ملک بدوان　　نشانی بدی نو هر دو جوان

یک دا ایانش عجوزه دوران　　فتنه شتر انگیز نه هر دو جهان

پرسا اخبارات بیکه امیر　　بتعجیل تاب جه او زال پیر

واتش بیعرز بند حور حوالە　　آمان سواران یوسف مانە

هر دو ساعتی مدران به سوار　　دیاری نهی بیشان دو جار

جه پانه نهی بکر آغای پدر　　هر دوشان دردم برشین وبر

جه سرای تاجدین بیایین جریا　　مهمان باون روم دپرکین

ملک حوان ار نی دست گرد و فریا　　فریاد با شو وا ویلای سپه لو

خیلی او و بجش بکر نغرین کرد　　بپالی کیش دم دم آه سرد

فائیدش نهی جا موشی بی وتیش　　ساکن بانجوز زوبرو دلریش

ابنا لشنوه امیری ما مدار　　جه سرای تاجدین چون کرتش قرار

[illegible]

سه‌شبان روز مجلس نه‌گاه — ژه‌ندن پریشان ساز و دوسقار
تاج الدین سه‌شو نشی به‌دیوان — هم عفو چکوی مرد پهلوان
سه‌شوی کیا نا امیر بدوان — سه‌شون تاجدین نامان بدوان
نعش عیش جیش دان اثر — یکیا نو جواب جه خیر و جه شر
جواب داز تاجدین واته وامیر — مهمانم آمان با بنو دلگیر
آما او دما فرستاده راه — عرض کرد و جناب امیر هیجا
میرزینه‌دین جه نو کیا نا پیغام — ولیش مهمانش بیان وقت شام
چون یاوا بکوش رکیان ای خبر — دل دروونش پیش آما و در
سی ولای دایه عجوزه دوران — واتش پیدا به فکری کر مهمان
امشو میرزینه‌دین تاجدین مهمان — دعوت کردنان پری وزره نان
ناتی منزلون امیری کرزین — مدر وینش امشو خالو زرین
به من دو رو داغ مما نو جا — اگر عمرم بو نی زیدو ما وا
بوتا ارمن تو پیوندی کریم — کاری و تدبیر پسندی کریم
دایه فرزندیه جه فغان — به دستم ای کار خیلی آسن

دارم مدویری بکەرون لوەپا   هەر دوشان بەهەم بکەرون جدا
دردم هوریزا لو ذال ورین   لوا و پایە قرە تاج الدین
نکە کرد جدور قرە تاج الدین   چنی مم و پا الیستادن قرین
لادی شی ولاش دروون پر ز غم   عرض کردش وەمم رازان دژم
واتش ای فرزند نور دیدە دین   ارشیت بدیوان امیر زیندین
بویم منزلون تا خوا هرش   مدرو پیت مشو نورستش
خوار هەری دار و نە مطبخ کفش   کتر سوکند دیدە هم لا رو جفتش
باشن بمکر لفت خوانان   جرانی چون تو کرو سر مکون
هەر راکە صواب من واتم پریت   باقی اختیار تو بایش بویت
امیر هوشن قول ذال پیر   دل پری لدار بنەکرد بزنجیر
وقتی شام یاول وارد پنی وهم   یاوان او سرای میران جم
بەرشم آداب شرط ادب کرد   مشروط زیندین میر بجا آورد
زیندین هم بوسا هەر دو کونای مم   نشا مدرج هلوش نشش چنی هم
واتش و ترانەی هەزار بار وخیر   قدومت آوردی لکان دیر

امیرم

امیر هم چه نو تواضعش کرد   نوبت موبهان جرای صدویرد

وقت شام آما آوردن طعام   مرغان بریان انواع طعام

بر وی پشت خوان تمام زر آلود   اخضر و احمر اسپر و کبود

طعام پر آلت فلفل بازبانه   نیاشان نخوان چینی پشت انداز

بزرگان یک سر واردشان طعام   چه نقل نبات چه مغز بادام

هوردا شاش صغره دعاشان وارنا   نشش پادشای علا تا ادنا

چه قهوه و قلیان هر چه بی تمام   واردن بزرگان خاص عوام

مطربان آمان ژندن ساز و عود   بو جاشان وشا چند مجمره عود

عیشی کرد دروشو پری مم امیر   نمیوشم حش نوصف تحریر

چند روی دستور عشرت با نگار   دلبران سرمست سراسیمه وار

هر شو بیه دستور عشرت نگار بی   طلوع قمر وارده شکار بی

شکار کردن تا وقتی ئیوار   چه کبک و خرگوش ما وردن هزار

بلی مم چه فن شکار دانا بی   هم چابک چست چون اژدها بی

هر سیدی بجا نخیر او بر   جلالت شای مم نمشی وهدر

امیر چو دمدار رو کرد و تاجدین | عجب جوانن ای مرد پاکدین
مصلحت ایدن بو و کس رزاو | لایق باون کس رزاوی سرزاو
امیر زینین خلعت رادردم | کرد رشن و سرزاو خاطر کردن جم
بلی بکر آغا چه قار تاج دین | ول پر عداوت پرجه قار و قین
دایم خریک بی مرد نابکار | بکر و امیر بنماو ضرار
فرصت مدورا نوران تا رو | فتنه پی امیر ابر پا کرو
هر روز مم چنی امیر پر فام | ستر بخش بکرد دائم المدام
ایجار شیوه ستمی جه خاتون | پی دیدنی مم دست کرد وافسون
هر جا نشتی و روی مجلس میردن | پرجه سنک ریک هیچ نموردن
روی میرزینین و آتش بخواهر | آنه چه نان نکیان بور
پرجه سنک ریک وی دیشن نین | امیری حسن مم مهمانم بان
جواب دا خاتون لبنت ادب | کناهیم نین ای عالی نصب
کنیزان طعام ماوران بکار | البت خلی لیشن مبو اظهار
نمشون و آب من چه خوف میر | بوسه طعان پین ناگزیر

مادون دا

ماذون دا امیر خاتون دلبر   من بعد رها بر نزوی دشت درز

هر طعامی بهن ویت درشت بکر   قبول نداریون خلل دو اشر

خاتون وارت بلی میر بمیزم   چه کنیزکان کمتر کنیزم

بشنو درستان عجایب دلگیر   نشته‌ی امیر ماتم زویر

رو کرد و عفو چکوی برادر   امیر و کوی عمان و نم دان اشر

او تخت نرده باور بدلواز   ت نیم نردی چرخ کج باز

آوردن نشش هرسه برای   نیاشان بنای کار نرد بازی

چند اوین چه پای هر سیتان ورد   چه ناگاه بامیر تاک تنهای فرد

خاتون شیرین جبین بوگلاب   آیا چون خورشید لب چشمه آب

سر تا پا لباس لای زر ورق   خورشید چه نورش بو کرش زرونق

نازک نازدار پری زاده   چه لطف پری پاک افتاده

بالا بلندی عرعر اندامی   قمر رخساری ماهی تمامی

دو چشمان سیا عنبرین موی   لول ورره حیان افعی گیسوی

آوش دوران کمان ابروی   وی کری وی نازوی دهر سوی

خونخوار و پرچم خدار سرشی | مغرور و مدهوش احوال نپرسی
مکریه قطال ور بیان مستی | تیر غمزه و ناز دارم نشستی
سر تا پا بزور قدرت سرشتش | بالاوینه حور باغ وهشتش
شوقش وینه ماه دو هفته یانی | رو یمه رم کیش نازدار چینی
کوریه چی تاران سیا شعبانه | گردن سرآویز تحت پیشانی
جا گرش پای عرق چینوه | جواهرش ان بهای چینوه
پیداری لیف سیای چین چینش | لب پی بوسان لعل تا چینش
ابرو چون کمان کور کیر بهرام | یان مدر هلال یک شوه تمام
نقاش قدرت دوعین کردن مشق | پی وسر مشق عاشقان عشق
آهوی تاتاران خوش چریده | ولده جیران سا پروریده
دم درج یاقوت کیشن جه گوهر | پروردن بناز چون شهد و شکر
دو دستش کلاف معراضی کردن | وبان کونای چین چین چین وردن
بو نور ناکش وقت عبارت | لعل بدخشان مدو بغارت
شعای زلفان مدرو شوه دور | نای کوی بلور یا خو دریای نور
کردن

گردن صراحی چون مینای پسکردن   دیارن وبان چال بیتی زرد
هرچە ماوی خال فیروزه خالان   دڕن مرجانن دهان ر تمان
عمان سکر سیب یا لیموی کالن   یا خوشتامه زرد بی خالن
وی وی جه حیان خم وردن دم   بین وسیوان سینو خالو م
بالا چون نوتول تمام عرعر   نامان جه لاش صول صنوبر
با ترکیب اندام شوخ شنگو   بی سرمستی باز مدهوش بکوه
آمام وسر آب خاو خاو خرامان   چون وحشی لی باک لوماه تابان
امیر چون جش کن با و نور   وات صل علی جی آزارده جور
یه‌کی بو بی تور محبوب دلبر   کی بو چون خورشید توقش دااهر
جواب دان دردم هر دو برادر   وراش تور جسم غمزده غم ور
باکثرت غم غیرت کم کردن   یا جرعه بجام سرمستیت وردن
یا یانه دروون ویت کردن ویران   نشناسی مکر دوحت امیران
هوش تحسم کره لرزتی سپش   معلوم بو جه لات که یار رویش
امیر چون لرزتی کعبا روراز   چون وحشی مرغی آما پر واز

وات برادران رازم مکن فاش / ار رضا دارون من مشو وروش
سر وخاکپای سایش موروون / استدعایم هن عرضش مکرون
آما بجواب عوی برادر / واتش نوجم ای یار یاور
چار سو مقامن هر سوی گذر / هرچه غمازان ای روی [illegible]
کمتر پشی وراش غمازان کار / چه لای میرزینیدن بکران اظهار
صادقیو خدمت پیت مو بتا / مشونزاکش ساکن بر بجا
ازمیر وات دنیا یک فروکش / دلوازی جی امیران وش
چکو وات عوزم کارت پیشن / بالشو نزرش که یار ولیشن
ونیه راه ویان مکری مدبر / کارت پیش بنو با بنو دلگیر
وات ای برادر که یار و یاش / بشو بواچه هر سخن هیاش
هر نیازت هن بواچه پرش / خوشا بیح بنو مکره اندیش
هوز نیزاد و پا ازمیر نامدار / رو کرد وجانب خاتون نازدار
یاوا و خدمت صول ناز پرور / سلام داو نش جو ن شهد و شکر
علیک دا جواب خاتون وجواب / ماندنیش کهر دلی خیر وصواب

دالە دقوق

دوسه ~~دقیقه سردار~~ نذ یار منظورش بکرد بو پری رخسار
آخر سرانجام خاتون نازدار واتش وی میر عزرزه غم بار
ار عزمت وصون باور وانجام اراّب هنوشی بنوشه وجام
دیرن وقت دیر راهی مرمرات تا من بشورون ای قاش جامات
اما بجواب امیر دل جو تشنم ملیان که سندم وضو
اما عرضش دارون اردلان پنت بواچون نرای نهانی
خاتون وات ودم مرهوشت بانیم عجب هی عجب من کی توم دین
اما بجواب امیر دلریش رازستان ورش عاقلان پیش
رازشان معقول و نکوکاران زن هی پیشیم وفانداران
باز آما درار خاتون وضرور من کی توم دین ماچی پیدستور
آما وسخن میر خوش کلام واتش وخاتون ای ماه تمام
او روم سناسای اینیاز کبدن بخر برآمای وشهر یمن
بحکم ایزد لامکان فرد تا غوش مست قرار داده کرد
بجواب راحت سر و ایم بردیم سبری طاعت وایم سپردیم

هردوشان بیک سپردم　　هردوجه ناگاه جه هم ویردیم
مست وست نذام هم بکورنار　　البته مواچی نذاررون خار
خاتون چون ارزانی قول گفتار　　رنیرا بجیدا اسریان هزار
وات بغدات بوکیان شیرینم　　وات تا آوردار رنج و رنیم
نرانام توئی نور دیدۀ گیان　　من جه گفتۀ ویم ها پیم پشیمان
امیدمن جه لای زیبوکت شاوان　　معذور بداریم جی حرف نازان
آما بجواب امیر ناز دار　　حرف معذوریت با بو بر کنار
بجای خلوت منیشین جم هم　　اشکار کرین کردین درد وغم
آما وگفتار شای پری مذارم　　عرض کرد و خدمت امیری نام
بغیر جه او مانق ویم جاگه کو　　هر وقتی بحجر تشریف میو
قدم رنجان کر کیانم بو فدات　　ویشه کیزان سرم ها نزات
نزدیکه بازان کیشا نزدی دست　　داش و دامنم نه بغل سوست
هر دوجه منظور سیر بیدیشان　　کرتشان جه هم نشان پی تنشان
جدا بین جه هم زهر و مشتری　　بامر فرمان حی داوری

امیرالش

امیر لیش بر یاد آرام قرار   شوپر دور و جوش نی یه بحر بار
شنیاو جوش وست نه دوش بار   اندوش بلند بی چون برزی کوسار
خواب خوراکش بی مل کرد بریی   فکر و خیالش سودای خاتو زین
روژ شادیش بی او شو ماتم   قلا قلاش کرد سلطانان غم
خروس بر آورد صوت صبح سحر   موءذن وانانش الله اکبر
روشن بی و نور سحرا و دلشت در   او وقت نمازان برآمان ویر
امیر هوربیزا دل جه غم پرور   ادا کردش فرض حق تو امکر
آتش درون وینش دوا اثر   هوربیزا جه تاب تا آما بور
او جاکه واعده پیش در با نشان   شی باو دیار وا ندک زمان
خاتون کنیزی دردم کرد روان   بشو بوینه ار کسی مدران
بتاو تعجیل جواب باور پیم   تا که دیدارش بوینون بویم
کنیزک آمای صبر و آرام   یاوا وجای مواعد معام
دلشکه جوانی مدران ناوجا   دیشه یوسفی به حسن و سیما
و هیر وحج مدران به پیدنک دوان   احمان وندهاین نگارش افسون

چشم انتظار خاتون کرد بزر — تا که کی مدو کنیزک اشر

ساعتی ویرد پیزاری جه کیان — بجواب ارو یافت نه نام نشان

یکی نیش کردنه عقب روان — اولیش نادم بی بی نام نشان

عجب مند خاتون جه ناهای ایشان — آما وبیرون خاطر پریشان

دلیکه شای امیر مدران چون لولاک — کنیزان هر دو مدهوش جه خاک

روکردوا امیر خاتون زمان — وشان ای وبان بنای جهان

دیم خاوی ای سالار جم — مگر جه محشر بیاوین وهم

در جواب آما امیر دوران — باش نازداران خاتون زمان

هر سر نوشتی جه ذات سبحان — بنویسو بهو بوبو عیان

بلی استدعام ایدن ار دلی — مگر هم جدا بوین نه دنیای فانی

خلوت من و تو جه سرای زندین — لادی وهادم وهم بنشیم

انگشت قبول نیا ورديده — کای آرام جان روح رمیده

هر وقت فرصت بو مهشت بار زمان — فیشتر من جه تو جو یای یاران

والشای نازدارای کمان ابرو — وادمان هر دو سرای زندین بو

هورکیلا لوا ایم ماندار

هورکیلا لوا امیر نامدار　　شی بجاکه ولیش ملغون نازدار
دعاش کرد امیر باندوه دل　　یارب رحمتی جه سر کی نازل
بلی پای دفع جود غبار بو.　　دماغ شکار امیر اظهار بو
با مرزمان لامکان فرد　　مقرون جه هدف اجابت ویرد
اوتو بارانی نزول کرد جبار　　مزین کردش دشت کوه سار
سحر امیر وات بیاران یا　　جا تردن وشار را مشون وشکار
جاوشان جاروان پانه پای　　جه اهل جزیر خویش بیگانه
حاضربان تمام جه اهل شکار　　هیچکس جه پانه نگیر و قرار
دان نه طبل باز کوه جا بندن　　کلاوه جه فرق شاهمنان سندن
هم که سه رزاو با بنیا نابور　　میر پرسا جه هم پیشن تا سبر
تاج الدین واتش میری لطف　　هم آزار دارن عاجز و زویر
هما و پیوا امیرو و شکار　　تا حش دلگیر ضایف زکار
امیر چون شفقت واتا و ازگران　　پیان اودما تمام نوکران
نمشون بی هم امیرو شکار　　بگیلان اولپس پیادو سوار

آنا وگفتار تاج الدین جه نو   واتش دولت یار بو تو برو

واپس بگردان سواران داو   به نخوای امیر بگذین بو سرا و

هر وقت که امیر شفا یاوا پیش   البته به شکار میاوو به ویش

قبول کرد گفتار تاج الدین همان   لشکر تمامی روان بی وان

انبار چو دیدا خاتون گزین   آنا و بیرون چون ماه بی روین

یاوا و خدمت امیر دلبر   نشتش چنی هم چون شهد و شکر

نشین نزوی دوشک لحاف زرین   کردشان رازان و پرده ورین

پریشان کردن سنبل چنی گل   بلبل مقار زند نزوی پره گل

جهجه هزار رم و پره گل   عندلیب ما جو مرلو بی حاصل

عیشی سازنان دو عاشق زار   قند چنی شکر و لب کردن بار

ارکسی مشی لوزا رازه گذار   نبات چنی قند میش و نثار

بیغی زهر آلود جه نافه بوار   قرار دانه پی دو یاره دلدار

نه حیش واچن سر انجام کار   هر دو شین نو خواب رحت بیقرار

لب و بان لب هم پیوستن   نم نسر چشمه حیوان لبش

حالام ایشان

حالا چە ایشان نمرین گشار / بدریم اخبار امیری سالار
چون شین لوی شکاری یاران / ولاپین ندشت تمام سواران
عاجز با امیر اور وچە شکار / واتش وبکر امیر نامدار
لذتی ندیم امیر وچی شکار / غیر از عاجزی اندوهی زکار
بی امیرم حرامن ای رزاو / آزارشان ورد سواران داو
آنا بجواب بکر بیقرار / عرض کرد وخدمت امیری ملار
آنام وقت صبح بەرون اجبار / م آزار درارن مشو وشکار
جو در مکدا بندلی زوا نم / چنی تو نبی دنگی وانم
وزنە شهزادی بونیە امیر / آزار درر کنیو غریب زویر
او چە مناسب بەربشی وشکار / چە لای بزرگان ایدە منا نو عار
امیر چون شنفت آفرین وا نا / واتش جاوشان بگران ها نا
سواران جمیان بطالن شکار / ابیجان عنان تامشین وشار
تاج الدین آواز کرد وبیکنە / ای یار دلدار کاری بونیە
بویم منزانون م جنی یاور / نسرای امیر لشش بخبر

هیچ کامش نیا جە سودای دلدار   خبردارش کرد ورجە کار و زار
بکین چون ازنا برآما و تاو   جدا بی جە قلب سواران درو
خیلی تأخیر کرد بامیر قدیر   داخل بی بکین وصل بی امیر
آما وسرا بکین وشتاب   دلیکە سرمستش هر دوشان بخواب
واتش ای امیر خفتە بیخبر   هرخوارە کە آفاق آهر کرت نور
امیر زین‌الدین یاوا بە حسار   بیای جە زین آما بیغرار
شیین وبچیە خان تمام سمندان   ژندن وترازان بازو بالبان
شاهین سعو کردن کلاوە   تاو قتش امیر هو جە لاوە
زار زار کریوا بسکین بزبون   اسرینی آمارات وردی خاتون
جە تاب گرمی اسرین بسکیان   خاتون بیدار بی جە خاو شیرین
آواز کرد و مم خاتون بدسان   هوریزە بدیە چیش بمان آمان
جاوش امیر نشتن جە لامان   ناموسمان کشی تا آخر زمان
مم چون گوشش دا کرد نرگس شهلا   دلیکە بسکین ایستادن و پا
فرخ امیر جە آمای او یار   آخر سرانجام آما نە گفتار

وات

وات نیێن چاوش میرای نازدار   بسکیێن غلامن یار وفادار
واتش ئی میر نیێن جای کێز   خاتو زین جه پشت وێت نهان کر
هروقت میر آما مخزه و با   آزار دارن مداری گناه
وست نزدی قفا خاتون زلف دریز   پوشا و بالاش کرگ قاقم بیز
ناگاه چاوشان آمان بالوان   دور باش دور باشش یاوا ایکوان
پیالی جه اسپ میر درز مان   پا نیا و فرش اوده دیواخان
سلام کرد و م علیک داجواب   نخزا و پا خیلی کرد عتاب
پرسا آزار میری هیچ جا   چاغی درستی الحمد لله
آما و کفار شاه یک بخت   واتش پاشای چانی و تخت
خیلی ما چانم سختی آزارم   جه سختی آزار نیێن قرارم
دعا کرد و میر بصدق و وفا   امیدم خدا هیت درو شفا
مم واتش چراغ شاهیت گران بو   بغت جه فرق دشمن بران بو
ایکه حرف دعوات امیر به تمام   اخبار تاج الدین آما نه کلام
باشار ورمز آما نه گفتار   اشارتش کردم مهمان دار

میر سلامش کرد نمزای وبا   بە ناموسیت کرد نه هر دو نیا
وجنی زبان عرض کرد و تاج دین   خبر دارش کرد جه حالات زین
چون دانا تاجدین واقف به کار   خاتون نشان دارش دو گیسوی نازدار
اشارتش کرد و عزو د جکو   بشو و خانه به وان د و
وا صبر واستی طفل گهواره   باورو وبر و به داره
آتش بدرو سرا و دیوخان   خاتون جه وفای ممن جه دیوان
به بکینه وات بدیه نه یار   هر وقت ظاهر بو وشت نور نار
ها نا باوره بی میری کرزین   وارهه سوچیا خانه تاج الدین
ابنار لشنوه جه عزو جکو   یاوان وخانه شیران شکو
وارد باین وجاهر د و براستی   مدعاوش و خاتون استی
هر پەیش کرد خاتون دلبر   نودم گهوارش براورد وبر
بچهار جانب خانه سراسر   آهر دا آهر سقف بام در
شراره آهر بو نور کرد اثر   کره نار یاوا وجوخ خضر
ونش معلوم بی بکاین کره نار   تماش کرد ماناو بی قرار

واتش

وارشس ی میران سپاهان سالار　　سەرانسەر جهان گرتش کوڕەی نار
اگر میر بویش تشو بێ مدار　　خانه تاج الدین سوچیا چنی شار
امیر امید شفقش هور ریزا و پا　　تمام احضارات راهی پێی برا ه
ریشان گره نار یاوان بگردون　　روی صحرا ش گرتن وظلمات توی ن
چارچی چارش دا بیلداران تمام　　مردمان یاوان وعشق سربام
موءذن واناش الله اکبر　　هرز بێ گره نار چون نار السقر
چند هزار کوزه و جلدان پرآب　　ریزنان نروی شراره پر تاب
تا که دربکی کوشش بی نه کار　　آخر سرانجام کشیا کوزه نار
بلی نار و نائق تاج الدین کجا　　اسباب نمند تمام سوچیا
نه رخت نه شیانه از چوبات　　تمام بی وگرد نروی سربت
امیر بغرایش وگشت سروران　　اعلا تا ادنا کارساری کران
خانه تاج الدین یک سر بی و دود　　میو بگیرش جمله بار و بود
به فرمای امیر هر کس به لای　　مالداروی مال هر تا گدای
گردن بار و بود قره تاج الدین　　کو کو زر و سیم کو بی نرمایین

دوسه چند انه هالش ن جم کرد   التفات میر چه حساب ویرد
کوش بدرو مم جنی خاتو زین   چه سرای میر چه بیک جلا پین
دسمالی چه زین بجا مند نو جا   بکر پنهان بی   ناو قبا
دردم حاضر بی هورش کرت دسمال   وات مدوش ودست میر بزر قبال
احضار مجلس کردبی پریشان   هر کسی لوان وجاگه ویشان
امیر هم آنا بجا کرت قرار   طلب کرد بکر مردود مردار
رو کرد و بکر آنه یالی خیش   اعلا تا ادنا مسکین درویش
آنا و هانای یا شرتاج الدین   تونامای بوجا ررالت واچه یقین
قیدی ندارو ناماتش بر کنار   داررو ندرر مفلس مالدار
هر کس و پای ویش کیش غرامت   نه غرامت دای نه کیشی حرمت
آنا وگفتار او مرد بدکیش   رو کرد وامیر امیران پیش
کسی خانه ویش نسوچو پوشش   من پی چیش بدون غرامت برش
امیر چه رازان بکر بی سرسام   وارش رات واچه حالی بون تمام
بکر عرضش کرد بتماشاو واچو   ای سخنی چه لای شاهی وینه تو
وارش

واتش بو چه بلی مختصر　　　نزوی راستی به لای درودی سر
آنا وكفار بكر بیقرار　　　وات اورو امیر بر شی و شكار
بهانش بس زانم كرتش آرام　　　ناما و شكار امیری انام
ولیش و دست و آزار زویر و ماتم　　　لی امید كرد چنی زین یاگون وئم
اوروش ی امیر آما جه شكار　　　زین جه لپشت مم كرته بی قرار
جوبونه چه آمات نخجیر او یا　　　هر دو حاضر بین مدیوان شاه
واچون كری هر دوشان یقین　　　حالی كردشان قره تاج الدین
جوبی آتش دل یانه دیوا خان　　　تا نجات بیان نجا كه دیوان
ار بحرف من نداری بقا　　　یه دسمال زین منده بی جا
امیر جه بكر شنفت ای خبر　　　دشنام داوش و واتای ملی كهر
نایاب بر نه چم رو سیای ملی كو　　　مم چه كو بین خاتو زین جه كو
روی صد دسمال خاتون عزیز　　　مدرو و خلقان و اهل كنیز
ار جاری هنی باچی ای گفتار　　　قسم و بیچون دارای حیا مدار
سزا هیت مدون و سزای حشر　　　بواچا نوه تا روی قیامت

بعار خیزیا بکمر بد کار	شی وات وطفلان پی فاشی لی کار
مدون پیتان چند حورهای شیرین	واچەم دیهان چنی خاتو زین
نه هرجا طفلی که بدا دیار	میاوا ولاش بکمر بیقرار
خورها مداپیش تعلیمش بکرد	تاکردین طفلان جزیر تمام کرد
روی سوار بی امیر پی شکار	ولیش طفلان ماجان بکوچو بازار
نه سرای دیوان امیران جم	مم زینان دینان و هم
امیر اید شغف بر بیچا عان	نزدش او شکار آما و دیوان
طلب کرد بکرو تیشان ای مردود	ای کاره جه حرف تو بین موجود
انجامش یاوان بجز ابای کار	مکری لیش کره بکرش طیار
هم مبو معلوم بداری یقین	کفتاران ویت واته خاتو زین
عرض کردو خدمت امیری انام	تدبیرش ایدن بنرانه تمام
دعوت بکره یاران هنی مم	بعد از نان وردن نرد باوروجم
نوبت او ین کرمه نرد بازی	مبو تصویری ندل بازی
دو سه فرد واچه وقم یارش	نروی استهزا بدو آزارش

جودم لشوذ

جو دم بشنود اسهرای دلبر   آکه دار یاین جه خیر و جه شر
البت حرفی بەمیوش بەزبان   بنام خاتون اعو بەروی دیوان
هر وقت معلوم بی جه میر و اعیان   حرام زاد نان جه قاپی شاهان
جو دم بغز مادرش بەروی بیغ   لادی جه کشتش نکره دریغ
حرفه مدارون پادشا و گدا   دارشان نیەن جه حرف بدراه
امیر چون سشغول دعوت کردیاران   بامر قدرت یاوان بدلوان
وقت شام آما صفره آوردن   شهد و مطعومات ناول کردن
نو وقت آمای قلیان و قاوه   میرزا بنیدین دمی دیا و لاوه
بو نحو بەرد با وران وجم   آرزوم بەردن آرو چنی جم
آوردن تخته نیان وزمین   داشان قرار دان نی نه رنگین
دوسه مراتب شانان داش بەرد   امیر وات وم بواجه یک فرد
وات نمزانون چیشن واجو امیر   بویرم جه گنام بی عذر و تقصیر
امیر وات امیر تو دیان یارم   وینه عجوزان بالاش بین خم
کوشش وینه موش سوراخ دیوار   کرهیا المنظر غلیظ مردار

چودم خاتو زین مکیلا شراب — مم چون خاتون دی جرگش کباب
روکرد و امیر بصد فارو قاین — واتش ای امیر نادره گزین
یارم خاتو زین درحت امیران — امیر آو دل گزیده شیران
هامشیره امیر رسیدین موانان — حسرت مندش شاهان جهان
تاج الدین ارا او روکرد و امیر — واتش مواچه حرف ناگزیر
پیجش موا چی مرهوشت باین — هوش فکر و خام جلالت برشین
آما بزبان امیری انام — زوانم غلط آورد ای کلام
آمام بواچون و ملک ریان — یا خاتون استی شای پریان
لکابی زبانم مندم بی زبان — آوردم اسم خاتون زنان
امیر چون شنفت فرما بیقرار — در ساعت جدوان بکیش برار
تاج الدین خیزا دست داو خنجر — قسم بو بذات پادشای اکبر
هرکس بر خزو مه تقصیر جا مریز — خلاصیش باین جا الماس تیز
عفو برآماشدی کرد نکار — کرته بدست تیغ زهرآبدار
هرکس آرزوی کشته م کرو — بالله بدستم سزا ما ورو

جلو

چلنگران آما جه دیوان　　کرته بو دست تیغ ئامان
هرکسی عزمش کشته امیرن　　بو تیغ الماس لاشش اسیرن
بکنیه دردم آهر کرا لیش　　دستش دراو تیغ پی خوف اندیش
روکرد و امیر یار وفادار　　قسم و پی چون پادشای مختار
هرکس بکاکش سر خز و وقار　　مپیکون و تیغ شه شهریار
دردم هورکرش امیر بیقرار　　تا شین و یانه بکرش قرار
او شو میرزینه دین هیچ نکرد خواب　　جه خوف یاران گیران بیتاب
سحر زو بکر طلب کرد امیر　　بدیه چیشت کردم دود ده پیر
تدبیر بکره تا چون مبو چون　　ورنه و تیغی مزنوت اهون
جه توسا زنا فنون بد مدار　　روکرد و امیر وات ای شهریار
تدبیرش ایدن آواز کریاران　　بدره و دم خاتون لسر زبان
جلبا نو پوشش بادر مالانه　　بدرو تا جدین پری بهانه
هر وقت روان بی تاج الدین راهی　　بکره و دم هر چه ویت خواهی
قبول کرد تدبیر بکر چون امیر　　طلب کرد آمان یاران دلیر

وات وتاج الدین خاطرت بو جم   خانوزین نخشام یکباره و هم
تاج الدین لرزا جه امیر کلام   درانش بوسا بصد احترام
رو کرد و تاصدین امیر نامدار   فردا راهی بر بگیره قرار
قانون ایلات با درمالانه   تا نخشام و تو پا ویت لبتانه
چون هم مهمانن جا نونی جا   خاطر بوجه لام جه کاوه بیگاه
تا بجزیت بازگشت مبون   اسباب شادی درارت بکرون
چه نو تاج الدین هورپزاو پا   چه روی بندگی بوسا درت شاه
مبارکبادی خیزا جه مجلس   خاطر جم کردن یاران مونس
ساکن بین اوشو بخاطر کش د   غم خیالان تمام دان و باد
نودم که طلوع رو به اشکار   تاج الدین واسپ تازی بی سوار
عفو با چکو شیران شکار   بردش جی ویش بنکین نامدار
همت خواهش کرد جه شاه امیر   وات خانه ویش به عذر و تقصیر
هر چه ویت خواهی فاعل بر مختار   هر چه عرضش باوره نه کار
هم وات احتیاج به حرف نداررو   کردمان بذات تمنا مباره

روان

روان بین دردم پی عزم بردن / به هیچ کس کرد خرج هر فنون
چند روزی گذشت نمایان کار / به نوبت زناسی زبو بکار
زینین زیاف ورت کرد پی میر / دعوت کرد او رو میر بی نظیر
لوا و خدمت امیر چون شای مم / نشتن برابر هر دو شان وهم
وقت شام آما سفره آوردن / الوان طعامان نوش جان کردن
قلیان قاوه آما ندیوان / عزم نرد بازی آما میدان
نردشان آورد آمان بدلواز / مم چنی زینین اوین کردن ساز
مم وات وا میر دلواز بو دم / زینین ورت بلی بو بان جم
دو سه مرتبه کردشان اوین / میر غلبش کرد جا امیر زینین
بکر چو دیدا فکری کرد نه کار / شی واندرون نکردش مدار
وات کی تو زین نردی بهانه / میر فرمان بو ودیوان خانه
نروی پنجره منظور بدرو / چنی مم دلواز شطرنج کرو
دردم برآما خاتون وینه ماه / نروی پنجره نکردش نگاه
او روشای امیر خلی بی غالب / شاه ویک او وین هیچ نی طالب

چه آمای خاتون وه وقف بزمی مم / چه قفا شوه منظور دالبی چم
رو کرد وه بکر چیش آمان بویم / امیر وه هیچ نزدی بمنیو پریم
آما بجواب بکر سر انجام / وات تبدیل کران هر دوتان مقام
او قامتش کرد میرزینه‌دین دردم / میر وه جای امیر امیر وه جای مم
نشش هر دوشان برابر بجا / امیر بلند کرد دو چشم شهلا
دلیش وه چم خاتون نزدی بخبرْه / اروا چش لواچه بن یک سره
احتمش معلق دروش پر رنج / نمدلش وه چم خانان سترنج
نمرامش دارش فرض کول کامن / رخ شاه چه کام جاشان مقامن
داشان سترنج مشانا یکسر / اما چه درون هیچ نبیش خبر
چند روین چه بان هر دوشان دیر برد / آخر الانجام زینه‌دین کرو برد
رو کردش وه مم امیر وه رضی / واتش سندم داو دستبازی
آما بجواب امیر غمبار / حاشا ئیم ناین چه لوای ای کار
هر ارد عات هن بواره و کام / لحشیار داری باقی والسلام
فرما وه خاتون بو وا ندرون / رو کردش بهنده با چند و چون

عجاب کرد

حجاب کرد خاتون وست نجاکه زین عزا بە عزّان امیران پیش
روان کرد خاتون اسم مرواری پری ام کردش خیلی زگاری
شی واندرون بستش دستام وات شاالله با تو عزم بیا کم
حکم حاکمن هیچ نداروچار جیش کرد چه دست جفای روزگار
سپرد و یاران زیر زندان بردن وزندان خاطر پریشان
سر تا پایش بیجان بروق زنجیر وسش نزندان زگار رو ورو زیر
ویشه خاموشان قرار کرت نجا استدعا کردش بدرگای خدا
رو کرد و بالا وات ای خداوند نجات در چه بند بندیان بند
فریادرسیده گشت بیچارگان رها کننده یاران زندان
ار ز رتی لطفت هم هندن اثر بر وری نه قید نجاتم بدر
آروته وارزم بدین دلبر ار بدیام هنی خنار یاور
بیزارم ههزار جی زندگانی دعام قبول کر فرد و سبحانی
بسوز درون دعاش کرد امیر دعاش قبول کردی بی نظیر
انبارچه شای عم نکرین گفتار تجدید بلا رون دستان اخبار

امیر چون وینش نزوی زندان مم   نشت و نا طرش دردل به جم غم
شوا ما خاتون دست کرد بزاری   زاری چه زاری زاری زلکاری
رو کرد نه درگای حی جاری   واتش خدایا توی سبب کاری
یا ایمو در دم بکری کاری   یا مم جی زندان نجات بداری
چون که دعاش کرد با ندوه دل   دعاش به هدف یاوا مقابل
درست کرد بعضی چه طعام نان   نعمتا لوان مرغان بریان
دراش و یک کنیز نزای نهانی   کیاستش پری یار زندانی
تا که بدی کیاست و زندان   چه کبک چه قاز مرغان بریان
روی بکرا آغا نزا که نهان   هورنزا لوا رو کرد و زندان
دیا دلیش که مم نشتش و مسرور   شوله رخسارش که اختر چه نور
امیر زندان طلب کرد و بر   هرسا اخبارت ورد پیش بگیر
اما بجواب امیر زندان   چه لای خاتو زین پرش میونان
رو کرد و امیر زندان نوزنان   واتای با بکارم دود نادان
ار امیر دانو بکار و کرد دار   اعضای سلامت مریز و بدار

مکدی

کی زین جه دز قدیم روز کار   بندی به بند و بوینه پروار
حالا جه تقصیر کنست ویردم   جه مورای ای کس خلاصت کردم
بلی کات بوجی دماش وینه   بغیر از دومان مدرسش پینه
نعمه وارت امیر زندان مقرر   روان بی لوا بکمر بی مدار
منقطع کردن خوراک خاتون   هم مدتی مسه زبون بی زبون
انبار بام بنای مهتر ین   بو چین فردی جه فره تا جدین
روی نشته بی میرزینی کار   آوردش نه دل آرزوی شکار
فرمانا اسپش آوردن دردم   روان بی امیر جنی خاص جسم
سه روج شکار رما ما میرزینی   نگاه کرد وام بنای بهتر ین
خاتون نه روی کوشک نشته بتمکین   ناگاه پیدار بی کردی جرمین
دیار دا عفو چکو با بسکین   اسپان متازان نه روی سرزمین
زین که وقت جه آمای یاران   آواز کرد یاران چابک سواران
به حشمت تازیه اسپان نه روی رون   امیر نه زندان زبون زبون
نامو ستان کم مردان سرور   هنی بی مردی نوبیان کمر

چەندی وەقتی چەم نراشان　　روەش بەگران یوم الی شان
دریغا دریغ پی زلیبی مم　　حسرت و آحسرت جی ظلم ستم
بیلوی سیلوە وای براری　　ما ناصدها جی بخیلەری
زخم پری تو پی قوم پی فرد　　داخم پری تو دل مناتی پیکرد
شەدادی کارە و کس نکردن　　پی گنەشای وو و مردن
یاران چون ازین تمام خرەپەن　　فرو دجەکسپان نامان وز پاین
درت کیشان وتیغ هریک لای　　هریک غضاف چون اژدهای
آمان دقایە امیر بیدار　　واتشان امیر شین و شکار
بجان عامان سواران داو　　شین ورو پرون بتعجیل ماو
مکیلان نروی سحراو وشتاو　　ناکاه میرزینین دیاردا جەرزاو
امیر چون جش کنا دیاران　　لرزاو ویش سپاه چون بفراران
روکرد و بکر جیش تدبیر　　اجار بدلت یاران ملین کیر
آماورازان بکر جو دما　　چارش هر ایدن ایدمان صلا
بپای پیادە سر لحت عریان　　ببندە شمشیر چون کردن کیشان
لوتزاکشان

شو نه کشان بگیرشان عنان   البت که ایدین میان لشمان
لو دستور بکر مشورت کردش   امیر زنیدین بجا آوردش
اما و گفتار امیری انام   وتش لو بیران جه عذر کنام
ور لوازی نزد کردین جی ام   ئامام لو ر مدا اوز بان قسم
میو و خاتون بگیروش کیا   هم برون باروش او نقره جاه
مادون بان بشان باوروش زهر   نکاح کم ونش حول نازپرور
یاران چون ازر یانین جه اب بیان   لوسان دست بای امیر یقین
جه لو سورر بی امیر درزمان   کردین برابر ووشار نیال
جو دم نقره موو میرانه دستور   بشو ور زندان خاتون وضرور
باورو ویر امیر غم خوارر   زونبر ولشو بگیر و قرار
کوش درو خاتون نادر سالان   ولیش راکش دالشو ور زندان
بکرهم و تاب شی بخانمان   وتش نورچم ای ملک کیان
میر امرش کردن ئم باران وسر   مشو ور زندان خاتون دلبر
اربشو وسر زندان خاتون زین   ئم روحش برو از میو جون برین

چون بیرائم کردن جه راکه م   بشو و بالاش تو و خاطر جم
باورش و بر لو چاه هر غم   با نو تیلم و زار بو ستم
جوی هور بزا ملک با روان   همان رو آورد او لبوی زندان
خاتون هم بودم آما درزمان   و یاکه مدران او ملک ریحان
واتش یه حشر ببدین امان   جه کارت هندین جه آمای زندان
واتش وکیران ای جا دورمان   بتاو تعجیل هریم بکیران
ملک چون شنفت خلیات سر   هراکنده کرد مزوی دست در
تا کنز و کوی حلی باین قرار   ملک کریزا فراوان فرار
خاتون چون آما و سر زندان   آواز کرد و ریم بنای جهان
جه غم بو بیره واده نشاطن   روشنی ظلمات روی سر طن
آواز دا امیر و یمه آواز   واتش ای عزیز تیغ سرافراز
تصدیعت کیشان چو نکه آمانی   بلی قابضی روحم ستانی
امیر چو بونت فرستادمان   تا که ار وا جسم لستانی روان
دو تا گیسوی ریحان بلی دیز   نعرا دجا کردش سر آویز

حلقش حلقا و بودت محکوم ال

حلقش حلقه او وینه وست مختول — تارش باریک تر چه تار مفتول

هورگیشا و برا دوشکرین راز — چون روی خاوش دار روحش کرد پرواز

بیزار بی جه عیش جه زنده گانی — گیان کرد و فدای حور رضوانی

جوانیش جیا اشت پری خاوزین — روحش ئارام گرت نرو خدمه بری

اگر هزار سال جهانی و کام — عاقبت مرگن نداروو انجام

ایدنیای فانی هر پاسه گردن — کسی جه سایش وا بی نبردن

بشنو جه خاتون نازدار دلدار — پاره پاره کرد خالان جه رخسار

به پنجه بلور صدف گهردار — گردش و پیداق زلفان شاهار

لیقه فاویز پاره کرد جه هم — قرمز کرد پیان لوح ساده سیم

بال طره ریز کشت داو تاراج — سیل هون اما بوشا تخته عاج

بو بیا و بوی شای عالی اعظم — واتش صدشا الله عمرم بیا کم

هر کسی توش وست نه چاه زندان — جرگش پاره بو وینه تیغ بران

هر تا زنده بو آتشش وش بنو — کاموانی زوق دنیایش بنو

بخش نکون بو سرا اوینه جه غم — عرش غضب بو بادرجنی غم

چه نو بلند کرد ز ایله ز کار … وه تیش ها مهران پاپان او دیار .
بدیان و گردش چرخ ستم کار … چه ظلمی بیم کرد ظالم غدار
ای ستم کاری وکس نشین … کی چون من دلدار جوانه مرگ دین
وفدای جوانیت شازاده شاهان … بری خال من ظلمی کردی راهان
کیشات ازیت بدستان بود … سورت شی و با دمایت بی نابود
دمای مرگ تو دل وکی درو … چه کونه بی دهر دل وش بکرو
شرط لم او شرطن کام ندیده دور … غریب شاران و جور گشته جور
بشون او میان دیریان دیر … حرام بو چه من ذوق شادی نوسیر
ارشا برا نو چه ممنی شار … نیلی بکرو تاج چینی تو مار
قطره مروموی لی قرار … هوش مستانو چه اعدایان گا
بشنو چه بسکن یار وفاکیش … یا وا و نزد آو امیری دلتر لش
ولیش کیشا و پول چه پا تا و سر … آوازش ویرد بچرخ اخضر
اوندرا نوشی به شخ و تبر … ددرم هون چه فوق زامشی اد اثر
سرنگون کنا و نیه بلهوشان … لی وهام نشین اهل خاموشان

هورگی

هور کرش لاشه امیر امیران | بردن پری شارکار سازیش کران

اساس شورش مهیا کردن | برسم شاهان تمام آوردن

ششتش لاشه پاک کافور اندازش | عطر آمیز کردن جا کو جیازش

نیان او کفن لاشش درزمان | وندشان چندی آیات قرآن

هون سیاوخش جه نو جوشاه | ستون ایوان کیوان کیشا

ناگاه پیدا بی چندی به سوار | پیشان بدچند رخش چند تاج ؟

سعر و بالبان بازوشاهیان | زرین قلاده بازو بالبان

پیاپی جه زین تمامی دررم | برسم اخبارات دربیان هم

بسکین تکه کرد جون نراکه دور | دردم شناسش جکاکان دستور

جه نو زاریه فغان و زاری | خیزیا جه پای مردان کاری

تمام اهل شارژاهان ودامان | کردشان شیون زاری فراوان

اسر شیین کیان زیان کرد قرمز | خونابه خیزا جه هر بوم مرز

اربیان کرد فشیتر اخبارات | آه هر کبیر و تمام سر بساط

هور کرش تابوت شازاده غریب | او جا آب گل کردش نصیب

برسم آداب بریه ویشان سپردن وخاک خاطر پریشان

یاران هورگیلان آمان اودما بازهم لاشه م بجامند بجا

بشنوجه بیکین یاوران دنبار بدیه جیش کرد بار و فادار

سوزان نیلی آسمان هم نیلی قشان ملاحی تولها فیلی

سپدارق جه نیل نیلی کرد و پا کرو بر ده لی جه نیلی سما

نیل جه هندستان آما وقیمت اونه نیلی کرد سپدا اقان بت

پایه قورماسان جی وقت زرزد دوز سیا و کبود کرد ماتمی افروز

همت خواهیش کرد اعلا ما ادما طپل شیون ژنه راهی بی مزره

امجار بشنوه عجب داستان جه روی راستی بکرو بیان

یک شو هوای نار دلاج دیجور بی ماه و ستاره هردو بی نور بی

سیلات باران مرنز الوار وینه سیل اسک عاشقان زار

میرزنید جی آماولش گرت موار دیا درجانب خاتون نازدار

بنای سیسبای سیل مدران سفرزار دم دم مکروو بیری مم زکار

نالش بر مشو وماه سیار گره درونش گران ترجه نار

چون

چون لیشین وە دەستور میر نازدار — نادم بە جە ویش جە کردەی کار
بتاقی زاناش نین مجازی — حقیقی عشق جە کارسازی
پشیمانیش بەردە دل بەرشی دەرد — بعد از واقعات پشیمان جە کرد
مدرو زمانی بە رنگ دەوران — تا کە خاتون زین آما با یاران
بعد از ساعتی میرزینین بولش — لشی وە جا بن خاتون دلریش
روکرد وە خاتون نوز دیدەی دین — بوسە بە قدرت رب العالمین
مابوس منشیە دل بکر غمگین — بوسە قدرت رب العالمین
آما وە جواب خاتون مردی قین — تو سلامت بە نامی ئەهرکین
اما استدعام این کە فردا — مە بریم معذور مە داریم روا
سر کشی کلکوی امیر بکرون — رسم تعزیش بجا باوەرون
رخصتی امیر خاتون درزمان — بولش هورێز ارروان بە روان
سحر هورێز احبابین وینە [illegible] — کیش وە سر درا بر قە آخوت
چنی کیزان راهی بین وەهم — تا یاوان وە جا مزار [illegible]
پای دور بە دور کە [illegible] — خاک مزارش گشت کرد

خیلی گیرێوا لشین زاری　　خیلی آواز کرد مم وز کاری

نەدی رنگ روش نە بە مدای　　غیر از سنگ خاک نشنۆ صدای

نالا مدرکای قادر بچو ن　　بسوز درون نالا بکردون

یارب با حق پیغمبرانش　　با پاکریم ذی رهبرانش

بهر چند خاصان مزوی حبابت　　با آیە شریف مزوی قرائت

در لحظە نجا روحم بستانە　　خلاص بون بجز ای نیای فانی

بامر قدرت لامکان ما ور　　معترون و هدف اجابت یادا

روحش نئرە سینە کرد پرواز　　نروضە ارم جاکرت ودلواز

سیای موت آما روش رنگ　　اعضاش کرد ویخ بخندان سرد

بغار کوچش کرد بجز ر فلک　　لی وهام لشین حوران ملک

روحش کرد بفدای جوانی شیرین　　لوا ندنیا و فارغ بە یقین

فلک جورت کرد جور بی ساهان　　سپردی بخاک نوبر نمامان

چند هزار عذرت کردن جە یاران　　هنی وس جور یامت بو ویران

گیزان زومان وموت دلبر　　گردشان بو روز نیا کە محشر

گراوان

گریوان بسوز زاری بیقرار … چه ناگاه میر آما جه شکار
پرسا ر خبارات ای زانیه نشین … واتشان تو وش بوت خاتونین
امیر چون شنفت حیران بیچه کار … ریزا به جهادا اسرینان هزار
نزوی خانه زین آما مدامان … جنی بزرگان میران سپاهان
هورکرش پایه تابوت خاتون … آوردن به شار بدیده پر خون
خلاصه شستش او نماز کیدن … لاشه شیرینش بیان نه کفن
بردن و معبر میران سالار … مدفونش کردن جه پهلوی یار
هوریزان بیان مخلوقات شار … صدای آمانو هر دو مزار
بکر چو دیدا آما و گفتار … جدا جبی یک نیشان قرار
امیر چون شنفت خروشا بقار … فرما بدران هر دو روی مزار
سیلداران دردم واشان مزاران … نکه کردشان میران سالاران
هرکس بجای ویش لیشی بجامه خواب … طبق طبق نور محیز زو تاب
چونکه دی له توز غضب کردا میر … روکرد و هکیم مردود بی پیر
هر دوشان جه دهر دنیا برشین … هیمای جه بدی کوتاهیت نین

دست پیکاو شیخ امیر بید ریغ — بیکاو مدرش ماتا یاوا و میغ

روح پلیدش نشی و جهنم — او خاص فاسدی چه دنیای کم

مقربانش خبر دار کردن — لاشه ناپاکش وخاک سپردن

نطره چه هون جسم بد مذهب — کفش باین قبر دوعالی لقب

جودم اثر دا خاری ئو دیار — باین ورقیب او بر دو هزار

الیه مشهورن نای چرخ کین — تو بتر تا جان خاری مم زین

یاران بورکیلان آمان اوره ما — مردم ساکن بیچه شور و غوغا

ابیار شنوان یاوران یار — چون لو بشکین یار وفادار

مند یک توماغ بیاوودش [illegible] — [illegible] نه واقعه شای شهریار

شاچون دلش لخواب بشکیه [illegible] — [illegible] به خواب با جرو قرار

آواز کرد یاران میران سا[illegible] — [illegible] ویم بی اهنکام کار

سالاران آمان [illegible] — [illegible] تی خیر بو حیرت و ثار

ناکاه چه تقدیر پادشای جبار — [illegible] صحرا دیار دار دیار

ودور باین دیاش نزوی طلار — وائش بشکین میو مدار

والی مل

والی حصل یا دان و قراغ شار | ز مدن طبل شیش هزار بوزکار
مردمان ش مرآمان و دبار | هلاقی پوش دین غای لرار
بیان کمر دبسکین و کردن حصار | شیون کفت چه نام صعاروکار
پادشاه هوش کمن سرنگون | خلطان بی تمام نردی خاکون
چه پاشه پاش زایله بابرزه | مردمان خزان تمام نردی لرزه
وکیلان جرعه ماتم کردن نوش | چاوشان دورباش کردن فرامش
دەشان روز شیون بی نه کار | آرامشان نی شه سه شهریار
فرما چاوشان جارشو یک سر | سپاچاربان نه پیرون در
فرداچو دیدا که بلد و اکبر | مشون بی قصاص فرزند دلبر
اوروتدارک کردشان لشکر | سحر بلدوان مرآمان و بر
نیلی سپاقان نیلی کرد و پا | روان بی دررم تمامی سپاه
وادی بوادی قطع منازل | یاوان و خبر سپا مقابل
دوزه شهر بوت کردن حصاری | تا ماو پیرون اهلا دیاری
برزیا چه ش صدای لالان | چه سام هیبت سپای پاسان

تمام اهل شار حصاری کردن　　نه‌خم بخانه‌خم هر یک سر بردن
تا صبح صادق کس نشی نخاو　　جه‌ترس جه‌م سواران دزو
وقتی روشن بی نور آفتاب　　هورزان دیا بام و باب
سوار بین وزین چابک سواران　　شین وه‌ندرون راهی بین روان
دراد ورشان کرش او میان　　رو کردن وه شار کرد شاپهیان
زلزله پر شور روی آخر زمان　　ظاهر بانه بین کرد شار و اعیان
غارت بی ابواب امیر و عیان　　کرش وه عسکر جمله درز مان
طایفه امیر نژاد بکر　　نکوه بازار کرشان وه عسکر
هیچ قتل عام نامه دلشان　　دیاری نمند جه لطف ایشان
هرچه اعدای کشیاران سر　　واحدی نمند دیار البشر
طلب کرد تا جدین شاه پرهنر　　عفو با چکو شیران سرور
تمام خلعت کرد شای فریدون فر　　منعم بین تمام جه اسباب زر
طلب کرد اعیان رعایا و درویش　　رو کرد نه احضار پادشا بولیش
بدان و آگاه مخبر بان جه کار　　بخاطر جمعی بگیران قرار

وانان بردار بانی بم لیل بنا

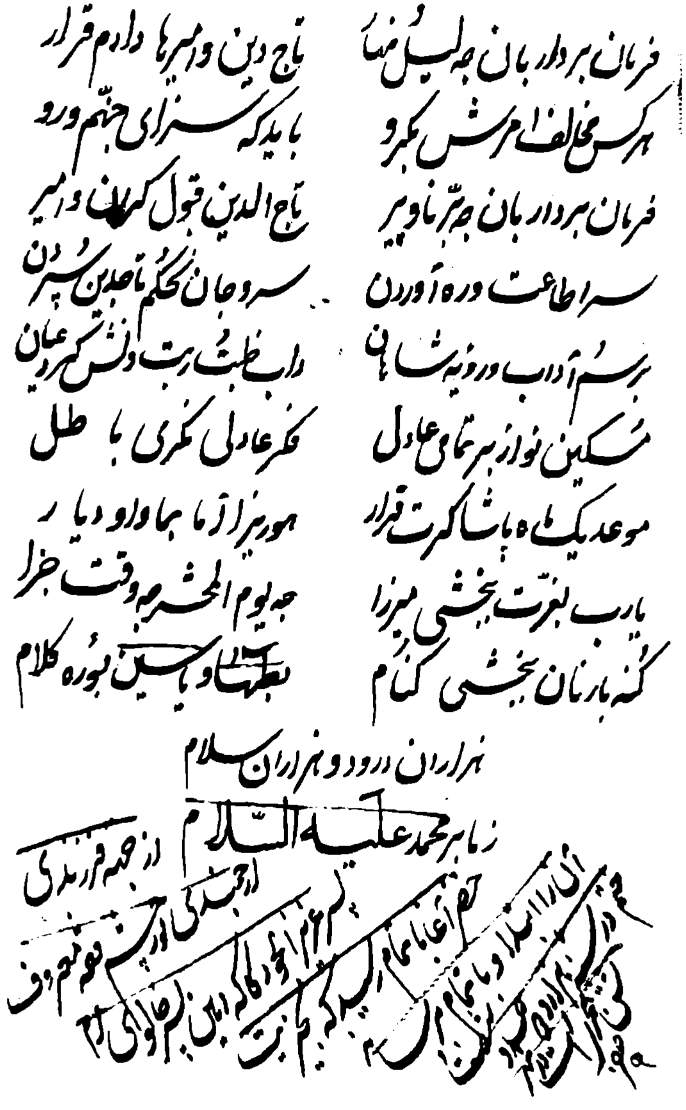

فرمان بردار بان چه لیل و نهار | تاج دین و امیرها دارم قرار
هرکس مخالف امرش بکرو | باید که سزای جهنم ورو
فرمان بردار بان چه تر ناو پیر | تاج الدین قبول کرمان و امیر
سر اطاعت وره آوردن | سر و جان بحکم تاجدین سپردن
برسم آداب ورویه شاهان | داب ظلبت ربت ولش کرد عیان
مسکین نواز بر تمامی عادل | بکر عادلی نکری باطل
موعدیک ماه پاشا کرت قرار | هور بیرا زما هاوار و دیار
یارب بعزت بخشی میرزا | چه یوم المحشر وقت جزا
گنه بارنان بخشی گنام | بعطهاو یاسین بوره کلام

هزاران درود و هزاران سلام
زما بر محمد علیه السلام

از جمع فرزندی
[illegible]

در باب دانستن مکتوبات هندسه تحریر شد تا که اطفال بیاموزند
و استخراج آن بدانند که چه سان می شود و چه گونه کسر باید از آن
عمل کنند و چون آموزیدن هندسه کردند باید آن را در وقت خواندن
مشق نماید آن قدر تحریرات هندسه جات را مشق کند تا تمامی
مکتوبات کتاب سو در حفظ نماید که از بر بنویسد چون تحریرات
آن را از بر در آموخت و تمامی [illegible] جاهای دیگر را از و
استخراج خواهد شد اما بی آموزیدن آن تقریر تعلیم نخواهد شد والسلام
اما [illegible] از مشق کردن آن نهاد باید که هندسه سو بنویسد و بیاموزد و
هر وقت آحاد و عشرات تا را آموخت آن وقت بر الف عمل کند
چون آن را تمام نمود بر آحاد الف و بر عشرات الف و بر مآت الف
عمل کند چون آن را با تمام رسانید بر الف الف ابتدا کند تا تمامی بیاموزد

یک ١	دو ٢	سه ٣	چهار ٤	پنج ٥	شش ٦	هفت ٧	هشت ٨
نوه ٩	ده ١٠	یازده ١١	دوازده ١٢	سیزده ١٣	چهارده ١٤	پانزده ١٥	شانزده ١٦
هفده ١٧	هژده ١٨	نوزده ١٩	بیست ٢٠	بیست و یک ٢١	بیست و دو ٢٢		

سەرچاوەکان

١. ئەحمەدێ خانیێ نەمر، سادق بەهادین ئامێدی، گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد، ژمارە ٢، بەشی یەکەم، بەغدا ١٩٧٤.

٢. اسماعیل شمس، فولکلور و تاریخ کرد، نشر: مجمع ذخائر اسلامی، ٢٠١٥ ایران-قم.

٣. سەنگەر قادر شێخ محەمەد، بنیاتی گێڕانەوە لە داستانی (مەم و زین) ی ئەحمەدی خانی و رۆمانی (شاری مۆسیقارە سپییەکان) بیەختیار عەلیدا ، دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی، چاپخانەی خانی لە دهۆک ٢٠٠٩.

٤. قادر فەتاحی قازی، سێ بەیتی فۆلکلۆریک «مەم و زین، خەج و سیامەند، ئەحمەدی شەنگ»، دەزگای چاپ و بڵاوکراوەی ئاراس -ژمارە ٩١٣، هەولێر ٢٠٠٩.

٥. ئەحمەدێ خانی، مەم و زین، دانەیا عەزیزێ کورێ شێرباریێ مامزێدی ئەوا ل سالا ١١٦٥ کۆچی هاتییە نڤیسین، بەرهەڤکرن: تەحسین ئیبراهیم دوسکی، دهۆک: سپیرێز، ٢٠٠٨.

٦. احمد خانی، مم و زین، استانبول: نجم استقبال مطبعەسی، ١٩١٩.

٧. داود مراد خەتاری، مەم و زین (سێ ڤەرسیون ژ دەڤەرێن ئێزیدیان)، ئەنستیتویا کەلەپووریێ کوردی، چاپخانەی کارۆ ،سلێمانی ٢٠١١.

٨. تأریخ الاساطیر، کارین أرمسترونغ، ترجمة د. وجیة قانصو, ط١ ٢٠٠٨م،دار العربیة للعلوم ناشرون،بیروت.

٩. شانامەی کوردی، بێهرووز چەمەن ئارا، جاپەمەنی مانگ، ٢٠١٦.

١٠. اسطوره و واقعیت ، میرچا الیاده، ت.مانی صالحی علامە، بنگاه ترجمە و نشر کتاب پارسە، تهران ١٣٩٣.

١١. نامق هەورامی، هەورامی زمانی ئایینی یارسان، بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی، چاپخانەی دەریا، سلێمانی ٢٠١٣.

١٢. تأریخ الاساطیر، کارین أرمسترونغ، ترجمة د. وجیة قانصو, ط١ ٢٠٠٨م،دار العربیة للعلوم ناشرون،بیروت.

١٣. رەووف مەحموود پوور، جەژنێک بۆ پیر بنەمایەک بۆ ئوستوورەی کاردی، چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری، ٢٠١٢هەولێر.

١٤. حسن نعمة، میثولوجیا و اساطیر الشعوب القدیمة ، دار الفکر اللبناني-بیروت .

١٥. شروین وکیلی، اسطوره ی آفرینش بابلی، نشر علم ١٣٩٣ تهران.

١٦. طه باقر، مقدمة في تاریخ الحظارات القدیمة، ج١. بغداد ١٩٧٣.

١٧. دكتور فاضل عبدالواحد علي، عشتار ماساة تموز، دار الشؤون الثقافية، بغداد طبعة ثانية عام ١٩٨٦.
١٨. لغز عشتار الالوهة المؤنثة واصل الدين والاسطورة، فراس السواح، ط. الثامنة، ٢٠٠٢، دار علاءالدين، سورية-دمشق.
١٩. عیسی نجفی- سحر یوسفی- زهرا رستمی، بررسی جنبه‌های پیوند سیاوش با آیین مهری، فصل نامه متن شناسی ادب فارسی، شماره سوم، سال ١٣٩٧.
٢٠. پلوتارک،حیات مردان نامی، جلد سوم، ترجمه رضا مشایخی، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم.١٣٦٩.
٢١. سیاوشان، علی حصوری. نشر چشمه، تهران ١٣٨٤. فصل درآمد.
٢٢. فریا استارک، سفرنامه الموت و لرستان و ایلام، ترجمه علی محمد ساکی، انتشارات علمی: تهران١٣٦٤
٢٣. حمدالله نوروزی ،«بررسی تطبیقی مشترکات آیین سنتی چمر در ایلام و نمایش تراژدی در یونان» فرهنگ ایلام، بهار و تابستان ١٣٩٠، شماره ٣٠ و ٣١.
٢٤. علی حصوري ، سیاوشان، نشر چشمه: ١٣٧٨تهران.
٢٥. الألسنية التوليدية والتحويلية وقواعد اللغة العربية «النظرية الألسنية»، الدكتور ميشال زكريا ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، ط١ - ١٩٨٢ .
٢٦. خليل أحمد عمايرة، في نحو اللغة وتراكيبها، منهج وتطبيق ، عالم المعرفة، جدة ، ١٩٨٤م.
٢٧. محمد محمد يونس علي، وصف اللغة العربية دلاليا في ضوء مفهوم الدلالة المركزية: دراسة حول المعنى ومعنى المعنى (طرابلس: منشورات جامعة الفاتح، ١٩٩٣.
٢٨. ابن سينا، منطق المشرقيين ،بيروتم دار الحداثة، ١٩٨٢.
٢٩. الشريف الجرجاني: التعريفات. بيروت: دار الكتب العلمية، ١٩٨٨، ص٢٥٧، والمناوي: التوقيف، مصدر سابق.
٣٠. ابن جني: الخصائص، تحقيق محمد علي النجار، ط٣. القاهرة: الهيئة المصرية العامة للكتاب، ١٤٠٦ هـ / ١٩٨٦ م. جـ ١.
٣١. محمد السيد علوان: المجتمع وقضايا اللغة. الإسكندرية: دار المعرفة الجامعية، ١٩٩٥.
٣٢. ابن جني: الخصائص، تحقيق محمد علي النجار، ط٣. القاهرة: الهيئة المصرية العامة للكتاب، ١٤٠٦ هـ / ١٩٨٦ م. جـ ١.

٣٣. نعيم علوية، بحوث لسانية بين نحو اللسان ونحو الفكر، المؤسسة الطليعة للدراسات والنشر والتوزيع، ط٢،١٩٨٦ بيروت.
٣٤. علي عبد الواحد وافي: اللغة والمجتمع. ط٤. جدة: شركة مكتبات عكاظ للنشر والتوزيع، ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣ م.
٣٥. محمد حماسة عبد اللطيف: النحو والدلالة. القاهرة: ١٩٨٣.
٣٦. برتيل مالبر، مدخل إلى اللسانيات، ت.السيد عبد الظاهر، القاهرة – مصر، ٢٠١٠م.
٣٧. محمد عبد الشفيع عيسى: نظرية الحصري في القومية العربية: جدلية الإثبات والنفي. (بحث ضمن: ساطع الحصري: ثلاثون عاماً على الرحيل). بيروت: مركز دراسات الوحدة العربية ومعهد البحوث والدراسات العربية بالقاهرة.
٣٨. حبيب‌الله تابانی، وحدت قومی کرد و ماد: منشاء، نذاد و تاریخ تمدن کردستان نشر طسترة، تهران، تاریخ نشر : ١٣٨٠.
٣٩. راهنمای زبان های ایرانی، جلد اول، انتشارات ققنوس، تهران١٣٨٢.
٤٠. کورش نیکنام،از نوروز تا نوروز، انتشارات فروهر، تهران، بدون سال چاپ.
٤١. فلادیمێر مینۆرسکی، بنچینەکانی کورد و چەند وتارێکی کورد ناسی، و.لەفەرەنسییەوە: د. نەجاتی عەبدوڵلا، مەکتەبی بیرو هۆشیاری (ی.ن.ک)، سلێمانی ٢٠٠٧.
٤٢. عادل محەمەد پوور، شەبەنگی زوانی کوردی هۆرامی لەگاساکان تا...، چاپخانەی بابان، ٢٠٠٨سلێمانی.
٤٣. کەیۆمەرس نیک ڕەفتار، کەشکۆڵ، ئەنیستیتۆی کەلەپوری کورد، چاپخانەی کەمال- سلێمانی ٢٠١٣ .
٤٤- نامق هەورامی، پەیڕەوکارانی یارسان لە کرمانجی سەروودا، چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری، ٢٠٠١٣ هەولێر.
٤٥-نامق هەورامی، داستانی شیخی سەنعان بە هەورامی، چاپخانەی شەهاب- هەولێر ٢٠١٨.
٤٦- سعید عریان، راهنمای کتیبه‌های ایرانی میانه پهلوی- پارتی، انتشارات علمی، تهران، ١٣٩٣.
٤٧- ئەیوب کوێخا رۆستەم، گۆران وەک زمانێکی ئەدەبی، چاپی دووەم، چاپخانەی تەژنە- سلێمانی ٢٠١٩.

لاپەڕە	بابەت	لاپەڕە	بابەت
٥	پێشەکی	٦٧	شوناس
١٠	ئەم توێژینەوە بۆ	٦٨	زمان و شوناس
١١	گرنگی توێژینەوەکە	٧٠	جەدەلی زمان و شوناس
١٢	گرفتی توێژینەوە	٧٣	زوانی هەورامی لە ڕەوتی دیرۆکیدا
١٣	مەم و زین	٧٦	مەم و زین بە هەورامی
١٤	پوختەی چیرۆک	٨٠	عاشق بوونی مەم و زین لە هەورامییەکەدا
١٥	روخساری مەم و زین	٨٩	یەکەم ژوان و دەرفەتی بەکر مەرگەوەڕ
١٦	خانی لەمەم و زیندا	٩٤	مەم و زینی هەورامی لەگەڵ ئەوەی خانیدا
١٩	بەرهەمەکانی	٩٥	نوسخەی کەیومەرس نیک ڕەفتار
٣٦	مەم و زین ی ڕەواندز	١٣٩	نوسخەی بەرلین
٣٨	لێکچووەکانی خانی و ئۆسکارمان	٢٨٠	دەرەنجام
٤٠	ئوستوورە	٢٨٢	چۆریارۆ باسەکەی
٤١	تایبەتمەندیی ئوستوورە بومییەکان	٢٩٣	دەسخەتی مەم و زین نوسخەی بەرلین
٦٠	چەمەری	٣٦٨	سەرچاوەکان
٦٣	ئەدەبیاتی زارەکی هەورامی		
٦٤	زمان و شوناس		

نووسەر لە چەند دێڕێکدا

- لە هەورامانی لهۆن لە شارەدێی (تەوێڵێ) لەدایک بوە.
- خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی لە هەڵەبجە خوێندوە.
- سالآنێک ئاوارەی ئێران بوە.
- بەشێک لە خویندنی ئامادەیی لە ئێران و بەشێکی لە سلێمانی تەواو کردوە.
- لە کۆتایی هەشتاکانی سەدەی رابردووەوە کاری نوسین و رۆژنامەوانی دەکات.
- لە هەشتاکاندا لە ئاوارەییدا لە یەکێک لە ئۆردوگاکانی ئێراندا بە دەس نووس رۆژنامەیەکی دەردەکرد و دواتر بە فۆتۆکۆپی چاپی دەکرد.
- یەکەم بەرهەمی لە گۆڤاری (ئاوێنە) بلاو کردوەتەوە.
- لەپاش راپەرینی ١٩٩١ وە بەردەواوە بەردەوام کاری راگەیاندنی کردوە لە هەرسێ بەشی (بینراو و بیستراو خویندراو) کردوە.
- لە زۆرێک لە کۆنفرانسە ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکاندا بەشداری کردوە.
- ئەندامی فیدراسیۆنی نێودەوڵەتی رۆژنامەنووسانی جیهانە.
- بە کوردی و عەرەبی و فارسی دەنووسێت.
- یارسان ناس و پسپۆڕی زمان و کلتوری هەورامان و ئایینە کۆنەکانە.

بەرهەمە نوسراوەکانی:

- هۆرەیەک بۆ کانیەکەی بناری قەلآ......شیعر ١٩٩٥
- شکانی ئاوێنەکان ....شعر ١٩٩٧
- ستران و ئاوازی کوردی(هەورامان) لەگەڵ جەمیلە جەلیل وسەفەر هاواری بە هاوبەشی نوسراوە لە یەریڤان چاپ کراوە ٢٠٠٦
- یەریڤان خەڤەر ددە............ بیرەوەریەکانی ئۆردیخانی جەلیل لەسەر رادیۆی کوردی یەریڤان ٢٠٠٧
- دوای ئەنفال............راپۆرتی رۆژنامەوانی لەسەر ئەنفال ٢٠٠٨
- هەژار لە سنە............کۆی وتارەکانی کۆنگرەی هەژار لە سنە کە سالی ٢٠٠٩ سازدرا، ٢٠١٠
- تێکستی ژنان لە دەفتەرەکانی یارساندا..........لێکۆڵینەوە لەسەر قەڵەمی ژن لە ئایینی یارساندا، ٢٠١١

- دارستانێ لە شمشاڵ..........شعر، ۲۰۱۲
- پەیڕەوکارانــی یارســان لــە کرمانجــی ســەروودا.............لێکۆڵینەوە لەســەر ئایینــی یارســان ۲۰۱۳
- هەورامــی زمانــی ئایینــی یارســان................... لێکۆڵینــەوە لەســەر ئایینــی یارســان ۲۰۱۳
- پژگیا....................شعر بە هەورامی، ۲۰۱۳
- دیرینە شناسی فرهنگ هورامان.....۲۰۱۳ لێکۆڵینەوە بە فارسی
- بێتۆییم کۆتەن سارا.....شیعری هەورامی....۲۰۱۹
- داســتانی شــێخی ســەنعان بــە هەورامی....لێکۆڵینــەوەو سەرڕاســتکردنەوە.. ۲۰۱۸
- ئـەو ڕۆژەی دەبـو بمـرم..... بیـرەوەری لەبـارەی کیمیابارانـی هەڵەبجـە ۲۰۲۰ ، ئەلکترۆنــی
- روزی کــە مــی بایســت مــی مــردم......... بیــرەوەری لەبــارەی کیمیابارانــی هەڵەبجــە بــە فارســی ۲۰۲۰ ، ئەلکترۆنــی
- مەمو زین بە هەورامی... لێکۆڵینەوە .. ۲۰۲۰

۱۵ کتێبی تری ئامادەی چاپن

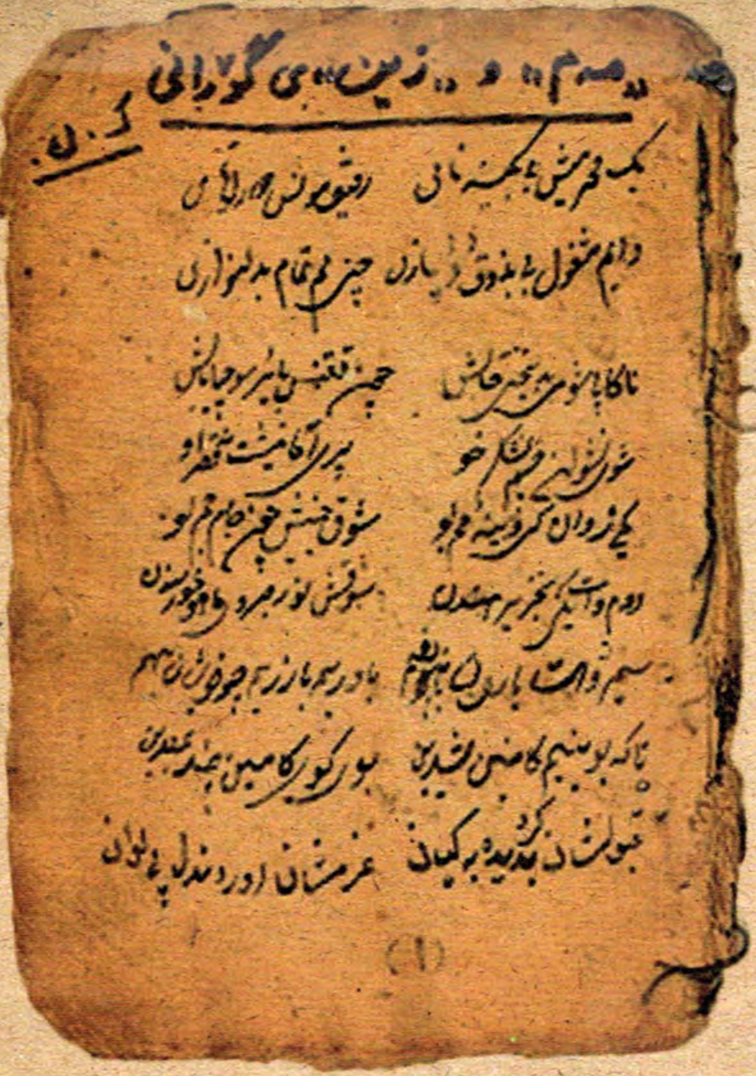

MEM Û ZIN

bi Hewramî

Lêkolîn û Serrastkirin

NAMIQ HEWRAMÎ

2020